МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНА СЛУЖБА УКРАЇНИ З НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ УКРАЇНИ

Міжнародна науково-практична інтернет-конференція

Публічне управління у сфері цивільного захисту: освіта, наука, практика

ЧЕРКАСИ
27 березня 2025

Редакційна колегія

Домбровська С.М. – в.о. проректора з наукової роботи Національного університету цивільного захисту України, доктор наук державного управління, професор, заслужений працівник освіти України;

Майстро С.В. – завідувач кафедри публічного управління та права навчально-наукового інституту управління та безпеки населення НУЦЗУ;

Палюх В.В. – начальник докторантури-адьюнктури Національного університету цивільного захисту України, доктор філософії у галузі знань публічне управління та адміністрування;

Порока С.Г. – докторант Національного університету цивільного захисту України, доктор філософії у галузі знань публічне управління та адміністрування.

Семілєтов О.С. - старший науковий співробітник Науково-дослідної лабораторії з дослідження проблем управління у сфері цивільного захисту Національного університету цивільного захисту України, доктор філософії у галузі знань публічне управління та адміністрування.

Публічне управління у сфері цивільного захисту: освіта, наука, практика: збірник матеріалів міжнародної науково-практичної інтернет-конференції, м. Черкаси, 27 березня 2025 р. / за заг. ред. С. М. Домбровської. – Черкаси : НУЦЗУ, 2025. 349 с.

У матеріалах конференції висвітлені результати наукових досліджень з проблем розвитку сфери публічного управління, регулювання економічних і соціальних процесів та обґрунтовано перспективні напрями інноваційного розвитку сфери цивільного захисту в Україні.

Матеріали представлено відповідно до тематичних напрямів: державна політика і управління в галузі освіти: зміст та сучасні виклики; державна політика і управління в галузі національної безпеки: зміст та механізми реалізації; державна політика і управління в галузі попередження та ліквідації надзвичайних ситуацій; державна політика і управління окремих галузей економіки та соціально-трудових відносин; інформаційна безпека держави: ризики та загрози.

Для наукових, науково-педагогічних працівників, здобувачів вищої освіти, державних службовців, посадових осіб органів місцевого самоврядування, а також усіх, хто цікавиться сучасними проблемами публічного управління.

Матеріали конференції друкуються в авторській редакції. За виклад, зміст і достовірність матеріалів відповідають автори. Позиція редакції не завжди може збігатися з точкою зору автора.

© Національний університет
цивільного захисту України, 2025

ЗМІСТ

Державна політика і управління в галузі освіти: зміст та сучасні виклики

Бовсунівська І. В.
ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА У СФЕРІ ОСВІТИ: НАПРЯМИ, ПРИНЦИПИ ТА СТРАТЕГІЧНІ ПРІОРИТЕТИ 12
Вавренюк С.А.
СУТНІСТЬ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ В СИСТЕМІ ВИЩОЇ ОСВІТИ 15
Гончарук В.
ДЕРЖАВНА ПУБЛІЧНА ПОЛІТИКА І МИНУЛЕ: СУЧАСНІ ВИКЛИКИ 19
Гринько Ю.М.
МЕХАНІЗМ ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ МОЛОДІ 21
Доротюк В.В.
ДУАЛЬНА ФОРМА ОСВІТИ В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ 23
Крохмаль В.
ОСВІТА ЯК СОЦІАЛЬНА СИСТЕМА В СИТЕМІ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ 26
Пінчук Д.М.
ЗАКОРДОННИЙ ДОСВІД ВПРОВАДЖЕННЯ СУПЕРВІЗІЇ У ПУБЛІЧНОМУ УПРАВЛІННІ 27
Поступна О.В.
ІНКЛЮЗИВНА ОСВІТА ЯК ОБ'ЄКТ СТАТИСТИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ 30
Сиченко М. В.
УКРАЇНСЬКІ УНІВЕРСИТЕТИ, ЯК ОСЕРЕДКИ РОЗВИТКУ КУЛЬТУРНОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ 34
Тарасун Я.В.
ПРОБЛЕМАТИКА ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ У СФЕРІ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ В СУЧАСНОМУ НАУКОВОМУ ДИСКУРСІ 35
Тищук О.М.
СИСТЕМА ВНУТРІШНЬОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ОСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЗВО ТА ЯКОСТІ ВИЩОЇ ОСВІТИ: НЕДОСКОНАЛІСТЬ ЗМІСТУ ТА СУПЕРЕЧНОСТІ 38
Тогобицький І.Е.
СВІТОВІ ПІДХОДИ НАДАННЯ МЕДИЧНОЇ ДОПОМОГИ В СИСТЕМІ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ 42

Державна політика і управління в галузі національної безпеки: зміст та механізми реалізації

Атаманюк М.В.
РОЛЬ МЕХАНІЗМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОВІРИ НАСЕЛЕННЯ В СИСТЕМІ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ 44
Батир Ю.Г., Помаза –Пономаренко А.Л., Лопатченко І.М.
МЕХАНІЗМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ ПІД ЧАС ВІЙНИ В УКРАЇНІ.. 46

Биков А.В., Батир Ю.Г.
СТРАТЕГІЯ ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ У ПОВОЄННИЙ ПЕРІОД 49
Биркович Т. І.
БУДІВНИЦТВО ВЕС НА ПОЛОНИНАХ КАРПАТ ЯК ПРИКЛАД НЕЕФЕКТИВНОГО УПРАВЛІННЯ 51
Биченко С.М.
ФОРМИ ВЗАЄМОДІЇ ДЕРЖАВНИХ І ГРОМАДСЬКИХ ІНСТИТУТІВ У КОНТЕКСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ ТА ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ 55
Бобак А. І.
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ ЧЕРЕЗ ІНТЕГРАЦІЮ МІСЦЕВИХ ІНІЦІАТИВ ТА ДЕРЖАВНИХ ІНСТИТУЦІЙ У СФЕРІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я 58
Галич О. Т., Пархоменко-Куцевіл О. І.
СУЧАСНІ АСПЕКТИ ЗАПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙ В ПУБЛІЧНОМУ УПРАВЛІННЯ 62
Демків С.П., Радух Н. Б.
РОЛЬ МІЖНАРОДНИХ СТАНДАРТІВ У ПУБЛІЧНОМУ УПРАВЛІННІ ФІНАНСОВОЮ БЕЗПЕКОЮ ДЕРЖАВИ 65
Єрьоменко Г.Д.
МЕХАНІЗМИ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ ЦИВІРОВІЗАЦІЇ ТА НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ 68
Здоровко С. С.
ДЕРЖАВНІ АСПЕКТИ ПРОТИДІЇ ТЕРОРИЗМУ 71
Іванова А.В.
ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ У СФЕРІ СУСПІЛЬНИХ КОНФЛІКТІВ 73
Ільченко Д.О.
ВПЛИВ ВНУТРІШНЬОГО АУДИТУ НА ЗМІЦНЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ 76
Копанчук О.Є.
НАЦІОНАЛЬНІ ІНТЕРЕСИ ДЕРЖАВИ В СИСТЕМІ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН 79
Котенко І.О.
ІНСТРУМЕНТИ УПРАВЛІННЯ ФОРМУВАННЯМ ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ 80
Левада В.С.
ОСОЮЛИВОСТІ ВРЕГУЛЮВАННЯ КОНФЛІКТІВ В ДІЯЛЬНОСТІ ПРЕДСТАВНИКІВ ОРГАНІВ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ В УМОВАХ ГІБРИДНИХ ЗАГРОЗ 82
Лелеченко Н.В.
КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ СТРАТЕГІЇ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ РЕЗИЛЬЄНТНІСТЮ ТЕРИТОРІЙ В УМОВАХ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ 84
Леоненко Н. А.
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ В КОНТЕКСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ НАЦІОНАЛЬНИХ ІНТЕРЕСІВ 86
Манц М.С., Батир Ю.Г.
ПОЛІТИКА ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ 89

Неводчікова І.М.
ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ СЕКТОРОМ БЕЗПЕКИ Й ОБОРОНИ В УМОВАХ РОЗВИТКУ КРИЗОВИХ СИТУАЦІЙ 92
Нестеренко К. О.
ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ ЕКОЛОГІЧНОЮ СФЕРОЮ ЯК СКЛАДОВОЮ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ 94
Олійник Н. І.
ПОНЯТІЙНО-КАТЕГОРІАЛЬНИЙ АПАРАТ ДОСЛІДЖЕННЯ МЕХАНІЗМІВ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ У СФЕРІ ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ СТАНДАРТИЗАЦІЇ . 97
Пархоменко-Куцевіл О. І.
ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ЗАПРОВАДЖЕННЯ ЦИФРОВІЗАЦІЇ У КАДРОВУ ПОЛІТИКУ СИСТЕМИ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ 100
Помаза-Пономаренко А.Л.
СУВЕРЕНІЗАЦІЯ СИСТЕМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ ТА ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ: ПУБЛІЧНО-УПРАВЛІНСЬКІ АСПЕКТИ 103
Порока С. Г.
ТРАНСФОРМАЦІЯ МЕХАНІЗМІВ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ У СФЕРІ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ВИКЛИКИ 107
Рєзнік С. О.
СТРУКТУРА ПОЛІТИКО-УПРАВЛІНСЬКОЇ ЕЛІТИ ЯК ЧИННИКА КАДРОВОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ 109
Славінський О. В.
ЗДОРОВИЙ СПОСІБ ЖИТТЯ ЯК ЧИННИК НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ 111
Столяр Ю. А.
ВПЛИВ ТРУДОВОЇ МІГРАЦІЇ НА НАЦІОНАЛЬНУ БЕЗПЕКУ ДЕРЖАВИ 113
Сухачов М.Р.
СТРАТЕГІЧНІ ОРІЄНТИРИ У СФЕРІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ 115
Тараненко Ф.В.
ГЕНЕЗИС РОЗВИТКУ ІНСТИТУТУ ОМБУДСМЕНА В КОНТЕКСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ 117
Тихоненко О.Л.
РОЛЬ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ У ФОРМУВАННІ МЕХАНІЗМІВ ПРОТИДІЇ ЕКОНОМІЧНИМ ЗАГРОЗАМ У СФЕРІ ЛОГІСТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СИЛ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ 119
Тюріна Д. М.
ГЕНДЕРНІ ВИКЛИКИ ПІД ЧАС ВІЙНИ: ПИТАННЯ ЗАХИСТУ ЖІНОК І ДІТЕЙ ВІД НАСИЛЬСТВА, ДИСКРИМІНАЦІЇ ТА ДОТРИМАННЯ ЇХНІХ ПРАВ У ВОЄННИЙ ЧАС 121
Чумак І.В.
ДЕМОКРАТИЧНИЙ ЦИВІЛЬНИЙ КОНТРОЛЬ НАД СЕКТОРОМ БЕЗПЕКИ ТА ОБОРОНИ ЯК ФУНКЦІОНАЛЬНА ОЗНАКА ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА. 124

Ярошович В. І.
ЕФЕКТИВНІСТЬ УПРАВЛІННЯ СОЦІАЛЬНИМИ ВІДНОСИНАМИ: ПРОБЛЕМИ, ПОВ'ЯЗАНІ З КОРУПЦІЄЮ ТА ШЛЯХИ ЇХ ПОДОЛАННЯ 128

Державна політика і управління в галузі попередження та ліквідації надзвичайних ситуацій

O. Akhmedova
ENSURING SAFETY AND SECURITY IN TOURISM AND HOSPITALITY INDUSTRY THROUGH PUBLIC ADMINISTRATION STRATEGIES 132
Біндас Д. Д.
ФОРМИ І ВИДИ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ В НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЯХ..... 134
Вавpищук М.В.
ВПРОВАДЖЕННЯ КОНЦЕПЦІЇ «МІСТО НУЛЬ ВІДХОДІВ» ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ 136
Галенда Р. В.
ВИКЛИКИ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ СИСТЕМОЮ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ 141
Гаман П.І.
ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ ЦИВІЛЬНИМ ЗАХИСТОМ В УМОВАХ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ 144
Кисельова О. Г.
СУТНІСТЬ КАТЕГОРІЇ "НАДЗВИЧАЙНИЙ СТАН", В ДЕРЖАВНОМУ УПРАВЛІННІ..... 146
Колеснік Н.В., Нікульченко В.В.
ЛЮДСЬКИЙ ЧИННИК - ОДИН ІЗ КЛЮЧОВИХ АСПЕКТІВ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ БЕЗПЕКИ ПРАЦІ. 149
Коломий В. І.
ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА РЕАГУВАННЯ НА НАДЗВИЧАЙНІ СИТУАЦІЇ ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ СОЦІАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ 152
Кравченко Ю.П., Михайлов В.М.
УНІФІКАЦІЯ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПРОТИПОЖЕЖНОЇ ПРОДУКЦІЇ З ВИМОГАМИ КРАЇН-ЧЛЕНІВ МЕХАНІЗМУ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ ЄС 156
Кригер Л.Л., Конопля Д.В.
ОСОБЛИВОСТІ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ У СФЕРІ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ В УМОВАХ ВІЙНИ В УКРАЇНІ 158
Крюков О.І.
ОСОБЛИВОСТІ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ЦИВІЛЬНИМ ЗАХИСТОМ НАСЕЛЕННЯ В УМОВАХ НАДЗВИЧАЙНОГО СТАНУ..... 161
Курило А.Г. , Саламонова Т.П., Гармаш С.О.
ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ ПОЖЕЖНИМИ ПІДРОЗДІЛАМИ В УМОВАХ ЛІКВІДАЦІЇ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ У ЖИТЛОВОМУ СЕКТОРІ В ПЕРІОД ВІЙСЬКОВОГО СТАНУ 164
Мороз С., Амурова Я.

ПСИХОЛОГІЧНІ ФАКТОРИ, ЩО ВПЛИВАЮТЬ НА ПРОЦЕС САМОАКТУАЛІЗАЦІЇ НАЧАЛЬНИКІВ КАРАУЛІВ ОРС ЦЗ 166
Сємілєтов О.С.
ПРОБЛЕМАТИКА ЛІКВІДАЦІЇ ПОЖЕЖ В ЕКОСИСТЕМАХ У ЗОНІ ВЕДЕННЯ БОЙОВИХ ДІЙ 168
Спіцин А.О.
ЕВАЛЮАЦІЯ СТАНУ ФУНКЦІОНУВАННЯ МЕХАНІЗМІВ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ У СФЕРІ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ УКРАЇНИ 171
Тарадуда Д.В.
СТАН ЗАХИЩЕНОСТІ ОБ'ЄКТІВ КРИТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ В КОНТЕКСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВИХ МЕХАНІЗМІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГРОМАДСЬКОЇ БЕЗПЕКИ ТА ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ 174
Чубань В.С.
МІЖНАРОДНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО ТА ГУМАНІТАРНА ДОПОМОГА ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ З НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ 176
Шведун В.О.
СИСТЕМА ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ЕКОЛОГІЧНОЮ БЕЗПЕКОЮ 179
Шевчук С.М.
ОСОБЛИВОСТІ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОВОГО РЕЖИМУ НАДЗВИЧАЙНОГО СТАНУ ПРИРОДНОГО ХАРАКТЕРУ 181
Щепанський Е.В., Мороз В.І.
ОПТИМІЗАЦІЯ ПРОЦЕСУ ПРИЙНЯТТЯ ПУБЛІЧНО-УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ В УМОВАХ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ: ВИКЛИКИ ТА МЕХАНІЗМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ 184

Державна політика і управління окремих галузей економіки та соціально-трудових відносин

Делятинчук А. І.
СУЧАСНІ МОДЕЛІ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ РОЗВИТКУ ГІРСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ ДЕРЖАВИ 188
Лаврентій Д. С.
ДЕЦЕНТРАЛІЗОВАНІ МОДЕЛІ ОХОРОНОЗДОРОВЧОЇ ПОЛІТИКИ В ОБРАНИХ КРАЇНАХ ЄС: ПРАКТИЧНИЙ ДОСВІД ДЛЯ УКРАЇНИ 191
Андріянов І.О.
ОСОБЛИВОСТІ НАДАННЯ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ ПІД ЧАС ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ 193
Андріянов І.О.
ПРИНЦИПИ НАДАННЯ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПОСЛУГ 196
Аракелова В.Л.
ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ РЕЛІГІЙНОГО ТУРИЗМУ 199
Гончарський І.Л.
ЕФЕКТИВНІСТЬ МЕХАНІЗМУ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ

ПРОЦЕСАМИ.....202
Грей В.Ю.
ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ АГРАРНОГО СЕКТОРУ В СУЧАСНИХ УМОВАХ ГОСПОДАРЮВАННЯ 204
Грисюк С.І.
ІНСТРУМЕНТИ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ 207
Гулич О. В.
СТРАТЕГІЧНІ ПІДХОДИ ТА ІНСТРУМЕНТИ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ У СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИНАХ 209
Давидов М. С.
ОСОБЛИВОСТІ СУДОВОЇ ПРАКТИКИ ПРИ ДОТРИМАННІ ПРАВОВИХ ГАРАНТІЙ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЗАПОБІГАННЯ В УХИЛЕННІ ВІД СПЛАТИ ПОДАТКІВ 212
Євмєшкіна О. Л.
ЦІННІСНІ АСПЕКТИ ЕКОЛОГІЧНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ БІЗНЕСУ 216
Єрьоменко О.С.
КОНУРБАЦІЯ Й АГЛОМЕРАЦІЯ ЯК ФОРМИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ 218
Жилін С.В.
ШЛЯХИ ТРАНСФОРМАЦІЇ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВ В УМОВАХ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ.....220
Зеленін Ю.М.
ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ КОРПОРАТИВНИМИ ЗНАННЯМИ В МЕТАЛУРГІЇ 223
Кліваденко Р.Л.
МЕТОДИКА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО ПІДТРИМКИ ПРИЙНЯТТЯ УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ ПРИ ФОРМУВАННІ БЕЗПЕКИ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ НАСЕЛЕННЯ 226
Король А.П.
РОЗВИТОК СИСТЕМИ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ РЕГІОНАЛЬНИМ РОЗВИТКОМ В УМОВАХ ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ 229
Костик Р. П.
СТРАТЕГІЇ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ СИСТЕМИ: СУТНІСТЬ, ОСОБЛИВОСТІ 231
Литвинов А.О.
ДОСВІД ПРОВІДНОГО СВІТОВОГО ЛІДЕРА-КЛАСТЕРА «КРЕМНІЄВА ДОЛИНА» В ОРГАНІЗАЦІЇ СОЦІАЛЬНО ОРІЄНТОВАНОГО УПРАВЛІННЯ 234
Луценко С.В., Луценко С.М.
ЗАСТОСУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ У ГАЛУЗІ ВИРОБНИЦТВА ТА ТЕХНОЛОГІЙ У ВОЄННИЙ ПЕРІОД ТА ПОВОЄННИЙ ЧАС.....238
Мазур О.
КЛЮЧОВІ ЗАСАДИ РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ ГОТЕЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА В УКРАЇНІ.....242
Манеров М. В.
ВПЛИВ ВИБОРІВ НА ФОРМУВАННЯ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ ТА ДЕРЖАВНО-

УПРАВЛІНСЬКУ ДІЯЛЬНІСТЬ.....244
Марущин Ю.В.
УПРАВЛІНСЬКИЙ ОБЛІК ТА СТРАТЕГІЧНЕ ПЛАНУВАННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....246
Матвеєва М.П., Зеленюх Р.Ю.
РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІЧНА ПОЛІТИКА ЯК ВАЖЛИВА СКЛАДОВА ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ 249
Мироненко В.В., Батир Ю.Г.
БЮДЖЕТНО-ПОДАТКОВИЙ МЕХАНІЗМ УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІЧНИМ РОЗВИТКОМ .251
Михайлишин Д. М.
ХАРАКТЕРИСТИКА СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ ТА ФУНКЦІЙ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ.....254
Негрич М.М.
УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ ДЕРЖАВНО-ПРИВАТНОГО ПАРТНЕРСТВА 256
Ортіна Г.В.
ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ СТРАТЕГІЧНИХ ГАЛУЗЕЙ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ.....259
Пелипенко О.О., Батир Ю.Г.
РЕФОРМУВАННЯ ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМИ В УКРАЇНІ 262
Порока М. В.
РИЗИКИ ТА МОЖЛИВОСТІ ДЕРЖАВНО-ПРИВАТНОГО ПАРТНЕРСТВА ПРИ ВІДНОВЛЕННІ КРИТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ УКРАЇНИ 265
Поступна О.В., Євдошенко К.А.
ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ОБСЛУГОВУВАННЯ ТУРИСТІВ У СФЕРІ ГОСТИННОСТІ В ЧЕСЬКІЙ РЕСПУБЛІЦІ 268
Прядка А.Д.
ОСОБЛИВОСТІ ВЗАЄМОДІЇ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСЬВА ТА ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ 271
Пузько М.М.
КРЕАТИВНІ КЛАСТЕРИ, ЯК ІНСТРУМЕНТ ДЕРЖАВНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ: ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИЙ АСПЕКТ.....273
Пухкий В.М.
ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО РЕАЛІЗАЦІЇ МЕХАНІЗМІВ ДЕРЖАВНОЇ РЕГІОНАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ ЗА СУЧАСНИХ УМОВ.....275
Стек М. І.
ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ УПРАВЛІННЯ СОЦІАЛЬНОЮ СФЕРОЮ В КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД УКРАЇНИ В СИСТЕМІ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ.....278
Дзвінчук Д.І., Стефанів А. Д.
ДЕРЖАВНА ЕНЕРГЕТИЧНА ПОЛІТИКА: СУЧАСНІ ПІДХОДИ НА ГЛОБАЛЬНОМУ РІВНІ 281
Тищенко Н.К.
РОЗВИТОК СИТЕМИ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ В УМОВАХ ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ 284

Ткаченко К.Ю., Батир Ю.Г.
РЕГІОНАЛЬНИЙ БЕНЧМАРКІНГ ЯК ІНСТРУМЕНТ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ В УКРАЇНІ 287
Тресков А.В.
ГЛОБАЛЬНІ ТЕНДЕНЦІЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ ВУГІЛЬНОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ ТА ОСОБЛИВОСТІ ДЕРЖАВНОЇ ЕНЕРГЕТИЧНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ 290
Харечко Д. О., Тереножкіна М. В.
ЗАГАЛЬНІ АСПЕКТИ ВПЛИВУ ЕКОНОМІЧНИХ КРИЗ НА УПРАВЛІННЯ ОКРЕМИМИ ГАЛУЗЯМИ СОЦІАЛЬНО-ТРУДОВИХ ВІДНОСИН..... 293
Цегельник М.І.
ПОНЯТТЯ Й ЗМІСТ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В РОЗВИТКУ ПЕРСОНАЛУ ПУБЛІЧНОЇ СЛУЖБИ 296
Шаламова Д.В., Батир Ю.Г.
МЕХАНІЗМИ ВЗАЄМОДІЇ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ ТА ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ 299
Шимечко О.С.
ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ МЕДИЧНИХ УСТАНОВ У КОНТЕКСТІ ЕКОНОМІЧНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ..... 303
Штика О.В.
МЕХАНІЗМ УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ ІНФРАСТРУКТУРИ МІСТА..... 306
Щепанський Е.В., Цвігун Ю.С.
РОЛЬ КОРПОРАТИВНОЇ КУЛЬТУРИ У ФОРМУВАННІ ПОЗИТИВНОГО ІМІДЖУ ОРГАНІВ МІСЦЕВОЇ ВЛАДИ 308
Яременко О.І., Батир Ю.Г.
СТРАТЕГІЯ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ 311

Інформаційна безпека держави: ризики та загрози

Вергун М. А.
СОЦІО-ГУМАНІТАРНА БЕЗПЕКА В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА..... 315
Ортіна Г. В.
ГЛОБАЛЬНІ ВИКЛИКИ ТА СТРАТЕГІЧНІ АСПЕКТИ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ..... 318
Поступна О.В., Торпан М.Ю.
ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ДІЯЛЬНОСТІ УКРАЇНСЬКИХ ТУРИСТИЧНИХ ПІДПРИЄМСТВ 321
Якушкина М., Пушкар О.А.
ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ФАКТОР УДОСКОНАЛЕННЯ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ В УМОВАХ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА 324
Сахман О. С.
РОЛЬ ОБ'ЄДНАНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ІНФОРМАЦІЙНОЇ

БЕЗПЕКИ НА РЕГІОНАЛЬНОМУ РІВНІ 327
Сергієнко О. С.
ІНФОРМАЦІЙНА БЕЗБЕКА ДЕРЖАВИ ЯК ЧИННИК ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОГО УПРАВЛІННЯ СУСПІЛЬСТВОМ 331
Собко Н. О.
ЗАГРОЗИ ІНФОРМАЦІЙНІЙ БЕЗПЕЦІ В ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ 333
Татарнікова Т.М.
ФОРМУВАННЯ ІНСТРУМЕНТІВ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ 336
Твердохліб О.С.
ІНФОРМАЦІЙНА СТІЙКІСТЬ ДЕРЖАВИ: ІННОВАЦІЙНІ СТРАТЕГІЇ ПРОТИДІЇ СУЧАСНИМ ЗАГРОЗАМ 338
Требик Л. П., Курига І.
ФОРМУВАННЯ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ ГРОМАДЯН ЯК КОМПОНЕНТА ЦИФРОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В УМОВАХ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ВІЙНИ 341
Фіцай М.М.
ПОЛІТИЧНЕ РУСИНСТВО - УКРАЇНСЬКА ПРОБЛЕМА 344
Банчук С. Я.
РОЗВИТОК БЕЗШОВНОЇ ТРАНСПОРТНОЇ СИСТЕМИ АГЛОМЕРАЦІЇ ЯК УМОВА ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ ПАСАЖИРСЬКИМИ ТРАНСПОРТНИМИ СИСТЕМАМИ..... 346

Бовсунівська І. В.
к.е.н., доцент кафедри публічного управління та адміністрування ФЕБА ДНП «Державний університет «Київський авіаційний інститут»

ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА У СФЕРІ ОСВІТИ: НАПРЯМИ, ПРИНЦИПИ ТА СТРАТЕГІЧНІ ПРІОРИТЕТИ

Державна політика у сфері освіти – це система заходів, прийнятих органами влади для регулювання та розвитку освітньої системи відповідно до суспільних та економічних потреб. Вона визначає пріоритети, принципи, цілі та механізми реалізації освітніх реформ. Державна політика у сфері освіти є ключовим фактором для розвитку суспільства та економіки. Вона має бути орієнтована на рівний доступ до якісної освіти, цифровізацію, розвиток інновацій та відповідність глобальним тенденціям. Успішний досвід таких країн, як Фінляндія, Канада, Німеччина Сінгапур, Південна Корея та Японія може слугувати орієнтиром для подальших реформ в Україні. Так у Фінляндії освіта є пріоритетом державної політики, що підтверджується високими показниками у рейтингу PISA (Programme for International Student Assessment).

Основні напрями державної політики у сфері освіти:

1. Доступність та рівність в освіті: забезпечення безкоштовного доступу до якісної освіти для всіх верств населення; усунення соціальних, географічних та економічних бар'єрів до навчання. У Швеції середня освіта безкоштовна, а держава фінансує шкільне харчування, транспорт та навчальні матеріали. В Україні з 2022 року впроваджено національну електронну платформу «Всеукраїнська школа онлайн», що забезпечує рівний доступ до знань [1].

2. Якість освіти: розвиток сучасних навчальних програм, що відповідають міжнародним стандартам; підвищення кваліфікації вчителів. У Сінгапурі діє програма «Teach Less, Learn More», яка передбачає менше теоретичного навчання, але більше практики та критичного мислення. В Україні запущено сертифікацію вчителів, яка дозволяє педагогам отримувати додаткові виплати за високі результати роботи [1].

3. Цифровізація освіти: використання сучасних технологій та дистанційного навчання; запровадження електронних підручників, платформ для навчання та штучного інтелекту в освітньому процесі. У Південній Кореї держава фінансує цифровізацію шкіл, і вже до 2025 року планується повний перехід на електронні підручники. В Україні розроблено платформу «E-school», яка об'єднує вчителів, учнів та батьків [2].

4. Інклюзивна освіта: розвиток програм для дітей з особливими освітніми потребами; створення адаптованих навчальних матеріалів. У Канаді працюють спеціальні асистенти для дітей з особливими потребами, що дозволяє їм інтегруватися у звичайне освітнє середовище. В Україні з 2019 року кожен заклад освіти має забезпечувати інклюзивне навчання відповідно до закону «Про освіту» [1].

Принципи державної політики у сфері освіти: демократичність та доступність – рівні можливості для всіх громадян; гнучкість та адаптивність – швидке реагування на зміни у світі та ринку праці; компетентнісний підхід – формування практичних навичок замість простого заучування теорії; наукова обґрунтованість – прийняття рішень на основі досліджень та аналітики; міжнародна співпраця – інтеграція освітніх стандартів із європейською системою (Болонський процес); якість і ефективність – стандартизація та контроль рівня знань; інноваційність – впровадження новітніх технологій та методик; демократичність та автономія навчальних закладів – академічна свобода [1].

Ці принципи спрямовані на створення ефективної та справедливої системи освіти, яка відповідає потребам суспільства та індивідуумів.

Приклади державної освітньої політики інших країн:

Фінляндія: Освіта без стресу та максимальна довіра до вчителів [2]

- Відсутність стандартних тестів до закінчення школи, що зменшує стрес у дітей.
- Вчителі мають високу автономію та обов'язково повинні мати магістерський ступінь.
- Навчальний процес орієнтований на творчість і розвиток критичного мислення.
- Фінська модель освіти входить у топові рейтинги PISA (Programme for International Student Assessment).

Сінгапур: Орієнтація на STEM та інновації [2]

- Освіта спрямована на розвиток технічних і математичних навичок.
- Використання методики «навчання через відкриття» (inquiry-based learning), що заохочує до досліджень.
- Великий акцент на підготовку вчителів, які проходять інтенсивне навчання в Національному інституті освіти.
- Учні Сінгапуру стабільно демонструють високі результати у міжнародних тестах з математики та природничих наук.

Південна Корея: Висока конкурентоспроможність та інвестиції в освіту [2]

- Один із найвищих рівнів державного фінансування освіти у світі.
- Висока мотивація учнів завдяки національному іспиту «Suneung», який визначає подальшу кар'єру.
- Розвиток онлайн-освіти та цифрових навчальних платформ для школярів.
- Корейські учні стабільно показують високі результати в PISA, особливо

у математиці.

Японія: виховання дисципліни та відповідальності [2]

- Велика увага до морального виховання та суспільних цінностей.
- Шкільна система, що розвиває самостійність (учні прибирають у класах, допомагають у їдальнях).
- Високий рівень математичної та наукової грамотності.
- Приклад: Японські учні демонструють стабільно високі результати у тестуваннях TIMSS та PISA.

Німеччина: Дуальна освіта як основа підготовки професійних кадрів [2]

- Система дуальної освіти поєднує навчання у школі та практику на підприємстві.
- Роботодавці беруть активну участь у підготовці кадрів, що гарантує високий рівень працевлаштування випускників.
- Учні можуть обирати академічний або професійний шлях навчання.
- Німецька модель стала зразком для багатьох інших країн.

Канада: Інклюзивна освіта та багато культурність [2]

- Великий акцент на рівноправний доступ до освіти незалежно від соціального чи етнічного походження.
- Розвиток спеціальних програм для дітей із особливими потребами.
- Державне фінансування забезпечує високий рівень шкільної освіти у всіх провінціях.
- Канадські університети входять у світові рейтинги за якістю навчання та наукових досліджень.

Успішні освітні системи мають спільні риси: висока якість підготовки вчителів; гнучкі програми навчання, адаптовані до потреб сучасного світу; орієнтація на практичні навички та креативне мислення; велике фінансування з боку держави та співпраця з бізнесом. Ці моделі доводять, що ефективна освітня політика може значно підвищити рівень знань та професійних навичок громадян, сприяючи економічному та соціальному розвитку країни. Досвід цих країн демонструє, що успішна державна політика у сфері освіти базується на інвестиціях у якість викладання, адаптації навчальних програм до сучасних вимог та забезпеченні рівного доступу до освіти для всіх громадян.

Стратегічні пріоритети державної освітньої політики в Україні:

1. Освіта як основа економічного розвитку: інвестиції в освіту забезпечують довгостроковий економічний розвиток; підтримка професійно-технічної освіти та дуальної форми навчання. У Німеччині дуальна освіта дозволяє студентам поєднувати навчання та роботу, що сприяє підготовці кваліфікованих кадрів для економіки. В Україні з 2021 року реалізується програма модернізації профтехосвіти [1].

2. Академічна автономія та децентралізація освіти: розширення автономії університетів; надання регіонам більше повноважень у питаннях освіти. У США кожен штат має свою систему освіти, що дозволяє регулювати навчальні програми залежно від місцевих потреб. В Україні з 2014 року діє закон «Про

вищу освіту», який розширив автономію університетів [1].

3. Підтримка науки та інновацій: розвиток STEM-освіти; інвестування у наукові дослідження. В Ізраїлі понад 4,9% ВВП інвестується у науку та технології, що робить країну лідером у сфері інновацій. В Україні діє програма «Наука і технології», спрямована на залучення молодих науковців до інноваційних розробок [1].

4. Освіта для сталого розвитку: формування екологічної свідомості, соціальної відповідальності.

5. Цифровізація освіти: впровадження дистанційного навчання, цифрових платформ.

6. Реформування вчительської освіти: підвищення зарплат, професійний розвиток педагогів.

7. Підвищення конкурентоспроможності українських університетів: залучення міжнародних експертів, рейтингування.

Список використаних джерел:

1. Грень, Л. М., Грибко, О. В. Державна політика у сфері освіти: шляхи реалізації. Теорія і практика управління соціальними системами, 4. 2022. С. 75–88.
2. Тенденції розвитку шкільної освіти в країнах ЄС, США та Китаї : монографія / О.І. Локшина, О.З.Глушко, А.П. Джурило, С.М. Кравченко, Н.В. Нікольська, М.М. Тименко, О.М. Шпарик ; за заг. ред. О.І. Локшиної. [Електронне видання]. Київ : КОНВІ ПРІНТ, 2021. 350 с.

Вавренюк С.А.

доцент кафедри пожежної і техногенної безпеки об'єктів та технологій НУЦЗ України.

СУТНІСТЬ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ В СИСТЕМІ ВИЩОЇ ОСВІТИ

В нових умовах розвитку відбувається перетворення публічного управління вищою освітою в різних країнах світу, проходить зміна централізованого жорсткого адміністративного контролю на гнучке управління автономними закладами вищої освіти, котрі функціонують під впливом різних організаційних та економічних методів та інструментів. У теперішній час система публічного управління вищою освітою в Україні також проходить процес постійних змін.

З одного боку необхідно вдосконалювати механізми публічного управління освітою, тобто розробляти принципово нові підходи до форм та методів управління, а також визначати науково обґрунтовані нормативно-правові аспекти публічного регулювання. З іншого боку, організаційно-економічна складова ЗВО в умовах інноваційного розвитку та глобалізації відстає від

національних об'єктивних потреб суспільства. Тому важливим та необхідним вже сьогодні є створення єдиного ефективного інформаційного забезпечення в системі закладів вищої освіти.

В загальному, при реалізації державної політики в нашій державі щодо розвитку вищої освіти в руслі інтеграції в європейський освітній простір, варто створювати передумови для розширення та поглиблення відносин освіти з європейським освітнім простором та удосконалювати механізми реалізації державної політики в управлінні системою вищої освіти

Для забезпечення розвитку і реалізації державної політики в освітній галузі необхідно зберегти існуючу та вдосконалювати наявну систему вищої освіти за рахунок покращення якості надання освітніх послуг, підняття рівня освіченості кожного громадянина держави, шляхом розширення можливостей отримувати вищу освіту, створення та дотримання рівноправного доступу до вищої освіти, додаткового фінансування у вигляді цільових та пільгових кредитів, функціонування збалансованої структури і обсягів підготовки майбутніх фахівців, котрі навчаються за державним замовленням. При цьому варто врахувати зацікавленість кожного громадянина, держави і суспільства, завдяки наданню соціальних пільг здобувачам та гарантій згідно законодавства.

Окрім цього, необхідно зазначити важливість державної політики в області міжнародного співробітництва і вищої освіти, відповідно до чого держава здійснює:

- діяльність щодо розвитку і налагодження взаємовигідного міжнародного співробітництва у рамках двохсторонніх та багатосторонніх договорів,
- створює умови для міжнародного співробітництва ЗВО усіх форм власності: виробничих, наукових, проектних, медико-профілактичних, клінічних, культурно-освітніх організацій і закладів, які можуть забезпечити функціонування і розвиток освітньої системи, управлінських органів вищою освітою, завдяки бюджетному фінансуванню;
- надання пільг по оплаті податків і зборів, що пов'язані із закупівлею і ввезенням на територію України навчального, наукового та виробничого обладнання і матеріалів для забезпечення освітньої, наукової і науково-технічної діяльності.

Основними пріоритетними напрямами розвитку державної політики в освітній галузі можна виділити наступні:

- особистісна орієнтованість вищої освіти;
- формування загальнолюдських і національних цінностей;
- рівноправні умови для кожного громадянина нашої держави для отримання вищої освіти;
- постійне вдосконалення якості освіти та оновлення її змісту і форм організацій в навчально-виховному процесі;
- формування системи безперервного навчання;
- органічне поєднання освіти і науки;

- розвиток дистанційної освіти;
- формування умов для економічних і соціальних гарантій, а також професійної самореалізації педагогічних, науково-педагогічних кадрів, підвищення їхнього статусу;
- впровадження інновацій в освіті і застосування інформаційних технологій;
- застосування сучасних засобів навчання і виховання, повне забезпечення ними ЗВО;
- створення конкурентоспроможності на ринку освітніх послуг і забезпечення його науково-методичного функціонування.

Враховуючи необхідність реформування системи вищої освіти України і забезпечення її відповідними соціальними інвестиціями та якості освітнього процесу, які викликані процесами глобалізації та самореалізації, необхідно будувати таку систему на наступних пріоритетних напрямах (рис. 1).

Підсумовуючи вище зазначене, необхідно сказати, що інформатизація новітнього суспільства повинна бути базисом для глобалізації його процесів. Результат освітніх процесів характеризується латентним періодом, так як знання отримані в період навчання, у зв'язку з стрімким оновленням інформаційного простору, можуть швидко втрачати актуальність. Саме тому необхідно впровадження в освітню практику новітні інформаційні технології та змінювати педагогічну парадигму в векторі самостійності пошуку набутих знань.

При такій моделі механізмів реалізації державної політики в області вищої освіти при умові інноваційного розвитку держави, буде досягатися основна мета, тобто підготовка висококваліфікованих кадрів, котрі стануть конкурентоспроможними на світовому, європейському та національному ринках праці[3].Як висновок, необхідно зазначити, що процес реформування і розвитку державної політики в області вищої освіти в умовах інформаційного суспільства об'єктивно змінюються традиційні та формуються нові вектори взаємозв'язків між державними інституціями і освітою, і як наслідок приводить до актуальності формування новітньої державної політики в області освітніх послуг.

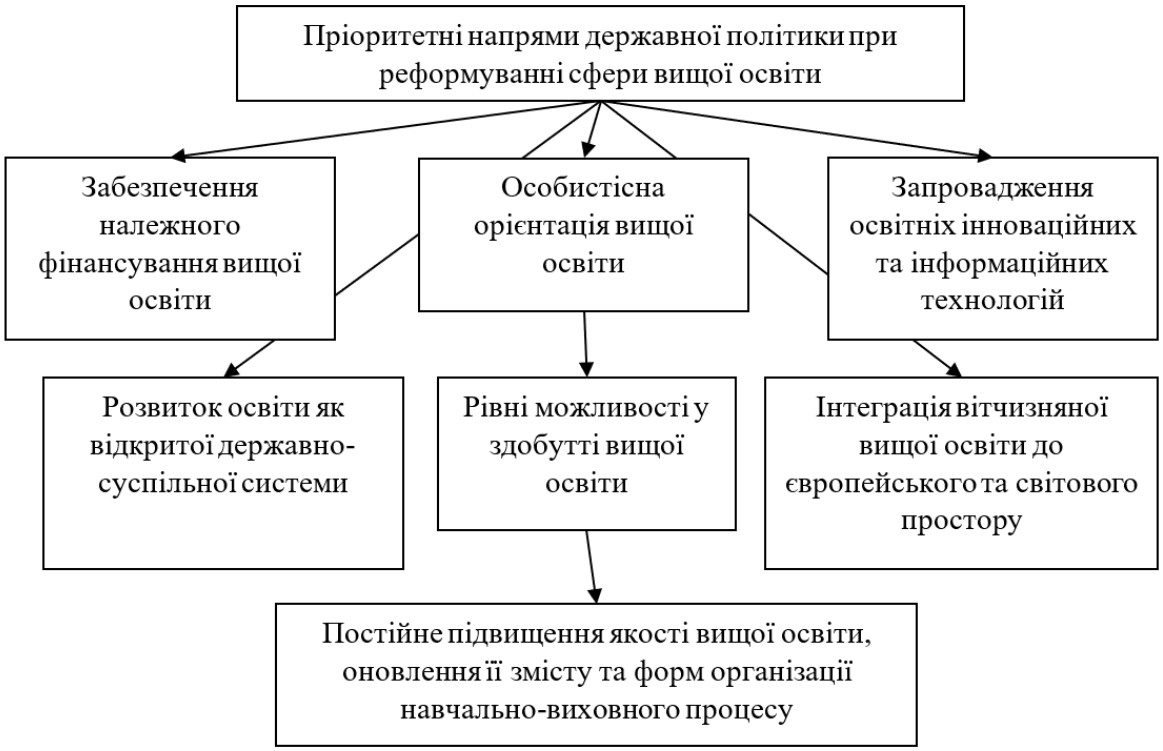

Рис. 1. Пріоритетні напрями державної політики у реформуванні сфери вищої освіти

Список використаних джерел:

1. Вавренюк С.А. Державне управління реформуванням вищої освіти в Україні : монографія / С.А. Вавренюк. – Харків : НУЦЗУ, 2020. – 284 с.
2. Вавренюк С.А. Проблеми та напрямки досягнення якості освіти на етапі реформування вищої освіти України / С.А. Вавренюк// Інвестиції : практика та досвід: науково-практичний журнал, серія Державне управління. – К. : ТОВ «ДКС Центр», 2018. – Вип. 14. – С. 79-83.
3. Вавренюк С.А. Розвиток освіти в Україні в контексті ризиків та викликів / С.А. Вавренюк// Публічне урядування: зб. наук. праць. К. : Вид-во ДП «Виробничий дім «Персонал», 2018. – Вип. 3 (13). – 225 с.
4. Вавренюк С.А. Базові моделі державного управління системою вищої освіти України / С.А. Вавренюк// Теорія та практика державного управління і місцевого самоврядування : електронне фахове видання. – №1, 2019. – http://el-zbirn-du.at.ua/index/zmist_2019_1/0-39.

Гончарук В.
здобувач ступеня доктора філософії з публічного управління та адміністрування, Хмельницький університет управління та права ім. Л. Юзькова.

ДЕРЖАВНА ПУБЛІЧНА ПОЛІТИКА І МИНУЛЕ: СУЧАСНІ ВИКЛИКИ

Російсько-українська війна, а найбільше повномасштабне вторгнення російської федерації поставило перед українцями два одвічні питання: хто ми і куди йдемо. Здавалося, що відповіді на ці питання є надзвичайно простими та жодної дискусії не містять та чи відображається це у державній публічній політиці.

Відповідь на перше питання звучить приблизно так: українці. Але з точки зору державотворення вона є не зовсім прийнятною. Історично, український етнічний елемент, що зародився і переважно проживав у північній, центральній та західній частині теперішньої української держави, протягом останніх 200-300 років значно змістив ареал свого розселення на схід та південь, а також інші континенти, створюючи етнічні анклави по всьому світі: Кубань, Північний Казахстан, Далекий Схід, Канада, США, Бразилія тощо. Проте, їхнє етнічне походження не гарантувало їм створення власної держави за національною ознакою, на що спромоглись українці Наддніпрянщини та західних українських земель. Отже, відповідь є більш ширшою ніж етнічне походження, оскільки ми маємо власну державу, що базується на принципах рівних прав та можливостей для усіх етнічних меншин, що проживають в ній. Тобто мову потрібно вести про українську націю не тільки як етно-суспільно спільноту об'єднану спільною мовою, традиціями, історичною пам'яттю та територією, а й про політичну – об'єднану спільними кордонами, державними символами та інтересами в одному державному політичному утворенні.

У даному контексті, прикметним є вислів диктатора сусідньої, ворожої нам держави, що Україну створив Ленін-Ульянов. Справедливо заперечуючи твердження російського шовініста, українці перед обличчя російської навали, забули, що протягом останніх тридцяти років, самі дуже часто були об'єктом російської інформаційно-пропагандистської кампанії, яка впливала і на процес державотворення. Справедливість цього обурення полягає у факті, що українську державу створив не Ленін.

Сучасна українська держава є ментальним та політичним спадкоємцем Української Народної Республіки, проголошеної IV Універсалом Центральної Ради як вищим законодавчим органом українських губерній російської імперії [1, арк. 2-6]. УНР мала власну територію визнану багатьма державами (в тому числі більшовицькою росією за умовами Берестейської мирної угоди 9 лютого 1918 року), державні символи та органи публічного управління, які вона успадкувала від імперії та модифікувала під потреби будівництва власної самостійної держави. Більше того, УНР не зникла через чвари та

політичну нездатність до будівництва власної держави, а стала об'єктом агресії зі сторони радянської росії, якій вдалося захопити українські землі внаслідок серії радянсько-українських та радянсько-польської війни, але яка продовжила свою політичну державотворчу діяльність у вигнанні. Тобто Українська Радянська Соціалістична Республіка (УРСР), що прийшла натомість не була по суті українською, а радянсько-окупаційною адміністрацією, що управляла українськими землями, та яку створив Ульянов-Ленін. УРСР має історично таке ж право іменуватись українською, як і ДНР та ЛНР, що створені в межах суверенних кордонів Україні за військово-політичної підтримки агресора. Пікантності цьому явищу додає ще й той факт, що Закон України від 12 вересня 1991 року «Про правонаступництво України», який досі зберігає чинність вказує Україну правонаступницею не УНР, а УРСР (створеної Леніним) [2]. Враховуючи, що уряд УНР у вигнанні 22 серпня 1992 року припинив своє існування, передавши усі символи своє влади на історично-політичне лідерство в України, цей факт є козирем в руках агресора, який український парламент перегравати поки не планує [3, арк. 34]. Підсумовуючи, зазначимо, що широкою відповіддю на перше питання має бути: українська нація, яка реалізувала своє право на самовизначення, скинувши радянсько-російську окупаційну адміністрацію та ментально та політично є спадкоємницею держави українського народу – УНР.

Найпоширенішою відповіддю на друге питання серед українців буде – в Європу. Проте, у Європу не потрібно іти, українці – європейці за духом і місцем проживання, скаже більшість. Ця думка, має підґрунтя. Ареал розселення українців з кінця XIV по кінець XVIII століття знаходився у межах польських та литовських державних утворень, які завжди ментально та культурно тяжіли на Захід. Навіть, російська імперія кін. XVIII – поч. XX (входження Правобережжя до її складу) була більше під німецькими та французькими культурно-політичними впливами ніж східними. Новоутворені держави українського народу шукали підтримку лише на Заході та протиставляли себе російсько-радянському режиму як «східному» по своїй суті.

Тому, доцільно було б розширити майбутню орієнтацію політичного руху як прагнення бути членом Європейської Унії як економічного та політичного об'єднання з 27-ми незалежним держав, що поділяють спільні принципи, цінності та бачення майбутнього. У такому контексті українському парламенту, як вищому законодавчому органу, що представляє інтереси української нації потрібно пройти великий шлях для усталення та законодавчого нормування вищезгаданих норм і це повинно бути об'єднавчою платформою усіх політичних сил. Проте, публічна політика є також наслідком суспільного сприйняття тих чи інших цінностей: корупції, особистих свобод, верховенства закону, демократії, представницького самоврядування, прав людини, цінності людського життя, рівності, солідарності, підтримки ближнього. Таким чином, такий бажаний рух в Європу неможливий без змін в середині кожного українця, який є одночасно об'єктом і суб'єктом такої публічної політики.

Жереб кинуто, ціна поразки надто значна та потенційно катастрофічна для майбутнього українського державотворення. Усе в наших руках.

Список використаних джерел:

1. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України (ЦДАВО України), Ф. 1063, - Оп. 2. – Спр. 2.
2. Про правонаступництво України : Закон України від 12.09.1991 № 1543-XII : станом на 7 березня 2025 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1543-12
3. Центральний державний архів української україніки, Ф. 35. – Оп. 1. - Спр. 70.

Гринько Ю.М.
к.н.держ.упр., викладач кафедри інженерної та аварійно-рятувальної техніки НУЦЗ України.

МЕХАНІЗМ ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ МОЛОДІ

Механізм формування і розвитку громадського патріотизму включає засвоєння кожним поколінням в процесі його соціалізації патріотичних уявлень і цінностей, властивих цьому суспільству; співвідношення цих цінностей і уявлень з власним досвідом; вибіркове засвоєння через призму цього досвіду патріотичних цінностей і уявлень, поширюваних через різні канали комунікації; і, нарешті, модифікацію в громадському патріотизмі придбаних таким чином патріотичних установок або їх поєднань. Індивідуальний, груповий і громадський види патріотизму грають незамінну роль в суспільстві, що безпосередньо виражається у функціях патріотизму.

Відмітною особливістю феномену патріотизму як явища суспільної свідомості в умовах вищої освіти являється залучення особи до національної культури, народних витоків духовності. Це актуалізує проблему відродження ідей народної педагопікп, використання в патріотичному вихованні потенціалу етнічного оточення, особливостей національної психології, етнокультурних цінностей, народних традицій, національного менталітету, що склався на певній географічній території з особливими природно-кліматичними, соціально-економічними умовами, демографічною ситуацією розвитку, що взаємозв'язане з таким ключовими поняттями в структурі патріотизму як "Батьківщина" і "Вітчизна"[1]

Посилення тенденцій розвитку освіти позначило заміну надетнічного виховання громадянина України етнокультурними виховними моделями, де засадничими ідеями виступають формування національної самосвідомості особи навчаного, відродження національних традицій у вихованні.

Патриотівм, як соціально-психологічна якість українців, обумовлений

самою суттю українського менталітету: його духовністю, державністю, колективізмом (соборністю) і, частково, месіанством. Ми вважаємо, що він рівноправно стоїть в одному ряду з ними, бо усі ці поняття тісно пов'язані між собою, одне обумовлює інше. Саме тому патриотівм - поняття базове для характеристики українців і їхнього менталітету. Звідси патриотизм є філософсько-психологічною основою менталітету.

З урахуванням цих тенденцій, що характеризують зміну патріотичних цінностей і ціннісних орієнтацій молоді за останнє десятиліття, облітається рішення завдань аналізу цієї еволюції. Іншими словами, розгляд процесу зміни цінностей, його основного змісту, спрямованості, багато в чому сприяє виявленню тих з них, які має в розпорядженні сучасна молодь і які, у величезному ступені, визначають її відмінні риси як специфічної соціальної групи. Ці цінності, будучи найбільш важливими, істотними критеріями її розвитку, дають можливість з великим розумінням визначитися відносно інших властивостей, якостей молоді, особливо найбільш значимих в духовно-моральному, соціальному сенсі, до яких, безумовно, відноситься і патріотизм [2].

Аналіз основних підсумків еволюції нашого суспільства, особливо молоді за останнє десятиліття, показує, що відмова від традиційних патріотичних цінностей обернулася для значної її частини тяжкою переоцінкою. Втративши своє реальне значення, отримавши інше, переважно негативного змісту, колишні патріотичні цінності, проте, не зійшли у небуття. Вони все ще зберігаються у суспільній свідомості і зазнають чергову метаморфозу під впливом цілого ряду несприятливих чинників.

Таким чином, патріотичне виховання як державно-управлінська проблема в умовах вищої освіти являється важливою проблемою в Українському суспільстві. Однією з головних причин, це руйнування старої системи патріотичного виховання молоді. Другою причиною є відсутність послідовності в організації патріотичного виховання молоді, з боку органів державної влади. Сенс усієї роботи з патріотичного виховання молоді зводиться до проведення заходів напередодні державних і військових свят, а повсякденна кропітка робота не проводиться. Частенько така позиція пояснюється відсутністю програмних документів, контролю з боку регіональної влади, невмінням організувати цю роботу на місцях [3].

Список використаних джерел:

1. Губенко А.О. Механізми формування патріотичного виховання українського студентства: Державне управління у сфері цивільного захисту: наука, освіта, практика :матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, 28–29 квітня 2016 р. / за заг.ред. В. П. Садкового. Х. : Вид-во НУЦЗУ, 2016. С.20-21.
2. Кулик О. М. Політико-управлінська діяльність у системі молодіжної політики: сутність, структура, функції [Електронний ресурс] . Державне

управління: теорія та практика К. : НАДУ, 2007. № 2. (6). Режим доступу до ресурсу : http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/Dutp/2007-2.pdf
3. Сторожук Р. П. Зарубіжний досвід реалізації молодіжної політики [Електронний ресурс] . Державне будівництво Х. : ХарРІ НАДУ "Магістр", 2006. № 1. Режим доступу до ресурсу. : http://www. kbuapa.kharkov.ua/e-book/n_1_2006/doc/5/07.pdf.

Доротюк В.В.
здобувачка освітнього ступеню бакалавр Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова

ДУАЛЬНА ФОРМА ОСВІТИ В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

Актуальність дослідження щодо впровадження дуальної освіти в українському освітньому просторі зумовлена нагальною потребою подолання розриву між теоретичною підготовкою здобувачів освіти та практичними вимогами сучасного ринку праці. Незважаючи на започатковані реформи та експериментальні проєкти з дуальної форми здобуття освіти, українські заклади освіти стикаються з низкою проблем: відсутністю достатньої законодавчої бази та чітких механізмів співпраці між освітніми закладами й роботодавцями, слабкою мотивацією бізнесу до участі в освітньому процесі, недостатньою готовністю педагогічних працівників до нових форм організації навчального процесу, а також браком фінансових ресурсів для створення відповідної матеріально-технічної бази.

Водночас впровадження дуальної освіти відкриває значні перспективи для підвищення якості підготовки фахівців, їх конкурентоспроможності та працевлаштування, сприяє оновленню змісту освіти відповідно до вимог ринку праці, посиленню практичної складової освітнього процесу та формуванню у студентів актуальних професійних компетентностей, що обумовлює необхідність комплексного дослідження цієї проблематики та розробки ефективних шляхів впровадження дуальної освіти в українському освітньому просторі з урахуванням світового досвіду та національних особливостей.

Аналіз останніх публікацій та досліджень свідчить про зростаючий інтерес науковців до проблематики впровадження дуальної освіти в українському освітньому просторі. Серед вітчизняних дослідників варто виокремити Л. Марценюк та О. Груздєв [1], О. Тамаркіна [2], О. Кравченко [3], А. Магомедова [4] та інші. Ці науковці розглядають різні аспекти дуальної форми здобуття освіти: теоретико-методологічні засади, нормативно-правове забезпечення, організаційно-педагогічні умови, міжнародний досвід та можливості його адаптації в Україні, а також економічні механізми стимулювання співпраці

освітніх закладів з роботодавцями. Незважаючи на значну кількість наукових праць, присвячених цій тематиці, питання комплексного підходу до впровадження дуальної освіти, подолання існуючих бар'єрів та розробки ефективних моделей партнерства закладів освіти і бізнесу в умовах сучасних викликів залишаються недостатньо дослідженими, що обумовлює актуальність подальших наукових розвідок у даному напрямку.

Згідно із Законом України «Про освіту», дуальна форма здобуття освіти розглядається як спосіб здобуття освіти, що передбачає поєднання навчання осіб у закладах освіти (в інших суб'єктів освітньої діяльності) з навчанням на робочих місцях на підприємствах, в установах та організаціях, а також під час виконання робіт та/або надання послуг за гіг-контрактом для набуття певної кваліфікації, як правило, на основі договору [5].

Впровадження дуальної освіти в українському освітньому просторі характеризується нерівномірністю та наявністю низки системних проблем. Насамперед це недостатнє правове забезпечення. Законодавство не містить чітких норм щодо трудових відносин між здобувачами освіти та роботодавцями. Наприклад, у Кодексі законів про працю України немає визначення трудової функції студентів, які навчаються за дуальною формою, при тому, що згідно з Законом України «Про вищу освіту» ця форма здобуття освіти передбачає навчання на робочому місці обсягом 25-60% від загальної освітньої програми на основі договору. Тобто законодавство відносить здобувачів дуальної освіти до зайнятого населення і передбачає укладення трудового договору, проте в чинному законодавстві відсутні спеціальні норми, які регулюють особливості таких трудових відносин, що створює правову прогалину [4].

Наступна проблема – це слабка співпраця між університетами та бізнесом. Освітні заклади переважно орієнтуються на академічне навчання, тоді як роботодавці часто не зацікавлені в інвестуванні в навчання студентів. Як наслідок, випускники мають недостатньо практичних навичок і стикаються з труднощами при працевлаштуванні.

Ще однією серйозною проблемою є відсутність уніфікованих навчальних планів, що враховують потреби ринку праці. Університети розробляють програми, які можуть не відповідати сучасним вимогам компаній, через що молоді спеціалісти змушені додатково навчатися вже на робочому місці [6].

Попри наявні недоліки, впровадження дуальної освіти в Україні має значний потенціал і може стати ефективним інструментом для модернізації системи підготовки фахівців. Насамперед, ця модель сприяє зменшенню розриву між теоретичним навчанням і практичними потребами ринку праці, що є особливо важливим в умовах швидкої трансформації економіки та технологічного розвитку.

Для того, щоб дуальна освіта ефективно розвивалася в Україні, держава повинна здійснити комплексні заходи, спрямовані на вдосконалення нормативно-правової бази, створення фінансових стимулів для студентів та роботодавців, а також забезпечення тіснішої співпраці між освітніми

закладами та підприємствами.

Насамперед необхідно внести зміни до законодавства, які чітко регламентуватимуть трудові відносини між студентами, навчальними закладами та роботодавцями. Важливо чітко прописати механізм укладення трудових договорів із студентами, що навчаються за дуальною освітою. Це допоможе уникнути ситуацій, коли підприємства використовують студентів лише як безкоштовну робочу силу без гарантій офіційного працевлаштування. Також доречно передбачити мінімальний рівень заробітної плати для студентів, які проходять навчання за дуальною системою, та встановити механізм її нарахування.

Крім цього, варто подумати про фінансовий бік питання. Роботодавці часто не хочуть брати участь у дуальній освіті, тому що це для них додаткові витрати. Якщо держава запропонує їм певні податкові пільги або гранти за те, що вони беруть студентів на навчання, ситуація може значно покращитися. Наприклад, можна було б зменшити податки для тих підприємств, які забезпечують студентам реальну практику і виплачують їм зарплату. Це зробило б систему більш вигідною і для роботодавців, і для студентів.

Ще один важливий момент – це зміна освітніх програм. Дуже часто в університетах навчання побудоване так, що студентам дають лише теорію, а коли вони приходять на роботу, виявляється, що їм бракує практичних навичок. Тому варто зробити так, щоб навчальні заклади працювали спільно з бізнесом і постійно оновлювали свої програми відповідно до реальних потреб ринку праці. Наприклад, можна було б зобов'язати університети переглядати навчальні плани разом із роботодавцями, щоб випускники виходили на ринок уже підготовленими до роботи.

Отже, якщо всі ці зміни будуть реалізовані, дуальна освіта зможе стати ефективним способом підготовки кваліфікованих спеціалістів, які матимуть не лише теоретичні знання, а й практичний досвід, що значно полегшить їм працевлаштування та сприятиме розвитку економіки країни.

Список використаних джерел:

1. Марценюк Л. В., Груздєв О. В. Дуальна освіта як засіб ефективного поєднання теорії та практики. Економіка та держава. 2021. № 3. С. 58-65. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecde_2021_3_12
2. Тамаркіна О. Л. Дуальна освіта: складнощі впровадження. Актуальні питання гуманітарних наук. 2022. Вип. 47(4). С. 222-225. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apgnd_2022_47(4)__39
3. Кравченко О. Л. Дуальна освіта в Україні: від концепції до практики. Молодий вчений. 2021. № 2(1). С. 64-69. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2021_2(1)__14
4. Магомедова А. М., Погорєлова О. С. Дуальна освіта в Україні: від правого забезпечення до проблем реалізації. Економіка. Фінанси. Право. 2021. № 10(1). С. 39-44. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecfipr_2021_10(1)__10

5. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII : станом на 1 січ. 2025 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text
6. Воронкова А. А., Цой М. П., Галицька-Дідух Т. В. Аналіз ефективності дуальної освіти в контексті української вищої освіти. Академічні візії. 2024. № 34. URL: https://doi.org/10.5281/zenodo.13167454

Крохмаль В.
здобувач другого курсу магістерської форми навчання

ОСВІТА ЯК СОЦІАЛЬНА СИСТЕМА В СИТЕМІ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ

Наявний досвід теоретичної і прикладної науки свідчить, що сутність освіти - цього знайомого і широковживаного слова - розкрита неповно. Щоб переконатись, з одного боку, в невизначеності поняття освіти, а з другого - в необхідності з'ясування її субстанціальної природи, достатньо звернутись до означень освіти, що зафіксовані в словниках, енциклопедіях, підручниках, науковій, нормативно-правовій літературі.

В сучасних словниках освіта тлумачиться як сукупність систематизованих знань, умінь та навичок, поглядів і переконань, як певний рівень розвитку пізнавальних сил та практичної підготовки, що досягнуті у процесі навчально-виховної роботи, роз'яснюється, що слово "освічувати" означає дбати про чиюсь освіту, знання, культуру тощо. Тобто освітою називають сукупність систематизованих знань, умінь, навичок, поглядів, переконань, набутих в навчальному закладі .

Поширена редукція освіти до знань, умінь та навичок сьогодні не влаштовує багатьох науковців-дослідників і освітян-практиків, і тому вони у своєму розумінні та діяльності виходять за межі даної тріади, наголошуючи, що хоча найчастіше освіту пов'язують з системою знань, умінь, навичок, під нею слід також розуміти загальний рівень культури .

Термін "освіта" у широкому розумінні використовується в деяких роботах останніх років і для позначення цілісного виховного процесу . Очевидно, у даному випадку освіта ототожнюється з вихованням. Інколи під освітою розуміють "сторону виховання, котра полягає в оволодінні системою наукових та культурних цінностей, накопичених людством" , як "ядро виховання" вона включає пропаганду та поширення культури. підсумовуючи існуючі інтерпретації освіти, можна сформулювати такі висновки.

По-перше, на сьогодні педагогічна наука не виробила єдиного однозначного несуперечливого загальноприйнятого тлумачення освіти. Діапазон розуміння освіти дуже великий. При цьому по суті не обґрунтовується, чому саме ті, а не інші елементи виділяються як освітні компоненти.

По-друге, кожне з наявних означень освіти по-своєму правильне, висвітлює, відображує окремі грані, сторони, аспекти освітнього феномену,

засвідчуючи тим самим його багатоякісність. Проте жодне з них через певну неповноту не дозволяє сутнісно збагнути освітні явища, чітко окреслити їхні межі, відокремити від не освітніх, наприклад, від науки, мистецтва, ідеології, спорту тощо, які тісно пов'язані і взаємодіють з освітою.

По-третє, розширення змісту поняття освіти не дістало до цього-часу теоретичного узагальнення і обґрунтування. Необхідним є наукове осмислення сутності освіти та знаходження гранично широкого її поняття, яке не звужувало б її до частинних проявів, давало теоретичну базу для подальшого її дослідження, розробки стратегії удосконалення, ефективного управління освітньою галуззю.

По-четверте, емпірико - постулятивний, описово-декларативний, збирально-колекційний шлях з'ясування феноменології освіти, як переконує досвід, вбачається як науково неефективний. Назрілим є перехід в науковому описі освіти з рівня інтуїтивно-емпіричного введення на рівень доказово-теоретичного виведення.

З цих висновків випливає, що успішним може бути лише шлях пізнання освіти, який бере початок від однозначного встановлення її конкретного місця та глобальної ролі у ієрархічній системі живої самоорганізованої дійсності, від з'ясування конкретних потреб останньої, що зумовили утворення, існування і розвиток стійкої освітньої цілісності.

Список використаних джерел:

1. Конституція України: Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 черв. 1996р.// Відомості Верховної Ради України. -1996.-№ 30.
2. Збірник законодавчих та нормативних актів про освіту. - К.: Міносвіти України, 2000. - Вип.1. - 336 с.
3. Жабенко О. Сучасна державна політика в галузі освіти України.// Збірник наукових праць УАДУ /за заг. Ред. В.І. Лугового, В. М. Князєва. -К. :Вид-во УАДУ. 2000.-Вип.2.- ч.IV.-С.327-331

Пінчук Д.М.
старший викладач кафедри педагогіки, спеціальної освіти та менеджменту Організація (установа) КЗ Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти

ЗАКОРДОННИЙ ДОСВІД ВПРОВАДЖЕННЯ СУПЕРВІЗІЇ У ПУБЛІЧНОМУ УПРАВЛІННІ

У сучасному світі державне управління стає все більш складним і вимагає високого рівня професіоналізму, питання професійного розвитку державних службовців набуває особливої актуальності. Багато країн світу активно працюють над вдосконаленням своїх систем підготовки та підвищення

кваліфікації публічних службовців, використовуючи різноманітні підходи та інструменти.

Сьогодні, коли воєнний стан в Україні став серйозною загрозою для національного ментального здоров'я, професійна допомога та підтримка є актуальною для українців. Необхідність регуляції професії та створення безпечного середовища для споживачів публічних послуг обумовили запровадження фахівців - супервізорів. Дослідження практики супервізії в Україні на сьогодні залишається дуже затребуваним, оскільки вимагає пошуку не лише конкретизації цього поняття, а й пошуку більш дієвих моделей для організації якісного процесу надання професійної допомоги та підтримки в складних умовах війни. Реалізація цієї мети неможлива без урахування та впровадження у вітчизняну практику кращого зарубіжного досвіду, що актуалізує дослідження означеної проблеми. Вивчення особливостей професійної підтримки у розвинених країнах необхідне для вироблення рішень щодо модернізації системи професійного навчання та підтримки публічних службовців.

Особливості професійного розвитку публічних службовців розглянуто у працях В. Богатирець, В. Гриньової, Н. Гончарук, М. Новікова, Є. Краснякова, О. Оболенського, О. Окіс, В. Олуйко, Л. Пуховської, С. Хаджирадєвої, М. Салун, С. Серьогіна, В. Ягупова та інших, а також зарубіжних: Томаса Н. Гаравана, С. Борковської, Д. Боссарт, К. Деммке, О. Кузнєцова, М. Мазурик, В. Урбаняк, А. Філак, Л. Швєтліковскі, Дж. Ягільскі.

Аналіз наукової літератури свідчить, що немає єдиного бачення щодо розуміння поняття «супервізія» і його застосування. Варто зазначити, що супервізія – це допомога одного, більш досвідченого, професіонала менш досвідченому колезі. Але це визначення є досить вузьким. Науковці по-різному визначають і використовують цей термін. Так, наприклад, у консультуванні і в менеджменті супервізія визначається як спостереження більш досвідченішого колеги за менш досвідченим, обговорення сильних та слабких сторін, виправлення помилок, що виникають у процесі роботи. У цьому випадку супервізію можна розглядати як систему професійної підтримки спеціалістів, що працюють у сфері «людина – людина».

Варто звернути увагу, що одним із джерел налагодження процесу ефективного професійного розвитку публічних службовців є використання зарубіжного досвіду країн, які мають сталий та практично орієнтований механізм професійного розвитку службовців. Варто зазначити, що в такому аспекті актуальним та важливим для нашої держави є вивчення та запозичення зарубіжного досвіду тих країн, які демонструють позитивні практики в питаннях професійного розвитку та підвищення кваліфікації. Втім, переймати такий досвід потрібно обережно та поступово, зважаючи на особливості побудови правової системи, системи публічного управління, особливостей підготовки кадрів для держави тощо. Зокрема, в питаннях професійного розвитку державних службовців важливим та цікавим є зарубіжний досвід

Великобританії та Сполучених штатів Америки.

У США супервізія впроваджувалася як частина системи наставництва для підвищення кваліфікації вчителів. У європейських країнах(Нідерланди, Німеччина, Велика Британія) супервізія набувала більшого акценту нарефлексії та колегіальному консультуванні. Супервізія сприяє професійному зростанню публічного службовця, розвитку особливих навичок та умінь, пов'язаних із виробленням критичного ставлення до своїх професійних результатів, а також підвищенню відповідальності фахівців за власний рівень професіоналізму. Саме регулярна супервізія сприяє тому, щоб не боятися проблем і викликів, що виникають у роботі, а навчитися професійно перетворювати їх у власні досягнення.

У наукових роботах Л.Денбурі, Д.Петерса, М.Річардс, К.Форда та інших поняття «супервізія» трактується як основний засіб, за допомогою якого визначений установою супервізор полегшує роботу персоналу індивідуально й колективно та забезпечує стандарти роботи. Поняття супервізії, як наставництва, визначається через моделі аналізу і компетентного розв'язання ситуацій, що виникають у взаємодії з клієнтами.

Різні методи наставництва мають широке поширення в зарубіжній практиці (Велика Британія, США та ін.) і вважаються ефективною кадровою технологією, що дозволяє в найкоротші терміни забезпечити передачу знань і навичок від досвідченого співробітника новопризначеному або менш досвідченому. Супервізія - це форма консультування для спеціалістів публічної служби, спрямована на надання професійної підтримки фахівцями у складних ситуаціях, конфліктах та у ведені складних випадків, яка широко розповсюджена в Європі.

У Великій Британії супервізія активно використовується у системі державної служби (Civil Service). Основними елементами супервізії на публічній службі визначають наставництво, яке забезпечує передачу досвіду від старших працівників молодшим службовцям; коучинг, орієнтований на розвиток управлінських компетенцій; регулярні супервізійні зустрічі, що сприяють моніторингу та аналізу професійної діяльності.

У США супервізія є частиною програми Senior Executive Service (SES) та реалізується через Офіс управління персоналом (OPM). Вона передбачає індивідуальні консультації для державних службовців; використання онлайн-платформ для дистанційного наставництва; спеціальні програми для розвитку лідерських навичок.

У Німеччині супервізія реалізується через Федеральну академію державного управління (BAköV). Програми супервізії орієнтовані на підготовку керівних кадрів; роботу з емоційним вигоранням держслужбовців; інтерактивні тренінги з управлінських навичок.

Французька система супервізії активно використовується в Національному інституті державної служби (ISP). Визначаючи її особливисті необхідно звернути увагу на програми індивідуального коучингу; акцент на етичні аспекти

державної служби; використання симуляційних вправ для моделювання управлінських ситуацій.

Супервізія в країнах Північної Європи має соціально орієнтований характер і включає регулярні супервізійні групи для обговорення професійних викликів; психологічну підтримку службовців; використання технологій дистанційного наставництва. Супервізія є дієвим механізмом підвищення ефективності публічної служби, який успішно застосовується у розвинених країнах.

Отже, міжнародний досвід доводить ефективність супервізії/ наставництва та свідчить про необхідність її впровадження в систему публічного управління України. Запровадження програм наставництва та коучингу може сприяти підвищенню професійного рівня держслужбовців та покращенню управлінських процесів. Впровадження найкращих міжнародних практик у державне управління України сприятиме професійному розвитку службовців, підвищенню ефективності державних інституцій та покращенню якості надання адміністративних послуг.

Список використаних джерел:

1. Алюшина Н. О. Ефективні інструменти управління знаннями і кадровим потенціалом органів державної влади та органів місцевого самоврядування / Н. О. Алюшина // Ефективність державного управління. - 2015. - Вип. 43. - С. 165-175. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efdu_2015_43_23
2. Bundesakademie für öffentliche Verwaltung (2020). Supervision in the German Public Sector. Berlin: BAköV
3. OECD (2021). Strengthening Public Integrity through Professionalization and Leadership Development. OECD Publishing
4. Office of Personnel Management (2021). Leadership Development Framework. Washington, D.C.: OPM
5. Pollitt, C., & Bouckaert, G. (2017). Public Management Reform: A Comparative Analysis. Oxford University Press
6. The Civil Service (2022). Civil Service Learning and Development Strategy. London: UK Government

Поступна О.В.
доктор наук з державного управління, професор, доцент кафедри менеджменту Навчально-наукового інституту управління та безпеки населення НУЦЗ України.

ІНКЛЮЗИВНА ОСВІТА ЯК ОБ'ЄКТ СТАТИСТИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

Важливим аспектом при формуванні освітньої політики є збір статистичних даних, які дозволяють дослідити стан і розвиток мережі закладів освіти,

процеси формування, диференціації й використання освітнього рівня суспільства. Здійснення аналізу освітньої політики відбувається за допомогою системи показників (індикатори), які дають змогу виміряти, порівняти дані різних об'єктів оцінювання та/або орієнтири курсу держави. Особливої актуальності ця проблематика набуває в умовах зростання чисельності людей з особливими потребами, зокрема, дітей-інвалідів. З понад 500 млн людей з особливими потребами у світі більше 2,5 % це діти, які мають суттєві порушення здоров'я, що часто впливає на їх обмеження в доступі до здобуття якісної освіти. Україна, на жаль, не є в цьому питанні виключенням, а навпаки, у зв'язку із повномасштабної російською агресією проти України, число людей з інвалідністю в країні стрімко зросло та сьогодні становить понад 3 млн осіб [4]. Діти з інвалідністю, зазвичай, щоденно стикаються з різними перепонами у своєму житті, зокрема щодо реалізації своїх прав, у тому числі право на світу. Тож, Україна, яка взяла курс на європейську інтеграцію, прийняла міжнародні стандарти в галузі прав людини, що ґрунтуються на засадах рівності, без дискримінації, взяла на себе зобов'язання щодо забезпечення дотримання прав дітей з особливими потребами, зокрема створивши в освітній сфері інклюзивне середовище.

До освітніх індикаторів висуваються певні вимоги: відповідність визначеним завданням / орієнтирам політики; узагальнення інформації, її об'єктивність; точність і можливість порівняти з еталонними показниками за минулі роки; організаційно-структурний зв'язок з іншими індикаторами; повнота, але не надмірність обсягу інформації; можливість виявлення першопричини найбільш значущих проблем; можливість порівняння з міжнародними освітніми індикаторами. У сучасному суспільстві існують різні моделі освітніх індикаторів – міжнародні (ЮНЕСКО, ОЕСР, ЄС) та національні (Бельгія, Данія, Франція, Швеція, Швейцарія та ін.) [1]. Ці моделі ґрунтуються переважним чином на дослідженні освітніх результатів і впливу навчання, фінансових і людських ресурсів, організації освітнього процесу та освітнього середовища, доступності та якості освіти.

В основу цих досліджень покладено принцип «освіта протягом життя», тобто безперервність здобуття освіти, процес постійного зростання загальноосвітнього й професійного потенціалу людини відповідно до особистих і суспільних потреб за допомогою розгалуженої мережі публічних інститутів; можливість забезпечити собі гідний рівень життя. Причому до групи індикаторів доступу до освіти відносять поширення освітніх програм, у тому числі участь у них дорослого населення, послідовність (неперервність) навчання або перехід здобувача освіти на ринок праці, можливості навчання випускників середньої освіти за кордоном. Тобто доступність до освіти має більш широкий спектр і не стосується лише людей з обмеженими потребами.

Щодо якості освіти, то, наприклад, в ЄС методологічно визначають 4 групи індикаторів: рівень досягнень (від елементарних освітніх результатів до спеціалізованих; успіх та перехід; моніторинг середньої освіти; ресурси і

структура, кількість здобувачів освіти на один комп'ютер та освітні витрати на одного здобувача. Якість також, як і доступність визначається кількісними показниками.

Національні освітні індикатори в кожній країні мають свої особливості. Наприклад, в Україні вони розраховані на основі даних з інформаційно-телекомунікаційної системи «Державна інформаційна система освіти», яка працює в експериментально-дослідному режимі. Перелік індикаторів для ведення статистичної інформації в загальній середній освіті (далі – ЗСО) в узагальненому вигляді представлений на сайті Інституту освітньої аналітики та подається за основними розділами: контингент учнів; наповнюваність; педагогічні працівники; матеріально-технічне забезпечення; приватні ЗЗСО – їх частка та частка учнів у них; місцезнаходження та тип засновника: розподіл ЗЗСО та кількості учнів за типом засновника, місцезнаходженням, середньою наповнюваністю класу; середній розмір школи за типом засновника; середня наповнюваність класу за типом засновника та місцезнаходженням.

На сайті Міністерства освіти і науки України представлено Дашборд з освітніми індикаторами, які дозволяють структурам публічної влади, представникам закладів освіти, батькам здобувачів освіти та всім зацікавленими особам переглянути і проаналізувати показники національного і місцевого рівнів. Основними групами таких показників є національна перспектива (групи індикаторів: будівлі ЗЗСО, мережа, педперсонал, учні, фінанси), освітній та бюджетний профіль за даними на рівні територіальних громад, місцева перспектива (групи індикаторів за даними на рівні територіальних громад). Всі дані можна розглянути в динаміці, зазначаючи необхідний рік.

Достатньо широко представлені показники (40 найменувань) розвитку освіти на сайті Держстат. Окремо відмітимо дві владні структури центрального рівня, на сайтах яких оприлюднені деякі статистичні дані та інформаційні матеріали з розвитку та організації інклюзивного навчання, зокрема: 1) Міністерство освіти і науки України, на сайті якого в рубриці «освіта» представлено інформаційні матеріали щодо інклюзивного навчання та окремо подано статистичні дані; 2) Державна служба якості освіти України, на сайті якої представлено різні інформаційні матеріали щодо організації інклюзивного навчання (посібники, статті, нормативно-правова база, дослідження тощо) [3].

Також можна зазначити, що деякі державні наукові установи досліджують проблематику розвитку освіти, зокрема інклюзивної. Так, Інститут модернізації змісту освіти окремою рубрикою на своєму сайті представляє освіту осіб з особливими потребами за окремими розділами. Інститут освітньої аналітики готує та оприлюднює основні статистичні дані щодо розвитку кожного рівня та типу освіти за навчальними роками: дошкільна, загальна середня, професійна, фахова передвища, вища, позашкільна освіта. Окремо представлено цифрову освіту та інклюзивне середовище. Крім того, в 2024 р. представлено

інформаційно-аналітичні матеріали «Організація інклюзивного навчання в закладах дошкільної освіти» [2], у яких представлена розробка індикаторів для проведення дослідження зазначеної ту публікації проблематики.

Однією з новітніх інформаційно-цифрових технологій України можна вважати розроблений додаток «Дія». Спочатку було розроблено платформу Дія.Цифрова освіта, пізніше курси «Безбар'єрна грамотність» і «Безбар'єрна держава», щоб люди з інвалідністю, люди старшого віку та інші маломобільні групи населення могли на рівних умовах розвивати цифрові навички та набувати цифрової грамотності. В 2022 р. з'явився і запрацював новий розділ «Дія.Безбар'єрність», у якому люди з інвалідністю, їх батьки, літні люди, ВПО та інші могли знайти всю необхідну інформацію, щоб знайти роботу, отримати пенсію, виїхати за кордон, оформити житлову субсидію тощо.

Аналіз наведених на проаналізованих сайтах даних дає підстави для висновку, що окремої уваги до дослідження проблематики розвитку інклюзивної освіти через призму статистичних даних на рівні державних структур практично не приділено або приділено замало.

Інклюзивна освіта не може бути локальною частиною освіти, має бути вироблений системний підхід в її організації, причому на всіх рівнях освіти та в усіх типах закладів. Не достатньо лише підготувати відповідну нормативно-правову базу. Є нагальна необхідність у розробці сукупності науково обґрунтованих способів, правил, прийомів й методів статистичного вивчення такого соціального явища, як інклюзивна освіта. Цей комплекс має встановити чіткий порядок збирання, обробки та аналізу необхідної інформації, що в цілому й складає статистичну методологію.

Список використаних джерел:

1. Козак Л. В. (2017). Тренінг 6. Індикатори якості освіти у країнах ЄС. Для здобувачів наукового ступеню PhD. URL: https://heqes.kubg.edu.ua/wp-content/uploads/2017/10/%D0%A2%D1%80%D0%B5%D0%BDi%D0%BD%D0%B3_6.pdf.
2. Організація інклюзивного навчання в закладах дошкільної освіти. Інформаційно-аналітичні матеріали. Міністерство освіти і науки України. ДНУ «Інститут освітньої аналітики». 2024. URL: https://iea.gov.ua/wp-content/uploads/2024/12/inklyuziya_do_2024.pdf.
3. Поступна О.В., Шведун В.О. Розвиток інклюзивної освіти в України через призму статистичних даних. Вісник Національного технічного університету «ХПІ». Серія: Актуальні проблеми розвитку українського суспільства : зб. наук пр. / Нац. техн. ун-т «Харк. політехн. ін-т». Харків: НТУ «ХПІ», 2024. № 2. С. 127-132.
4. Танасишин у штаб-квартирі ООН: в Україні понад 3 млн людей з інвалідністю – це люди з величезним потенціалом, навичками, ідеями, силою. Головні новини. 13 червня 2024 р. URL: https://www.msp.gov.ua/news/23795.html.

Сиченко М. В.
аспірант Комунального закладу вищої освіти «Дніпровська академія неперервної освіти» Дніпропетровської обласної ради

УКРАЇНСЬКІ УНІВЕРСИТЕТИ, ЯК ОСЕРЕДКИ РОЗВИТКУ КУЛЬТУРНОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ

Історія розвитку університету як соціального інституту показує, що його основу складають освіта, наука і культура. При цьому перші два з вказаних напрямів діяльності сучасних українських закладів вищої освіти є ключовими. Проте необхідно відмітити, що вони не мають достатнього потенціалу для формування у студентів універсальної, цілісної картини світу і менталітету, що відповідає їй. Це завдання під силу лише культурі. Важливість її в університетській освіті визначається розумінням того, що культура є причиною громадського прогресу. Нині в українських університетах переважає прагматичний підхід до здійснення ними своїй діяльності, тому цілі, пов'язані з освітою, наукою і культурою, мають більшою мірою утилітарний характер і спрямовані на задоволення потреб суспільства і адаптацію до соціокультурної ситуації, що міняється. Розвиток університету відбувається в заданих суспільством рамках, що не надає можливості для повної реалізації потенціалу закладу освіти. У зв'язку з вказаними вище нами пропонуєть розглядати заклад вищої освіти з чотирьох сторін: як культурне середовище, як перехрестя культур, як генератор культури і як інтегратор суспільства. Культурне середовище університету є культуроформуючим локалізований простір, основними елементами якого є цінності, комунікація, діяльність і об'єкти культури. Вона, з одного боку, виконує функцію створення специфічних умов для розвитку або підвищення у студентів культурного рівня в певних просторово-часових рамках, а з іншої - має потенціал для самоорганізації. Основу культурного середовища складають цінності, втілені в нормах. Стосовно університетської освіти їх можна вивести з його фундаментальних принципів, викладених у Великій Хартії університетів 1988 року [1]. Серед них: автономія, нероздільність навчання і дослідження, свобода в наукових дослідженнях і викладанні, універсальність знання.

Культурне середовище університету є відкритою, самоорганізуючою системою, що піддається цілеспрямованій дії, пов'язаній з актуалізацією поточних цінностей, а також що трансформується в результаті дії аксиологічених установок індивідів. Цінності матеріалізуються в комунікації і діяльності людей. Можна виділити ряд особливостей процесу міжособового спілкування в сучасному університеті. Освіта закладів вищої освіти характеризується наявністю педагогічного і наукового дискурсов, у зв'язку з чим має місце комунікація комплементу і симетричної. Підвищення рівня культури взаємодії є одним з ефектів освітнього процесу. Комунікація здійснюється в реальному

і віртуальному просторах.

Специфіка діяльності в університеті пов'язана з відтворенням і генерацією культури за допомогою реалізації освітнього і дослідницького процесів. Зміст, спрямованість навчальної і наукової діяльності, професійний рівень викладачів є основними культуроформуючими чинниками.

У університетській освіті знаходять своє вираження і взаємодоповнюючі типи культури :

- глобальна і локальна,
- елітарна і масова,
- традиційна і інноваційна [2].

Так, стосунки між глобальною і локальною культурами є взаємообумовленими, оскільки глобальна культура знаходить своє вираження в локальній, а локальна культура у свою чергу ще більше посилює свою самобутність при протиставленні себе глобальною. Масова культура є фундаментом для відносно гомогенного функціонування університету, а елітарна - має потенціал для творчості. Взаємовідносини між традиційною і інноваційною культурами виражаються як у збереженні перевірених часом цінностей і досвіду у сфері університетської освіти, так і в реалізації передових ідей. Потенціал університету, як генератора культури пов'язаний із створенням знання і підвищенням рівня культури, він може бути збільшений за рахунок посилення суб'єктності освітнього процесу закладів вищої освіти.

Список використаних джерел:

1. Лозова О.Ю. Ресурсний потенціал технологій публічного управління соціально-культурної діяльності. Вісник НУЦЗ України. Серія: Державне управління, 2024. № 1 (24). С.151-158
2. Політика держави у сфері культурного розвитку. Управління соціальним і гуманітарним розвитком: навч. посіб.: у 2-х ч. Ч. 2 / ред. В. П. Трощинський, В. А. Скуратівський. Київ, 2010. С 48–87.

Тарасун Я.В.
головний економіст відділу роздрібного бізнесу
ТВБВ№10026/0143

ПРОБЛЕМАТИКА ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ У СФЕРІ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ В СУЧАСНОМУ НАУКОВОМУ ДИСКУРСІ

Сьогодні проблематика державного управління у сфері цивільного захисту все далі частіше розглядається на рівні одного з найбільш актуальних напрямів в публічно-управлінському науковому дискурсі. Така популярність може бути пояснена, з одного боку, через завдання які покладаються на державну систему цивільного захисту, щодо забезпечення управління у

режимі повсякденного функціонування органами управління та силами цивільного захисту на державному, регіональному та місцевому рівнях [2], а з іншого – через значне зростання навантаження на Державну службу з надзвичайних ситуацій, актуалізоване воєнним станом в Україні, а саме дії пожежно-рятувальних, піротехнічних, радіаційно-хімічних підрозділів [1]. У межах цієї публікації ми ставимо за мету здійснити огляд останніх наукових досліджень щодо проблематики державного управління у сфері цивільного захисту та провести первинний аналіз їх змістовного спрямування. У якості інформаційного підґрунтя для розбудови наукового пошуку нами були використані ресурси пошукової системи Google Scholar та Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського.

Під час використання названих вище інформаційних ресурсів нами було встановлено так званий часовий фільтр для формування актуальної вибірки аналізу. За допомогою такого фільтру були відібрані лише ті наукові публікації, які були оприлюднені за останні п’ять років. Слід звернути увагу на той факт, що сформована нами для подальшого аналізу вибірка, з об’єктивних причин, не охоплює переважну більшість виконаних в останні часи дисертаційних досліджень рівня доктора філософії (достатньо поширеною є практика коли молодий вчений немає свого академічного профілю в інформаційно-аналітичних базах, а відповідно й його наукові доробки не віддзеркалюються пошуковими системами). На нашу думку, спричинене цим фактом незначне звуження кола аналізу, несуттєво вплине на підсумковий результат.

За результатами проведеного аналізу присвячених проблематиці державного управління у сфері цивільного захисту публікацій, нами були визначені такі з найбільш популярних у науковому середовищі напрями організації наукових пошуків, а саме – фокусування уваги на:

1) напрямах реформування тієї чи іншої системи відповідно до нових умов та (або) актуальних викликів (М. Кулєшов, О. Ященко «Актуальні питання реалізації завдань цивільного захисту в умовах сучасних викликів та загроз»; В. Курепін, Д. Курепін «Державне управління у сфері цивільного захисту та безпеки життєдіяльності в умовах реформування місцевого самоврядування та децентралізації влади»; В. Шойко «Еволюція розуміння основ державного управління у сфері цивільного захисту та протидії надзвичайним ситуаціям в умовах акселерації глобалізаційних процесів» тощо);

2) змісті механізмів публічного управління та практиці їх використання (М. Андрієнко, П. Гаман та ін. «Теоретико-методичні засади механізму державного управління соціальними проектами у сфері цивільного захисту»; В. Демчук «Механізм державного регулювання у сфері цивільного захисту як інструментарій реформування безпекової сфери»; О. Твердохліб, І. Подобєд «Матеріальні резерви як економічний компонент ресурсного механізму державного управління у сфері цивільного захисту» тощо);

3) особливостях нормативно-правового регулювання діяльності (І. Коробка «Законодавче забезпечення механізмів публічного управління

у сфері цивільного захисту в контексті децентралізації»; В. Кропивницький «Нормативно-правові засади публічного управління та адміністрування процесу навчання населення України у сфері цивільного захисту»; В. Шойко «Нормативно-правове регулювання цивільного захисту щодо формування механізмів державного управління у даній сфері» тощо);

4) формуванні та реалізації державної політики (О. Крюков, О. Ігнатьєв «Особливості стратегії формування державної політики України в сфері управління моніторингом стану потенційно небезпечних об'єктів»; С. Пругло «Удосконалення державної політики з питань цивільного захисту на територіальному рівні»; Т. Яровий «Концепт модернізації державної політики у сфері захисту населення від надзвичайних ситуацій» тощо);

5) вивченні передових практик організації управління та з'ясуванні можливості їх адаптування для України (Ю. Горбаченко, Ю. Панімаш «Пріоритетні напрямки оптимізації управління процесами цивільного захисту»; Н. Карпеко «Міжнародний досвід державного управління системою підготовки фахівців сфери цивільного захисту»; І. Семенець-Орлова, Н. Щур «Світовий досвід державного управління у сфері цивільного захисту» тощо);

6) обґрунтуванні місця та ролі управління у забезпеченні національної безпеки (А. Білоконь, О. Кравченко «Державне регулювання цивільного захисту України в системі державної безпеки України»; В. Мельник «Роль цивільного захисту в забезпеченні національної безпеки України в умовах євроінтеграції»; А. Терент'єва «Зміна управлінської безпекової парадигми у сфері цивільного захисту: український вимір» тощо);

7) практиках підготовки фахівців (Г. Гайович, І. Бабійчук «Впровадження інноваційних технологій для сприяння активному навчанню фахівців сфери цивільного захисту України»; О. Гудович, В. Юрченко «Проблеми формування компетенцій фахівців у сфері управління цивільним захистом»; А. Нестер, О. Романішина «Проблемні питання підготовки фахівців цивільної безпеки кризового періоду» тощо).

Безумовно, вище наведений поділ за напрямами є достатньо умовним, адже кожен з них нерозривно зв'язаний з іншим. Наприклад, неможливо уявити реформування системи ДСНС та пов'язаних з нею елементів інших систем без нормативно-правового впорядкування відповідних процесів (. Такий саме нерозривний діалектичний зв'язок ми можемо спостерігати між будь-якими іншими з визначених вище напрямів.

За результатами аналізу змістовного спрямування останніх наукових досліджень щодо проблематики державного управління у сфері цивільного захисту можемо сформулювати такі основні узагальнення.

По-перше, серед найбільш популярних напрямів в організації наукових досліджень (оцінка рівня популярності того чи іншого напряму в організації наукових пошуків здійснювалась нами за кількістю цитувань відповідної публікації), є такі (перелік подається від більш популярного напряму до менш популярного): обґрунтування місця та ролі управління у сфері

цивільного захисту через призму проблематики забезпечення національної безпеки; визначення напрямів реформування системи цивільного захисту України відповідно до нових умов та (або) актуальних викликів; з'ясування змісту механізмів публічного управління у сфері цивільного захисту та аналіз практики їх функціонування; конкретизація напрямів удосконалення нормативно-правового регулювання сфери цивільного захисту; визначення пріоритетів у формуванні та реалізації державної політики у сфері цивільного захисту; вивчення передових практик організації управління у сфері цивільного захисту (зарубіжний досвід) та з'ясування можливості їх адаптування для використання в України; оцінювання ефективності функціонування системи підготовки фахівців для ДСНС. Слід звернути увагу, що цей перелік не є вичерпаним, адже до нього не була включена проблематика теорії та історії управління у сфері цивільного захисту, а також теоретико-методологічна проблематика. Ці напрями, не виявились достатньо популярними у дослідників за рівнем свого цитування, але при цьому, також були представлені серед останніх публікацій.

По-друге, леву частку внеску у дослідження проблематики державного управління у сфері цивільного захисту було зроблено працівниками Інституту державного управління та наукових досліджень з цивільного захисту, НУЦЗ України та Львівського державного університету безпеки життєдіяльності ДСНС України. Разом з тим, у науковому дискурсі є чимало робіт за авторством вчених з так званих непрофільних до порушеної проблематики ЗВО. Внесок останніх є незначним, але їх погляди на систему цивільного захисту є достатньо новаторськими та заслуговують на окрему увагу.

Список використаних джерел:

1. Дії підрозділів ДСНС України в умовах воєнного стану : навчальний посібник / М. Коваль та ін. Львів: ЛДУБЖД, 2023. 308 с.
2. Положення про єдину державну систему цивільного захисту : Постанова Кабінету Міністрів України від 09.01.2014 р. № 11. Офіційний вісник України. 2014. № 8. С. 341–348.

Тищук О.М.
аспірант Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»

СИСТЕМА ВНУТРІШНЬОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ОСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЗВО ТА ЯКОСТІ ВИЩОЇ ОСВІТИ: НЕДОСКОНАЛІСТЬ ЗМІСТУ ТА СУПЕРЕЧНОСТІ

Проблематика управління у галузі вищої освіти, попри неабиякий рівень свого представництва у сучасному науковому дискурсі, не лише не втратила

своєї актуальності, а й набула нового поштовху для свого подальшого розвитку. Серед детермінант які вплинули на актуалізацію вище згаданої проблематики, неабиякої значущості набувають ті з них, які формалізовані у межах Плану пріоритетних дій Уряду на 2025 рік. Окремі з програмних заходів цього Плану зосереджені у тому числі й на проблематиці вищої освіти та питаннях забезпечення її якості, а саме: розвиток нормативно-правового підґрунтя щодо діяльності Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти (пункт 110) та вдосконалення механізму розподілу базового фінансування ЗВО відповідно до результатів їх державної атестації (пункт 326) [2]. Проблематика публічного управління у галузі вищої освіти набула свого розвитку у дослідженнях М. Ажажи, С. Вавренюка, С. Домбровської, Д. Карамишева, Г. Коваль, І. Лопушинсько, В. Мороза, О. Поступної, В. Садкового, В. Сиченка, С. Шевченка та багатьох інших дослідників. Окремі з аспектів порушеної проблематики набули свого розвитку у межах попередньо виконаних нами наукових дослідженнях [1, 4, 5].

Не дивлячись на достатньо ґрунтовний рівень опрацювання проблематики публічного управління у галузі вищої освіти окремі її питання все ще залишаються відкритими для подальшого наукового пошуку. Серед таких питань є у тому числі й ті з них, фокусом дослідницької уваги яких є функціонування та розвиток системи внутрішнього забезпечення якості (забезпечення якості освітньої діяльності та якості вищої освіти ЗВО). Саме у межах цього напряму організації наукового пошуку нами було обрано предмет безпосередньої уваги, а саме – зміст системи внутрішнього забезпечення якості вищої освіти.

Відповідно до норм ст. 16 Закону України «Про вищу освіту» система внутрішнього забезпечення якості, поряд з системою зовнішнього забезпечення якості освітньої діяльності ЗВО та якості вищої освіти та системою забезпечення якості діяльності Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти (НАЗЯВО), є складовою частиною системи забезпечення якості вищої освіти в Україні.

Конкретизація напрямів діяльності системи внутрішнього забезпечення якості відбувається за рахунок фокусування законодавцем уваги на таких основних процедурах її функціонування: визначення принципів та процедур забезпечення якості вищої освіти; здійснення моніторингу та періодичного перегляду освітніх програм; щорічне оцінювання здобувачів вищої освіти, науково-педагогічних і педагогічних працівників ЗВО; забезпечення підвищення кваліфікації педагогічних, наукових і науково-педагогічних працівників; забезпечення наявності необхідних ресурсів для організації освітнього процесу; забезпечення наявності інформаційних систем для ефективного управління освітнім процесом; забезпечення публічності інформації про освітні програми, ступені вищої освіти та кваліфікації; забезпечення дотримання академічної доброчесності працівниками закладів вищої освіти та здобувачами вищої освіти; інших процедур і заходів [3].

Не дивлячись на той факт, що наведений перелік є достатньо конкретним, його зміст, з огляду на принципи детермінізму (в частині необхідності забезпечення причинно-наслідкових зав'язків та послідовного розвитку) та відповідності (в частині необхідності забезпечення наступнацтва знань), не є досконалим. В основу такого нашого твердження покладено аналіз повноважень НАЗЯВО відповідно до ст. 18 Закону України «Про вищу освіту». Нагадуємо, за своїм статусом Національне агентство є основним суб'єктом оцінювання ефективності функціонування системи внутрішнього забезпечення якості, у т.ч. й за пов'язаними з акредитацію освітніх програм та постакредитаційним моніторингом напрямами. Виникає ситуація, за якої НАЗЯВО має повноваження щодо контролю тих з напрямів функціонування системи внутрішнього забезпечення якості, які не інституалізовані для цієї системи. Наприклад, серед закріплених законодавцем за системою внутрішнього забезпечення якості процедур і заходів (ст. 16 Закону України «Про вищу освіту») немає жодної з них яка б мала так звану пряму кореляцію з питаннями акредитації освітніх програм. Нажаль, така суперечність (неузгодженість) негативно відбивається на ефективності функціонування системи внутрішнього забезпечення якості, адже наділення суб'єкту функцією контролю (у нашому випадку – НАЗЯВО) за тим напрямом діяльності об'єкту (у нашому випадку – система внутрішнього забезпечення якості), який не інституалізовано за ним, з одного боку, суттєво підвищує рівень актуалізації так званих корупційних ризиків, а з іншого – спотворює взаємодію між учасниками процедур забезпечення якості вищої освіти. Усунення цієї суперечності можливо за рахунок доповнення існуючого переліку процедур і заходів системи внутрішнього забезпечення якості пов'язаною з акредитацією нормою. Таке доповнення є цілком логічним, з огляду на:

по-перше, практичну складову діяльності відповідної системи, а саме – інформаційно-аналітичне супроводження процедур підготовки та проведення акредитації освітніх програм, а також забезпечення проведення їх постакредитаційного моніторингу на рівні ЗВО;

по-друге, 1) норми Рекомендацій НАЗЯВО стосовно запровадження внутрішньої системи забезпечення якості (затверджено рішенням НАЗЯВО, протокол № 6 від 26.06.2019 р.), в частині віднесення системи внутрішнього забезпечення якості до складової інституційної акредитації; 2) норми Рекомендацій щодо створення внутрішньої системи забезпечення якості вищої освіти (імплементація системи забезпечення якості освіти через співробітництво університету-бізнесу-уряду в ЗВО 586109-EPP-1-2017-1-RO-EPPKA2-CBHE-SP-EDUQAS), в частині апелювання до необхідності забезпечення партнерства з всіма задіяними до процедур якості агентами; 3) норми Стандартів і рекомендацій щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти (ESG), в частині їх фокусування на проблематиці «інформаційного менеджменту» – збір, аналіз і використання інформації щодо управління якістю вищої освіти.

З огляду на вище наведене можемо сформулювати такі основні узагальнення та 1. Серед основних суперечностей між змістом та практикою функціонування внутрішньої системи забезпечення якості є її відстороненість (абстрагованість) від акредитаційних процедур. Така відстороненість актуалізована так званим розривом між напрямами функціонування системи внутрішнього забезпечення якості (відсутність серед напрямів діяльності тих з них, які б були безпосередньо пов'язані з підготовкою та проведенням акредитаційних процедур) та фокусом уваги НАЗЯВО під час проведення ним акредитації освітніх програм та інституційної акредитації. 2. Внутрішня системи забезпечення якості повинна віддзеркалювати всі процедури та заходи які актуалізуються взаємодією ЗВО з НАЗЯВО в частині забезпечення ЗВО якості освітньої діяльності та якості вищої освіти. З огляду на таку взаємодію найбільш практично орієнтованими напрямами функціонування внутрішньої системи забезпечення якості є: інформаційно-аналітичне супроводження процедур підготовки та проведення акредитації освітніх програм; постакредитаційне супроводження якості змісту освітніх програм та практик їх реалізації; плекання культури академічної доброчесності тощо.

Серед перспективних напрямів організації подальших наукових пошуків за обраним у межах цієї публікації фокусом наукової уваги є ті з них, які пов'язані з визначенням умов ефективності функціонування системи внутрішнього забезпечення якості освітньої діяльності ЗВО та якості вищої освіти в цілому.

Список використаних джерел:

1. Мороз В.М., Тищук О.М., Мороз О.В., Мороз С.А. Якість вищої освіти як об'єкт публічного управління: обґрунтування та особливості актуалізації. Вісник НУЦЗ України. Серія: Державне управління. 2024. №1. С. 281-295
2. План пріоритетних дій Уряду на 2025 рік : Розпорядження від 18.02.2025 р. № 131-р. URL: https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennia-planu-priorytetnykh-dii-uriadu-na-2025-rik-180225-131r (дата звернення: 19.02.2025).
3. Про вищу освіту : Закон України від 01.07.2014 р. № 1556-VII. Офіційний вісник. 2014. № 63, С. 7-9
4. Тищук О.М., Мороз О.В. Публічне управління забезпеченням якості вищої освіти в Україні: актуальність проблематики щодо норм програмних документів міжнародного рівня та міжнародних зобов'язань України. Вісник Національного технічного університету «ХПІ». Серія: Актуальні проблеми розвитку українського суспільства. 2024. №1. С. 83-88
5. Тищук О.М. Відповідність фактичної діяльності Національного агентства змісту проблематики забезпечення якості вищої освіти. Розвиток сучасного українського суспільства у соціологічному вимірі: зб. матеріалів доп. учасн. X Міжнар. наук.-практ. конф., м. Харків, 15 грудня 2023 р. Харків, 2023. С. 281–287

Тогобицький І.Е.
здобувач другого року навчання магістерської форми навчання

СВІТОВІ ПІДХОДИ НАДАННЯ МЕДИЧНОЇ ДОПОМОГИ В СИСТЕМІ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ

Система охорони здоров'я будь-якої країни повинна прагнути до досягнення трьох цілей: гарного стану здоров'я населення, задоволення потреб населення й справедливого розподілу фінансових коштів. Для визначення загальної діяльності системи охорони здоров'я ВОЗ використає складений показник, що складається з п'яти елементів, скоректованих відносно національного добробуту й рівня утворення: рівень здоров'я населення в середньому, його розподіл у цілому серед населення, задоволення потреб пацієнтів, розподіл рівня здоров'я серед груп населення й справедливий розподіл фінансових коштів. З досвіду розвинених країн відомо, що більше 80 відсотків проблем із здоров'ям людини можна вирішувати на первинному рівні охорони здоров'я. Відомо також, що реальна профілактика захворювань і пропагування здорового способу життя за невеликих витрат дозволяють економити значні суми на лікуванні. При цьому варто вказати на принципову різницю між первинною і вторинною ланками мережі охорони здоров'я. Вторинна ланка отримує фінансування в залежності від кількості пролікованих пацієнтів.

Тобто, чим більше люди хворіють, тим більше фінансування отримує вторинний рівень. Фінансування первинної ланки в різних країнах світу намагаються організувати таким чином, щоб заклади отримували кошти за прикріплене населення (подушне фінансування) і чим більше буде хворих, тим більше коштів цей заклад втратить (кошти слідують за пацієнтом в стаціонар). ВООЗ (всесвітня організація охорони здоров'я) визначила характеристики сімейної медицини, які притаманні для систем охорони здоров'я різних країн: всього населення, незалежно від віку, статі, релігії, соціального стану. Вона повинна бути легкодоступною з мінімальною втратою часу. Доступ не повинен обмежуватися географічними, культурними, адміністративними або фінансовими бар'єрами;

- безперервність і тривалість вказують, що допомога орієнтована на хворого, а не на хворобу, що взаємодія лікаря і пацієнта не обмежується окремим епізодом захворювання, а заснована на довгострокових персональних стосунках;

- комплексність послуг сімейного лікаря часто сприймається і пацієнтами, і лікарями як сума послуг „вузьких» фахівців, що є помилковим. Ставлення сімейного лікаря до пацієнта зовсім інше - він використовує холістичний (цілісний) підхід, де враховується все: фізичний і психологічний стан, соціальне оточення, умови життя і праці, ставлення людини до свого здоров'я, її переконання тощо;

- координація передбачає, що сімейний лікар є для пацієнта координатором і провідником в системі охорони здоров'я (ринку медичних послуг);

- співробітництво - одна із найважливіших характеристик інтегрованої системи охорони здоров'я. Сімейні лікарі повинні бути готові працювати з іншими працівниками лікарень, центрів здоров'я, соціальних служб, делегуючи їм за необхідності піклування про своїх пацієнтів з відповідною повагою до компетентності інших дисциплін;

- орієнтація на сім'ю підкреслює важливість впливу близького оточення пацієнта на його здоров'я;

- орієнтація на громаду передбачає участь сімейного лікаря у вирішенні питань громадського здоров'я].

Таким чином ВООЗ визнає, що першими кроками на шляху утвердження такої медичної спеціальності стає створення професійних організацій, які складаються із реально працюючих сімейних лікарів. Ці організації, виконуючи адміністративні і політичні функції, сприяють зміцненню позицій сімейних лікарів, просуванню змісту і якості професійної підготовки.

Використання досвіду загальної (сімейної) практики лікарів інших країн світу, запровадження його в практичну діяльність охорони здоров'я і системи медичного страхування та первинної медико-санітарної допомоги у власній моделі в період створення національної системи охорони здоров'я України дозволить реалізувати рекомендації ВОЗ про забезпечення населення медичною допомогою з елементами соціально рівної доступності.

Список використаних джерел:

1. Конституція України: Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 черв. 1996 р. – К.: Преса України, 1997. – 80 с.
2. Латишев Є.Є. Європейські підходи щодо управління кадровими ресурсами галузі охорони здоров'я в процесі розвитку сімейної медицини / Сімейна медицина. - 2004. - № 3. - С. 24-25.

Атаманюк М.В.
здобувач вищої освіти НУЦЗ України

РОЛЬ МЕХАНІЗМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОВІРИ НАСЕЛЕННЯ В СИСТЕМІ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

Повномасштабна агресія рф проти України засвідчила наскільки українці можуть бути згуртованими та орієнтованими на владу. Свідченням цього є перша хвиля добровольців, які зголосились стати до лав ЗСУ, тер оборони та ін. об'єднань. Очевидно, що складні життєві обставини сприяють цьому. У той же час, потрібно розуміти, що населення може виявляти і протестні настрої, або не погоджуватись із запровадженими заходами державної політики. Відтак, набувають актуальності проблемні аспекти щодо визначення ролі та місця механізмів забезпечення рівня довіри до системи національної безпеки [2].

Довіра громадян до державних інституцій в Україні стане реальністю лише за умови, що ці інституції будуть діяти більш ефективно, прозоро та демократично. Однак у контексті відсутності цієї довіри постає питання: чому ж тоді люди продовжують голосувати за владу? І як це явище можна пояснити з позиції мікроінституційної теорії? Попри вагомий аналітичний потенціал цієї теорії, при її застосуванні до оцінки причин парадоксу недовіри до влади і одночасної підтримки нею на виборах виникають значні практичні складнощі, які потребують додаткового осмислення в умовах сучасної України.

Як відомо, мікроінституційна теорія з'являється з класичного ліберального підходу до взаємовідносин між суспільством і державою. Згідно з цим підходом, влада розглядається як сервіс, якість якого визначає рівень довіри громадян до тих, хто цей сервіс надає. У межах цієї концепції влада виступає в ролі менеджера, виконуючи адміністративні функції, подібно до виконавчого директора компанії, заснованої громадянами країни. Однак таке ставлення до влади позбавляє її сенсу та значення, що є основою її легітимності та важливості в українському та багатьох інших пострадянських суспільствах.

На цьому тлі виникає закономірне питання: чому навіть у складних 1990-х роках на всьому пострадянському просторі армія і церква залишалися серед лідерів суспільної довіри? Це особливо цікаво з огляду на тодішній стан функціонування й озброєння армії в Україні – її деморалізація мала б логічно призвести до майже повного руйнування довіри. Однак цього не сталося. Ймовірно, причина полягає у специфічному характері довіри до цих інститутів: вона базується не лише на практичній користі або споживчій логіці взаємин

“послуга-клієнт”. Навпаки, довіра населення ґрунтується на переконанні в особливій місії армії та церкви, які через свою мету отримують право не лише задовольняти потреби суспільства, але також висувати до нього певні вимоги. Вони є близькими до народу та безпосередньо пов’язаними із суспільними потребами, що забезпечує їхню значущість. У такому контексті можна виділити ключову культуру сприйняття влади в Україні, яка виходить за межі мікроінституційної моделі. Так само, як армія і церква, публічна влада сприймається не як функціональний механізм для задоволення інтересів громадян, а як центр національної ідеї та місії щодо гарантування системи національної безпеки, що включає державну, суспільну та ін. [2]. Реалізація цієї місії стає спільним завданням як для влади, так і для суспільства, створюючи більш глибокий зміст їхньої взаємодії.

Найвища популярність певних політичних заходів, і діячів загалом, ґрунтується, безумовно, не тільки на ефективній пропаганді, а й на персоналізованому та патерналістському сприйнятті публічної влади, яке глибоко вкоренилося в суспільстві.

Вищенаведене дає підстави звернути увагу на важливість культурологічного підходу до розуміння природи суспільно-політичної довіри в контексті нашої держави. Водночас цей підхід не позбавлений суперечливих моментів, які можуть ускладнювати глибоке осягнення досліджуваних явищ. Як приклад, один із адептів цієї теорії, Р. Пайпс [1], стверджує, що загальна недовіра між індивідами у сучасному суспільстві є прямим наслідком історично закоріненої недовіри до державних інститутів. Така точка зору, яка є доволі дискусійною, зокрема, націлена на перенесення відповідальності за теперішню атомізацію українського суспільства на традиції минулих етапів його розвитку. Проте слід зазначити, що в радянські часи рівень міжособистісної довіри був значно вищим, ніж нині. Якщо прийняти логіку Р. Пайпса, то виходить, що ця довіра базувалася на узагальненій довірі до влади в радянську епоху. Однак згідно з постулатами культурологічної теорії, співвідношення є протилежним: не міжособистісна довіра формується під впливом суспільно-політичної, а навпаки – суспільно-політична довіра ґрунтується на міцній міжособистісній взаємодії.

Отже, традиційно високий рівень міжособистісної довіри в українському суспільстві завжди слугував основою для формування довіри до влади. Водночас сучасна криза суспільно-політичної довіри в Україні є не історичним пережитком, а прямим наслідком соціальної політики перехідного періоду наприкінці 1990-х – початку 2000-х років. На цій підставі доречно говорити про важливість зміни підходів до формування системи публічного управління у бік зміщення акцентів щодо активізації громадськості в цьому напрямку. Адже вона є виразником суспільних інтересів, і легітимізує державну політику та державні інтереси. У протилежному випадку можна стикнутись із парадоксом функціонування держави як соціального інституту: безпека, яка виходить від держави по відношенню до суспільства, підвищує рівень

його задоволеності та довіри до влади, або знижує такий рівень, якщо держава не опукується проблемами людей і не забезпечує їх безпеку. Власне, основною передумовою створення суспільно-політичної довіри між владою та громадянами в сучасній Україні є ґрунтовний перегляд соціальної політики з урахуванням концептуальних підходів, розроблених у рамках фундаментальної науки. Бізнес, керуючись власними інтересами, стимулює відповідальні корпорації приділяти увагу добробуту працівників, адже саме ефективність роботи команди прямо впливає на отримання прибутку. Логічно, що слід вирішити питання: чому держава, яка публічно підтримує корпоративні принципи управління, не спроможна застосувати той самий підхід у своїй соціальній політиці для підвищення рівня довіри до населення. У цьому контексті доцільно говорити про важливість упровадження принципів new public administration, у т.ч. у сфері національної безпеки, що дозволить підвищити рівень довіри населення до цієї сфери та системи державного управління загалом.

Список використаних джерел:

1. Палагнюк Ю.В. Соціальна довіра до органів публічної влади як фактор розвитку громадянського суспільства // Public Administration and Regional Development. 2021, № 3. С. 699-725. URL: https://pard.mk.ua/index.php/journa.
2. Правосуд О.Є., Шевченко С.О. Аналіз рівня довіри населення до органів публічної влади як підґрунтя національної безпеки в Україні // Наукові перспективи. Серія: Державне управління. 2022. № 8 (26) 2. С. 57–68.

Батир Ю.Г.
к.е.н., доцент, НУЦЗ України, м. Харків

Помаза –Пономаренко А.Л.
д.держ.упр., НУЦЗ України, м. Харків

Лопатченко І.М.
к.держ.упр., доцент НУЦЗ України, м. Харків

МЕХАНІЗМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ ПІД ЧАС ВІЙНИ В УКРАЇНІ

Україна має розвинений продовольчий комплекс, який спроможний не лише повною мірою забезпечити населення країни харчовими продуктами, а й формувати активну позицію країни на міжнародних ринках низки ключових агропродовольчих товарів. Завдяки традиційно потужному продовольчому експорту Україна є одним з гарантів продовольчої безпеки

у світі. До повномасштабної війни за обсягами експорту Україна входила до п'ятірки найбільших експортерів зернових у світі, експортували ¾ від того, що виробляли, внутрішнє споживання зернових становило лише 20–25 %. Україна постачала 10 % світового експорту пшениці, понад 14 % кукурудзи і понад 47 % соняшникової олії [1]. Наразі завдяки допомозі партнерів Україна залишається ключовим постачальником на світових ринках зерна та соняшникової олії, з часткою понад 10 % міжнародної торгівлі. 2023 р. експортовано 16,1 млн т пшениці до 65 країн, 26,2 млн т кукурудзи до 80 країн і 5,7 млн т соняшникової олії до 130 країн світу.

Широкомасштабна агресія росії 24 лютого 2022 р. призвела до порушення логістичних ланцюгів, зруйнованої інфраструктури, скорочення поголів'я тварин та посівних площ, скорочення виробництвами, зменшення кількості виробленого продовольства на працюючих підприємствах, до погіршення продовольчої безпеки в Україні в цілому. На червень 2023 р. сума прямих збитків, завданих агропромисловому комплексу України, складає 8,7 млрд дол. США (втрати, пов'язані зі знищенням та пошкодженням сільськогосподарської техніки, складають понад 4,7 млрд дол. США; втрати через знищення та крадіжки виробленої продукції оцінюються в 1,9 млрд дол. США). Непрямі втрати агропромислового комплексу оцінюються в 40,3 млрд дол. США [2].

За оцінками ФАО, через війну сільські домогосподарства в Україні зазнали близько 2,25 млрд дол. США збитків. З них близько 1,26 млрд дол. США збитків завдано в галузі рослинництва та 0,98 млрд дол. США – тваринництва. В Україні 25 % сільськогосподарських домогосподарств зупинили або зменшили обсяги виробництва продукції через війну, у прифронтових областях – 38 % [3].

У таких умовах український аграрний сектор продемонстрував високу стійкість та адаптивність до ризиків воєнного часу. В умовах війни збір за всіма групами сільськогосподарських культур у 1,5–3 рази перевищує потреби внутрішнього споживання. На кінець грудня 2023 р. аграрії намолотили 79,2 млн т, зокрема зернових та зернобобових культур – 58,4 млн т, олійних культур – 20,8 млн т. Накопано 11,9 млн т цукрових буряків[5]. Це відбулося завдяки високій врожайності зернових культур (до 55 ц/га). За оцінками УКАБ, у 2023 р. в Україні виробництво зернових культур було на 10 % більше показника 2022 р., у 2023 р. аграрії зібрали 81,3 млн т зернових та олійних культур, з яких зернових – 59,7 млн т та олійних – 21,6 млн т;

Потреби внутрішнього ринку м'яса й м'ясопродуктів цілком забезпечено. Загалом споживання свинини, яловичини та м'яса птиці зросло з 54,1 кг у 2022 р. до 54,7 кг на 1 особу у 2023 р. У середньому українці у 2023 р. споживали по 27 кг птиці та 7,4 кг яловичини на одну особу, у 2022 р. ці показники були 26,2 кг та 7 кг відповідно. При цьому споживання свинини зменшилось, у 2023 р. українці спожили 19,8 кг свинини на рік, тоді як у 2022 р. – 20,3 кг.

Поступово відновлюється вітчизняна молочна галузь у сільськогосподарських підприємствах. Виробництво молока в

підприємствах у січні – грудні 2023 р. вже вийшло на довоєнний рівень та становило 2 млн 807 тис. т (2 млн 767,7 тис. т у 2021 р.), що на 6 % більше, ніж за 2022 р. [4];

Поряд з вищезазначеним, основними викликами та обмеженнями для аграрного сектора України в умовах повномасштабної війни є такі:

дефіцит фінансових ресурсів для стабільного ведення господарської діяльності сільськогосподарських виробників, зокрема через зростання собівартості виробництва. 2022 р. 21 % підприємств галузі сільського, лісового та рибного господарства одержали чистий збиток (у 2021 р. – 11 %). Рівень рентабельності всієї діяльності у 2022 р. становив 14,1 % (у 2021 р. – 37,8 %). А обсяг капітальних інвестицій у сільське господарство у 2022 р. становив 51439 млн грн, що на 26,1 % менше порівняно з 2021 р.

спрощення процесів сільськогосподарського виробництва, зменшення внесення добрив та засобів захисту рослин, що знижує врожайність сільськогосподарських культур та погіршує якісний склад земель. Нестача фінансування та потреба істотної економії спричинили зниження кількості внесених добрив на 50–60 %.

посилення кризових явищ у тваринництві, зокрема в м'ясо-молочній галузі. На січень 2024 р. поголів'я великої рогатої худоби в усіх категоріях господарств в Україні оцінювали у 2233,60 тис. голів, що на 3,3 % менше від показника на січень 2023 р., у т. ч. корів нараховували 1290,20 тис. голів (- 4,9 %). Близько 29 % тварин утримується на агропідприємствах, а 71 % – в господарствах населення[5].

руйнування інфраструктури виробництва, перероблення та зберігання сільськогосподарської продукції та харчових продуктів. Ворог цілеспрямовано знищує зерносховища, продовольчі склади, логістичну інфраструктуру, а також ускладнює експортні постачання українського збіжжя. Наразі сумарна ємність зруйнованих зерносховищ сягає 8,2 млн т, а ємність пошкоджених зерносховищ – 3,25 млн т потужностей одночасного зберігання [20].

Виникає потреба формування нової повоєнної моделі розвитку аграрного сектора зі збалансуванням його економічних та екологічних компонентів, що відповідатиме цілям сталого розвитку. Першочерговим завданням державної аграрної політики у 2024 р. є відновлення аграрного виробництва на деокупованих територіях, що продиктовано потребою якнайшвидшого забезпечення продовольчих потреб населення, можливостей самозайнятості, отже – створення умов для повернення людей до громад.

Треба сприяти рівноправному розвитку всіх організаційно-правових форм господарювання. Державна політика щодо стимулювання інклюзивного та багатоукладного розвитку в аграрному секторі України повинна ґрунтуватися насамперед на розв'язанні питання дальшого функціонування малих форм господарювання на селі. Потрібні диверсифікація сфер та видів офіційної зайнятості населення, поширення несільськогосподарських видів діяльності на сільських територіях для зниження бідності та зростання доходів сільського

населення. Це вимагає створення умов для поширення в Україні новітніх світових тенденцій у розвитку сільської економіки.

Список використаних джерел:

1. Загроза продовольчій безпеці світу / Міністерство закордонних справ України. 2023. 23 листоп. URL: https://mfa.gov.ua/zagroza-prodovolchij-bezpeci-svitu
2. Звіт про прямі збитки інфраструктури та непрямі втрати економіки від руйнувань внаслідок військової агресії Росії проти України станом на червень 2023 року. KSE. Липень 2023. URL: https://kse.ua/wp-content/uploads/2023/09/June_Damages_UKR_-Report.pdf
3. Ukraine: Impact of the war on agriculture and rural livelihoods in Ukraine. Findings of a nation-wide rural household survey, December 2022. FAO. URL: https://doi.org/10.4060/cc3311en
4. Молочно-товарні ферми вийшли на довоєнні рівні виробництва молока в 2023 році. АВМ. 2024. 16 січ. URL: https://avm-ua.org/uk/post/molocno-tovarni-fermi-vijsli-na-dovoenni-riv…
5. Нова аграрна політика. URL: http://www.vin.gov.ua/images/doc/vin/Dep-APK-2022/Prezentatsia.pdf
6. Звіт про прямі збитки інфраструктури від руйнувань внаслідок військової агресії росії проти України за рік від початку повномасштабного вторгнення. KSE. Березень 2023. URL: https://kse.ua/wp-content/uploads/2023/03/UKR_Feb23_FINAL_Damages-Repor…

Биков А.В.
здобувач вищої освіти магістр, 2 курс

Науковий керівник: Батир Ю.Г.
к.е.н., доцент, НУЦЗ України

СТРАТЕГІЯ ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ У ПОВОЄННИЙ ПЕРІОД

Визвольна війна України з росією триває вже більше року. За цей період на українській землі було вбито та покалічено десятки тисяч людей, багато українських міст зруйновано, а їх мешканціи стали біженцями, а де-хто і жертвами військових злочинів. Події війни показали вражаючу здатність України до опору ворогу, який має найбільшу у світі територію і шосту за обсягами економіку.

Терористична тактика ведення війни росією, внаслідок якої зруйновано тисячі будинків, об'єктів цивільної та критичної інфраструктури, ставить перед Україною ще одне завдання – потрібно пройти не лише важкий шлях до

перемоги, а й шлях післявоєнного відновлення. Причому вже зараз, під час війни, потрібно планувати, як це буде і за рахунок чиєї фінансової допомоги. Декілька початкових оцінок вартості відбудови вже було представлено [1].

Перший глобальний проєкт відновлення Україна презентувала на міжнародній конференції у швейцарському Лугано 4-5 липня 2022 року. План розрахований на десять років та охоплює 15 сфер. Його загальна вартість становить понад 750 млрд доларів. З цієї суми 250-300 млрд розраховують залучити за рахунок партнерських грантів, 200-300 млрд – за рахунок позик або акціонерного капіталу, 250 млрд – за рахунок приватних інвестицій [2].

План розбито на три етапи. Перший етап – «Стійкість» – передбачає відновлення найважливіших об'єктів критичної інфраструктури до кінця року. Зокрема, йдеться про ремонти котелень, мереж, житла, підтримку малого та середнього бізнесу. Цього року Україна хоче одержати 60-65 млрд доларів.

Наступний етап у 2023-2025 роках передбачає саме відновлення – реалізацію більшості проєктів всього плану, відновлення об'єктів соціальної сфери, будівництво житла. Етап передбачає залучення фінансування у розмірі понад 300 млрд доларів. Заключний етап, який розтягнеться на 2026-2032 роки, це вже модернізація та заходи щодо вступу України до Євросоюзу. На це потрібно понад 400 млрд доларів.

Відбудовувати Європу після Другої Світової Війни почали аж через три роки після її завершення. До того життєздатність повоєнної західноєвропейської економіки підтримував імпорт з Північної Америки і субсидії та позики з США та Канади. Так не могло тривати довго, саме тому розробили план Маршалла — програму технічної і економічної допомоги Європі не лише для підтримки, але й для відновлення економіки [3.

Якщо економіку країни після війни не відновити, її потрібно буде постійно дотувати. І останнє у результаті виходить значно дорожче. Здається, цей урок світові лідери засвоїли добре. Адже про плани відбудови України говорять уже зараз, попри те, що воєнні дії тривають.

21 квітня Президент України підписав наказ про утворення Національної ради з відновлення України від наслідків війни. Це консультативно-дорадчий орган, на який поклали обов'язок власне розробити план відновлення. \ Водночас експерти пропонують створити Міжнародну агенцію для відбудови України [4]. . Схожі функції виконувала Адміністрація економічної співпраці (Economic Cooperation Administration, ECA), яка адмініструвала План Маршалла для Європи. Ця агенція має бути афілійованою з ЄС, водночас бути автономною у прийнятті рішень та мати чіткі терміни існування. Цей орган буде консультувати Україну під час відновлення і стежити, щоб гроші йшли за призначенням. Тобто така агенція може існувати паралельно з Національною радою, щоб допомагати їй [5].

Окрім цього, Євросоюз планує створити спеціальний трастовий фонд для відновлення України, який працюватиме як європейський COVID-фонд. Насамперед Україна сподівається на допомогу країн-партнерів і міжнародних

інституцій – Світового банку, Міжнародного валютного фонду, Європейського інвестиційного банку, Європейського банку реконструкції та розвитку.

Підсумовуючи відзначимо, що позитивним аспектом Плану відновлення України є те, що він представляє собою потенційну синергію на шляху до інтеграції в ЄС, висвітлені належним чином завдання щодо інтеграції в ЄС, синхронізації українського законодавства із Копенгагенськими критеріями та визначення 15 національних програм і терміни їх виконання. Проте окреслені вище проблеми та протиріччя національного Плану відновлення не мають бути подібними до плану Маршалла та потребують широкого обговорення та врахування в процесі подальшого опрацювання плану для того, аби отримати до впровадження цілісний та якісно підготований документ.

Список використаних джерел:

1. Агресія проти України. https://news.un.org/ru/tags/agressiya-protiv-ukrainy
2. Скільки буде коштувати повоєнне відновлення України: перші оцінки. https://www.slovoidilo.ua/2022/10/28/infografika/ekonomika/skilky-bude-koshtuvaty-povoyenne-vidnovlennya-ukrayiny-pershi-oczinky
3. Відбудова України після війни: хто, як і за чиї гроші. https://www.epravda.com.ua/columns/2022/05/19/687200/
4. Як не повторити помилок минулого і збудувати технологічну, конкурентоздатну економіку. https://www.epravda.com.ua/columns/2022/05/17/687120
5. План відновлення України: сильні та слабкі сторони. https://lb.ua/blog/tetiana_bohdan/526637_plan_vidnovlennya_ukraini_silni.html

Биркович Т. І.

доктор наук з державного управління, кандидат юридичних наук, професор, професор кафедри філософії і педагогіки

Київський національний університет культури і мистецтв

БУДІВНИЦТВО ВЕС НА ПОЛОНИНАХ КАРПАТ ЯК ПРИКЛАД НЕЕФЕКТИВНОГО УПРАВЛІННЯ

Енергія вітру вважається екологічно чистим джерелом енергії з мінімальним впливом на навколишнє середовище.

Однак, ВЕС є не лише джерелом зеленої енергії, а й джерелом негативного впливу на навколишнє середовище, особливо коли будівництво ВЕС планується зводити на полонинах Карпат, природно-заповідних, рекреаційних, туристичних та оздоровчих територіях.

Досліджуючи економічну доцільність будівництва ВЕС Василюк О., Кривохижа М., Прекрасна Є., Норенко К. зазначили, що «в Україні розвиток

альтернативної енергетики відбувається за рахунок будівництва великих комерційних електростанцій, розрахованих саме на отримання прибутку від продажу енергії, покладаючись на механізм «зеленого тарифу», який гарантує підприємцю купівлю державою виробленої ним «зеленої» енергії за відчутно вищими цінами, ніж вартість електроенергії для населення. Екологічні витрати таких об'єктів можуть бути великі, але інвестори (як правило, приватні) подекуди ігнорують природоохоронні обмеження, тим самим перекладаючи витрати на суспільство і державу, завдаючи значної шкоди природі [2, с. 3-4].

Досліджуючи правові умови та особливості розміщення і функціонування вітрових електростанцій в Україні Є. Платонова підкреслює факт відсутності «ефективних правових механізмів та взаємопов'язаних державних та регіональних програм розвитку вітроенергетики, які б ураховували не тільки економічний ефект від отримання електричної енергії з вітрових електростанцій (далі – ВЕС), а й екологічні та соціальні результати розвитку та функціонування об'єктів цієї галузі, спростовує її дієвість» [6, с. 122]. В цьому ж дослідженні авторка згадує «про наявні недоліки вітроенергетики, до яких зараховують: акустичний вплив (шум від роботи вітряків), вібрацію, небезпеку для птахів, кажанів тощо» [6, с. 123] та, необхідність з боку центральних та регіональних органів управління «розв'язання проблем забезпечення екологічної та соціальної безпеки функціонування об'єктів вітроенергетики пов'язаного з особливостями правового регулювання процедури оцінки впливу на довкілля, яка є частиною процедури проєктування об'єктів будівництва та отримання дозволу на виконання будівельних робіт. Непоодинокими є випадки розміщення та будівництва ВЕС з численними порушеннями екологічного законодавства, що викликає соціальні конфлікти і спротив громадських екологічних організацій, а також численні судові спори щодо будівництва ВЕС» [6, с. 128]. Тому, результатом цієї неефективної діяльності може стати те, що громадський спротив може перерости в соціальний вибух.

Досліджуючи еколого-правові вимоги до розміщення та функціонування об'єктів вітрової енергетики в Україні А. Павлига та Ю. Дубінін зазначають наступне: «щоб побудувати ВЕС на конкретній земельній ділянці, вона має відповідати таким критеріям:

1) належати до земель енергетики;
2) мати доступ до електромереж;
3) мати вітроенергетичний потенціал;
4) має бути здійснена ОВД» [5, с. 342].

Зазначені критерії важливі, але не вичерпні.

У цьому ж дослідженні автори описали недоліки діяльності ВЕС які «не є очевидними для пересічної людини. Наприклад, для того, щоб продемонструвати, що ВЕС здатні блокувати рух вологих повітряних мас, таким чином спричинюючи посухи, потрібно схарактеризувати цей процес за допомогою термодинаміки. Окрім того, вітроелектростанції можуть бути джерелом інфразвукового шуму, здатного завдавати шкоду клімату і

живим організмам, що не є прямо доступним для сприйняття звичайному спостерігачеві» [5, с. 342].

Також, в Україні дійсно відсутня будь-яка офіційна статистика про загибель птахів та кажанів від зіткнення з конструкціями ВЕУ, повітряних ліній електропередачі, інших промислових об'єктів [4].

Все це загалом призводить до погіршення здоров'я та психоемоційного стану людей, нанесення непоправної шкоди довкіллю.

Варте уваги є дослідження щодо будівництва ВЕС потужністю 120 МВт (34 вітрових електроустановок) на території Полонині Боржава (високогірні райони Закарпатської області). З 2018 року громадськість намагається захистити в правовому полі об'єкти тваринного світу, адже саме на них буде здійснюватися негативний вплив під час будівництва ВЕС в Закарпатській області [7, с.135]. Зокрема, мешканець Тур'є-Реметівській громади і сільський депутат Юрій Дзямулич розповів, що багато місцевих жителів пропонують будувати ВЕС на низині, а не на вершинах полонини [3].

Тому, розробка прозорої ОВД щодо доцільності і безпечності встановлення ВЕС на полонинах Карпат, природно-заповідних, рекреаційних, туристичних та оздоровчих територіях дозволить: запобігти нанесення шкоди довкіллю, раціональному використанню природних ресурсів та їх відтворення; прийняти рішення, яке буде враховувати державні, регіональні, громадські та приватні інтереси.

Треба також зазначити, що в умовах воєнного стану, встановлення ВЕС на полонинах Карпат відбувається з грубими порушеннями норм чинного законодавства України. Не всі критерії впливу на навколишнє природнє середовище включені до обов'язкових вимог до розробки ОВНС, що передбачено ДБН А.2.2-1-2023 «Склад і зміст матеріалів оцінки впливу на навколишнє середовище (ОВНС) при будівництві та проектуванні підприємств, споруд та будівель», а «процедура участі громадськості у процесі видачі дозволів чи прийняття інших адміністративних рішень, що можуть мати негативний вплив на довкілля, є, поряд з іншим, також і процедурою, у якій формуються і затверджуються правила добросусідства. Право власників земельних ділянок брати участь у процедурах громадського обговорення є логічним продовженням їх права власності на ці земельні ділянки, а сама процедура громадського обговорення – однією із форм реалізації права власності на земельні ділянки» [8, с. 160]. Таким чином, критичний стан, у якому знаходяться енергетична та екологічна сфери України говорить про неефективне державне та регіональне управління, та є проблемою обговорення оскільки вони займають у суспільстві особливе місце та виступають фундаментом для функціонування та розвитку інших секторів економіки.

На нашу думку, відсутність комплексного прозорого підходу у прийнятті рішень у доцільності будівництва ВЕС на полонинах Карпат, природно-заповідних, рекреаційних, туристичних та оздоровчих територіях, збільшує

можливість виникнення конфліктів, а отже, збільшення соціальної напруги у суспільстві.

Список використаних джерел:

1. Биркович Т.І. Регулювання розвитку енергетики України: інноваційні технології, механізми, стратегії та інструменти реалізації державної політики : монографія. Донецьк : Юго-Восток, 2013. 615 с.
2. Вітряні електростанції та зміни клімату / Василюк О., Кривохижа М., Прекрасна Є., Норенко К.: UNCG,2015. 32 с.
3. Загроза довкіллю чи енергонезалежності: чому громади Карпат виступили проти будівництва ВЕС. URL: https://ecoburougcc.org.ua/index.php/ekolohichni-novyny/7121-chastyna-hromady-proponuie-buduvaty-ves-u-dolynakh-a-ne-na-khrebtakh-na-zakarpatti-meshkantsi-turie-remetivskoi-hromady-vystupaiut-proty-budivnytstva-vitroparku-z-30-vitriakiv-na-polonyni-runa-adzhe-liudy-sturbovani-potentsiinym-nehatyvnym-vplyvom-novoi-ves-na-chornychnyky-iakist-vody-landshaft-hir-ta-zberezhennia-pryrody-prote-vitroenerhetyky-perekonuiut-shcho-otrymanyi-vysnovok-za-rezultatamy-pr (дата звернення: 21.02.2025).
4. Конеченков А., Книш К. Як одним законопроєктом зупинити розвиток вітрової енергетики. 22.04.2021. URL: https://www.epravda. com.ua/columns/2021/04/22/673261/ (дата звернення: 21.02.2025).
5. Павлига А.В., Дубінін Ю.С. Еколого-правові вимоги до розміщення та функціонування об'єктів вітрової енергетики в Україні. Електронне наукове фахове видання «Юридичний науковий електронний журнал». № 11/2021. С. 341-345.
6. Платонова Є.О. Правові умови та особливості розміщення і функціонування вітрових електростанцій в Україні. Електронне наукове фахове видання «Юридичний науковий електронний журнал». № 9/2021. С. 122-129.
7. Сушик О.В. Адміністративно-правові засади будівництва вітрових електростанцій на природоохоронних територіях із позиції оцінки впливу на довкілля: європейські виклики для України. Право і суспільство. 2021. № 4. С. 134-143.
8. Третяк Т. О. Процедури участі громадськості у прийнятті рішень щодо видів діяльності, що мають або можуть мати негативний вплив на довкілля як засоби встановлення правил добросусідства. Часопис Київського університету права. 2019. № 2. С. 155-162.

Биченко С.М.
провідний науковий співробітник науково-дослідної лабораторії з дослідження проблем управління у сфері цивільного захисту

ФОРМИ ВЗАЄМОДІЇ ДЕРЖАВНИХ І ГРОМАДСЬКИХ ІНСТИТУТІВ У КОНТЕКСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ ТА ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ

Глобальний розвиток людської цивілізації, крім позитивних надбань, зумовив численні загрози життєво важливим інтересам людини і громадянина, суспільства та держави. Розуміння цього факту зумовлює вжиття з боку держави виважених управлінських заходів, суть яких полягає у створенні цілісної системи захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій техногенного і природного характеру та проведення дієвої державної політики з цих питань, у тому числі в напрямку забезпечення міжнародної співпраці. З урахуванням введення в державі воєнного стану актуальними є питання щодо пошуку нових підходів до підвищення результативності функціонування та взаємодії всіх інституцій системи забезпечення національної безпеки, невід'ємною складовою якої є державне управління у сфері цивільного захисту. Як відомо, дана теза закріплена в чинному законодавстві України у сфері національної безпеки. Свідченням цього є визначення поняття, насамперед, «національна безпека», що передбачає захищеність національних інтересів України від реальних та потенційних загроз, які (інтереси) включають безпечні умови життєдіяльності і добробут її громадян [2, абз. 9, 10 ч. 1 ст. 1].

Цивільний захист має вирішальне значення для виживання України з початку повномасштабного російського вторгнення в лютому 2022 року, яке спричинило виникнення різнохарактерних загроз для мирного населення нашої країни. Відтак, захист населення, території, матеріальних і культурних цінностей від надзвичайних ситуацій різного характеру сьогодні є ключовим завданням української держави у сфері цивільного захисту як одного з найбільш актуальних і найважливіших векторів розвитку вітчизняної доктрини національної безпеки [3].

Національна безпека, під якою розуміється ефективний захист територіальної цілісності й суверенітету в усіх сферах життєдіяльності держави і її конституційного ладу, що набуває найважливішого значення в забезпеченні національної безпеки. Водночас нацбезпека не може бути забезпечена без надійної та безперебійної діяльності апарату державного управління, що містить у собі законодавчий, виконавчий і судовий компоненти [4]. Їх взаємодія можлива у таких формах, як організаційно-розпрорядча, організаційно-виконавча, інформаційна, аналітична, консультативна та ін. [6].

Для виявлення ключових механізмів зі всебічного вивчення різноманітних процесів, що відбуваються в суспільстві й відбиваються на рівні національної

безпеки, з метою планування і вжиття заходів щодо нормалізації суспільних відносин, попередження негативних наслідків і досягнення поставленої мети, необхідно застосовувати комплексний підхід, системний, діалектичний, історичний та інші методи пізнання. Вони покликані забезпечити визначення форм взаємодії органів публічної влади з метою гарантування національної безпеки та здійснення цивільного захисту. При цьому обов'язковою умовою ефективного захисту національних інтересів є цілеспрямована спільна діяльність державних і громадських інститутів, а також громадян, що беруть участь у виявленні й попередженні різних загроз безпеці особи, суспільства та держави [7]. Учені Ч. Ліндблома, Г. Ласвела, Е. Дрор та ін. слушно зауважують на тому, що благополуччя суспільства напряму залежить від ефективності державного управління.

Результативність реалізації публічного управління визначає наскільки ефективно державні органи здійснюють свої повноваження і вирішують проблеми, що виникають у суспільстві. Недоліки в публічному управлінні можуть призвести до зростання корупції, несправедливості, економічних та соціальних нерівностей та затримці у вирішенні питань щодо ліквідації нещасних випадків. У цьому контексті одним із ключових аспектів є залучення представників громадськості з метою підвищення якості прийнятих управлінських рішень, а також упровадження необхідних реформ для вирішення актуальних проблем. При цьому важливою умовою є забезпечення, з одного боку, відкритості та прозорості управлінських процесів, що сприяє підвищенню довіри суспільства до влади [9]. А з другого боку, розвиток форм взаємодії державних органів і громадських інститутів у напрямку забезпечення національної безпеки та цивільного захисту на належному рівні.

До суттєвих негативних наслідків для розвитку країни загалом і задоволення потреб громадян зокрема може призвести недостатня результативність в державному управлінні. Вирішення зазначеної проблеми є важливим кроком для подолання всіх інших викликів, що стоять перед українським суспільством. Необхідно докладніше досліджувати теоретичні аспекти цивільного захисту та розробляти наукові теорії, концепції та проекти, які сприятимуть вирішенню цієї проблеми [10].

Забезпеченням заходів щодо реагування на НС та реалізації державної політики у сфері цивільного захисту здійснюється Єдиною державною системою цивільного захисту – ЄДСЦЗ, яка складається з функціональних і територіальних підсистем та їх ланок [1].

Правове регулювання ЄДСЦЗ охоплює комплексний набір законів, нормативних актів та політики, спрямованих на забезпечення безпеки, захисту та благополуччя населення під час надзвичайних ситуацій, криз і катастроф. Ця система створена для координації та оптимізації зусиль різних урядових установ, місцевих органів влади, організацій та інших зацікавлених сторін з метою ефективної підготовки, реагування та відновлення після різних загроз,

включаючи природні катастрофи, техногенні аварії, індустріальні надзвичайні ситуації, збройні конфлікти та терористичні атаки [5].

Отже, уважаємо, що серед форм взаємодії державних органів і громадських інститутів у напрямку забезпечення національної безпеки та цивільного захисту можна виокремити такі: розробка та реалізація нормативно-правових актів (концепцій, стратегій, планів, програм тощо); кадрові (підготовка необхідного кадрового корпусу, підвищення кваліфікації публічних службовців та ін.); організаційні (пов'язані з виконанням функцій організації, координації, регулюванням, консультуванням, контролем); інформаційні; міжнародної співпраці (передбачає реалізацію спільних міжнародних грантів, проєктів тощо); ресурсні, покликані забезпечити результативну взаємодію органів публічної влади з метою забезпечення на належному рівні національної безпеки та цивільного захисту. У той же час, відзначимо, що перелік цих форм взаємодії не є вичерпним, і може бути розширений в залежності від стану функціонування держави та суспільства.

Для того, щоб забезпечити розвиток і підтримку органів публічної влади (до яких входять державні органи та громадські інституції) у сфері нацбезпеки та цивільного захисту для максимально дієвого реагування на надзвичайні ситуації необхідно таке: здійснювати систематичний моніторинг та оцінку ефективності діяльності системи цивільного захисту; розвивати форми взаємодії органів публічної влади. Наполягається на забезпеченні надійності функціонування органів публічного управління за рахунок залучення до цього процесу кваліфікованих аналітиків, надання доступу до різноманітних джерел інформації та надійних засобів зв'язку для обґрунтованого прийняття виважених управлінських рішень і їх подальшого виконання, а також удосконалення правового механізму публічного управління у сфері цивільного захисту шляхом внесення змін і доповнень до правової бази в зазначеній сфері.

Список використаних джерел:

1. Кодекс цивільного захисту України: Закон України. Відомості Верховної Ради (ВВР), 2013, № 34-35, ст.458 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5403-17#Text. (дата звернення: 21.02.2025)
2. Про національну безпеку України: Закон України. Відомості Верховної Ради (ВВР), 2018, № 31, ст.241. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text. (дата звернення: 21.02.2025)
3. Про Концепцію захисту населення і територій у разі загрози та виникнення надзвичайних ситуацій: Указ Президента України від 26.03.1999 р. № 284/99. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/284/99#Text. (дата звернення: 21.02.2025)
4. Про затвердження Положення про єдину державну систему цивільного захисту: Постанова Кабінету Міністрів України від 09.01.2014 № 11. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/11-2014-%D0%BF#Text. (дата

звернення: 21.02.2025)
5. Пономаренко Г. О. Управління у сфері забезпечення внутрішньої безпеки держави: адміністративно-правові засади: монографія. Харків, 2007. 448 с.
6. Помаза - Пономаренко А. Л. «Національна безпека», [in:] Законодавство України: монографія. Х.: НУЦЗ України. 2018. 168 с.
7. Домбровська С. М. Проблеми забезпечення національної безпеки. Публічне управління у сфері цивільного захисту: освіта, наука, практика: матеріали міжнародної наук.-практ. інтернет – конференції, м. Харків, 29 березня 2024 р. Харків, 2024. С.56–58.
8. Гончарук М., Кришталь А. Нормативно-правове забезпечення ЄДСЦЗ. Організаційно-управлінське та економіко-правове забезпечення діяльності Єдиної державної системи цивільного захисту (ЄДСЦЗ): матеріали IX Всеукр. наук.-практ. конф., м. Черкаси, 29.03.2024 р. Черкаси, 2024. С.44–46.
9. Державна політика: аналіз та механізми впровадження: конспект лекцій / В. П. Садковий та ін. Харків: НУЦЗУ, 2019. 65 с.
10. Управління Єдиною системою цивільного захисту на державному рівні. URL: https://ns-plus.com.ua/2019/06/10/upravlinnya-yedynoyu-systemoyu-tsyvilnogo-zahystu-na-derzhavnomu-rivni/.

Бобак А. І.
кандидат медичних наук, директор комунального некомерційного підприємства «Центр первинної медико-санітарної допомоги Самбірської міської ради» Комунальне некомерційне підприємство «Центр первинної медико-санітарної допомоги Самбірської міської ради»

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ ЧЕРЕЗ ІНТЕГРАЦІЮ МІСЦЕВИХ ІНІЦІАТИВ ТА ДЕРЖАВНИХ ІНСТИТУЦІЙ У СФЕРІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я

Національна безпека України в умовах повномасштабної війни безпосередньо залежить від стабільності та ефективності системи охорони здоров'я. Сучасні виклики, зокрема руйнування інфраструктури, брак ресурсів і перевантаження медичних установ, ставлять перед державою завдання з підтримки життєздатності та стійкості медичної системи. У цьому контексті важливим аспектом є інтеграція місцевих ініціатив у національну систему охорони здоров'я, адже місцеві громади часто першими стикаються з медичними кризами під час війни і надзвичайних ситуацій.

Проте їхній потенціал залишається не до кінця використаним через відсутність чіткої координації з державними структурами. Необхідність

розробки ефективних механізмів співпраці між місцевими ініціативами та державними органами влади є безумовно актуальною, оскільки саме такий підхід здатний забезпечити швидке та ефективне реагування на загрози для населення.

Іншою проблемою є відсутність ефективних механізмів взаємодії між центральними органами державної влади та місцевими громадами в сфері охорони здоров'я, що призводить до дублювання функцій і втрати ресурсів. Система охорони здоров'я в умовах війни потребує реорганізації на всіх рівнях, починаючи від місцевого, і до центрального управління. Інтеграція місцевих ініціатив з державними структурами може значно підвищити ефективність медичного забезпечення населення, забезпечити швидке реагування на надзвичайні ситуації та кризові умови [4]. Зважаючи на ці обставини, проблема інтеграції місцевих ініціатив в систему охорони здоров'я потребує наукового осмислення та розробки нових підходів до управління, які забезпечать гнучкість та оперативність медичних послуг на всіх рівнях.

Управління безпекою в регіоні є важливим та складним процесом, який спрямований на забезпечення сталого розвитку та захист економічних, соціальних і культурних інтересів суспільства від різноманітних загроз. В умовах сучасних викликів, зокрема у воєнний період, це питання набуває особливої актуальності. Оскільки система охорони здоров'я є однією з основних складових національної безпеки, ефективне управління безпекою на місцевому рівні стає ключовим фактором для забезпечення здоров'я та добробуту громадян. Це включає в себе не тільки розробку стратегій захисту від безпосередніх загроз, а й впровадження комплексних програм, що сприяють стабільному функціонуванню медичних установ, здатних реагувати на різноманітні зовнішні і внутрішні виклики.

Одним з головних аспектів управління безпекою є налагодження ефективної взаємодії між різними учасниками системи безпеки, такими як місцеві органи влади, медичні установи, силові структури та громадські організації. Це дозволяє розробити комплексні заходи з моніторингу та запобігання загрозам, що можуть виникнути у сфері охорони здоров'я в умовах воєнного стану [1]. Завдяки такій взаємодії вдосконалюються контрольно-профілактичні заходи, що сприяють своєчасному виявленню та нейтралізації ризиків для здоров'я населення. Водночас важливою є адаптація національних та місцевих стратегій до змінних умов, що дозволяє не лише зберегти функціонування медичних установ, а й забезпечити доступність медичних послуг у найскладніших ситуаціях.

В умовах воєнного стану важливим аспектом є інтеграція місцевих ініціатив із державними структурами в сфері охорони здоров'я, що дозволяє оперативно реагувати на виникаючі загрози та забезпечувати надійний захист медичних установ. Місцеві громади, маючи гнучкість в прийнятті рішень і здатність швидко адаптуватися до змін, можуть значно посилити ефективність державної політики в сфері охорони здоров'я. Це включає в себе як створення

місцевих програм з управління медичними ресурсами, так і налагодження партнерства з приватними та громадськими структурами для забезпечення безперебійного надання медичних послуг. У таких умовах державна політика повинна забезпечити централізовану підтримку і координацію, зберігаючи при цьому достатню автономію на місцях для оперативної реакції на поточні загрози.

Крім того, важливою складовою є вдосконалення системи моніторингу та оцінки рівня безпеки в медичних установах, що дозволяє своєчасно виявляти потенційні загрози та оперативно вжити заходів для їх усунення. Завдяки використанню сучасних інформаційних технологій та обміну даними між державними та місцевими органами влади, можна забезпечити високий рівень готовності медичних установ до надзвичайних ситуацій. Це дозволяє не тільки забезпечити швидку та ефективну медичну допомогу в умовах воєнного стану, а й створити стабільну базу для відновлення системи охорони здоров'я після завершення кризового періоду.

Структура цільових програм розвитку територій має вирішальне значення для ефективної реалізації завдань у рамках національних проектів, включаючи сферу охорони здоров'я. У контексті медичної галузі така структура дозволяє не лише чітко розподіляти відповідальність між органами влади, але й організовувати ефективне використання ресурсів на всіх етапах реалізації програм. Наприклад, в рамках національного проекту «Охорона здоров'я» поставлені конкретні завдання, що включають модернізацію медичної інфраструктури, підвищення доступності медичних послуг та забезпечення належних умов праці для медичних працівників [3]. Розподіл цих завдань на підпроекти з чіткими термінами виконання та ресурсами забезпечує не тільки структуроване управління, а й ефективне досягнення поставлених цілей.

Особливістю такого підходу є необхідність інтеграції регіональних проектів у загальну систему управління, що включає стратегічне планування, бюджетування, а також контроль за виконанням завдань. Враховуючи важливість адаптації до постійно змінюваних умов, таких як воєнний стан або економічні кризові ситуації, інтеграція місцевих ініціатив і державних структур у процеси медичного управління сприяє більш ефективному реагуванню на зміни в ситуації. Зокрема, на регіональному рівні важливо враховувати конкретні проблеми та можливості місцевих громад, які можуть забезпечити гнучкість у впровадженні заходів, зокрема, для покращення доступу до медичних послуг і оптимізації ресурсів.

Успіх реалізації цільових програм залежить від системного підходу до управління та інтеграції різних рівнів влади. Тому, для підвищення ефективності надання медичних послуг, необхідно здійснити моніторинг соціально-економічного розвитку на всіх рівнях управління. Включення до цих процесів експертних груп із представників урядових структур, громадських організацій, наукових установ і підприємницької спільноти дозволяє детально аналізувати поточний стан медичного сектору і визначати

пріоритетні напрями для подальшого розвитку. Тільки такий комплексний підхід може забезпечити стабільне та ефективне функціонування медичних установ в умовах, що змінюються.

Успішна реалізація цільових програм розвитку територій у сфері охорони здоров'я потребує не лише чіткої організації та планування, а й постійного моніторингу їх виконання. Оцінка ефективності заходів та адаптація до реалій воєнного стану стають необхідними для забезпечення безперервності надання медичних послуг. Важливою складовою є інтеграція інформаційних технологій у процеси управління медичними установами на місцевому рівні, що дозволяє швидко реагувати на нові виклики та оптимізувати використання ресурсів. Інформаційна підтримка і постійна комунікація між державними органами, місцевими громадами та медичними установами стають важливим елементом для збереження стабільності та ефективності функціонування медичної системи в кризових умовах.

Значну роль у процесі розвитку медичних установ відіграє активна участь місцевих громад у формуванні потреб у медичних послугах та підтримці інфраструктури [2]. Місцеві ініціативи, спрямовані на розвиток медичних проектів, можуть доповнювати державні програми, створюючи додаткові можливості для підвищення рівня медичних послуг, доступних громадянам. Взаємодія між місцевими громадами та державними структурами у сфері охорони здоров'я дає змогу значно підвищити ефективність використання бюджетних коштів, надаючи пріоритет найважливішим заходам, спрямованим на покращення здоров'я населення.

Ураховуючи виклики, які постали перед українською медичною системою в умовах воєнного стану, важливість інтеграції місцевих ініціатив у державну політику охорони здоров'я стає особливо очевидною. Ефективна взаємодія між державними структурами та місцевими громадами є ключем до забезпечення сталого розвитку медичних установ та доступу до якісних медичних послуг. Важливим є також запровадження інноваційних технологій для моніторингу та управління медичними ресурсами, що дозволяє оперативно реагувати на зміни в ситуації та підвищити рівень медичного обслуговування.

Інтеграція цільових програм розвитку територій у систему охорони здоров'я сприяє чіткій координації заходів, розподілу ресурсів та визначенню пріоритетів для розвитку медичних установ. Важливою складовою цього процесу є стратегічне планування, яке дозволяє оптимізувати бюджетне фінансування та мінімізувати витрати на невиправдані заходи, що не приносять очікуваних результатів. Таким чином, перспективи розвитку медичних установ в Україні значною мірою залежать від ефективної інтеграції місцевих ініціатив у державну політику охорони здоров'я. Розвиток регіональних проектів, здатних адаптувати медичні установи до нових умов, дозволить значно підвищити рівень медичного обслуговування населення навіть у складних економічних та політичних умовах.

Список використаних джерел:
1. Баско А. В. Реалізація органами місцевого самоврядування державної політики у сфері охорони здоров'я населення. Київський часопис права, 2024, № 2, с. 123–130. https://kyivchasprava.kneu.in.ua/index.php/kyivchasprava/article/view/456?utm_source=chatgpt.com
2. Одринський В. А., Дуда М. О. Розробка концептуальних підходів до створення в Україні моделі інтегрованої системи охорони здоров'я. // Розвиток системи громадського здоров'я України в умовах війни та післявоєнної відбудови: матеріали Всеукраїнської наукової конференції з міжнародною участю (м. Ужгород, 5-6 жовтня 2023 року). – Ужгород: ДВНЗ «УжНУ», 2023. – С. 105–109.
3. Логвиненко Б. О. Громадське здоров'я як пріоритет державної політики України у сфері національної безпеки. // Міжнародна та національна безпека: теоретичні і прикладні аспекти: матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції (м. Дніпро, 13 березня 2020 р.). – Дніпро: ДДУВС, 2020. – С. 208–209.
4. Управління здоров'ям громад на місцевому рівні: фокус на потребах, можливостях і перспективах (серія заходів з НСЗУ). Всеукраїнська Асоціація ОТГ, 2024. https://hromady.org/upravlinnya-zdorovyam-gromad-na-miscevomu-rivni/?utm_source=chatgpt.com

Галич О. Т.
магістр кафедри публічного управління та адміністрування
Університету Григорія Сковороди в Переяславі,

Науковий керівник - Пархоменко-Куцевіл О. І.
доктор наук з державного управління, професор, завідувач
кафедри публічного управління та адміністрування
Університету Григорія Сковороди в Переяславі

СУЧАСНІ АСПЕКТИ ЗАПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙ В ПУБЛІЧНОМУ УПРАВЛІННЯ

Запровадження інновацій у публічне управління є необхідною умовою для модернізації державних інститутів та адаптації їх до нових викликів, що виникають у швидко змінюваному соціально-економічному середовищі. У світі, де технології, економічні умови та соціальні потреби постійно змінюються, публічне управління повинно бути гнучким, ефективним і прозорим, щоб забезпечити найкращі умови для громадян і бізнесу. Існуючі методи управління, часто застарілі і бюрократизовані, вже не можуть ефективно відповідати на вимоги сучасних реалій, тому запровадження інновацій є ключовим етапом трансформації публічного сектору.

Інновації в публічному управлінні охоплюють впровадження нових підходів, технологій і моделей управління, що дозволяють оптимізувати адміністративні процеси, підвищити якість державних послуг та знизити витрати. Вони мають на меті не лише поліпшення ефективності, а й покращення взаємодії з громадянами, сприяючи прозорості, доступності та участі суспільства в процесах управління. Одним із основних напрямків таких інновацій є цифровізація публічного управління, яка включає створення електронних урядів, систем онлайн-послуг та використання інформаційно-комунікаційних технологій для автоматизації адміністративних процедур. Це дозволяє значно знизити бюрократичні бар'єри, скоротити час на обробку заяв та звернень, забезпечити більшу прозорість і підзвітність органів державної влади.

Інновації в публічному управлінні — це процес впровадження нових ідей, методів, технологій або підходів в організацію та здійснення управлінських функцій, що мають на меті підвищення ефективності державних інститутів і покращення надання публічних послуг громадянам [1]. Це явище стало важливою складовою реформування публічного сектора, яке відбувається в умовах глобалізації, розвитку технологій і змін у соціальних та економічних процесах.

Інновації в публічному управлінні охоплюють широкий спектр змін, починаючи від використання сучасних інформаційних технологій для автоматизації адміністративних процесів до застосування нових методів стратегічного планування, інклюзивних підходів до прийняття рішень, а також удосконалення механізмів контролю і оцінки результатів діяльності органів влади. Суть інновацій полягає в прагненні максимально ефективно використовувати наявні ресурси для покращення якості життя громадян, забезпечення прозорості та підзвітності, а також скорочення бюрократичних бар'єрів.

Однією з найбільш поширених інновацій є впровадження електронного урядування, що дозволяє значно спростити доступ громадян до державних послуг через онлайн-платформи. Інші приклади включають використання великих даних для прогнозування потреб населення, застосування блокчейн-технологій для забезпечення прозорості фінансових операцій, а також розвиток відкритих даних, що дозволяє громадянам здійснювати моніторинг роботи державних органів.

Іншим важливим аспектом є використання новітніх технологій, таких як великі дані, штучний інтелект та блокчейн, для аналізу та прийняття рішень. Ці технології дозволяють здійснювати ефективний моніторинг і прогнозування соціально-економічних процесів, що важливо для оперативної реакції на зміни в суспільстві та для планування розвитку регіонів. Наприклад, впровадження аналізу великих даних допомагає органам влади краще розуміти потреби громадян і ефективніше використовувати ресурси для вирішення соціальних проблем.

Крім того, запровадження інновацій в публічне управління передбачає

зміни в організаційній культурі та підходах до управління. Оскільки традиційні методи часто не відповідають вимогам сучасних реалій, потрібен перехід до гнучких і адаптивних моделей управління, таких як менеджмент за результатами, децентралізовані структури управління та використання партнерських відносин з бізнесом та громадянським суспільством. Важливим є також інвестування в розвиток людського капіталу — підготовка кадрів, які здатні працювати з новими технологіями та методами управління, є однією з основних умов успішної реалізації інновацій.

Інноваційні підходи також сприяють розвитку інклюзивного управління, де враховуються потреби різних соціальних груп і забезпечується рівність доступу до публічних послуг [2]. Це дозволяє не лише підвищити рівень довіри до державних установ, але й покращити соціальну згуртованість і стабільність у суспільстві. Важливою є й роль громадян у процесах управління, адже інновації забезпечують нові механізми для участі населення в прийнятті рішень, що підвищує відповідальність та ефективність публічного сектору.

Інновації в публічному управлінні також мають важливий соціальний аспект. Вони сприяють формуванню нових підходів до взаємодії між державою та суспільством, надаючи громадянам можливість безпосередньо брати участь у процесах прийняття рішень, що відповідають інтересам різних соціальних груп [3]. Це також включає впровадження практик управління, заснованих на партнерстві з громадянським суспільством, а також орієнтацію на результат і постійну оцінку ефективності політик.

Таким чином, інновації в публічному управлінні є ключем до створення сучасної, адаптивної та відкритої системи публічного управління, яка відповідає вимогам часу та забезпечує сталість соціально-економічного розвитку.

Отже, запровадження інновацій у публічне управління — це не просто технологічний прогрес, а й стратегічний крок у розвитку держави, який дозволяє підвищити якість життя громадян, забезпечити сталий розвиток і досягнення поставлених соціальних та економічних цілей. Це важлива складова реформування, яка сприяє створенню адаптивного, прозорого та ефективного публічного управління, здатного реагувати на зміни та виклики сучасного світу.

Список використаних джерел:

1. Саламатов В. О., Масляк М. І. Проблеми впровадження інноваційних технологій в системі публічного управління Право та державне управління. 2020. № 3. С. 238–244. DOI: https://doi.org/10.32840/pdu.2020.3.36
2. Білик О.І., Казаков Р. В. Сутність інновацій у публічному управлінні: теоретичний аспект. Журнал «Наукові інновації та передові технології». 2024. № 5 (33). URL: http://perspectives.pp.ua/index.php/nauka/article/view/11286/11345

3. Корнута Л. М. Інновації в публічному управлінні: зарубіжний досвід та перспективи розвитку в Україні. Наукові перспективи. 2021. № 1(7). URL: http://perspectives.pp.ua/index.php/np/article/view/119/120

Демків С.П.
здобувач вищої освіти, 1 курс магістратури спеціальності «Публічне управління та адміністрування»

Науковий керівник -Радух Н. Б.
к.е.н, доц., в.о. зав. кафедри публічного управління та адміністрування. Львівський національний університет ветеринарної медицини та біоткхнологій імені С. З. Ґжицького

РОЛЬ МІЖНАРОДНИХ СТАНДАРТІВ У ПУБЛІЧНОМУ УПРАВЛІННІ ФІНАНСОВОЮ БЕЗПЕКОЮ ДЕРЖАВИ

У сучасному світі національна безпека не обмежується лише військовими та політичними аспектами, але включає й економічні складові, зокрема фінансову стабільність. Міжнародні фінансові стандарти, зокрема в галузі боротьби з відмиванням грошей, фінансуванням тероризму та іншими фінансовими злочинами, відіграють важливу роль у забезпеченні стабільності національного управління. Вони надають країнам можливість впроваджувати ефективні механізми контролю та моніторингу фінансових потоків, що сприяє зміцненню фінансової безпеки [3, 4]. Однак, адаптація таких стандартів на національному рівні часто стикається з низкою труднощів через відмінності у законодавстві, політичній ситуації та економічних реаліях, що вимагає тісної міжнародної співпраці та узгоджених зусиль для досягнення стабільності в управлінні національною безпекою.

Міжнародна співпраця у сфері національної безпеки, зокрема в контексті забезпечення фінансової стабільності, є важливим елементом для зміцнення державного управління, особливо в умовах сучасних викликів. Однією з ключових складових цієї співпраці є адаптація міжнародних стандартів до національних систем управління, що дозволяє не лише підвищити ефективність фінансових установ, а й зменшити потенційні ризики, зокрема в умовах війни. Міжнародні стандарти, зокрема від ISO, відіграють важливу роль у формуванні стабільних фінансових систем, що вимагають уніфікації вимог та забезпечення ефективності управління в країнах, які переживають політичні та економічні труднощі. В Україні, зокрема, врахування таких стандартів може стати основою для побудови стійкої системи фінансового управління в умовах конфлікту з рф.

Одним із найбільш важливих стандартів є ISO 22301:2019 «Управління безперервністю бізнесу», який дозволяє фінансовим установам прогнозувати,

запобігати, реагувати на інциденти та забезпечувати функціонування критичних процесів навіть в умовах криз. В умовах війни та постійних економічних і політичних загроз, цей стандарт допомагає створити стійку основу для державних і приватних установ, що забезпечують фінансову безпеку. Його використання дозволяє ефективно оцінювати та управляти фінансовими ризиками, запобігаючи критичним збоям у системі управління.

Міжнародні стандарти сприяють стандартизації процесів, що важливо для підвищення оперативної ефективності та зниження рівня помилок при реалізації управлінських функцій у фінансовій сфері. Вони допомагають пришвидшити транскордонні транзакції та забезпечують стабільність у міжнародних фінансових відносинах [1]. У часи глобальних економічних потрясінь, таких як війна, ця ефективність є критично важливою для забезпечення стабільності фінансової системи, що, в свою чергу, сприяє збереженню національної безпеки та стабільності державного управління.

В Україні фінансові злочини, такі як відмивання незаконно отриманих доходів, ухилення від сплати податків та виведення капіталу, є одними з найпоширеніших. Враховуючи ці виклики, особливо важливим є застосування міжнародних стандартів у сфері фінансової безпеки, зокрема щодо боротьби з відмиванням грошей і фінансуванням тероризму. У цьому контексті важливо розглянути досвід країн ЄС, які вже давно активно впроваджують міжнародні стандарти, такі як рекомендації ФАТФ (Група з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей) для ефективного управління цими загрозами. Міжнародні стандарти не тільки допомагають визначити мінімальні вимоги до фінансових установ, але й забезпечують механізм співпраці на міжнародному рівні для обміну інформацією та координації дій у боротьбі з фінансовими злочинами.

Європейські країни успішно використовують стандарти ISO та рекомендації ФАТФ, що дозволяє їм ефективно виявляти та запобігати незаконним фінансовим операціям. Зокрема, вони передбачають механізми для ідентифікації підозрілих фінансових транзакцій, що є важливим для виявлення відмивання коштів та інших фінансових злочинів. Крім того, міжнародні стандарти визначають процедури для оперативного обміну інформацією між державними органами, що істотно посилює міжвідомчу співпрацю у боротьбі з фінансовими злочинами [2]. Для України адаптація цих стандартів є критично важливою, особливо в умовах війни з рф, коли необхідно посилити контроль над фінансовими потоками та забезпечити стійкість фінансової системи держави.

Міжнародні стандарти відіграють важливу роль у протидії фінансовим загрозам, зокрема в сферах відмивання доходів, отриманих злочинним шляхом, і фінансування тероризму. Країни Європейського Союзу, такі як Франція, Фінляндія, Італія, Норвегія, Польща, Швеція та Швейцарія, демонструють високий рівень ефективності у застосуванні міжнародних стандартів для боротьби з цими загрозами. Їхні системи управління фінансовою безпекою

забезпечують ретельну координацію дій на національному та міжнародному рівнях, сприяють безперешкодному обміну інформацією між органами управління та фінансовими розвідками, а також активному розслідуванню злочинів. Такі країни активно застосовують механізми міжнародної співпраці, що допомагають виявляти та припиняти незаконну фінансову діяльність, а також накладати відповідні санкції.

У Франції виділяються кілька ключових аспектів, що сприяють високому рівню ефективності управління фінансовою безпекою. Це, зокрема, розуміння органами управління ризиків фінансової безпеки, що дозволяє здійснювати координацію дій у боротьбі з відмиванням грошей та фінансуванням тероризму на національному рівні. Крім того, використання механізмів міжнародної співпраці для обміну інформацією та отримання доказів злочинності є важливим елементом у запобіганні та боротьбі з фінансовими злочинами. Франція, разом з іншими країнами ЄС, активно застосовує міжнародні фінансові стандарти для забезпечення ефективного управління та захисту від загроз фінансовій безпеці. Такі практики є важливими не лише для країн Європи, але й для України, коли, в теперішній ситуації, наявність стабільної та надійної фінансової системи має вирішальне значення для забезпечення національної безпеки.

Міжнародні стандарти, зокрема вимоги ФАТФ, суттєво сприяють розвитку ефективної системи публічного управління фінансовою безпекою в таких країнах, як Німеччина, Італія, Швеція та Швейцарія. Ключовими елементами їх систем управління є прозорість, відповідальність компетентних органів і активна міжнародна співпраця, що дозволяє успішно протидіяти фінансовим злочинам, зокрема відмиванню грошей і фінансуванню тероризму. Крім того, важливою складовою сучасних міжнародних стандартів є інтеграція принципів сталого розвитку в фінансову діяльність [1, с. 15-16]. Такі стандарти як ISO 14001:2015 («Системи екологічного менеджменту») та ISO 50001:2023 («Системи енергетичного менеджменту»), стають основою для побудови фінансових установ, які не тільки забезпечують стабільність та безпеку фінансових процесів, але й сприяють довгостроковому зростанню через інтеграцію екологічних, соціальних та управлінських факторів у їхню діяльність. Це дозволяє створити стійку основу для сталого розвитку фінансового сектору, що є важливим чинником у контексті забезпечення національної безпеки, зокрема в умовах глобальних викликів і ризиків.

Міжнародні стандарти, зокрема вимоги ФАТФ, суттєво підвищують ефективність публічного управління фінансовою безпекою, сприяючи зменшенню фінансових ризиків, підвищенню стабільності фінансових систем і покращенню рівня довіри до фінансових установ. Впровадження єдиних стандартів забезпечує узгодженість процесів у фінансовому секторі, що дозволяє ефективно виявляти та оцінювати ризики, а також мінімізувати загрози кібербезпеки. Завдяки цьому, на міжнародному рівні встановлюється чітка система координування дій різних країн та організацій, що протидіють

фінансовим злочинам та відмиванню доходів, а також забезпечують сталий розвиток фінансових систем. Однак навіть при наявності цих стандартів важливо постійно вдосконалювати системи управління, щоб зменшити ризики, пов'язані з фінансовими злочинами та забезпечити безпеку національної економіки.

Досвід Франції, Німеччини, Італії, Швеції та Швейцарії показує високий рівень ефективності у впровадженні стандартів ФАТФ в управлінні фінансовою безпекою. Ці країни демонструють чудові результати в боротьбі з фінансовими злочинами завдяки чітко налагодженій міжнародній співпраці, прозорості та високим вимогам до фінансових установ. Такий досвід є надзвичайно важливим для України, яка також стикається з подібними загрозами, що пов'язані з відмиванням незаконних доходів і необхідністю покращення управлінських механізмів у фінансовій сфері.

Список використаних джерел:

1. Мельник І.В. Фінансова безпека держави як об'єкт публічного управління: теоретико-методологічні підходи. Інвестиції: практика та досвід. 2023. № 1. С. 12-17.
2. Свірко С.В., Бардаш С.В., Краєвський В.М. Оцінка рівня трансформації інформаційного забезпечення управління публічними фінансами. Економіка, управління та адміністрування. 2023. Вип. 3 (105). С. 89-97. URL: https://doi.org/10.26642/ema-2023-3(105)-89-97.
3. Федець А.В. Реалізація управлінських підходів у державній політиці фінансової безпеки банківського сектору в контексті стабілізації національної економіки. Публічне управління та митне адміністрування. 2023. 2 (37). С. 54-58.
4. Штанцель С.Е. Державна політика протидії фінансовим злочинам для забезпечення фінансової безпеки України. Публічне управління і адміністрування в Україні. 2024. Вип. 41. С. 77-85.

Єрьоменко Г.Д.
здобувач вищої освіти НУЦЗ України

МЕХАНІЗМИ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ ЦИВІРОВІЗАЦІЇ ТА НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

Сучасна технологічна епоха, позначена розвитком цифрової економіки, масивів даних, мережевої взаємодії, доповненої реальності, кіберзлочинності, віртуальних об'єктів та інформаційно-комунікативного простору, поставила перед системою публічного управління та правового регулювання в Україні нові й комплексні виклики. Ці виклики обумовили нагальну потребу у впорядкуванні відносин, що виникають в умовах високої невизначеності. Задля

ефективної відповіді на них необхідно створити правове поле, яке мінімізує хаотичність і переводить ці явища у прогнозований формат. Нова технологічна реальність потребує формування оновленої моделі державної політики у сфері цифровізації та національної безпеки. Така модель має передбачати не лише обґрунтування організаційних засад втручання державних органів у цифровий простір, але й напрацювання чітких засобів державно-правового інструментарію. Зокрема, йдеться про активне використання інформаційно-комунікаційних технологій та модернізацію механізмів інституційного регулювання під час забезпечення нацбезпеки, необхідних для адаптації до викликів цифровізації. Це включає концептуалізацію розвитку штучного інтелекту як учасника правовідносин, розробку правових механізмів для реагування на ризики й загрози існування даркнета, а також створення бази для впровадження інновацій у сфері безпеки.

Хоча у 2020 році в Україні було ухвалено Концепцію розвитку штучного інтелекту, її зміст залишився далеким від врахування актуальних світових тенденцій і внутрішніх суспільно-політичних процесів розвитку цифровізації в умовах наростаючих проблем у сфері нацбезпеки. Ця недосконалість створює бар'єри для повноцінного функціонування держави та підриває стабільність її системи безпеки. Відсутність ефективного правового регулювання у сфері цифровізації гальмує розвиток суспільних відносин і ускладнює захист прав учасників таких відносин. Зважаючи на це, для України є критично важливим здійснення комплексного оновлення інституційних механізмів державної політики у сфері цифровізації правового регулювання. Це дозволить не лише відповісти на сучасні виклики, але й забезпечити демократичний розвиток суспільства в умовах стрімкого технологічного прогресу.

Для ефективного впровадження зазначених засобів було систематизовано цифрові технології, спрямовані на підвищення ефективності розвитку економіки, суспільства та системи державного управління. До них віднесено наступне: 1) масиви даних; 2) штучний інтелект і нейротехнології; 3) системи розподіленого реєстру; 4) новітні виробничі технології; 5) інтернет-технології; 6) компоненти робототехніки; 7) технології віртуальної та доповненої реальності тощо. Наголошується, що цей перелік не є вичерпним і може доповнюватися з появою нових і розвитком наявних технологій [1; 2]. Встановлено, що впровадження цих технологій потребує реалізації комплексу заходів державної політики у сфері правового регулювання цифровізації. З одного боку, пропонується групувати ці заходи за такими класифікаційними ознаками: 1) сектори реалізації; 2) територіальний масштаб; 3) напрями запровадження; 4) форми імплементації; 5) суб'єкти виконання. З іншого боку, рекомендується впроваджувати державну політику у цьому напрямі в рамках наступних пріоритетних векторів:

1. Цифрова економіка.
2. Освіта та наука.
3. Організаційно-правове регулювання цифрового середовища (оцінка

викликів, ризиків і загроз, а також реагування на них).

4. Інформаційна інфраструктура.

5. Інформаційна безпека.

6. Цифрові технології.

7. Публічне цифрове управління (державне та місцеве) [1; 2].

Такий підхід дозволяє адаптувати регуляторну політику до швидкого розвитку цифрового середовища, забезпечуючи цілісність і системність її реалізації.

Систематизовано основні фактори, що впливають на формування та реалізацію державної політики у сфері цифровізації. Виокремлено дві ключові групи: суб'єктивні, які обумовлені діяльністю людей і їхньою волею, та об'єктивні, що виникають у державно-правовій площині. Останні спрямовані на зниження впливу приватних інтересів і їх гармонізацію з публічними інтересами – державними та суспільними. Особливу увагу приділено актуальності розмежування зовнішніх і внутрішніх факторів, які визначають процеси формування та реалізації такої політики. Доведено, що масштаб поширення цих факторів істотно залежить від якості інституціонального середовища, в якому функціонує державна політика у сфері цифровізації правового регулювання. Цей елемент має забезпечувати стійкість системи та запобігати перетворенню зазначених факторів на загрози чи виклики для соціально-економічного розвитку України. У цьому контексті потрібно окреслити основні принципи і напрями вдосконалення інституціонального середовища, яке підтримує розвиток та ефективність державної політики у сфері цифровізації та забезпечення нацбезпеки [1; 2].

Актуальність впровадження системи показників та індикаторів для оцінки прогресу реалізації запропонованої моделі державної політики й аналізу розвитку цифрової трансформації в Україні є очевидною. Зазначено, що така система може базуватися на декількох ключових джерелах: 1) дані офіційної державної статистики; 2) результати спеціалізованих емпіричних досліджень у сфері інформаційно-комунікаційних і цифрових технологій; 3) рейтингові оцінки міжнародних організацій, таких як ООН, Європейський Союз, Світовий банк, ОЕСР та інші.

Окрім визначення системи показників і індикаторів для оцінки стану впровадження запропонованої моделі державної політики у сфері цифровізації правового регулювання в Україні, обґрунтовано необхідність таких заходів: по-перше, розробка та впровадження методики моніторингу, аналізу й прогнозування ситуації в зазначеній сфері на коротко-, середньо- і довгострокові періоди; по-друге, виділення належних ресурсів для забезпечення ефективного інформаційно-аналітичного супроводу процесу; і по-третє, встановлення чітких регламентів взаємодії користувачів інформації, а також визначення вимог до її змісту та якості.

Ключовим етапом у процесі вдосконалення державної політики у сфері цифровізації правового регулювання в Україні є оновлення Концепції розвитку

штучного інтелекту за такими головними напрямками:

– уніфікація української термінології у галузі цифровізації правового регулювання відповідно до стандартів, визначених ОЕСР (зокрема, необхідно внести зміни до Розділу 1 «Загальна частина» Концепції);

– гармонізація національного правового середовища шляхом формування єдиного цифрового простору (зміни слід унести до підрозділів «Інформаційна безпека» та «Правове регулювання та етика»);

– усунення правових прогалин між Україною та країнами-членами ОЕСР, особливо в аспектах регуляторної політики та державно-приватного партнерства (зміни бажано внести до підрозділу «Публічне управління»);

– інтеграція України в єдиний цифровий простір з ЄС (для цього потрібно коригувати підрозділи «Освіта», «Наука» та «Інформаційна безпека»);

– розвиток і підтримка вітчизняних цифрових платформ, таких як «Дія», «ВзаємоДія» тощо, за прикладом міжнародних аналогів (зміни варто внести до підрозділів «Публічне управління» й «Інформаційна безпека»);

– запровадження механізмів моніторингу, оцінювання й адаптації державної політики у сфері цифровізації, що враховують якісно-кількісні показники (корективи доцільні в підрозділах «Прогноз впливу на ключові інтереси заінтересованих сторін» і «Очікувані результати») [1; 2].

Таким чином, удосконалення механізмів державної політики у сфері цифровізації правового регулювання рекомендується реалізовувати через системний підхід. Він охоплює пріоритетні напрямки, розподілені за часом виконання (коротко-, середньо- та довгострокові) і формами реалізації (нормотворчість, правозастосування, інноваційність тощо). Застосування цього підходу сприятиме комплексному розвитку механізмів державної політики в Україні на основі оновлення Концепції та врахування кращих міжнародних практик.

Список використаних джерел:

1. Помаза-Пономаренко А.Л., Микитюк Ю.М. Цифровізація державної політики vs. державна політика цифровізації у сфері правового регулювання : монографія. Х.: НУЦЗУ, 2021. 200 с.
2. Микитюк Ю.М., Помаза-Пономаренко А.Л. Аналіз стану функціонування механізмів державної політики у сфері цифровізації правового регулювання в Україні. Наукові перспективи. 2021. № 7 (13). С. 88–96.

Здоровко С. С.
аспірантка НУЦЗУ

ДЕРЖАВНІ АСПЕКТИ ПРОТИДІЇ ТЕРОРИЗМУ

Незважаючи на існуючу у всьому світі заборону звертатися до озброєної

сили при регулюванні як внутрішньодержавних, так і міжнародних відносин, деякі держави ще нерідко прибігають до неї для узгодження між ними суперечок і конфліктних ситуацій. Будь-які конфлікти в суспільстві, у тому числі і озброєні, є соціально-політичними.

Джерелом і основою соціально-політичного конфлікту служать, як правило, соціально-політичні і соціально-економічні протиріччя, об'єктивно властиві будь-якому суспільству, які в кризові і перехідні періоди від однієї історичної форми до іншої набувають конфліктної форми руху і руйнування, детермінованої несумісністю корінних інтересів суб'єктів політики і установкою на витіснення контрагента конфліктної взаємодії з поля своїх інтересів.

Проте протиріччя, протилежності і відмінності це необхідні, але недостатні умови конфлікту. Протилежності і протиріччя перетворюються на конфлікт тоді, коли починають взаємодіяти сили, що є їх носіями. Конфлікт як прояв об'єктивних або суб'єктивних протиріч, що виражається в незаконному використанні фізичного або психічного насилля, мішенню якого обираються цивільні невоюючі особи з метою дії на законні органи влади для того, щоб змінити їх політику, методи або структури .

Найбільш загальний сценарій розвитку конфлікту складається з трьох стадій: на початковій відбувається конфліктне розділення населення, соціальних груп на «своїх» і «чужих» за якоюсь ознакою або по сукупності цих ознак: національній, релігійній приналежності, політичній орієнтації.

Потім супротивні сторони переходять до активних дій, що виражається в стихійних або організованих мітингах, посиленні протидії правоохоронним органам[1].

І, нарешті, спершу безпосередньо насильницьких дій (напади збудженого натовпу на будівлі органів влади і управління, військові об'єкти, об'єкти внутрішніх справ з метою захоплення зброї і звільнення заарештованих і т. п.; здійснення погромів, вбивств, згвалтувань, підпалів житлових будинків і автомашин) потрібна як мобілізація натовпу, так і наявність провокувальної події, що дає привід для відповідних дій.

Загострення різного роду соціально-політичних конфліктів є істотним чинником детерміації тероризму, який сьогодні, як найбільш гостра неконвенціональна форма конфліктних ситуацій сучасності, перетворився на багатоаспектний, у високому ступені небезпечний і довготривалий чинник розвитку сучасного суспільства, що робить не останню серйозну дестабілізуючу дію, ставить під загрозу найнеобхідніші умови прогресивного розвитку людства.

З урахуванням викладеного, проблеми попередження і припинення тероризму (як внутрішнього, так і міжнародного) нерозривно пов'язані з визначенням його сутнісних характеристик, закономірностей виникнення і розвитку, розмежуванням з іншими формами насильства і, кінець кінцем, з проблемою дефініції тероризму.

Активізація в останнє десятиліття терористів як в Україні, так і в різних регіонах світу разом з системою подвійних оцінок відповіді держав, що як і раніше зберігається, як ніколи раніше наочно демонструють, що інтереси внутрішньої, регіональної і міжнародної безпеки диктують необхідність оптимізації форм і методів антитерористичної діяльності як окремих держав, так і їх об'єднань, включаючи, передусім, Організацію Об'єднаних Націй[2].

Події, які сталися вже в XXI столітті в Україні і за кордоном, примушують усіх прагматичніше подійти до оцінки відповідних проблем, щоб остаточно поставити тероризм як неконвенціональну форму політичної діяльності поза законом і усвідомити, що наступною метою терористів може бути будь-яка країна. Це навряд чи можливо без визначення його положення в системі координат різних форм політичної боротьби і ідеологічно мотивованого насильства.

Подібна оцінка і розробка конкретних рекомендацій вимагає усебічного і об'єктивного аналізу концептуальних і прикладних питань кваліфікації тероризму як в Україні, так і у всьому світі, а також вивчення досвіду усіх держав у боротьбі з проявами тероризму.

Список використаних джерел:

1. Запорожець Т. Національні інтереси та безпека України в контексті геополітики . Науковий вісник Академії муніципального управління. Серія: Управління : зб. наук. пр. . 2011. . № 3. . С. 343–350.
2. Копанчук О. Є. Державний захист національних інтересів в інформаційній сфері України . Актуальні проблеми державного управління. 2020. № 1. С. 106-112.

Іванова А.В.
здобувач вищої освіти НУЦЗ України

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ У СФЕРІ СУСПІЛЬНИХ КОНФЛІКТІВ

Актуальність цього дослідження визначається збільшенням кількості суспільних конфліктів у світі. Держава не завжди здатна ефективно запобігти або припинити суспільний конфлікт, коли той виходить за межі встановлених правових норм та обмежень. У таких ситуаціях люди часто змушені самоорганізовуватися на добровільній основі, оминаючи безпосередню участь держави у цьому процесі. Відповідно, закони втрачають свою об'єднувальну функцію для суспільства. При розгляді суспільних конфліктів у контексті державного управління поняття "вирішення конфлікту" часто прирівнюється до "управління конфліктом". У такому випадку різниця між окремими аспектами конфлікту стає другорядною. Обидва підходи демонструють вплив

держави на способи взаємодії, які призводять до негативних наслідків. Варто відзначити, що вирішення конфлікту логічно випливає з управління ним. Однак існує інший підхід до вирішення суспільних конфліктів, який базується на процедурі правового розгляду. У цьому контексті набувають актуальності визначення особливостей формування системи публічного управління у сфері вирішення суспільних конфліктів.

Як відомо, "дозвіл" виступає як ключовий елемент врегулювання конфлікту [3]. З огляду на вищезазначене, можна дійти висновку, що управління та вирішення конфліктів відрізняються своїми процедурами та способами впливу. Зокрема, "дозвіл" зазвичай передбачає неформальні та неюридичні механізми впливу, тоді як "управління" включає юридичні процедури. Вирішення конфлікту, особливо за допомогою залучення третьої сторони (наприклад, медіації), орієнтоване на активну участь найбільш зацікавлених сторін. Мета такого підходу полягає у повному чи частковому задоволенні потреб та інтересів сторін, зниженні напруженості, мінімізації витрат ресурсів, переведенні конфлікту в іншу форму або його остаточному завершенні.

Суспільний конфлікт як об'єкт впливу може мати дві форми [1]: як об'єкт публічного управління, що базується на юридичних нормах, і як об'єкт непублічного управління (угоди), який регулюється неюридичними нормами. У цьому контексті ефективне врегулювання конфліктів базується на принципі рівноправності сторін та приведенні суспільного конфлікту у відповідність до правових норм та механізмів саморегуляції. Визнання рівноправності сторін конфлікту дає кожному учаснику право відстоювати свої позиції, потреби та пропонувати шляхи вирішення проблеми. Таким чином, суспільний конфлікт перестає бути виключно сферою публічного управління і переходить у площину громадянського суспільства. Тут вирішення конфлікту може відбуватися без юридичної компоненти, а на його результат впливають активні або пасивні дії сторін. Цей підхід дозволяє розглядати конфлікт із внутрішньої перспективи, очима учасників процесу. Він визначає, що суспільний конфлікт є проявом негативних процесів у державі, які можуть мати як позитивні, так і негативні наслідки.

Важливо розуміти, що не кожне загострення протиріч перетворюється на конфлікт чи відкриту сутичку. Водночас спрямування суспільного конфлікту у межі правового регулювання є позитивним досягненням управлінських дій держави. Державні заходи з локалізації та врегулювання конфліктів не завжди мають суто правовий характер. Якщо всі аспекти були б виключно юридичними, держава звелася б до функції законодавчого органу, такого як Верховна Рада, яка лише визначає правове поле політики. Натомість держава – це набагато ширше поняття. Вона охоплює не лише права, закони та контроль за їх дотриманням, а й виступає системою координації взаємодії між різними сферами життя громадян і суспільства загалом. Своєю діяльністю держава створює умови для добробуту громадян і стабільного функціонування соціальних систем [2].

Держава як суб'єкт управління виступає не лише єдиним органом, відповідальним за керування підзвітною територією у юридичному розумінні. Насамперед, вона застосовує комплекс економічних, політичних, ідеологічних та релігійних засобів для врегулювання конфліктних ситуацій. Таким чином, спрямування суспільного конфлікту у правове поле та забезпечення виконання законів не стає виключно реакцією на негативні зіткнення між організаціями чи окремими громадянами. Це, швидше, сприймається як механізм конструктивної взаємодії, що має загалом позитивний вплив для держави, хоча не завжди відповідає інтересам усіх сторін конфлікту. У зв'язку з цим розробляється цілий ряд законів і обмежень, спрямованих на регулювання таких механізмів. Їхня мета — знизити матеріальні витрати, забезпечити контроль над ситуацією, послабити напруженість та сприяти ефективному вирішенню суспільних суперечностей [3; 4].

Існує кілька способів розв'язання суспільних конфліктів у сфері державного управління. Одним із них є силовий тиск, метод, що передбачає накладення обмежень на об'єкти державного управління, наприклад, створення блокпостів для контролю переміщень, заборону продажу алкоголю, запровадження комендантської години тощо. Такий підхід найчастіше застосовується у випадках, коли конфлікт досяг фази гострого протистояння. У таких ситуаціях сильніша сторона нав'язує свої умови слабшій, змушуючи її підкоритися або вибачитися за свої дії. У результаті цього типу вирішення одна зі сторін повністю реалізує свої цілі, залишаючи іншу в програшному становищі [там же].

На противагу цьому, переговори являють собою альтернативний підхід, орієнтований на досягнення взаємоприйнятних домовленостей між сторонами конфлікту. Цей метод спрямований на зниження напруженості та пошук компромісів, які би задовольняли всі сторони. Наприклад, у випадку збройного протистояння це може бути відведення військ чи внесення змін у законодавство. Ефективність переговорів залежить від здатності сторін перейти від емоційного до раціонального сприйняття ситуації, розуміння причин конфлікту й готовності до компромісів. Це дозволяє не лише врегулювати розбіжності, а й закласти основу для майбутньої співпраці. Ще одним методом є соціальне маневрування. Воно передбачає тимчасовий перерозподіл ресурсів для задоволення нагальних потреб суспільства. Це може включати надання грошових компенсацій, гуманітарної допомоги, забезпечення безкоштовного транспорту, тимчасового житла чи виплату репарацій. Такий підхід часто слугує інструментом для послаблення соціального напруження та стабілізації ситуації у кризових умовах [1].

Окремо варто виділити політичне маневрування, що передбачає адаптацію структури державного управління під виклики конфліктної ситуації. Наприклад, це може бути утворення обласних військово-цивільних адміністрацій на базі звичайних обласних державних адміністрацій для забезпечення ефективної роботи органів влади в кризових умовах. Інколи до цього процесу залучають

активістів і волонтерів, надаючи їм роль посередників і помічників у вирішенні конфліктів. Дослідження явища суспільних конфліктів у контексті державного управління дозволяє зробити висновок, що такі конфлікти зазвичай є наслідком незадоволення базових потреб громадян у безпеці, стабільності, добробуті чи функціонуванні звичних систем життєзабезпечення. Отже, головними причинами їх виникнення стають негативні взаємодії між членами суспільства, прогалини у нормативно-правовій базі, зростаючі потреби населення чи корупція. Отже, держава впливає на розвиток і врегулювання цих конфліктів через спрощення процедур, зменшення напруженості чи переведення спору в політичну площину. Ключовими підходами вирішення залишаються силовий тиск, переговори, соціальне та політичне маневрування, кожний з яких має своє місце залежно від природи та стадії конфлікту.

Список використаних джерел:

1. Бабенко В.Ю. Феномен виникнення суспільного конфлікту // Проблеми та перспективи розвитку сучасної науки: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції молодих науковців, аспірантів і здобувачів вищої освіти (м. Рівне, 21-22.05.2020 р.). У 2 ч. Ч. 2. Рівне : НУВГП, 2020. С. 23–25.
2. Домбровська С.М., Помаза-Пономаренко А.Л., Лукиша Р.Т. Інституціональна державна політика соціально-економічного розвитку регіонів України в умовах ризиків: монографія. Харків: НУЦЗ України, 2018. 216 с.
3. Ложкін Г.В. Психологія конфлікту: теорія і сучасна практика: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. МОН України. Київ : Професіонал 2007.
4. Пархоменко-Куцевіл О.І. Формування та розвиток сучасних антикорупційних органів державної влади як основа запобігання та подолання корупції: теоретико-методологічний аналіз // Київ : ДП «Вид. дім «Персонал», 2019. 308 с. Бібліогр. : с. 281–306.

Ільченко Д.О.
аспірант НУЦЗ України

ВПЛИВ ВНУТРІШНЬОГО АУДИТУ НА ЗМІЦНЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

В умовах воєнного стану, коли наша країна переживає складний період і отримує допомогу від міжнародних партнерів, внутрішній аудит, як важлива складова ефективного державного управління отриманими ресурсами, потребує особливої уваги, модернізації та переходу на якісно новий рівень. Очікується, що внутрішній аудит не просто виявлятиме помилки в державному управлінні, факти нераціонального, неекономічного та нецільового

використання бюджетних коштів, а й встановлюватиме системні порушення. Аналіз таких порушень та напрацювання рекомендацій сприятимуть розвитку держави. Адже, традиційно, аудит зосереджується на запобіганні проблем, перевірці даних та оцінці управління ризиками.

Внутрішній аудит, як потужний, але недостатньо використовуваний інструмент, може суттєво підвищити ефективність функціонування бюджетних установ у секторі безпеки та оборони України.

Зі збільшенням масштабів діяльності та складною багаторівневою структурою управління в умовах воєнного стану, державні установи стикаються з такими проблемами: ускладнення обміну інформацією; порушення координації рішень; збільшення ризику прийняття суперечливих рішень на різних рівнях; ускладнення контролю з боку центрального керівництва, що підвищує ризик помилок і зловживань; тимчасова окупація окремих територій; ведення бойових дій на деяких територіях; необхідність передислокації установ на підконтрольні території, де місцеве керівництво приймає самостійні рішення.

Враховуючи ці обставини, зростає потреба в ефективному контролі та оцінці прийнятих рішень. Для цього необхідна достовірна, оперативна та якісна інформація, яку може забезпечити внутрішній аудит.

Нині, щоб аудит виконував очікувані завдання, аудитори повинні бути активними, пропонувати нові ідеї та враховувати майбутні ризики. Ефективність аудитора вимірюється не обсягом обробленої інформації, а здатністю мислити критично, знаходити інноваційні рішення та своєчасно виявляти ризики.

Впровадження ефективної системи внутрішнього контролю в Збройних Силах України та Міністерстві оборони України є критично важливим для забезпечення відповідності діяльності встановленим стандартам, а також для підвищення ефективності та надійності управління оборонним сектором.

Зміцненню національної безпеки та обороноздатності країни сприятиме:

- розвиток кадрового потенціалу (належний рівень підготовки магістрів, перепідготовка працюючих внутрішніх аудиторів, їх сертифікація в Міністерстві фінансів України);
- удосконалення методології внутрішніх аудитів, оскільки більшість з них в основі має застарілі інструкції контрольно-ревізійної діяльності;
- посилення внутрішнього контролю, як ефективного інструменту пошуку інноваційних методів державного управління та оцінки ризиків в оборонному секторі;
- розробка та модернізація систем обміну та обробки інформації, щоб збирати, аналізувати та використовувати дані у секторі оборони.

Внутрішній аудит забезпечує систематичну перевірку та оцінку внутрішніх процесів, операцій та фінансових потоків. Рекомендації внутрішніх аудиторів дозволяють виявляти потенційні ризики та недоліки в управлінні установою, а також знаходити можливості для покращення та оптимізації діяльності.

Вплив внутрішнього контролю та внутрішнього аудиту на забезпечення зміцнення національної безпеки України та стійкості її систем в умовах воєнного стану представлено на рис.1. Стійкість – здатність суспільства та держави швидко адаптуватися до змін безпекового середовища й підтримувати стале функціонування, зокрема шляхом мінімізації зовнішніх і внутрішніх вразливостей [1].

Рис. 1. Вплив внутрішнього аудиту на зміцнення національної безпеки України та стійкості її систем в умовах воєнного стану

Система внутрішнього контролю є об'єктом внутрішнього аудиту, рекомендації якого базуються на оцінці такої системи і сприяють покращенню внутрішнього контролю в Збройних Силах України та Міністерстві оборони України. Зазначене спрямоване на підвищення ефективності, відкритості та надійності державного управління в оборонному секторі, що сприяє зміцненню національної безпеки України і забезпечує стійкість систем в умовах діючого правового режиму воєнного стану.

Список використаних джерел:

1. Ткач М. Проблеми забезпечення національної стійкості України в умовах повномасштабної війни. Journal of Scientific Papers "Social Development and Security", Vol. 13, No. 2, – 2023. С. 94-111.

Копанчук О.Є.
к.н.держ.упр.

НАЦІОНАЛЬНІ ІНТЕРЕСИ ДЕРЖАВИ В СИСТЕМІ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

Національні інтереси мають стійкий характер. Національні цілі – більш динамічний елемент національної безпеки, ніж національні інтереси.

У зв'язку з цим основними інтересами політико-управлінської еліти має бути підтримка балансу сил (цю категорію детально проаналізовано в попередніх підрозділах) і плюралізму думок як всередині країни, так і в міжнародному аспекті.

Таким чином, національні інтереси держави в системі міжнародних відносин повинні вибудовуватися на основі рівноправного партнерства і співдружності, хоча в реальному політичному житті так буває далеко не завжди. Тому цілком очевидно, що в сучасній політичній і державно-управлінській науці часто прийнято ототожнювати національні інтереси виключно з формою правління, яка б більшою мірою сприяла їх повній та ефективній реалізації.

Взаємозв'язок політико-управлінського режиму держави і національних інтересів найчастіше пов'язують з демократією як формою правління. Однією з досить поширених точок зору є позиція, згідно з якою тільки демократична держава може бути запорукою успіху простих громадян, які реалізують свої основні інтереси за допомогою політичної та економічної свободи.

На зв'язок демократичного режиму та національного інтересу вказує сучасний американський дослідник Ф. Фукуяма, який розглядає національно-державний інтерес в конфліктологічному контексті. Згідно з його теорією, держава, яка діє лише за логікою свого національного інтересу, може скотитися в безодню націоналізму, і єдиним виходом з цієї ситуації є демократизація суспільного ладу[1].

Таким чином, демократична держава, будучи неповторною соціально-політичною організацією суспільства, здатна сьогодні більшою мірою, ніж недемократична, спираючись на загальне волевиявлення громадян, закріплене конституцією і законами країни, повною мірою висловити такий важливий імператив суспільної й державної діяльності, як національний інтерес, що активно підтримується всім суспільством .

Будь-який політико-управлінський режим ґрунтується на державному суверенітеті, що, у свою чергу, дозволяє суб'єктам політики та державного управління підтримувати правопорядок у суспільстві, а політичній владі залишатися універсальним механізмом регулювання суспільних відносин.

Однак, на наш погляд, суверенітет держави – це ще й державно-управлінський фактор, що сприяє формуванню та реалізації національних інтересів держави в системі міжнародних відносин. Саме ефективний захист суверенітету повною мірою відповідає національним інтересам держави

і вимагає пріоритетної інституційної розробки довгострокової державної політики щодо реалізації національних інтересів як домінуючих. У цьому сенсі державний суверенітет – це один із стовпів міжнародного порядку, що знижує негативний вплив міжнародного хаосу у відносинах між учасниками міжнародної політики (акторами) і сприяє формуванню міжнародного правового поля.

Тобто, суверенітет держави – невідчужуване міжнародне юридичне і, на наш погляд, державно-управлінська властивість незалежної держави, що символізує її державно-управлінську та політико-правову самостійність, а також високу відповідальність як первинного суб'єкта міжнародного права. Саме суверенітет виступає невід'ємною умовою становлення народу як нації – політичної спільноти, яка усвідомлює й виражає свої об'єктивні, життєво важливі інтереси у світовому просторі, а також легітимізує дії органів державного управління щодо реалізації даних інтересів [2].

Необхідно підкреслити, що національний інтерес у рамках світової політики – це феномен політико-управлінський, що містить у собі конфліктний початок, заснований на дихотомії інтересів різних міжнародних акторів. Тому конфлікт інтересів є об'єктивна реальність міжнародних відносин, яка виступає фактором формування і реалізації державної політики національних інтересів держави.

Список використаних джерел:

1. Державне управління в умовах глобальної та європейської інтеграції / І. А. Грицяк, Ю. П. Сурмін, О. М. Руденко. К.: НАДУ, 2011. 761 с.
2. Ліпкан В. А. Національна безпека України : навч. посіб. Київ : КНТ, 2009. 574 с.

Котенко І.О.
аспірант НУЦЗУ

ІНСТРУМЕНТИ УПРАВЛІННЯ ФОРМУВАННЯМ ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

Розвиток світової цивілізації йде у напрямку все більш інтенсивного впливу людини на природне середовище. В процесі виробничої діяльності особливо в останній третині XX століття людина створює принципово нові для природи об'єкти: комп'ютерна техніка, інформаційні технології, принципово нові споруди для використання природної сировини. Перероблені природні матеріали стали чинити вирішальний вплив на середовище проживання людини.

. Погіршення якості навколишнього природного середовища внаслідок індустріалізації та урбанізації способу життя людини, інтенсивне використання

традиційних енергетичних та сировинних ресурсів, зростання демографічного навантаження на природу, порушення природних екологічних балансів, знищення цілих видів тварин та рослин, забруднення природи відходами виробничої діяльності загрожують самому існуванню людини. Якщо не будуть вживатися заходи щодо запобігання подальшому забрудненню навколишнього середовища, існуюча екологічна криза може перерости в екологічну катастрофу. Екологічна криза – це критичний стан довкілля, що загрожує існуванню людини.

У нашій країні, як відомо, якість довкілля катастрофічно погіршується під впливом антропогенних чинників, тобто під впливом діяльності людини на відміну від забруднення природного середовища, що виникає внаслідок природних причин.

Вплив господарської діяльності на навколишнє середовище визначається значними обсягами викидів в атмосферне повітря, недоспоживанням для промислових цілей, скидами стічних вод, забрудненням ґрунту, радіаційним випромінюванням.

Забрудненість довкілля у більшості регіонів збільшується переважно через зниження технічного рівня виробництва, знос технологічного обладнання, зниження інвестицій на природоохоронні заходи та погіршення використання діючих природоохоронних комплексів[1].

Дані спостережень за станом повітря свідчать про те, що рівень забруднення атмосфери залишається високим. Скорочення обсягів шкідливих викидів в атмосферу, викликане спадом промислового виробництва, супроводжувалося зменшенням у 4,5 рази введення в дію потужностей для уловлювання та знешкодження шкідливих речовин із газів, що відходять. Досі лише 75% шкідливих речовин у загальній кількості забруднювачів, що відходять, від стаціонарних промислових джерел уловлюється і знешкоджується, і менше половини уловлених речовин утилізується, незважаючи на скорочення обсягів забруднюючих речовин майже на третину за останні роки.

Нераціональне використання природних ресурсів, що продовжується, у тому числі сільськогосподарське, при істотному скороченні заходів з охорони та відновлення ґрунтів і земельних ресурсів, все більше посилює прояв процесів деградації земель. У більшості основних сільськогосподарських регіонах України розораність території перевищує екологічно допустимі межі, що посилює процеси деградації ґрунтів та погіршення гідрологічного режиму водозбірних басейнів, знижує здатність природних комплексів до саморегуляції та продуктивність сільгоспугідь.

Забруднення навколишнього природного середовища відбувається під час постійного (чи систематичного) антропогенного впливу. Цей чинник є єдиним. Інша причина пов’язана з аварійним (раптовим, ненавмисним) потраплянням у навколишнє природне середовище різних шкідливих речовин, що створюють постійну загрозу життєдіяльності людини і згубно впливають на середовище її проживання. Йдеться про виникнення різноманітних надзвичайних ситуацій.

Проблеми екологічної безпеки мають глобальний характер, тому держави змушені поєднувати зусилля у боротьбі із забрудненням навколишнього природного середовища. Розроблено стратегію виживання людини на Землі – стратегію сталого розвитку. Ключовими її моментами є вироблення розумного підходу до природокористування, збереження генофонду, здоров'я [2].

Зміст охорони навколишнього природного середовища зводиться до знаходження оптимального співвідношення екологічних інтересів суспільства (у чистому, здоровому та високопродуктивному навколишньому природному середовищі) з інтересами щодо задоволення його матеріальних потреб. Ці інтереси суперечливі у своїй основі: з одного боку, можна відзначити їх єдність, оскільки в центрі взаємин знаходиться сама людина, з іншого боку – суперечливість інтересів, оскільки людина не є лише об'єктом впливу навколишнього природного середовища, а й одночасно виступає суб'єктом такого впливу, що, відповідно, негативно впливає на її здоров'я та благополуччя.

Список використаних джерел:

1. Трима К. А. Особливості діяльності українських екологічних організацій в умовах глобалізації . Грані. 2009. № 6 (68). С. 147–151.
2. Іванісова М. А. Механізми державної оцінки рівня екологічної безпеки територій. Інвестиції: практика та досвід. 2023. № 13. С. 141-143.

Левада В.С.
здобувач вищої освіти НУЦЗ України

ОСОЮЛИВОСТІ ВРЕГУЛЮВАННЯ КОНФЛІКТІВ В ДІЯЛЬНОСТІ ПРЕДСТАВНИКІВ ОРГАНІВ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ В УМОВАХ ГІБРИДНИХ ЗАГРОЗ

Гібридні загрози, з якими стикається Україна, створюють складні умови для діяльності органів публічної влади. Вони характеризуються поєднанням військових, інформаційних, економічних та інших методів впливу, що ускладнює розпізнавання та реагування на них. В таких умовах зростає ймовірність виникнення конфліктів між представниками різних органів влади, що може негативно вплинути на ефективність їхньої роботи.

Щодо причин виникнення конфліктів під час діяльності органів публічної влади, то серед них (причин) можна виокремити такі:

1. Нестабільність соціально-політичної ситуації в державі та за її межами: Гібридні загрози часто характеризуються невизначеністю функціонування держави, її апарату та суспільства, що може призвести до різних інтерпретацій соціально-політичних подій та рішень.

2. Конкуренція за ресурси: в умовах обмежених ресурсів і підвищеної напруги може виникнути конкуренція між органами влади за їхнє отримання.

3. Різні погляди на вирішення наявних соціально-економічних проблем: представники різних органів влади можуть мати різні погляди на те, як реагувати на гібридні загрози, що може призвести до конфліктів.

4. Інформаційні маніпуляції: ворог може використовувати інформаційні маніпуляції для розпалювання соціально-політичних конфліктів між органами влади.

Вищевказані причини виникнення соціально-політичних конфліктів вимагають застосування комплексу методів для врегулювання цих конфліктів, а саме:

1. Діалог і комунікація: важливо налагодити відкритий та конструктивний діалог між представниками різних органів державної влади з громадськістю.

2. Спільне прийняття соціально-політичних рішень: необхідно розробити механізми спільного прийняття управлінських рішень, що враховують інтереси всіх зацікавлених сторін.

3. Залучення незалежних експертів: у складних соціально-політичних ситуаціях доцільно залучати незалежних експертів (з наукового середовища та серед практиків) для надання об'єктивної оцінки ситуації, що склалася, та розробки рекомендацій щодо її вирішення.

4. Використання медіації: медіація може бути ефективним методом врегулювання конфліктів, особливо в тих випадках, коли сторони не можуть самостійно дійти згоди.

5. Законодавче врегулювання: необхідно вдосконалити законодавство, що регулює діяльність органів публічної влади в умовах гібридних загроз [1; 2].

Крім того, потрібно розглянути заходи щодо запобігання соціально-політичним конфліктам, а саме:

1. Підвищення рівня обізнаності громадськості про особливості державної політики: важливо підвищити рівень обізнаності представників органів влади про природу гібридних загроз та методи протидії їм.

2. Слід забезпечувати розвиток навичок комунікації: у цьому контексті необхідно розвивати навички комунікації та ведення переговорів у представників органів влади.

3. Варто створювати дієві механізми раннього попередження: важливо розробити механізми раннього попередження про можливі соціально-політичні конфлікти.

4. Забезпечення прозорості діяльності органів публічної влади: необхідно забезпечити прозорість діяльності органів влади, що зменшить ймовірність виникнення конфліктів.

Урегулювання конфліктів у діяльності представників органів публічної влади в умовах гібридних загроз є важливим завданням, що вимагає застосування комплексного підходу. Ефективне врегулювання конфліктів сприятиме підвищенню ефективності роботи органів влади та зміцненню

національної безпеки України.

Список використаних джерел:

1. Новіков В.О. Особливості розвитку механізмів публічного управління в умовах інформаційно-гібридних війн // Національна безпека в умовах війни, післявоєнної відбудови та глобальних викликів XXI століття : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (07-08.12.2023 р., м. Житомир). С. 276–278.
2. Помаза-Пономаренко А.Л., Новіков В.О. Шляхи трансформації інституційних механізмів публічного управління в Україні: від інформаційних загроз до гібридних війн // Державне будівництво: елек. журнал. 2023. № 1 (33). URL: https://periodicals.karazin.ua/db/article/view/22921.

Лелеченко Н.В.
аспірантка Державного університету «Київський авіаційний інститут», м. Київ

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ СТРАТЕГІЇ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ РЕЗИЛЬЄНТНІСТЮ ТЕРИТОРІЙ В УМОВАХ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ

Публічне управління резильєнтністю територій в умовах європейської інтеграції України є важливою складовою національної стратегії розвитку та адаптації до умов, що постійно змінюються. У цьому контексті, резильєнтність означає здатність територій (міст, сіл, регіонів) ефективно реагувати на різноманітні виклики – політичні, економічні, соціальні, екологічні, техногенні, а також швидко відновлюватися після криз різного характеру та масштабу.

Враховуючи існуючі реалії, концептуально необхідно виокремити пріоритети та ключові напрями формування та реалізації стратегії публічного управління резильєнтністю територій в умовах європейської інтеграції України.

Європейська інтеграція України передбачає необхідність адаптації законодавчої та інституційної бази до стандартів ЄС, зокрема у сфері управління територіями, що включає відповідні законодавчі ініціативи та реформи, які мають забезпечити створення правової основи для розвитку резильєнтних територій, адаптувавши національне законодавство до норм ЄС щодо сталого розвитку, екології, безпеки, соціального забезпечення тощо [4; 5].

Євроінтеграційні прагнення України передбачають необхідність інтеграція принципів сталого розвитку, тобто економічної, соціальної та екологічної його складових.

Одним з основних принципів європейської інтеграції є впровадження

сталого розвитку територій, що означає забезпечення економічної стабільності шляхом підтримки малого та середнього бізнесу, розвиток нових секторів економіки, підтримка інноваційних технологій тощо.

До речі, впровадження інноваційних технологій може значно підвищити ефективність управління територіями та їхню здатність до відновлення після криз шляхом: використання інформаційних технологій для управління міською інфраструктурою, покращення комунікацій та послуг для мешканців (так звані розумні міста); збору і аналізу даних для покращення управління ресурсами, прогнозування та підвищення ефективності публічного управління на місцевому рівні [2].

Також необхідно забезпечити соціальну інклюзивність через заходи, які спрямовані на зменшення соціальної нерівності, покращення якості життя та доступу до соціальних послуг для всіх верств населення тощо.

Окрім того, надзвичайно важливо створити стратегії для боротьби зі зміною клімату, розвитку «зеленої» економіки, зменшення забруднення навколишнього середовища та ресурсозбереження, тобто забезпечити екологічну резильєнтність територій [1].

Слід зазначити, що в межах євроінтеграційного процесу, європейські країни наголошують на важливості дотримання принципу прозорості в публічному управлінні, який забезпечує залучення громадян до процесу прийняття рішень на рівні територіальних громад.

Тому в умовах європейської інтеграції Україні необхідно забезпечити всебічний розвиток електронного урядування через: впровадження сучасних цифрових технологій для забезпечення доступу громадян до інформації; створення платформ для активної участі громадян у плануванні та ухваленні публічно управлінських рішень, що впливають на розвиток територіальних громад; моніторинг стану розвитку територій та контролю за діяльністю системи публічного управління (органів державної влади та місцевого самоврядування).

Підвищення резильєнтності територій в умовах європейської інтеграції України неможливе без ефективної системи управління кризами та відновлення після них. Це вимагає впровадження систем прогнозу та раннього попередження щодо природних та техногенних катастроф (пожежі, повені, аварії тощо); розробки та впровадження планів дій у надзвичайних ситуаціях, відновлення економічних і соціальних процесів після криз (так званий кризовий менеджмент); створення системи навчання для місцевих органів влади та громадян щодо готовності до криз, швидкого реагування та відновлення після них.

Слід зазначити, що європейська інтеграція передбачає активну участь України в міжнародних організаціях та партнерствах, таких як ЄС, НАТО, Організація Об'єднаних Націй, що забезпечують всебічну підтримку у питаннях розвитку резильєнтних територій.

Це передбачає співпрацю України, обмін досвідом та кращими практиками

з іншими європейськими країнами в питаннях сталого розвитку, екологічної безпеки, управління територіями; втілення спільних європейських ініціатив та проєктів, що сприяють розвитку інфраструктури та підтримці економіки на місцевому рівні; реалізацію міжнародних інвестиційних проектів, європейських програм підтримки, фінансування європейських фондів та програм підтримки розвитку регіонів, що сприяють зміцненню економічної і соціальної стабільності територій, а також залученню інвестицій в екологічну інфраструктуру [3].

Таким чином, концептуальні засади публічного управління резильєнтністю територій в умовах європейської інтеграції України мають базуватися на комплексному підході, що включає законодавчі зміни, інтеграцію європейських практик, розвиток виробничої та соціальної інфраструктури, участь громадян в прийнятті публічно управлінських рішень щодо розвитку територіальних громад, активну міжнародну співпрацю. Це дозволить зміцнити стійкість територій до різних викликів і сприятиме сталому їх розвитку в умовах європейської інтеграції України.

Список використаних джерел:

1. Кавалерова В.М. Екологічна безпека та сталий розвиток територій у контексті європейської інтеграції. Київ: Видавництво «Наукова думка». 2018. С. 108–125.
2. Кудлай О.М. Інноваційні технології в управлінні територіями: міжнародний досвід та українська практика. Львів: Львівський національний університет. 2019. С. 132–145.
3. Мороз В.І. Європейська інтеграція України: теоретичні та практичні аспекти. Київ: Інститут держави і права. 2017. С. 120–140.
4. European Union's Urban Agenda (2021). Resilience of Cities: Integrated Approach for Urban Development. European Union. URL: https://europa.eu/info/strategy/strategic-planning/european-commissions-work-programme/urban-agenda_en
5. Pelling, M. (2003). The Vulnerability of Cities: Natural Disasters and Social Resilience. Earthscan. 112–130 pp.

Леоненко Н. А.

д.держ.упр., професор, завідувач кафедри менеджменту навчально-наукового інституту управління та безпеки населення НУЦЗ України

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ В КОНТЕКСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ НАЦІОНАЛЬНИХ ІНТЕРЕСІВ

Забезпечення національної безпеки України в контексті реалізації

національних інтересів вимагає системного підходу, заснованого на балансі між оборонною складовою, економічною спроможністю та соціальною стабільністю. Національні інтереси потребують постійного аналізу в умовах наявних та прогнозованих загроз, пріоритетності розв'язання стратегічних питань, формування державної політики з урахуванням тенденцій розвитку безпекового середовища, а також механізмів її реалізації.

Забезпечення національної безпеки є одним із ключових завдань держави, яке тісно пов'язане з реалізацією її стратегічних національних інтересів. Національна безпека – це стан захищеності національних інтересів, гарантія збереження суверенітету, територіальної цілісності, стабільності розвитку країни, її економічного та соціального процвітання. Реалізація національних інтересів є основоположною метою будь-якої державної політики, а національна безпека забезпечує необхідні умови для досягнення цієї мети.

Національні інтереси – це сукупність пріоритетних потреб та цілей держави, суспільства та громадян, які забезпечують умови для їхнього сталого розвитку та самореалізації [1]. Вони охоплюють широкий спектр сфер: політичну, економічну, екологічну, соціальну, культурну, гуманітарну, безпекову та оборонну. Національні інтереси відображають стратегічне бачення держави щодо її місця у світі, ролі у регіональній та міжнародній системі безпеки, а також визначають внутрішні пріоритети суспільного розвитку.

Забезпечення національної безпеки безпосередньо залежить від спроможності держави і суспільства захищати та реалізовувати національні інтереси в умовах сучасних глобальних викликів і загроз. Для України це питання набуло особливого значення в умовах повномасштабної російської агресії, що не лише ставить під загрозу суверенітет та територіальну цілісність країни, а й ускладнює реалізацію базових економічних, соціальних і гуманітарних інтересів держави та суспільства.

Україна, відповідно до Стратегії національної безпеки, визначила такі основні національні інтереси [2]: збереження державного суверенітету, територіальної цілісності та незалежності; європейська та євроатлантична інтеграція; забезпечення економічного розвитку та підвищення добробуту громадян; захист прав і свобод людини та громадянина; забезпечення енергетичної безпеки та екологічної стійкості; розвиток людського капіталу, науки, освіти, культури; підтримка національної ідентичності, єдності та суспільної стабільності.

Усі ці інтереси можуть бути реалізовані лише за умови ефективної системи забезпечення національної безпеки, що передбачає спроможність держави своєчасно ідентифікувати, оцінювати та нейтралізувати загрози, зберігати баланс між оборонною складовою, економічним розвитком та правами громадян.

Сучасний світ характеризується динамічним зростанням кількості та складності загроз, які впливають на національні інтереси України. Основними з них є:

Зовнішня військова агресія та гібридні загрози. Пряма воєнна загроза з боку Російської Федерації залишається ключовим фактором, який визначає зміст та пріоритети національної безпеки України. Поряд із традиційними воєнними методами все більше поширюються гібридні форми впливу: інформаційна війна, кібератаки, використання енергетичних та економічних важелів тиску.

Економічні загрози. Розвиток економіки в умовах війни, санкційного протистояння та глобальних криз потребує особливих заходів для забезпечення стійкості економічної системи, захисту стратегічних галузей, гарантування продовольчої та енергетичної безпеки.

Соціальні ризики та внутрішня нестабільність. Війна, міграція, втрата житла та роботи, загострення соціальних проблем створюють сприятливі умови для соціального невдоволення та дестабілізації, що безпосередньо впливає на здатність реалізовувати національні інтереси.

Екологічні загрози та зміна клімату. Екологічні катастрофи, забруднення природних ресурсів та наслідки бойових дій також загрожують національним інтересам, зокрема у сфері охорони довкілля та продовольчої безпеки.

Міжнародні виклики. Глобальні трансформації, перегрупування геополітичних сил, боротьба за ресурси та вплив створюють додаткові ризики для реалізації зовнішньополітичних і безпекових інтересів України.

З метою захисту та просування національних інтересів держава має формувати та реалізовувати комплексну політику національної безпеки, яка включатиме:

- потужну обороноздатність та безпекову спроможність – розвиток Збройних Сил, системи територіальної оборони, розвідки, кібербезпеки та критичної інфраструктури;
- ефективну зовнішню політику та міжнародне партнерство – активну роботу над зміцненням міжнародних альянсів, розширенням двосторонніх угод про безпекові гарантії та інтеграцію в євроатлантичні структури;
- економічну стійкість та диверсифікацію – створення умов для розвитку малого та середнього бізнесу, підтримку інноваційних секторів, залучення інвестицій та створення нових ринків збуту;
- інформаційну безпеку та стратегічні комунікації – захист інформаційного простору, протидію ворожій пропаганді, формування позитивного іміджу України у світі та роз'яснення державної політики для громадян;
- гуманітарну та соціальну політику – захист прав і свобод громадян, турботу про ветеранів, підтримку соціально вразливих верств населення, створення можливостей для освіти та професійного розвитку.

Отже, захист національних інтересів є домінантною основою забезпечення національної безпеки країни. Поєднання зусиль держави, громадянського суспільства та міжнародних партнерів здатне забезпечити захист національних інтересів, стабільність та розвиток України в умовах зовнішньої

агресії та глобальних викликів.

Список використаних джерел:
1. Закон України «Про національну безпеку України» №2469-VIII від 21.06.2018 р. URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text
2. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 вересня 2020 року “Про Стратегію національної безпеки України”: Указ Президента України від 14.09.2020р. № 392/2020. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392/2020#Text

Манц М.С.
здобувач вищої освіти магістр, 2 курс

Науковий керівник: Батир Ю.Г.
к.е.н., доцент, НУЦЗ України

ПОЛІТИКА ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Питання продовольчої безпеки займають важливе місце в концепціях національної безпеки усіх розвинутих країн. В умовах прагнення України інтегруватися у європейське співтовариство проблема продовольчої безпеки набуває особливого значення. Як засвідчує світова практика, лише та держава, яка може гарантувати забезпечення населення продуктами харчування в будь-яких умовах, здатна проводити незалежну політику.

Продовольча безпека повинна розглядатися як у країні в цілому, так і в кожному регіоні, що обумовлюється різноманітністю природно-кліматичних умов, соціально-економічним становищем окремих територій, демографічною ситуацією. Потреби в продовольстві кожної конкретної людини повинні задовольнятися там, де вона живе. Причому основний тягар у формуванні продовольчої безпеки покладається саме на суб’єкти держави, які несуть безпосередню відповідальність перед населенням за його достатнє забезпечення якісним продовольством.

В 1974 р. Генеральна асамблея ООН схвалила розроблені на основі рекомендацій Продовольчої і сільськогосподарської організації ООН (ФАО) «Міжнародні зобов’язання по забезпеченню продовольчої безпеки в світі», в тексті яких наводиться наступне визначення: «Продовольча безпека – це система заходів, що забезпечують виробництво і задоволення кількісно-якісних потреб населення країни у високо конкурентоздатних вітчизняних продуктах харчування широкого асортименту» [1].

Відповідно нормативів ФАО продовольча безпека країни забезпечується при виробництві не менше 80 % потреби продовольства. Продовольча безпека вважається забезпеченою, якщо крім виробництва необхідної

кількості продовольства здійснюється його додаткове виробництво в обсязі поповнення страхового запасу на рівні розвинутих країн світу, що відповідає потребі споживання за 60 днів, або 17 % річного обсягу споживання. Якщо певні види продукції не випускаються в країні або їх виробництво обмежене, продовольча безпека в них забезпечується закупівлею в інших країнах. При цьому важливо не допустити виникнення продовольчої, політичної або іншої залежності від країн-експортерів у частині нестачі продовольства.

Визначення сутності продовольчої безпеки завжди пов'язане із забезпеченням життєдіяльності людини, що в свою чергу характеризується станом її здоров'я. Тому О.В.Кочетков та Р.В.Марков запропонували [2, с. 147] реальне уявлення про дійсну продовольчу ситуацію в країні отримувати через порівняння існуючого рівня споживання з граничими рівнями споживання. З цією метою дані автори розробили класифікацію рівнів продовольчого забезпеченя населення,

I рівень – катастрофічний. Передбачає добове споживання на одну людину 1500-1800 ккал, характеризується хронічним недоїданням (добове споживання менше 1 520 ккал потрібно розглядати як голод).

II рівень – критичний. Середньодобове споживання становить (1800-2200 ккал на особу).

III рівень – мінімальний. Середньодобове забезпечення 2300-2800 ккал на душу населення передбачає наявність таких обсягів продовольчих ресурсів, які унеможливлюють появу голоду.

IV рівень – достатній. Середньодобове споживання перебуває у межах 2800-3600 ккал на одну людину, проте воно не збалансоване за елементами живлення,.

V рівень – раціональний (нормативний). Середньодобове споживання перебуває у межах 3300-3600 ккал на одну людину.

VI рівень – оптимальний. Споживання відповідає V рівню не лише збалансованістю за найважливішими харчовими компонентами, а і передбачає споживання екологічно чистих продуктів харчування,

VII рівень – перспективний.

Низький рівень доходів не дає змого населенню країни повноцінно харчуватися, внаслідок чого його раціон є незбалансованим. Здебільшого це жиро-вуглеводне харчування: українці споживають багато хліба й картоплі. Така ситуація згубно впливає на здоров'я, особливо на дитяче. Структура витрат домогосподарств в нашій державі свідчить про те, що Україна – незаможна країна, в якій середньостатистичне домогосподарство має витрачати майже половину своїх доходів (якщо вони дорівнюють витратам) на продукти харчування.

Споживання м'яса та м'ясних продуктів із розрахунку на одну особу за рік у 2021 р. становило 51,4 кг, що менше від раціональної норми (80 кг) на 28,6 кг. Водночас порівняно з 2000 р. рівень споживання зріс на 18,6 кг. Рівень споживання м'яса із розрахунку на одну особу має позитивну тенденцію і у

2017 р. збільшився порівняно з 2016 р. на 0,5 кг, або на 1%.

За раціональної норми споживання яловичини і телятини в 32 кг у 2021 р. спожито 8,1 кг (25,3% від норми), свинини відповідно 28 кг та 19 кг (67,9%), м'яса птиці – 20 кг та 23,6 кг (118%) Подібне становище спостерігається і при споживанні молока та молокопродуктів. Так, споживання молока та молочних продуктів із розрахунку на одну особу за рік у 2021 р. становило 209,5 кг за науково обґрунтованої норми 380 кг [3].

Задоволення потреб населення у продовольстві у межах його купівельної спроможності у 2021 р., як фактично в усі роки незалежності України, забезпечувалося переважно за рахунок продукції вітчизняного виробництва. Водночас за трьома групами продовольства частка імпорту традиційно перевищує встановлений 30-відсотковий граничний критерій для цього індикатора. Найвищий рівень імпортозалежності – 73% – по групі «риба та рибопродукти», оскільки 90% імпортних поставок припадає на види риб, які видобуваються виключно у водах морських економічних зон інших держав, що пов'язано з особливостями їх біологічного циклу.

Наявність численних індикаторів продовольчої безпеки не дає змоги оцінити загальний її рівень у країні. При обґрунтуванні узагальнюючого показника продовольчої безпеки за основу взято методику інтегрального оцінювання рівня економічної безпеки держави, яка існує в двох варіантах: методика 2007-го р. та 2013-го р. [5]. Для синтезу загального індикатора використано також методику розрахунку глобального індикатора продовольчої безпеки, розробленого Economist Intelligence Unit, на замовлення компанії DuPont, рекомендації ФАО для оцінки показників продовольчої безпеки [6].

Результати проведеного дослідження свідчать про покращення економічної доступності нашого населення до продовольства. Проте, взявши до уваги проаналізовані показники продовольчої безпеки, як калорійність раціону так достатність споживання окремих продуктів, по яких помітно деяке погіршення, варто розуміти, що показник економічної доступності не відображає реальної дійсності.

Список використаних джерел:

1. Тіщенко М. Г. Проблеми забезпечення продовольчої безпеки України. economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2208
2. Кочетков О.В., Марков Р.В. Формування системи показників продовольчої безпеки України. Економіка АПК. 2020. № 9. С. 142-158.
3. Статистичний щорічник Україниу 2021 році. Державна служба статистики України. 2022. 226 с.
4. Про основи національної безпеки України від 19 черв. 2003 р. № 964-IV. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/964-15.
5. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України: Наказ від 29.10.2013 р. № 1277 / Міністерство економічного розвитку і торгівлі України. 2013. URL :

http://document.ua/pro- zatverdzhennja-metodichnih-rekomendacii-shodo-rozrahunku-doc168080.html.
6. FAO. Food Security. Policy Brief. FAO Agricultural and Development Economics Division, 2006. P. 1. URL : http://www.fao.org/forestry/13128-0e6f36f27e0091055bec28ebe830f46b3.pdf

Неводчікова І.М.
здобувач вищої освіти НУЦЗ України

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ СЕКТОРОМ БЕЗПЕКИ Й ОБОРОНИ В УМОВАХ РОЗВИТКУ КРИЗОВИХ СИТУАЦІЙ

Повномасштабна агресія рф проти України супроводжується появою кризових ситуацій із метою дестабілізації функціонування суспільства в цілому та діяльності органів публічної влади зокрема. Вони поставлені в такі рамки, що мають, з одного боку, оперативно виконувати завдання щодо забезпечення соціально-економічного розвитку, а з другого – вчасно реагувати на виклики та небезпеки, автором яких є рф. Першими інституціями, що повинні швидко й ефективно реагувати на кризові ситуації, є сектор безпеки й оборони. Україна та сучасний світ характеризується зростанням кількості та складності кризових ситуацій, які можуть мати руйнівні наслідки для суспільств [1]. Від збройних конфліктів і терористичних актів до природних катастроф і пандемій, ці виклики вимагають від сектору безпеки й оборони готовності до реагування. Усе це визначає актуальність проведення наукових досліджень щодо окреслення теоретичних засад публічного управління сектором безпеки й оборони в умовах кризових ситуацій.

Щодо ключових викликів, пов'язаних із виникненням кризових ситуацій, то серед них (викликів) можна виокремити такі:

1. Гібридні загрози: передбачають поєднання військових і невійськових методів таких, як кібератаки, інформаційні війни та економічний тиск, ускладнює визначення джерела загрози та розробку адекватних заходів протидії [2].

2. Кібербезпека: зростаюча залежність від цифрових технологій робить ситсему національної безпеки вразливою до кібератак, які можуть паралізувати роботу державних органів, фінансових установ і систем життєзабезпечення [2].

3. Тероризм: транснаціональні терористичні організації продовжують представляти серйозну загрозу, використовуючи новітні технології та методи для здійснення своїх злочинних намірів.

4. Природні катастрофи: зміна клімату призводить до збільшення частоти й інтенсивності стихійних лих таких, як повені, посухи та землетруси, що вимагає від сектору безпеки й оборони готовності до надання гуманітарної

допомоги та ліквідації наслідків.

5. Пандемії: глобальні пандемії такі, як COVID-19, що виявили вразливість систем охорони здоров'я та необхідність координації зусиль на міжнародному рівні для запобігання поширенню інфекційних захворювань.

Вищевказане дає підстави визначити необхідні публічно-управлінські заходи, що можуть вживатись сектором безпеки й оборони для реагування на кризові ситуації:

1. Розвиток стійкості: сектор безпеки й оборони має бути здатним швидко адаптуватися до мінливих обставин, забезпечуючи безперервність функціонування критичної інфраструктури та надання необхідних послуг населенню.

2. Посилення кібербезпеки: інвестиції в сучасні технології та навчання кадрів для захисту від кібератак є необхідними для забезпечення безпеки критичної інфраструктури та інформаційних систем.

3. Міжнародна співпраця: обмін інформацією, досвідом і ресурсами з міжнародними партнерами є важливим для протидії транснаціональним загрозам і подолання наслідків глобальних криз.

4. Залучення громадськості: інформування та навчання населення щодо правил поведінки в умовах кризових ситуацій, а також залучення громадськості до процесів прийняття рішень, сприяють підвищенню рівня готовності та стійкості суспільства.

5. Системне вдосконалення публічного управління у сфері функціонування сектору безпеки й оборони: сектор безпеки й оборони повинен постійно вдосконалювати свої стратегії, плани та можливості, враховуючи нові загрози та виклики. Ключові аспекти публічного управління сектором безпеки й оборони такі:

1. Стратегічне планування, що передбачає розробку довгострокових стратегій забезпечення національної безпеки, які враховують потенційні загрози та виклики.

2. Оперативне реагування, що вимагає створення ефективних механізмів швидкого реагування на кризові ситуації, включаючи системи оповіщення, мобілізацію ресурсів та координацію дій.

3. Кризовий менеджмент, що охоплює розробку та реалізацію планів управління кризовими ситуаціями, які передбачають чіткий розподіл повноважень, алгоритми дій та комунікаційні стратегії [3].

4. Оцінка та аналіз – це ті завдання, що мають становити базис функціонування сектору безпеки й оборони. Ці завдання охоплюються поняттям моніторинг і контроль щодо ефективності заходів із безпеки [там свмо]. Реалізація таких завдань вимагають аналізу досвіду реагування на кризові ситуації та вдосконалення стратегій і наявних практик. Отже, публічне управління сектором безпеки в умовах кризових ситуацій є складним і багатогранним процесом, який вимагає високого рівня професіоналізму, координації та відповідальності. Ефективне управління забезпечує захист

національних інтересів, безпеку громадян та стійкість держави до зовнішніх і внутрішніх загроз.

Сектор безпеки й оборони відіграє ключову роль у забезпеченні національної безпеки та захисті суспільства від кризових ситуацій. Умови сучасного світу вимагають від нього постійної готовності до реагування на різноманітні загрози та виклики, а також здатності до швидкої адаптації та ефективної координації зусиль.

Список використаних джерел:

1. Бєлай С.В., Черкашин О.Д. Розвиток механізмів реагування на кризові ситуації, що загрожують державній безпеці України: постановка наукового завдання // Теорія та практика державного управління. 2017. Вип. 3. С. 182–189.
2. Новіков В.О. Особливості розвитку механізмів публічного управління в умовах інформаційно-гібридних війн // Національна безпека в умовах війни, післявоєнної відбудови та глобальних викликів XXI століття : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (07-08.12.2023 р., м. Житомир). С. 276–278.
3. Помаза-Пономаренко А.Л. «Національна безпека», [in:] Законодавство України : монографія. Харків: НУЦЗ України, 2018. 168 с.

Нестеренко К. О.

здобувач ступеня доктора філософії з публічного управління та адміністрування, Хмельницький університет управління та права ім. Л. Юзькова.

ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ ЕКОЛОГІЧНОЮ СФЕРОЮ ЯК СКЛАДОВОЮ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Охорона довкілля є невід'ємною складовою сталого розвитку сучасних держав, оскільки існування якісного та здорового навколишнього середовища є запорукою високого рівня життя майбутніх поколінь. Саме тому одним із основних принципів побудови ефективного механізму публічного управління національною безпекою є включення до нього екологічної складової: формування техногенно та екологічно безпечних умов життя людини і суспільства, забезпечення раціонального природокористування, захисту довкілля від забруднення.

Особливого значення публічне управління екологічною сферою набуло внаслідок повномасштабного вторгнення росії на територію України. Проведення військових дій з використанням різного виду озброєння поставило перед екологічною політикою ряд нових викликів: вирішення рутинних екологічних проблем доповнилося необхідністю оперативного

реагування на надзвичайні ситуації воєнного характеру, що безальтернативно мають негативні екологічні, соціальні та економічні наслідки.

Нові умови існування навколишнього середовища безумовно вплинули на тематику наукових досліджень з цього питання. Вивчення наслідків воєнних дій для екологічної сфери та їхній вплив на стан національної безпеки мають місце у наукових працях В. Криволапчука, О. Ангуря, П. Хазана, К. Колесникової, М. Куща, М. Чернохова, Є. Марічевої, О. Махоніної та інших. Розробки дослідників стають не лише науковими публікаціями, але і основою для розробки заходів державної екологічної політики.

В загальному розумінні публічне управління екологічною сферою визначається як вплив суспільства на навколишнє середовище. Таке визначення передбачає необхідність існування певної структури інституцій (державних, самоврядних та громадських), які в сукупності здійснюють функції публічного управління сферою екології.

Стратегією державної екологічної політики України на період до 2030 року визначено, що ключовою ціллю забезпечення існування у суспільства екологічних цінностей є формування саме екологічного управління як підсистеми публічного управління [1].

Тобто, під публічним управлінням екологічною сферою слід розуміти здійснення організованого та цілеспрямованого впливу держави на суспільні відносини в екологічній сфері через діяльність системи спеціально створених для цього органів. Зазначений вплив реалізується за допомогою функціонування комплексного механізму публічного управління (інституційного, фінансово-економічного, адміністративного, нормативно-правового, інформаційного), яким здійснюється забезпечення державних функцій в галузі охорони довкілля.

Генезис публічного управління екологічною сферою відбувався синхронно із змінами цілей державної екологічної політики. Від звичайного забезпечення раціонального використання природних ресурсів та охорони довкілля акценти публічного управління екологічною сферою змістилися на користь створення безпечного та комфортного середовища для життя людини в екологічному просторі.

На сьогодні публічне управління екологічною сферою все тісніше впливає на стан національної безпеки держави, оскільки екологічні загрози прямо впливають на стан безпеки життя кожної окремої особистості. А через те, що пріоритетність безпеки людини є основною цінністю держави, вплив екологічної сфери на національну безпеку не підлягає сумніву.

Вітчизняні науковці при визначенні екологічної безпеки зазначають, що остання є складовою національної безпеки, оскільки за її допомогою здійснюється захист життєво важливих інтересів держави, суспільства, людини та навколишнього середовища від загроз (реальних та майбутніх) природного чи антропогенного характеру [2, с. 246]. Стратегія національної безпеки України також включає екологічні загрози при визначенні поточних

та прогнозованих загроз національній безпеці [3].

Публічне управління екологічною сферою має проявляти гнучкість, у зв'язку із виникнення нових екологічних загроз, пов'язаних із повномасштабною війною. До них можна віднести, зокрема:

1. Забруднення територій та природно-заповідного фонду. Значна частина природних та біосферних заповідників України перебувають на території бойових дій або тимчасово окуповані. Має місце численне пошкодження ґрунтового та рослинного покривів пожежами внаслідок застосування боєприпасів, витоку паливно-мастильні матеріали із пошкодженої техніки тощо.

2. Радіаційне забруднення. Підвищення рівня небезпеки на об'єктах атомної енергетики пов'язане не лише із окупацією АЕС (тимчасово Чорнобильської АЕС та по сьогодні – Запорізької АЕС). Умисне руйнування ворогом розподільчих станцій розподілу виробленої електричної енергії по всій території України також становить надзвичайну небезпеку, оскільки тимчасові вимушені зупинки атомних реакторів загрожують виникненню екологічних небезпек.

3. Пожежі на техногенних об'єктах на тимчасово окупованих територіях та територіях проведення бойових дій. Загроза стосується постійних атак на об'єкти нафтопереробки, зберігання паливно-мастильних матеріалів, газорозподільчі станції та газові сховища, склади будівельних матеріалів, внаслідок горіння яких відбувається значне забруднення атмосферного повітря шкідливими для організму людини та довкілля речовинами.

4. Масове захоронення людських решток з недотриманням санітарних норм. У зв'язку із існуванням великої чисельності загиблих, не завжди вдається здійснювати поховання із отриманням усіх правил: окупантами проводиться спалення тіл у мобільних печах із викидом токсичних речовин у повітря, відбуваються постійні затримки із прибирання людських останків з поля бою, масові захоронення тіл без маркування місць тощо.

5. Вибухи ракет, снарядів, авіаційних бомб по всій території України. Зазначене спричиняє не лише людські жертви та руйнування, але і викиди в атмосферу токсичних речовин від власне вибухів та горіння ракетного пального.

Зазначений вище перелік не є вичерпним, оскільки включає лише узагальнені напрямки екологічних загроз, що виникли внаслідок воєнних дій.

Існування нових загроз вплинуло на складові публічного управління екологічною сферою, зокрема створено офіційний ресурс Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України «ЕкоЗагроза» [екозагроза]. Він є стандартизованою формою для автоматичного збирання та фіксації даних про екологічні загрози в реальному часі, враховуючи географічну прив'язку до місця. Є посилання для населення про стан навколишнього середовища та дані з ліквідації наслідків загроз. Крім того, система визначає орган виконавчої влади, відповідальний за вирішення наслідків екологічних

загроз. Також прийнято ряд нормативних документів стосовно порядків визначення шкоди, завданої довкіллю внаслідок бойових дій.

Таким чином, публічне управління екологічною сферою в умовах воєнного стану справляє значний вплив на стан національної безпеки. Екологічні загрози, що виникають постійно та систематично внаслідок бойових дій, негативно впливають на життя та здоров'я громадян, стан та якість навколишнього середовища. Ефективність публічного управління екологічною сферою знаходиться у прямій залежності від здатності реагувати на зміни ключових загроз, що виникаю в державі. Наразі має приділятися увага переформатуванню управління з метою оперативного реагування на надзвичайні ситуації в екологічній сфері та ліквідації наслідків таких ситуацій. Наступним кроком є детальне документування наслідків для екологічної сфери, завданих бойовими діями, оскільки така інформація стане необхідною складовою доказової бази для притягнення росії до відповідальності за скоєні на території України злочини проти довкілля.

Список використаних джерел:

1. Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року : Закон України; Стратегія від 28.02.2019 № 2697-VIII. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2697-19/conv#Text (Дата звернення: 01.03.2025).
2. Стратегічне планування: вирішення проблем національної безпеки. Монографія / В. П. Горбулін, А. Б. Качинський. К. : НІСД, 2010. 288 с.
3. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 вересня 2020 року «Про Стратегію національної безпеки України»: Указ Президента України; Стратегія від 14.09.2020 № 392/2020. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392/2020/conv#Text (Дата звернення: 01.03.2025).
4. Офіційний ресурс Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України «ЕкоЗагроза» URL : https://ecozagroza.gov.ua (Дата звернення: 01.03.2025).

Олійник Н. І.
аспірант кафедри публічного управління та адміністрування,
Університет Григорія Сковороди в Переяславі

ПОНЯТІЙНО-КАТЕГОРІАЛЬНИЙ АПАРАТ ДОСЛІДЖЕННЯ МЕХАНІЗМІВ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ У СФЕРІ ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ СТАНДАРТИЗАЦІЇ

Актуальність вивчення питання механізмів публічного управління у сфері формування системи національної стандартизації зумовлена зростаючою

роллю стандартів у забезпеченні якості продукції та послуг, інтеграції національної економіки у світові ринки, підвищенні конкурентоспроможності вітчизняних виробників, захисті прав споживачів та реалізації державної політики у сфері технічного регулювання. У сучасних умовах глобалізації та європейської інтеграції України гармонізація національних стандартів з міжнародними нормами є необхідною умовою для розвитку промисловості, технологічного прогресу та залучення іноземних інвестицій. Відсутність ефективного публічного управління у сфері стандартизації може призвести до фрагментації нормативної бази, ускладнення ведення бізнесу, зниження якості продукції та порушення принципів добросовісної конкуренції. Водночас налагоджена система державного регулювання, що включає правові, економічні, організаційні, інформаційні та контрольно-наглядові механізми, сприяє створенню прозорого, ефективного та стабільного середовища для формування, впровадження та моніторингу стандартів.

У науковій літературі поняття «механізм публічного управління» аналізується різними науковцями і має різне значення [1-3]. На нашу думку, механізм публічного управління є сукупністю організаційних, правових, економічних, соціальних та інформаційних засобів, за допомогою яких здійснюється державне управління суспільними процесами для досягнення стратегічних цілей розвитку держави, забезпечення ефективності діяльності публічних інституцій, реалізації прав і свобод громадян, а також задоволення суспільних потреб. Він включає систему методів, принципів, процедур та інструментів, які використовуються органами державної влади та місцевого самоврядування з метою регулювання різних сфер суспільного життя.

Механізми публічного управління у сфері формування системи національної стандартизації охоплюють сукупність методів, інструментів, процедур і регуляторних практик, за допомогою яких держава організовує, координує та контролює діяльність, пов’язану з розробкою, впровадженням та вдосконаленням національних стандартів. Вони спрямовані на забезпечення єдності технічних регламентів, відповідності міжнародним нормам, підвищення конкурентоспроможності національної економіки та захист інтересів суспільства.

До основних механізмів публічного управління у сфері формування системи національної стандартизації, слід віднести наступні:

По-перше, нормативно правові механізми (законодавче регулювання процесів стандартизації, включаючи ухвалення законів та підзаконних актів; визначення правового статусу органів стандартизації, їхніх функцій та відповідальності; гармонізація національного законодавства зі світовими та європейськими нормами, такими як ISO, IEC, EN).

По-друге, інституційні механізми (наявність спеціалізованих державних органів, таких як центральні органи виконавчої влади (наприклад, Міністерство економіки України), які здійснюють загальне керівництво у сфері стандартизації; діяльність Національного органу стандартизації,

що координує розробку та перегляд національних стандартів; участь акредитованих технічних комітетів у підготовці та експертизі стандартів).

По-третє, економічні механізми (фінансування процесів стандартизації через державний бюджет, міжнародні гранти, власні ресурси підприємств та внески учасників ринку; використання економічних стимулів для суб'єктів, які дотримуються стандартів, наприклад, податкові пільги або державні преференції для сертифікованої продукції; впровадження ринкових механізмів регулювання якості через систему сертифікації та ліцензування).

По-четверте, організаційні механізми (розробка стратегій, програм та планів дій для впровадження національних стандартів; формування ефективної системи контролю та моніторингу відповідності продукції та послуг встановленим стандартам; організація професійної підготовки фахівців у сфері стандартизації та проведення консультаційних заходів).

По-п'яте, інформаційно комунікаційні механізми (забезпечення прозорості та відкритості процесу стандартизації через електронні реєстри, публікації нормативних документів, громадські обговорення; популяризація стандартів серед виробників, споживачів, бізнесу та державного сектору; взаємодія з міжнародними організаціями, зокрема, Європейським комітетом зі стандартизації (CEN) та Міжнародною організацією зі стандартизації (ISO)).

По-шосте, контрольно-наглядові механізми (запровадження системи державного нагляду та аудиту за дотриманням стандартів; встановлення санкцій за порушення вимог національної стандартизації; сертифікація продукції та виробничих процесів із метою гарантування відповідності нормативним вимогам).

Ефективна система національної стандартизації неможлива без комплексного використання різних механізмів публічного управління. Взаємодія між державними інституціями, бізнесом, громадянським суспільством та міжнародними партнерами дозволяє забезпечити належний рівень технічного регулювання та стандартизації. Відсутність ефективних механізмів або їхній неузгоджений розвиток може призвести до низької якості продукції, втрати конкурентних позицій на світовому ринку та технологічної відсталості.

Механізми публічного управління у сфері формування системи національної стандартизації є ключовими інструментами державної політики, що забезпечують регулювання, контроль та розвиток стандартів на національному рівні. Вони включають правові, інституційні, економічні, організаційні, інформаційні та контрольно-наглядові заходи, які разом створюють ефективну систему регулювання. В умовах європейської інтеграції України важливим аспектом є гармонізація національних стандартів із міжнародними нормами, що сприятиме підвищенню якості вітчизняної продукції, її конкурентоспроможності та інтеграції у світові ринки.

Список використаних джерел:
1. Громоздова Л. В., Маляревський В. М., Маркіна М. І. Теоретичні основи поняття «механізм публічного управління». URL: https://ir.kneu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/d43f8c69-076d-4539-b2cc-8d518d14090b/content
2. Неділько А. І. Теоретичні підходи до визначення поняття "Механізм публічного управління". Теорія та практика державного управління і місцевого самоврядування. 2018. № 2. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ttpdu_2018_2_8
3. Білик О. І., Лукашевська У.Т. Сутність, значення та розвиток публічного механізму. Економіка і суспільство . 2017. №12. С. 177-180. URL: http://economyandsociety.in.ua/journal/12_ukr/28.pdf

Пархоменко-Куцевіл О. І.
доктор наук з державного управління, професор, завідувач кафедри публічного управління та адміністрування Університету Григорія Сковороди в Переяславі

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ЗАПРОВАДЖЕННЯ ЦИФРОВІЗАЦІЇ У КАДРОВУ ПОЛІТИКУ СИСТЕМИ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ

Цифровізація перетворює процеси прийняття та реалізацію управлінських рішень та істотно впливає на трудовий потенціал працівників, їх мотивацію, можливості кар'єрного розвитку та формування нових професійних компетенцій. З цієї позиції кар'єрні перспективи у виглядають дуже непривабливими, оскільки ринок праці гнучко реагує на технологічні зміни, створюючи нові робочі місця та навіть нові професії. Саме тому останнім часом суттєво змінилися практики управління людськими ресурсами, а найголовніше змінилися керівні принципи, що лежать в основі кадрової стратегії, які наразі все частіше заявляють про свої наміри розвивати людський потенціал і створювати рівні можливості для реалізації накопичених знань та компетенцій, надаючи гідну оплату праці та відповідні перспективи кар'єрного розвитку.

Важливим механізмом реформування кадрової політики у сфері публічного управління є цифровізація організаційних структур управління кадрами. Цифровізація організаційних структур управління задає новий тренд, так званий Digital HR – цифрове управління персоналом системи публічного управління. Для ефективної реалізації цієї концепції нами визначено сімнадцять основних методів, інструментів та технологій, які необхідно впровадити, щоб запровадити цифрове управління персоналом системи публічного управління, зокрема:

1. Онлайн-структура на цифровій платформі. Кожен із співробітників

бачить організаційну структуру управління зі всіма рівнями, включаючи виробничу структуру, зону своєї відповідальності, процеси та проекти, в яких він бере участь і за якими він є відповідальним виконавцем чи керівником. Доступ забезпечується цифровою платформою в онлайн-режимі 24 години добу. Кожен із співробітників має свій особистий цифровий кабінет, може спілкуватися з внутрішніми та зовнішніми колегами, використовуючи месенджери, внутрішні соціальні мережі, корпоративну пошту.

2. Постановка цілей, онлайн-моніторинг їх виконання, отримання зворотного зв'язку. Для організації чи екосистеми загалом розробляється стратегія розвитку, у якій визначаються стратегічні цілі, що декомпозуються до цілей та завдань конкретних працівників. Постановка цілей, призначення відповідальних виконавців, формування показників можуть виконуватись в онлайн-режимі.

3. Онлайн-взаємодія між усіма співробітниками органу державної влади. Завдяки підключенню до цифрового порталу організації чи екосистеми всі працівники можуть взаємодіяти між собою, проводити онлайн-наради, спілкуватися з використанням онлайн-чатів, отримувати необхідну інформацію незалежно від того, хто та де знаходиться. Цифрова платформа забезпечує роботу з одним документом кільком співробітникам, які знаходяться у різних підрозділах, і навіть у різних країнах світу.

4. Регламенти організаційної структури управління в онлайн-режимі. Залежно від масштабів організації її структура може бути ієрархічною, дивізіонною, матричною та ін. Зазначимо, що навіть у найбільш високотехнологічних корпораціях є ієрархія, отже, і всі супутні їй нюанси. Будь-яка організаційна структура потребує наявності певних документів, які регламентують діяльність працівників. Такими документами можуть бути накази, штатний розпис, посадові інструкції, регламенти процесів та проектів, у яких беруть участь співробітники та ін. Цифрова платформа відповідно повинна забезпечувати доступ до таких документів в онлайн-режимі. При цьому самі документи формуються автоматично за заданими шаблонами. Наприклад, заповнення початкових відомостей про оргструктуру, посади, посадові інструкції співробітників дозволить автоматично формувати посадову інструкцію для конкретного працівника.

5. Онлайн-система рейтингування працівників. Багато відділів управління персоналом розробляють системи рейтингування для співробітників, щоб підвищити мотивацію, а також ув'язати заробітну плату зі своїми реальними трудовими досягненнями. Однак на практиці виникають складності, пов'язані як з розробкою ефективної системи рейтингування, а також з її реалізацією та доведенням результатів до кожного співробітника. Найчастіше врегульована системи набору та відбору публічних службовців не враховує особливості конкретного підрозділу або напряму реалізації державної політики, що часто призводить до невірної оцінки діяльності працівників. Оновлення результатів рейтингу раз на півроку або щорічно також малоефективне.

6. Онлайн-система оцінювання результатів діяльності публічного службовця. Так, раз на півроку (проміжна оцінка) та раз на рік (основна оцінка) має проводитися оцінювання діяльності службовця за результатами його досягнень та невдач з урахуванням електронного обліку виконаних завдань, важливості завдань, якості їх виконання, внеску виконання завдань у загальний результат органу державної влади, застосування інноваційних підходів та нових механізмів діяльності тощо. Кожний співробітник в системі публічного управління за допомогою особистого електронного кабінету власних досягнень має бачити свої проміжні оцінки та основні оцінки з метою покращення результативності та ефективності своєї діяльності. Це робіть оцінювання публічних службовців прозорим та відкритим. Крім того, таке оцінювання має лягати у систему преміювання публічного службовця та реалізацію його кар'єри.

7. Онлайн-система розробки та формування індивідуальної траєкторії кар'єрного зростання публічного службовця. У зазначеній системі розрахуються можливості та здібності публічного службовця, автоматично розраховуються періоди та етапи розвитку кадрового потенціалу фахівця, рекомендуються оновлення знань та відповідні курси підвищення кваліфікації для отримання наступного кар'єрного етапу. Крім того, на цьому етапи можуть бути рекомендовані інші посади або ротація з метою отримання додаткових компетенцій тощо.

8. Взаємодія із зовнішніми та внутрішніми кандидатами, створення кадрового резерву. Цифрова платформа має забезпечувати онлайн-взаємодію відділів управління персоналом органу державної влади як з внутрішніми кандидатами, так і із зовнішніми, що дозволяє оперативно підбирати співробітників на вакантні посади, забезпечуючи їм рух кар'єрними сходами, а також дає можливість сформувати кадровий резерв на заміщення різних посад в органі державної влади.

9. Використання чат-ботів. Впровадження та застосування чат-ботів дозволяє співробітникам оперативно отримати необхідну інформацію з питань, що їх цікавлять. Працівники відділу управління персоналом можуть здійснювати збір звітів про виконання показників у повністю автоматичному режимі.

10. Штучний інтелект для управлінням персоналом. Технології штучного інтелекту можуть аналізувати резюме та підбирати відповідних кандидатів, здійснювати розшифрування відеозаписів співбесід, виявляти висококваліфікованих та ефективних співробітників, формувати індивідуальну траєкторію підвищення кваліфікації персоналу, розробляти індивідуальний план кар'єрного зростання публічного службовця, здійснювати оцінювання результатів діяльності службовців тощо. В результаті застосування штучного інтелекту в управлінні персоналом ймовірність підбору відповідних кадрів збільшується на 30-40%.

Проведений аналіз дає підстави зазначити, що прогресивною формою

управління персоналом в системі публічного управління є запровадження цифровізації, зокрема онлайн-платформ. Зазначені онлайн-платформи будуть працювати як індивідуальні електронні кабінети професійних досягнень співробітників. Це надасть можливість прозоро підходити до оцінювання кадрів, оплати праці службовців, делегування та розподіл повноважень та відповідальності тощо. Крім того, такі онлайн-платформи нададуть можливість автоматизувати діяльність управління персоналом в органах державної влади. Водночас, зазначені зміни потребують внесення змін не лише до Закону України «Про державну службу», а й прийняття відповідних підзаконних нормативно-правових документів щодо діяльності управлінь персоналу в органах публічної влади.

Помаза-Пономаренко А.Л.
завідувач науково-дослідної лабораторії з дослідження проблем управління у сфері цивільного захисту НУЦЗ України, д.держ.упр., с.д.

СУВЕРЕНІЗАЦІЯ СИСТЕМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ ТА ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ: ПУБЛІЧНО-УПРАВЛІНСЬКІ АСПЕКТИ

Процеси суверенізації все більше набувають актуальності в межах фундаментальної науки, зумовлюючи появу нових наукових дискусій. При цьому серед дослідників поки немає єдності у поглядах на визначення цього терміну, але вони є одностайними в розумінні необхідності гарантування системи національної безпеки та цивільного захисту в контексті забезпечення територіальної цілісності держави та її суверенітету [7]. Усе це вказує на важливість наукового розгляду публічно-управлінських аспектів щодо забезпечення національної та цивільної безпеки з позиції її суверенізації.

Термін суверенізація вченими розглядається як дія за значенням суверенізувати, забезпечити суверенітет, незалежність [10]. Остання категорія представляє собою об'єкт національної безпеки, до яких також відносяться конституційний лад, територіальна цілісність і недоторканість [2, с. 55]. На підставі вищенаведеного вважаємо, що доцільно розглядати термін суверенізація крізь призму застосування діяльнісного підходу, базис якого становлять принципи ефективності, результативності, децентралізації та координації та ін. (див. [2]). Цей підхід відзначається забезпеченням парадигмального розвитку системи національної безпеки та цивільного захисту, адже ця система набуває нових рис і векторів для функціонування. Власне, йдеться про те, що діяльнісний підхід дозволяє обґрунтувати необхідність забезпечення суверенності України не тільки під час протистояння повномасштабній агресії рф, а й у відстоюванні національних інтересів України на міжнародній арені за будь-яких умов (мирного часу чи

воєнного стану). Останнє відбувається як під час налагодження потенційних практик міжнародної співпраці, так і під час реалізації вже схвалених проєктів і ратифікованих угод. Однією з них у сфері цивільної безпеки можна вважати ту, що визначала членство України у Механізмі цивільного захисту ЄС (далі – Механізм) [4].

Слід відзначити, що цей Механізм є найбільшим надбанням Європі у сфері цивільної безпеки та захисту, починаючи з 2001 року [5; 6; 7; 8; 12]. За необхідності активізується не весь Механізм, а окремі його модулі, що можуть бути сертифікованими або ні. Останніми роками спостерігається ситуація щодо збільшення кількості поданих «модулів» на розгляд до Механізму, а також кількість сертифікованих «модулів». Так, на початок 2025 року їх кількість збільшилась на 10, у порівняні з 2024 р. [11].

Щодо динаміки запитів на отримання допомоги у межах Механізму, то вона також зростала останніми роками (рис. 1, 2), у т.ч. через збільшення кількості надзвичайних ситуацій на території України та нанесених їй збитків [1; 5; 8]. У період 2020–2024 рр. Механізмом цивільного захисту ЄС було опрацьовано 446 запитів, найбільша їх кількість надійшла від України, Франції, Італії, Португалії, Греції, Кіпру, Албанії та інших країн [11].

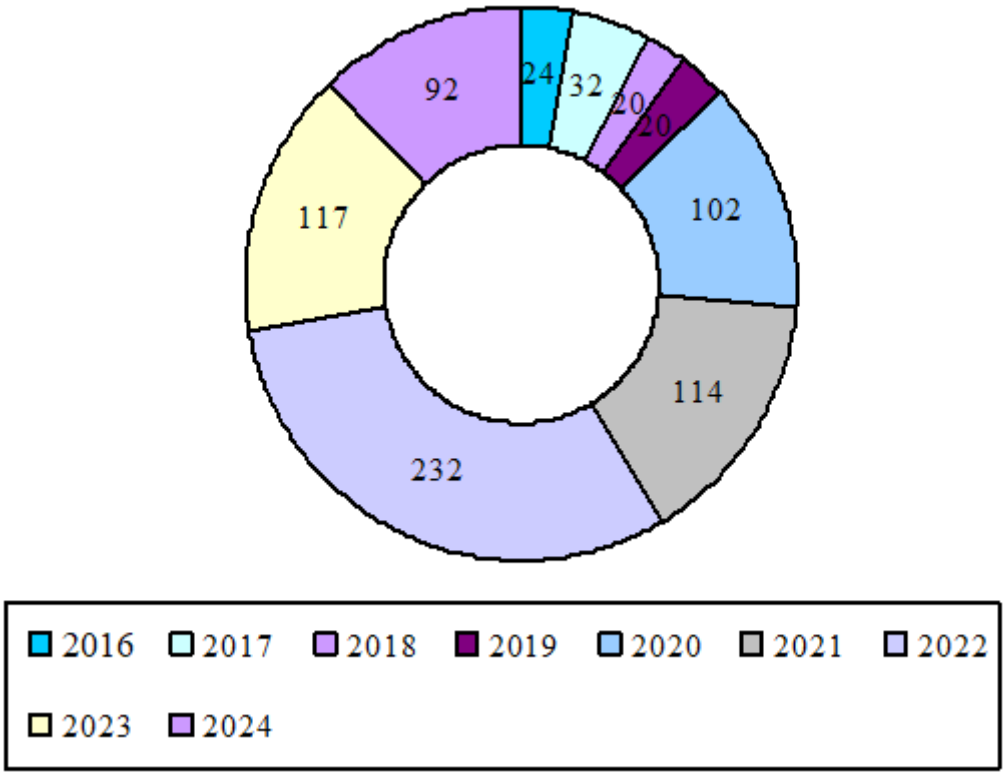

Рис. 1. Кількість активацій Механізму цивільного захисту ЄС (2016-2024 рр.)
Джерело: складено на підставі [11].

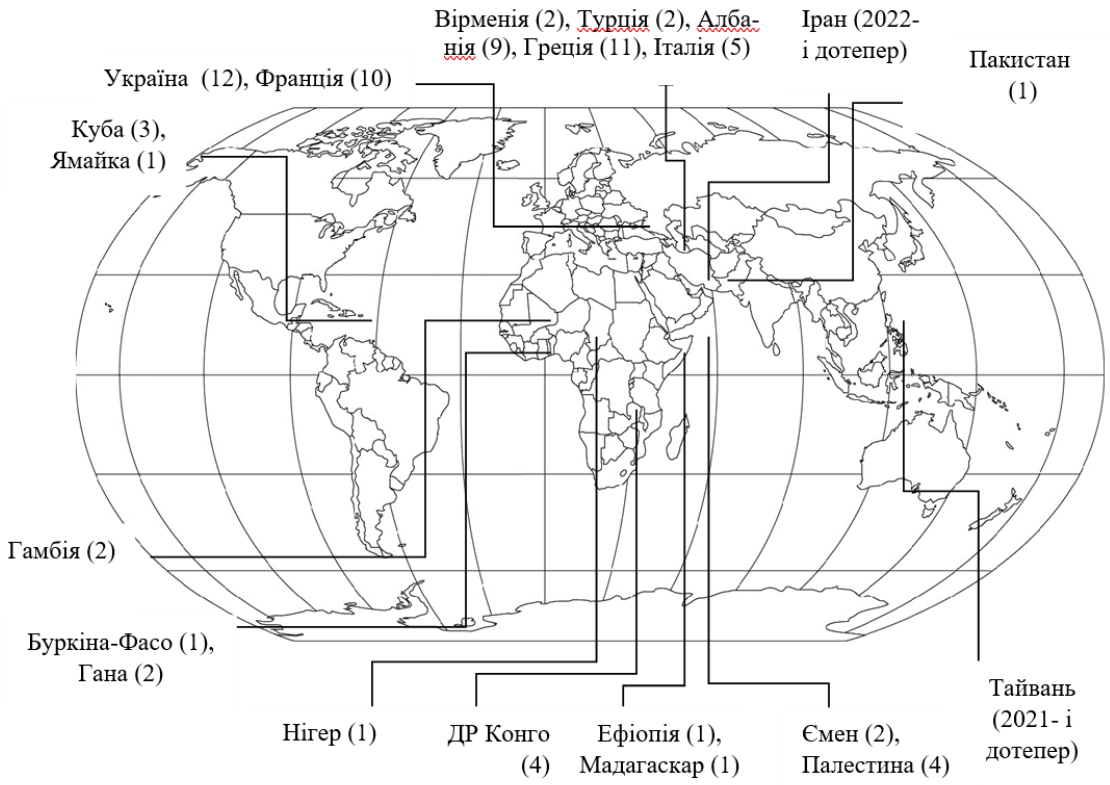

Рис. 2. Кількість активацій Механізму цивільного захисту ЄС (2020–2024 рр.)

Джерела: складено на підставі [11]

Отже, сьогодні забезпечення сфери національної безпеки та сфери цивільного захисту відзначається парадигмальністю, що передбачає розвиток таких сфер у межах реалізації міжнародної співпраці. Свідченням цього є, зокрема, діяльність Механізму цивільного захисту ЄС, до якого долучилась й Україна. З'ясовано, що цей Механізм функціонує на тих же принципах, що були затверджені ще у 2001 році, але зазначений Механізм продовжує розвиватись інституційно та ресурсно, включаючи до себе нових членів. На цій підставі обґрунтовується необхідність подальшої активізації України та її державного апарату (загальної та спеціальної компетенції) у напрямку забезпечення дієвої міжнародної співпраці з даним Механізмом, а також у напрямку підтримки на належному рівні її національної безпеки та цивільного захисту з позиції гарантування їх суверенізації за будь-яких умов.

Список використаних джерел:

1. Аналітична довідка про пожежі та їх наслідки в Україні за 12 місяців 2024 року. URL: https://dsns.gov.ua/operational-information/nadzvicaini-situaciyi-v-ukrayini-2/dovidka-za-rik.
2. Енциклопедія державного управління: у 8 т. ; наук.-ред. колегія : Ю. В. Ковбасюк (голова), Ю. П. Сурмін (співголова), П. І. Надолишній та ін. 2011. К.: Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. Т. 2. 692 с.

3. Крюков О.І., Помаза-Пономаренко А.Л., Лопатченко І.М. Публічне управління у сфері цивільної безпеки : навчальний посібник. Харків : НУЦЗУ, 2024. 172 с. URL: http://repositsc.nuczu.edu.ua/handle/123456789/19932.
4. Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. URL: https://www.rada.gov.ua/.
5. Помаза-Пономаренко А.Л. Збитки, нанесені бойовими діями об'єктам критичної інфраструктури в україні: механізми оцінювання та відновлення // Успіхи і досягнення в науці. 2025. Вип. 1 (1). С. 601–611.
6. Помаза-Пономаренко А.Л., Ахмедова О.О. Форсайт-дослідження щодо забезпечення розвитку енергетичного сектору України в умовах надзвичайних ситуацій, зумовлених повномасштабною агресією рф // Державне управління: удосконалення та розвиток. 2025. № 2. URL: https://www.nayka.com.ua/index.php/dy/article/view/5680.
7. Помаза-Пономаренко А.Л., Тарадуда Д.В. Відновлення критичної інфраструктури України: публічно-управлінські аспекти // Матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції молодих учених та учнівської молоді «Економіка та публічне управління: нові виклики та рішення» (23–24.01.2025 р., м. Харків). С. 222–225.
8. Помаза-Пономаренко А.Л., Тарадуда Д.В. Управлінські підходи до попередження надзвичайних ситуацій на об'єктах критичної інфраструктури та підвищеної небезпеки // Державне управління: удосконалення та розвиток. 2025. № 1. URL: https://www.nayka.com.ua/index.php/dy/article/view/5502/5557.
9. Рубан А.В. Національна безпека як об'єкт державного регулювання // Вісник НУЦЗ України. Серія : Державне управління. 2018. Вип. 2. С. 58–62.
10. Суверенізація // Вільна енциклопедія Вікіпедія. URL: https://uk.wiktionary.org/wiki/%D1%81%D1%83%D0%B2%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%BD%D1%96%D0%B7%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8F.
11. European Civil Protection Pool // European Commission. URL: https://civil-protection-humanitarian-aid.ec.europa.eu/what/civil-protection/european-civil-protection-pool_en.
12. Pomaza-Ponomarenko A., Taraduda D., Leonenko N., Poroka S., Sukhachov M. Ensuring the safety of citizens in times of war: aspects of the organization of civil defense // AD ALTA: Journal of Interdisciplinary Research. 2024. Vol. 14. Issue 1. Pp. 216–220.

Порока С. Г.
доктор філософії у галузі Публічне управління та адміністрування, докторант докторантури НУЦЗ України

ТРАНСФОРМАЦІЯ МЕХАНІЗМІВ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ У СФЕРІ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ВИКЛИКИ

Питання національної безпеки України набуло особливої актуальності в умовах сучасних геополітичних викликів та активізації євроінтеграційних процесів. Трансформація механізмів публічного управління у сфері національної безпеки стала невід'ємною складовою стратегічного курсу держави на європейську інтеграцію. Євроінтеграційні прагнення України вимагають суттєвого оновлення та адаптації системи національної безпеки до стандартів Європейського Союзу та НАТО, що передбачає впровадження принципово нових підходів до організації публічного управління у зазначеній сфері [1].

Сучасний стан публічного управління у сфері національної безпеки України характеризується системними трансформаціями, зумовленими євроінтеграційними процесами. Відповідно до Стратегії національної безпеки України, затвердженої Указом Президента України від 14 вересня 2020 року № 392/2020, одним із пріоритетів є інтеграція України в європейський політичний, економічний, безпековий, правовий простір, набуття членства в Європейському Союзі та НАТО [2].

Слід зазначити, що після підписання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС у 2014 році відбулося суттєве оновлення нормативно-правової бази у сфері національної безпеки. Ключовим документом став Закон України "Про національну безпеку України" від 21 червня 2018 року, який визначив основи та принципи національної безпеки і оборони, цілі та основні засади державної політики у цій сфері [3]. Даний закон не лише забезпечив приведення системи національної безпеки у відповідність до європейських стандартів, але й запровадив демократичний цивільний контроль над сектором безпеки і оборони.

Як зазначає Сіцінський Н.А., трансформація механізмів публічного управління у сфері національної безпеки України в умовах євроінтеграції здійснюється за такими основними напрямами: інституційний розвиток органів сектору безпеки і оборони; впровадження стратегічного планування; удосконалення кризового реагування; розвиток демократичного цивільного контролю [4].

Аналізуючи інституційний аспект, варто відзначити, що в Україні відбулося реформування Ради національної безпеки і оборони України та створення нових координаційних органів, що відповідають практикам країн-членів ЄС. Водночас, як зазначає Парубчак І.О., залишаються недостатньо розвиненими

механізми міжвідомчої координації та співпраці в умовах викликів гібридного характеру [5] з чим ми погоджуємося з автором.

У сфері стратегічного планування відбувся перехід до комплексного огляду сектору безпеки і оборони, що враховує методологію прийняту в ЄС та НАТО. Зокрема, було розроблено та затверджено Стратегію воєнної безпеки України (2021 р.), Стратегію кібербезпеки України (2021 р.), Стратегію біобезпеки та біологічного захисту (2021 р.), які базуються на оцінці загроз національній безпеці та відповідають євроатлантичним підходам до стратегічного планування [6].

Суттєві зміни відбулися у сфері кризового реагування. Як зазначає Крук С.І., в Україні впроваджуються елементи європейської системи кризового реагування, зокрема, створено Державний центр кризових ситуацій, розробляються міжвідомчі плани реагування на кризові ситуації [7]. Однак, залишається проблема недостатньої інтеграції національної системи кризового реагування з відповідними структурами ЄС.

Важливим аспектом трансформації публічного управління у сфері національної безпеки є розвиток механізмів демократичного цивільного контролю. Відповідно до досліджень Сидорчука О.Г., в Україні відбувається поступове впровадження європейських принципів та процедур парламентського контролю за сектором безпеки і оборони, розширюються повноваження громадськості щодо моніторингу діяльності силових структур [8].

Сучасний стан реалізації публічного управління у сфері національної безпеки України в умовах євроінтеграції супроводжується низкою викликів, серед яких варто зазначити недостатню інституційна спроможність органів влади для забезпечення ефективної координації зусиль у сфері національної безпеки, обмеженість фінансових ресурсів для повноцінного впровадження євроатлантичних стандартів, необхідність гармонізації нормативно-правової бази з acquis communautaire ЄС, потреба у розвитку людського потенціалу та підвищенні кваліфікації фахівців у сфері національної безпеки, складність адаптації управлінських практик, що застосовуються в ЄС, до українських реалій [9].

Таким чином, сучасний стан реалізації публічного управління у сфері національної безпеки України в умовах євроінтеграції характеризується позитивною динамікою трансформаційних процесів, спрямованих на приведення механізмів управління у відповідність до європейських стандартів. Ключовими досягненнями у цій сфері є оновлення нормативно-правової бази, реформування інституційних структур, впровадження стратегічного планування та розвиток механізмів демократичного цивільного контролю.

Водночас залишаються актуальними виклики, пов’язані з необхідністю підвищення інституційної спроможності, забезпечення належного фінансування, гармонізації законодавства та розвитку людського потенціалу. Перспективними напрямами удосконалення механізмів публічного

управління у сфері національної безпеки України в умовах євроінтеграції є посилення міжвідомчої координації, поглиблення інтеграції з безпековими структурами ЄС, впровадження інноваційних підходів до управління ризиками та загрозами, а також розвиток стратегічних комунікацій.

Список використаних джерел:

1. Євсюков О.П. Науково-теоретичні визначення сутності та змісту безпеки держави. Вісник НУЦЗ України. Серія: Державне управління. 2017. Вип. 2. С. 22-28.
2. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 вересня 2020 року "Про Стратегію національної безпеки України": Указ Президента України від 14.09.2020 № 392/2020. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392/2020#Text
3. Про національну безпеку України: Закон України від 21.06.2018 № 2469-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text
4. Сіцінський Н.А. Трансформація системи державного управління у сфері національної безпеки України в умовах європейської інтеграції. Інвестиції: практика та досвід. 2020. № 13-14. С. 122-128.
5. Парубчак І.О. Організаційно-правові механізми публічного управління у сфері національної безпеки України в умовах євроінтеграційних процесів. Теорія та практика державного управління. 2019. Вип. 3(66). С. 63-71.
6. Антонов В.О. Конституційно-правові засади національної безпеки України: монографія. Київ: ТАЛКОМ, 2017. 576 с.
7. Крук С.І. Інституційний розвиток державного управління у сфері забезпечення національної безпеки України. Інвестиції: практика та досвід. 2018. № 15. С. 42-47.
8. Сидорчук О.Г. Соціальна безпека: державне регулювання та організаційно-економічне забезпечення: монографія. Львів: ЛРІДУ НАДУ, 2018. 492 с.
9. Помаза-Пономаренко А.Л. Стратегія як засіб стабільного розвитку України. Науковий вісник: державне управління. 2020. № 2(4). С. 147-156.

Рєзнік С. О.
здобувач другого року навчання магістерської форми навчання

СТРУКТУРА ПОЛІТИКО-УПРАВЛІНСЬКОЇ ЕЛІТИ ЯК ЧИННИКА КАДРОВОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

У сучасних умовах на політичному просторі діють гравці, які володіють

політичним капіталом і перебувають всередині державної корпорації, Вони є політичним класом до якого входять люди, які професійно займаються політикою. Політичний клас є правлячим, оскільки він займається управлінням і розпоряджається ресурсами влади. В українській мові терміни «правлячий» і «управляючий» не тотожні один одному і мають різне смислове навантаження. Коли говорять про правлячий клас, мається на увазі, що членам цього класу належить влада.

Співвідношення між поняттями «правлячий» і «управляючий» клас подібне співвідношенню термінів «власник» і «менеджер», перші є реальними володарями. Управляючі здійснюють функції управління і контролю, діють за дорученням власників.

Політичний клас неоднорідний: усередині себе він має групи, що різняться функціями, характером діяльності, обсягом владних повноважень, способами рекрутації та ін. Його структура залежить від політичної системи, що діє в даний час, і змінюється щоразу, коли вона реформується.

Але в будь-якій державі політичний клас інституціоналізований, оскільки пов'язаний з посадовими статусами, які складають основу державної системи управління.

Політико-управлінська еліта складється з двох основних груп, виділених за типом їхньої інкорпорації. Перша група включає осіб, що призначаються на посаду (їх називають бюрократією). Другу групу складають ті, хто приходить у владу за допомогою виборів. Ця група неоднорідна і складається з двох підгруп: першу можна назвати електократією, тому що вона поєднує тих, хто, перемігши на виборах, стає на чолі ієрархічної організації, тобто після виборів стає чиновником. Другу підгрупу складають ті, хто наповняє легіслатури (виборні органи) різних рівнів, і їх називають легіслократією. Інакше кажучи, політичний клас складається з бюрократії – призначуваних чиновників, електократії – чиновників, що обираються, і легіслократії – депутатів [36].

Поняття бюрократії досліджене значно краще інших, пов'язаних з політичним класом, переважно завдяки роботам М. Вебера. Розробляючи теорію «ідеальної» бюрократії, М. Вебер вважав її основними ознаками таке:

Ієрархічний характер, за якого завдання в організації розподіляються як службові обов'язки. Кожна більш висока верства керує і контролює верству, яка перебуває на ступінь нижче її в ієрархії.

Визначені правила встановлюють поведінку посадових осіб на всіх рівнях організації.

Посадові особи зайняті повний робочий день і отримують посадовий оклад. Причому від індивіда очікується, що він буде робити кар'єру в організації.

Існує поділ між обов'язками посадової особи всередині організації і його життям поза нею.

Ніхто з членів організації не володіє ресурсами, якими розпоряджається. М. Вебер вважав, що чиновник, будучи носієм влади, «ніколи не здійснює її від своєї особи, а завжди від імені безликої «установи» Влада делегується

нижчим чиновникам, кожен з яких несе відповідальність за свою зону. Зони компетенції різних чиновників повинні бути погоджені один з одним й іноді утворюють мережі, що називають «інстанціями».

Перетинання компетенцій різних відомств і чиновників породжує конфлікти, тому для політичного класу однією з найважливіших умов ефективної діяльності є розмежування повноважень.

Організації, очолювані електократами, складаються з бюрократів, і обраний політик, що зайняв посаду в ієрархії, відразу ж сприймається апаратом як начальник, якому треба служити.

Таким чином обранець, зайнявши після перемоги на виборах свою посаду, перетворюється у бюрократа для своїх підлеглих, залишаючись електократом для інших владних організацій. Його становище суперечливе: він очолює ієрархію і підкоряється її законам, але не підзвітний їй. Контроль за його діяльністю здійснюють інші організації і, його виборці. Якщо діяльність електократа неефективна чи виходить за рамки закону, його неможливо звільнити, як це було б із чиновником. Екскорпорація в даному випадку пов'язана з процесом імпічменту, що звичайно має стільки ускладнюючих факторів, що реально малоймовірна, що робить їх невразливими протягом терміну повноважень. Тому в крайніх випадках держава вдається до карного переслідування, дійсною метою якого є не стільки покарання за провину, скільки позбавлення статусу.

Список використаних джерел:

1. Кордун О. Політична еліта в пострадянській Україні та перспективи демократії / О. Кордун // Хроніка. – 2000. – № 27-28. – С. 521–537.
2. Крюков О. Концептуалізація поняття політична та управлінська еліта / О. Крюков // Актуальні проблеми державного управління. О. : ОРІДУ НАДУ, 2005. – Вип. 4. – С. 12–17.

Славінський О. В.
аспірант, Державного університету "Київський авіаційний інститут".

ЗДОРОВИЙ СПОСІБ ЖИТТЯ ЯК ЧИННИК НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

Для українського суспільства в сучасних умовах надзвичайно важливим завданням є формування парадигми не лише захисту держави від зовнішніх загроз, але й її повоєнного розвитку.

У цьому контексті, на нашу думку, необхідно розробляти концепцію поступального повоєнного розвитку, за якого соціально-економічні та політичні перетворення будуть спрямовані на утвердження гуманістичних

цінностей та ідеалів, створення розвиненої економіки та сталої демократичної системи. Важливе місце в цьому процесі, як нам видається, мають займати питання, пов'язані з життєдіяльністю самої людини, її здоров'ям та способом життя.

На формування умов здорового способу життя, що поєднує в собі всі сфери життєдіяльності людини, соціальної групи суспільства, найбільше впливає рекреаційна діяльність, яка включає різні види відпочинку, в тому числі туризм, заняття фізичною культурою, різноманітні форми розваг та ігор, зумовлені соціально-культурним характером часу та місця її здійснення, а також профілактичний аспект медичного обслуговування.

Рекреація як соціальний інститут виконує в суспільстві безліч функцій й охоплює всі вікові та професійні групи населення. Багатофункціональний характер цієї сфери виявляється в тому, що вона сприяє розвитку фізичних, естетичних, соціально-економічних, психологічних й інших якостей людської особистості.

Рекреація сприяє організації суспільно-корисної діяльності, вільного часу населення, профілактиці захворювань, розвитку видовищ, комунікацій тощо, представляючи особливий сектор економіки – сектор рекреаційних послуг. Характер діяльності людини в період відпочинку, будучи однією зі сторін загальної культури суспільства, суттєво впливає на поведінку людини на виробництві, у побуті, в сім'ї, а також проявляється в її соціальній позиції].

Питання розвитку рекреаційної діяльності багато в чому залежить від цілей соціальної політики держави. Так, у Конституції України проголошено, що наша країна є соціальною державою. Це, зокрема, означає, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в нашій країні найвищою соціальною цінністю . Дане положення забезпечує втілення в життя суспільства ідеалів гуманізму, цінностей і норм, які відкривають широкі можливості для реалізації здібності людей, задоволення їх інтересів і потреб у всіх сферах їх життєдіяльності.

Величезний соціальний потенціал, який полягає в рекреаційній сфері, необхідно максимально використовувати в усіх процесах трансформації життя суспільства.

Сфера рекреації, представлена різноманітними типами та організаційними формами, врівноважує та зближує особисті та суспільні інтереси, вона формує здоровий спосіб життя, що сприяє довголіттю людини, зміцненню інституту сім'ї, зниженню захворюваності тощо.

Розвиток індустрії рекреаційних послуг забезпечує приріст нових робочих місць, сприяє створенню видовищних видів відпочинку, включає додаткові природні ресурси, що має велике економічне значення. Водночас освоєння нових рекреаційних територій сприяє розвитку міжнародного співробітництва та залученню іноземного капіталу, зростанню регіональної економіки, розвитку людського потенціалу країни.

З позицій теорії суспільного блага рекреація розглядається як специфічний

вид діяльності, в процесі якої відбувається задоволення фізичних, психоемоційних та духовних потреб населення шляхом цілеспрямованої організації дозвілля, засвоєння та застосування відповідних знань та навичок, участі у видовищних заходах як глядач. З іншого боку, продуктом галузі є рекреаційні послуги, які належать до категорії соціальних послуг.

Сутність рекреації як сфери послуг може бути визначена такими дефініціями:

– рекреація як засіб досягнення конкретних соціальних цілей;
– рекреація як специфічний вид діяльності;
– рекреація як результат діяльності.

Таким чином рекреаційні послуги за своєю природою мають двоякий характер – споживчий та виробничо-інвестиційний. Перший вид цієї послуги пов'язаний власне з організацією вільного часу населення, а другий виявляється в тому, що рекреація постає як важливий чинник розвитку людського потенціалу, який розглядається нами як деяка сукупна властивість людських ресурсів тієї чи іншої країни, що залежить від їх кількісних та якісних характеристик.

Список використаних джерел:

1. Герасимчук З. В., Глядіна М. В. Регіональна політика розвитку рекреаційної сфери: механізм формування та реалізації : монографія. Луцьк : Надстир'я, 2006. 164 с.
2. Бакурова А. В., Очеретін Д. В. Оцінка рекреаційної привабливості. Економіка: проблеми теорії та практики. 2003. Вип 183. Т. III. Дніпропетровськ : ДНУ. С. 617–622.
3. Вуйцик О. Вплив рекреаційно-туристичного комплексу на розвиток економіки держави. Вісник Львівського національного університету. Серія: Міжнародні відносини. 2008. Вип. 24. С. 35–42.
4. Конституція України : офіц. текст від 28.05.1996 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text

Столяр Ю. А.
к.н.держ.упр., докторант НУЦЗУ

ВПЛИВ ТРУДОВОЇ МІГРАЦІЇ НА НАЦІОНАЛЬНУ БЕЗПЕКУ ДЕРЖАВИ

Сучасна Україна переживає складний етап свого реформування. Поруч із деякими позитивними результатами реформ - зростанням ВВН, стабілізацією національної валюти, поліпшенням інвестиційного клімату, країни посилюється майнове розшарування суспільства, зростає злочинність, відбувається криміналізація економічних відносин. Однією із суттєвих проблем є тіневізація міграційних процесів, яка досягла сьогодні значних

масщтабів. Міграція населення – це масштабне явище. Мільйони людей виїжджають до інших країн у пошуках роботи та кращого життя, рятуючись від геноциду чи залишаючи зони збройних конфліктів. За даними ООН, за останні 20 років кількість мігрантів у світі подвоїлася і становить 175 млн. осіб [1].

Трудова міграція, будучи невід'ємною частиною всієї міграції, об'єктивним процесом і компонентом глобалізації, що передбачає лібералізацію руху всіх факторів виробництва - капіталу, товарів, інформації, праці, а також супутницею ринкових відносин, водночас представляє серйозний виклик національній та економічній безпеці. Це пов'язано з тим, що значні маси трудящих - мігрантів із держав - донорів, опиняються в країнах - реципієнтах у вразливому становищі через те, що робочі місця для них є, а легітимних можливостей зайняти ці місця дуже мало. У результаті значна частина мігрантів в'їжджає в інші країни нелегальними шляхами і часто опиняється в неформальній сфері зайнятості. В результаті бюджет втрачає чималі кошти через ухилення їх від сплати податків і відрахувань до соціальних фондів, значні суми незаконно вивезених з країни коштів. «Непрохані гості» посилюють навантаження на соціальні структури, загострюють криміногенну та епідеміологічну обстановку, створюють конкуренцію докорінному населенню на ринку праці, погано асимілюються, іноді змінюють вигляд цілих районів та міст за допомогою впровадження у повсякденне життя норм та цінностей своєї культури. Все це призводить до соціальної напруги серед корінного населення, зростання популярності праворадикальних сил. Але найнегативніше полягає в тому, що не всі мігранти можуть знайти роботу навіть у неформальному секторі економіки, і тому створюються умови для зайняття ними кримінальними видами діяльності [2]. Враховуючи їхнє безправ'я та невисокі вимоги, виникають «тіньові» структури, що орієнтуються на цю групу працівників з метою отримання додаткового прибутку, і надалі пред'являють на неї попит. На жаль, результати боротьби з тіньовою міграцією в нашій країні поки що не втішні, а існуючі сьогодні методи державного управління цими процесами є малоефективними. Замість виваженої, обдуманої міграційної політики, держава посилює поліцейські заходи, що посилює теневізацію міграційних процесів. Величезні масштаби цього явища стали можливі завдяки прорахункам у соціально-економічній та податковій політиці, корумпованості значної частини чиновництва. Важливість системи протидії тіньової міграції, як чинника зміцнення економічної безпеки держави, суспільства та особистості важко переоцінити. Її інституційні можливості мало вивчені та далеко не вичерпані. Тому дослідження впливу тіньових міграційних процесів на економічну безпеку, вивчення економічних механізмів та інструментів її обмеження виступають як актуальна наукова проблема, що має велике теоретичне та практичне значення.

Список використаних джерел:
1. Герц А. А., Недюха М. П., Мота А. Ф. Детермінанти нелегальної міграції, протидію якій віднесено до компетенції органів Державної прикордонної служби України. Південноукраїнський правничий часопис: наук. журнал. 2017. № 1. С. 10–13.
2. Мартьянова Р.А. Удосконалення напрямків міграційної політики у сфері протидії нелегальній міграції. Публічне управління і адміністрування в Україні. 2018. Вип. 7. С. 70–76.

Сухачов М.Р.
аспірант Національного університету цивільного захисту України

СТРАТЕГІЧНІ ОРІЄНТИРИ У СФЕРІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Своєчасне виявлення наявних і прогнозованих загроз національній безпеці, уразливостей і переваг держави та суспільства, а також можливостей посилення захисту національних інтересів в умовах певної безпекової ситуації та урахування тенденцій розвитку безпекового середовища є підґрунтям визначення стратегічних цілей і пріоритетів державної політики у сфері забезпечення національної безпеки [1]. Це підтверджує той факт, що в умовах сьогодення стратегічні орієнтири у сфері забезпечення національної безпеки набувають особливого значення для формування стійкої, суверенної та конкурентоспроможної держави.

Національна безпека України – це комплексна система заходів, спрямованих на захист державного суверенітету, територіальної цілісності, економічної стабільності, політичної незалежності, інформаційного простору та прав громадян [2]. Стратегічні орієнтири у сфері національної безпеки України формуються з урахуванням сучасних викликів та загроз, зокрема агресії РФ, глобальної нестабільності, екологічних проблем та кіберзагроз. Їх реалізація потребує консолідації зусиль держави, громадянського суспільства та міжнародних партнерів задля збереження суверенітету, забезпечення безпеки громадян та створення умов для сталого розвитку України в майбутньому.

Головним стратегічним пріоритетом в умовах наявних викликів та загроз залишається відновлення суверенітету та територіальної цілісності України в міжнародно визнаних кордонах, посилення обороноздатності країни через модернізацію Збройних Сил України, розбудову сил територіальної оборони та створення ефективної системи мобілізаційної готовності, зміцнення державного кордону України, забезпечення контролю за прикордонними територіями та посилення протидії незаконній діяльності на кордонах.

В питаннях Євроатлантичної інтеграції доцільно акцентувати увагу на

таких стратегічно важливих орієнтирах, як досягнення членства в НАТО, розширення співпраці з країнами-партнерами у сфері оборони та безпеки, впровадження стандартів НАТО в усіх структурах сектору безпеки та оборони України, участь у спільних навчаннях, військових місіях та обмін передовим досвідом із країнами-членами НАТО.

Стратегічним орієнтиром забезпечення економічної безпеки України є зменшення залежності від імпорту критично важливих ресурсів та розвиток власного виробництва, захист критичної інфраструктури, зокрема енергетичних об'єктів, транспортних мереж та цифрових систем, сприяння створенню умов для сталого розвитку економіки через залучення інвестицій, підтримку стратегічних галузей та диверсифікацію зовнішньоекономічних зв'язків, боротьба з корупцією та тіньовою економікою.

Стратегічне бачення енергетичної безпеки, з урахуванням вже наявного досвіду повномасштабного вторгнення, полягає в забезпеченні енергетичної незалежності України через диверсифікацію джерел постачання енергоносіїв, розвитку відновлюваної енергетики та підвищення енергоефективності, захисті критичної енергетичної інфраструктури від зовнішніх загроз та інтеграції української енергосистеми до європейської енергетичної мережі (ENTSO-E).

У сфері інформаційної та кібербезпеки стратегічного змісту набуває розбудова ефективної системи кіберзахисту державних інформаційних ресурсів, об'єктів критичної інфраструктури та приватного сектору, протидія інформаційним війнам та дезінформації, захист інформаційного простору України, формування національної системи стратегічних комунікацій для зміцнення суспільної стійкості та формування позитивного міжнародного іміджу України, а також розвиток кіберсил та розширення міжнародної співпраці у сфері кібербезпеки.

Соціальна та гуманітарна безпека в контексті стратегічних орієнтирів повинна базуватися на захисті прав і свобод громадян України, забезпеченні соціальних гарантій та гідного рівня життя, реінтеграції тимчасово окупованих територій та їх мешканців, створенні умов для повернення внутрішньо переміщених осіб, підтримці національної єдності та громадянської ідентичності, протидії проявам сепаратизму, екстремізму та будь-яким формам дискримінації.

Щодо екологічної безпеки, на загальних засадах забезпечення сталого розвитку, то тут доцільно пріоритезувати протидію екологічним загрозам та мінімізацію негативного впливу військових дій на довкілля, розвиток системи екологічного моніторингу та раннього попередження надзвичайних ситуацій, забезпечення екологічно безпечного відновлення та реконструкції постраждалих територій та міжнародне співробітництво у сфері екологічної безпеки та адаптації до змін клімату.

Стратегія розвитку сектору безпеки та оборони повинна спиратися на формуванні сучасної системи стратегічного планування на основі аналізу

ризиків і загроз, інтеграції сил безпеки, оборони, правоохоронних органів та розвідки в єдину систему реагування на кризи, запровадженні сучасних технологій управління військами, використання безпілотних систем, робототехніки, штучного інтелекту в оборонній сфері, створенні резервних систем управління державою на випадок надзвичайних ситуацій чи військової агресії.

Отже, ключовим стратегічним орієнтиром України у сфері національної безпеки є формування потужних власних спроможностей, які стануть основою для забезпечення національної безпеки та стійкості держави. У післявоєнний період особливу роль у зміцненні національної безпеки відіграватимуть такі напрями державної політики, як посилення обороноздатності та підвищення готовності до ефективного реагування на кризові ситуації, створення механізмів зовнішніх безпекових гарантій поза рамками НАТО, активний розвиток двостороннього співробітництва зі стратегічними партнерами, відновлення економічного потенціалу та людського капіталу, а також підвищення ефективності системи державного управління.

Список використаних джерел:

1. Резнікова О.О. Стратегічний аналіз безпекового середовища України. URL:https://niss.gov.ua/news/statti/stratehichnyy-analiz-bezpekovoho-seredovyshcha-ukrayiny
2. Закон України «Про національну безпеку України» №2469-VIII від 21.06.2018 р. URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text

Тараненко Ф.В.
здобувач вищої освіти (аспірант) Державного університету «Київський авіаційний інститут».

ГЕНЕЗИС РОЗВИТКУ ІНСТИТУТУ ОМБУДСМЕНА В КОНТЕКСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ

Інститут омбудсмена, як унікальний механізм захисту прав людини, пройшов тривалий і складний шлях становлення. Від своїх початків у Швеції на початку XIX століття до сучасних різноманітних моделей, омбудсмен еволюціонував, адаптуючись до потреб суспільства та викликів часу. Сьогодні омбудсмен є невід'ємною частиною системи державного регулювання, відіграючи ключову роль у забезпеченні законності, справедливості та дотриманні прав людини в діяльності органів державної влади. Генезис розвитку інституту омбудсмена відображає зміни в розумінні ролі держави та її відносин з громадянами. Від обмежених функцій контролю за діями чиновників до широких повноважень у сфері захисту прав людини, омбудсмен став важливим інструментом демократичного контролю та забезпечення

належного державного управління.

У контексті реалізації державного регулювання, інститут омбудсмена виступає як гарант дотримання прав людини в процесі прийняття та виконання державних рішень. Він сприяє підвищенню прозорості та підзвітності органів влади, а також забезпечує ефективний механізм захисту прав громадян від можливих зловживань. Відтак, ці тези передбачають дослідження генезису розвитку інституту омбудсмена, проаналізувати його роль у контексті реалізації державного регулювання та визначити перспективи подальшого розвитку цього важливого правозахисного інституту.

Інститут омбудсмена, як унікальний механізм захисту прав людини, пройшов тривалий і складний шлях становлення. Від своїх початків у Швеції на початку XIX століття до сучасних різноманітних моделей, омбудсмен еволюціонував, адаптуючись до потреб суспільства та викликів часу. Сьогодні омбудсмен є невід'ємною частиною системи державного регулювання, відіграючи ключову роль у забезпеченні законності, справедливості та дотриманні прав людини в діяльності органів державної влади [1].

Історичні передумови виникнення інституту омбудсмена можна охарактеризувати таким чином: ідея створення незалежного органу, який би контролював дії державних службовців, виникла ще в епоху Просвітництва. Однак, першим прикладом реалізації цієї ідеї став інститут омбудсмена, заснований у Швеції в 1809 році. Спочатку омбудсмен мав обмежені повноваження і займався лише контролем за діяльністю суддів та військових [2].

Згодом, досвід Швеції був перейнятий іншими країнами, зокрема Фінляндією, Данією та Норвегією. У кожній країні інститут омбудсмена набував своїх особливостей, відображаючи національні традиції та правову культуру.

Щодо еволюції функцій омбудсмена, то з часом функції омбудсмена розширювалися. Від контролю за дотриманням законності омбудсмен перейшов до захисту прав людини в широкому розумінні. Це включало в себе захист від дискримінації, жорстокого поводження, порушення прав у сфері охорони здоров'я, освіти, соціального забезпечення та інших сферах [1].

У другій половині XX століття інститут омбудсмена набув широкого поширення у світі. Це було пов'язано з розвитком демократії, зростанням ролі прав людини та необхідністю забезпечення ефективного контролю за діяльністю держави.

Слід відзначити, що роль омбудсмена в системі державного регулювання полягає в такому: у контексті реалізації державного регулювання, інститут омбудсмена виконує ряд важливих функцій:

1. Захист прав людини: Омбудсмен розглядає скарги громадян на дії або бездіяльність органів державної влади та вживає заходів для відновлення порушених прав.

2. Контроль за дотриманням законності: Омбудсмен перевіряє законність

рішень та дій органів державної влади, а також вносить пропозиції щодо удосконалення законодавства.

3. Сприяння розвитку демократії: Омбудсмен сприяє підвищенню прозорості та підзвітності органів державної влади, а також зміцненню довіри громадян до держави.

4. Освітня функція: Омбудсмен займається просвітницькою діяльністю з метою підвищення рівня правової культури громадян [2].

Щодо сучасних тенденцій розвитку інституту омбудсмена, можемо відзначити, що в сучасному світі інститут омбудсмена продовжує розвиватися й адаптуватися до нових викликів. Зокрема, зростає роль омбудсмена у сфері захисту прав людини в цифровому просторі, а також у сфері захисту прав вразливих груп населення. Крім того, активно розвивається інститут спеціалізованих омбудсменів, які займаються захистом прав у певних сферах, таких як права дітей, права військовослужбовців, права споживачів тощо.

Висновок. Отже, інститут омбудсмена є важливим елементом системи державного регулювання, який відіграє ключову роль у забезпеченні законності, справедливості та дотриманні прав людини. Генезис розвитку цього інституту відображає зміни в розумінні ролі держави та її відносин з громадянами. У сучасному світі інститут омбудсмена продовжує розвиватися, адаптуючись до нових викликів та потреб суспільства.

Список використаних джерел:

1. Карпачова Н.І. Інститут омбудсмана. URL: https://first-ombudsman.org.ua/ru/ombudsman-institute.html.
2. Приходько С.Г. Шляхи вдосконалення інституту омбудсмана в Україні // Парламентаризм в Україні: теорія та практика. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції. К., 2001.

Тихоненко О.Л.
аспірант НУЦЗ України

РОЛЬ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ У ФОРМУВАННІ МЕХАНІЗМІВ ПРОТИДІЇ ЕКОНОМІЧНИМ ЗАГРОЗАМ У СФЕРІ ЛОГІСТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СИЛ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

В умовах сьогодення проблема протидії економічним загрозам у сфері логістичного забезпечення сил безпеки України постає на перше місце серед загроз національній безпеці України. Основною групою загроз економічній безпеці є економічні злочини, тому надалі в роботі розглянемо поняття економічної злочинності та її основні ознаки.

Загальноприйнятого поняття «економічна злочинність» у даний час не визначено в нормативно-правових актах, деякі спроби його визначення

наведені в наукових дослідженнях як вітчизняних так і закордонних науковців та практиків. Кожен дослідник по своєму розуміє зміст цього поняття, тому надалі розглянемо основні з них. Найбільш широко розкрито це поняття в роботах вітчизняного науковця та практика Коваленко В.В., тому надалі розглянемо аналіз поняття економічної злочинності, який був здійснений в його дослідженні [1].

Отже економічна злочинність – це протиправна діяльність, що посягає на інтереси економіки держави в цілому, а також на приватнопідприємницьку діяльність і на інтереси окремих груп громадян, постійно і систематично здійснювана з метою отримання наживи як фізичною, так і юридичною особою.

Органі публічної влади повинні вживати усіх можливих заходів для протидії економічних злочинності. На публічне управління покладаються основні завданні з забезпечення економічної безпеки. Надалі розглянемо основні напрями протидії економічній злочинності. Найбільш ґрунтовно їх зазначив Користін О.Є.:

використання комплексу оперативно-розшукових заходів для запобігання економічним злочинам, їх викриття та припинення;

протидія незаконній підприємницькій та іншій господарській діяльності юридичних та фізичних осіб;

виявлення економічних злочинів та проведення щодо них дослідчої (попередньої) перевірки;

захист від вчинення злочинів у бюджетній сфері;

виявлення та притягнення до відповідальності осіб, які скоїли економічний злочин;

вжиття заходів щодо забезпечення відшкодування державі юридичним та фізичним особам збитків, завданих унаслідок скоєння економічних злочинів;

інформаційно-аналітичне забезпечення боротьби з економічною злочинністю [2].

Автори [3] стверджують, що небезпеки та загрози в економічній сфері та кількість допущених помилок і прорахунків досягла грані, перевищення якої може бути катастрофічним і вимагає ефективних та узгоджених заходів державної влади. Також вкрай необхідно створити ефективну та раціональну систему забезпечення економічної безпеки в сфері логістичного забезпечення складових сектору безпеки і оборони, як комплекс скоординованих та збалансованих за ресурсами заходів, адекватних як внутрішнім, так і зовнішнім загрозам. Основна увага повинна приділятись подоланню економічної злочинності у сфері логістичного забезпечення складових сектора безпеки і оборони. Повністю підтверджуємо це міркування.

Отже виходячи з вище викладеного можливо зазначити, що роль публічного управління з протидії економічним загрозам у сфері логістичного забезпечення сил безпеки України визначається з трьох основних напрямів діяльності:

застосування превентивного та виховного впливу механізмів державного управління з протидії економічним загрозам у сфері логістичного забезпечення сил безпеки України;

вживання кримінально-правових заходів відповідно до існуючого законодавства з протидії економічним загрозам у сфері логістичного забезпечення сил безпеки України;

спеціальне запобігання злочинності (профілактичного запобігання реально можливим злочинам і припинення розпочатої діяльності з протидії економічним загрозам у сфері логістичного забезпечення сил безпеки України).

Список використаних джерел:

1. Коваленко В. В. Організація профілактики економічної злочинності в Україні : дис… доктора юрид. наук: 12.00.07. Харківський національний університет внутрішніх справ. Х., 2004. 398 с.
2. Користін О.Є. Економічна безпека : навч. посіб. К. : Правова Єдність, 2010. 368с.
3. Бєлай С.В., Писаревський С.В., Осипенко С.М. Дослідження загроз економічній безпеці держави у сфері логістичного забезпечення складових сектора безпеки і оборони. Актуальні питання у сучасній науці. 2023. №. 6(12). С. 153-163.

Тюріна Д. М.

кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри менеджменту НУЦЗ України.

ГЕНДЕРНІ ВИКЛИКИ ПІД ЧАС ВІЙНИ: ПИТАННЯ ЗАХИСТУ ЖІНОК І ДІТЕЙ ВІД НАСИЛЬСТВА, ДИСКРИМІНАЦІЇ ТА ДОТРИМАННЯ ЇХНІХ ПРАВ У ВОЄННИЙ ЧАС

В умовах сучасних глобальних викликів національна безпека держави набуває стратегічного значення, зокрема в контексті збройних конфліктів, правового режиму воєнного стану та захисту вразливих категорій населення. Україна, яка стикається з наслідками військової агресії, змушена адаптувати державну політику та механізми управління для забезпечення стабільності, правопорядку та захисту прав громадян.

Одним із ключових аспектів державної безпеки є правове регулювання воєнного стану, що передбачає баланс між ефективним реагуванням на загрози та дотриманням основоположних прав і свобод людини. Водночас особливої уваги потребує захист жінок і дітей у період війни, оскільки вони є одними з найбільш уразливих груп населення. Попри існування міжнародних та національних правових норм, порушення їхніх прав залишається

серйозною проблемою, що вимагає розробки ефективних політик і механізмів правозахисту.

Таким чином, дослідження правового режиму воєнного стану та гендерних викликів під час війни є важливими складовими державної політики в галузі національної безпеки. Аналіз сучасних підходів та механізмів реалізації цих аспектів дозволяє визначити ефективні інструменти забезпечення правопорядку, прав людини та суспільної стабільності в умовах воєнного часу.

Війна особливо гостро ставить питання захисту прав жінок і дітей, які належать до найбільш вразливих груп у конфліктних ситуаціях. Забезпечення їхньої безпеки, недоторканності та гідності стає критично важливим завданням у період збройного протистояння. Попри існування міжнародних норм, що спрямовані на запобігання сексуальному насильству та дискримінації, жінки та діти продовжують зазнавати серйозних порушень своїх прав.

Жінки стають жертвами таких злочинів, як зґвалтування, сексуальне рабство, викрадення, торгівля людьми, примусова вагітність або її переривання, що порушують не лише їхні права, але й основи людської гідності. Діти, в свою чергу, піддаються викраденням, примусовому залученню до збройних угруповань і торгівлі людьми. Ці виклики вимагають посилення правових і гуманітарних заходів, спрямованих на захист їхніх прав.

Акцент на захист прав жінок і дітей у воєнний час передбачає впровадження ефективних механізмів міжнародного права, які не лише засуджують ці злочини, але й забезпечують реальну відповідальність за них.

У таких умовах важливим є створення безпечних зон для жінок і дітей, надання гуманітарної допомоги та доступ до психологічної реабілітації. Лише системний підхід до захисту прав цих груп у конфліктах може забезпечити їм безпеку та сприяти відновленню їхніх прав у післявоєнний період.

В умовах збройного конфлікту гарантіями захисту прав і свобод жінок виступає система норм, принципів і процедур, що забезпечують їхню соціально-правову захищеність. Ця система включає різноманітні правові та організаційні механізми, спрямовані на створення умов для реалізації жінками конституційно закріплених прав навіть у кризових ситуаціях. У зв'язку з цим важливим є звернення до міжнародних нормативно-правових актів, які регулюють становище жінок під час воєнних конфліктів.

Серед ключових документів для забезпечення безпеки жінок можна виділити Загальну декларацію прав людини (1948 р.), яка заклала основи захисту прав людини, зокрема жінок. Наступними важливими кроками стали Конвенція ООН про боротьбу з торгівлею людьми і експлуатацією проституції (1949 р.) та Женевська конвенція про захист цивільного населення під час війни (1949 р.), що стосуються захисту жінок у надзвичайних умовах.

У 1970-х–1990-х роках прийняли низку документів, які посилили акцент на гендерну рівність і безпеку жінок. Серед них: Декларація ООН про захист жінок і дітей у надзвичайних обставинах (1974 р.), Конвенція про ліквідацію

всіх форм дискримінації щодо жінок (1979 р.) і Декларація про викорінення насильства щодо жінок (1993 р.). Ці документи спрямовані на боротьбу з дискримінацією та насильством, закріплюючи принцип рівності жінок.

Особливу увагу до захисту жінок у конфліктах привернули Резолюції Ради Безпеки ООН. Резолюція 1325 (2000 р.) заклала основу програм із залучення жінок до вирішення конфліктів і підкреслила важливість їхнього захисту. Подальші резолюції – 1820 (2008 р.), 1888 (2009 р.), 1889 (2009 р.) та 1960 (2010 р.) – звернули увагу на сексуальне насильство як військовий злочин і наголосили на необхідності жорсткої реакції міжнародної спільноти.

Для реалізації цих резолюцій створено структуру ООН, яка включає спеціального представника з питань сексуального насильства у конфліктах, групу експертів із питань верховенства права та радників із захисту жінок. Резолюція 2242 (2015 р.) вказала на використання гендерного насильства як тактики тероризму, а Резолюція 2331 (2016 р.) висвітлила зв'язок між торгівлею людьми, сексуальним насильством і транснаціональною злочинністю.

Після початку військового вторгнення рф в Україну діти стали однією з найбільш уразливих груп населення. Вони зазнають насильства, травматичних подій і емоційного стресу, що впливає на їх розвиток і благополуччя. Втрата батьків, сирітство та несприятливі умови життя створюють не лише матеріальні труднощі, а й емоційне травмування [3].

Захист прав дітей регулюється міжнародними актами. Конвенція ООН про права дитини (1989 р.) закріплює їхні базові права на життя, освіту та захист від насильства. Факультативний протокол (2000 р.) забороняє використання дітей у військових діях, вимагаючи від держав реабілітації постраждалих дітей. Женевські конвенції (1949 р.) та додаткові протоколи (1977 р.) захищають дітей як частину цивільного населення, забороняючи атаки на школи та лікарні.

Ініціативи, такі як Паризькі принципи (2007 р.) і Кейптаунські принципи (1997 р.), спрямовані на боротьбу з вербуванням дітей у військові формування. Вони передбачають реабілітацію та реінтеграцію дітей після завершення конфліктів. Резолюція Ради Безпеки ООН 1261 (1999 р.) вперше визнала вплив війни на дітей, а Резолюція 1612 (2005 р.) запровадила моніторинг грубих порушень їхніх прав.

Крім того, Конвенція про заборону найгірших форм дитячої праці (1999 р.) забороняє примусову працю дітей, включаючи їх використання у військових діях чи сексуальній експлуатації. Глобальний план дій щодо викорінення дитячого солдатства сприяє реабілітації дітей, залучених до конфліктів.

Таким чином, міжнародні норми забезпечують широкий спектр інструментів для захисту прав жінок і дітей в умовах збройного конфлікту. Вони охоплюють як правові, так і гуманітарні механізми, спрямовані на запобігання насильству, дискримінації, експлуатації та порушенню базових прав цих груп. Документи, такі як Конвенція ООН про права дитини, Женевські конвенції, Конвенція про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок та численні резолюції Ради

Безпеки ООН, формують основу для міжнародного співробітництва у цій сфері.

Однак ефективність реалізації цих норм значною мірою залежить від політичної волі держав, які мають зобов'язання імплементувати їх у свої національні правові системи. Крім того, важливою є діяльність міжнародних організацій, які сприяють моніторингу та дотриманню норм, а також активна участь громадянського суспільства, яке здатне виявляти порушення та ініціювати відповідні заходи. Лише комплексний підхід може забезпечити захист прав жінок і дітей та сприяти створенню безпечного і справедливого середовища навіть у найскладніших умовах конфлікту.

Список використаних джерел:

1. Гендерна політика в умовах воєнного стану: правовий вимір: збірник тез доп. міжнародної науково-практичної конференції, м. Одеса, 5 червня 2023 р. / Науково-дослідний інститут публічного права. Видавництво «Юридика», 2023. 346 с.
2. Луцан А. В. Захист прав жінок в умовах збройних конфліктів. Право і суспільство. 2022. № 6. С.299-306.
3. Мельник О. В. Українські реаліїї захисту пав дітей в умовах війни. Juris Europensis Scientia. 2024.№ 3, С. 26-29.

Чумак І.В.
аспірант КЗВО «Дніпропетровська академія неперервної освіти»

ДЕМОКРАТИЧНИЙ ЦИВІЛЬНИЙ КОНТРОЛЬ НАД СЕКТОРОМ БЕЗПЕКИ ТА ОБОРОНИ ЯК ФУНКЦІОНАЛЬНА ОЗНАКА ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА.

Визначальною рисою сучасної демократії, як суспільного устрою, є підконтрольність державних органів суспільству, яке їх утворило і надало їм відповідні повноваження. Ефективний контроль над владою можливий лише в демократичній державі, де реалізовано принципи поділу влади, законності, верховенства права, захисту прав людини та громадянина. [1, с. 22] Здатність суспільства до контролю над владою, як вважають сучасні науковці [Гунько Л.В., Задорожний В.П.] є першочерговою ознакою громадянського суспільства. [2, с. 30]

Різноманітні аспекти демократичного цивільного контролю, який виступає дієвим засобом забезпечення основоположних принципів демократії, є предметом досліджень науковців різних галузей науки упродовж останніх десятиліть.

Громадський контроль розуміється як публічна перевірка громадянським суспільством діяльності держави на відповідність проголошеної нею політиці,

коригування цієї діяльності та політики, підпорядкування політики держави, діяльності її органів і посадових осіб інтересам суспільства, а також нагляд громадянського суспільства за діяльністю державних органів та органів місцевого самоврядування, спрямований на захист та забезпечення прав і законних інтересів людини, її фундаментальних свобод. [1, с. 22]

Демократичний контроль передбачає встановлення правових рамок діяльності державних органів, а також нагляд за їхньою діяльністю з боку незалежних від них контролюючих органів та інституцій громадянського суспільства. Участь інституцій громадянського суспільства, як суб'єктів демократичного контролю, зумовлює те, що такий контроль називають також громадянським або цивільним. Інституційну основу системи демократичного контролю складають: спеціально утворені для цієї мети контролюючі та наглядові державні органи (парламент, урядові органи), неурядові організації та засоби масової інформації. [2, с. 30]

В системі національної безпеки, яка є відкритою, динамічною, соціально-політичною системою, до складу якої входять органи державної влади та місцевого самоврядування, громадяни та їх об'єднання, елементи та зв'язки якої обумовлені виконанням визначених законодавством функцій в процесі забезпечення національної безпеки, метою якої є захист національних інтересів, демократичний цивільний контроль (далі - ДЦК) передбачає створення та функціонування механізмів, які попереджують перетворення суб'єктів сектора безпеки і оборони, з інструмента реалізації державної політики, в інструмент здійснення політики правлячої партії або окремої групи осіб. [1, с.26-27]

Христинченко Н. П. вважає демократизацію сфери безпеки і оборони, що передовсім, передбачає встановлення контролю над даною сферою, важливою ознакою демократичного розвитку держави. Держава, за думкою дослідниці, яка не створила механізму контролю за сферою безпеки і оборони, вважатиметься державою з неповною (обмеженою) демократією. [3]

Липовська Н. А. розглядає демократичний цивільний контроль над сферою [сектором] безпеки і оборони, як домінуючу, на теперішній час, концепцію, яка означає, що всі рішення щодо оборони країни (організація, розгортання і застосування збройних сил, визначення військових пріоритетів і вимог, розподіл необхідних ресурсів) приймаються цивільним керівництвом. Збройні сили повинні служити суспільствам, які вони захищають, а військова політика і можливості – відповідати політичним цілям і економічним ресурсам. [5, с. 40]

Створення ефективної системи демократичного цивільного контролю над сектором безпеки і оборони є необхідною умовою процесу демократизації суспільства. ДЦК є такою ж важливою ознакою демократії, як і свобода слова, верховенство права та дотримання прав людини. [4, с. 31]

Гальмування процесів демократизації суспільства небезпечним є не тільки для країн, що розвиваються, а й загрожує країнам з уже розвиненою

демократією, перш за все, в питаннях дотримання прав людини. У цій ситуації під загрозою опиняється навіть дотримання фундаментальних громадянських прав і свобод. Демократичні завоювання минулого, а саме - щодо підзвітності органів сектору безпеки громадянського суспільства та дотримання прав людини, закріплені у міжнародних угодах, акцентують той факт, що громадянське суспільство завжди має бути поінформоване про діяльність органів сектору безпеки і ставитися до неї критично. Зусилля інституцій громадянського суспільства повинні бути націлені на те, щоб органи сектору безпеки будь-якої держави в своїй діяльності керувалися принципами дотримання прав людини на загальне благо всієї країни. [2, с. 30]

Відповідно до п. 3 Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» передбачено можливість обмеження окремих конституційних прав громадян України на час воєнного стану. Зокрема, ці обмеження стосуються права на страйк, на проведення мирних зборів і демонстрацій, на свободу пересування та інших прав [9]. Водночас жодних обмежень у діяльності представників громадських організацій чи громадських рад, які здійснюють ДЦК за діяльністю правоохоронних органів та органів сектора безпеки та оборони, у вищеназваному указі, не встановлено. Таким чином, навіть під час воєнного стану ДЦК повинен здійснюватися без жодних обмежень представників громадськості. [6, с. 144]

Система демократичного цивільного контролю над сектором безпеки і оборони, як комплекс здійснюваних відповідно до Конституції і законів України, зокрема, Закону України «Про національну безпеку України» від 21 червня 2018 року No 2469-VIII [8], складається з контролю, що здійснюється Президентом України, Верховною Радою України, Радою національної безпеки і оборони України, Кабінетом Міністрів України, органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування, а також судового і громадського контролю. Першоосновою ДЦК виступає активність населення, яка проявляється в діяльності громадських організацій та рухів, засобів масової інформації, профспілок. [4, с. 32]

Сам по собі Президент і Верховна Рада України не можуть гарантувати об'єктивний контроль в усіх сферах сектору безпеки і оборони. Тісна взаємодія влади з організаціями громадянського суспільства може сприяти здійсненню необхідних реформ та вдосконаленню ДЦК над сектором безпеки і оборони. Громадянське суспільство, в особі своїх інституцій, має можливість викривати корупційні факти, проводити альтернативні дослідження, приймати участь у розробці нових та надавати рекомендації щодо вдосконалення чинних законодавчих актів. Для ефективного виконання своєї функції організації громадянського суспільства повинні мати доступ до відповідної інформації про діяльність сектору безпеки і оборони. Надмірна секретність є суттєвою перешкодою для їх роботи. [3, с. 32]

Згідно висновків вітчизняних дослідників (Гунько Л.В., Задорожний В.П., Дроздюк В.А.), посилення демократичного цивільного контролю може мати в

Україні найвищий сенс шляхом створення незалежних експертно-аналітичних центрів та сильних спеціалізованих комітетів чи комісій в парламенті з конкретними суб'єктно-наглядовими функціями і достатнім персоналом для їх виконання. [2, с. 30]

До форм демократичного цивільного контролю над силами оборони доцільно віднести оприлюднення публічної інформації, діяльність тимчасових слідчих комісій, внутрішній аудит, зовнішній фінансовий контроль (аудит), судовий контроль, проведення наукових та прикладних (наприклад, соціологічних) досліджень, спрямованих на визначення актуального стану об'єктів контролю. [7, с. 212] Важливим аспектом ДЦК над сектором безпеки і оборони, як вважають Христинченко Н.П., Ковалів М.В., має стати така форма його реалізації як моніторинг діяльності державних органів. У цьому контексті доцільно активізувати діяльність громадськості шляхом залучення її представників до проведення різноманітних громадських експертиз, вивчення громадської думки, проведення консультацій з громадськістю тощо. Вагоме значення у підвищенні ефективності ДЦК над сектором безпеки і оборони мають відіграти наукові установи та недержавні аналітичні центри, які виступають складовою цивільного контролю. [3, с. 33-35]

Отже, здатність суспільства до контролю над владою є необхідною ознакою громадянського суспільства. Контроль над діяльністю влади виступає наглядово-обмежувальною функцією в системі суспільно-владної взаємодії, виконує задачі зворотного зв'язку між державою та громадянським суспільством, забезпечує нагляд за станом та створює умови для вдосконалення системи публічного управління державою.

Список використаних джерел:

1. Демократичний цивільний контроль над сектором безпеки і оборони: теорія і практика: навчальний посібник / В.А.Ященко, В.Г.Пилипчук, П.П.богуцький, О.Д.Довгань, І.М.Доронін, О.В.Петришин; за заг. ред. в. г. пилипчука; науково-дослідний інститут інформатики і права напрн україни. – Київ; Одеса: Фенікс, 2020. – 224 с.
2. Гунько Л.В., Задорожний В.П. Особливості розбудови та підвищення ефективності системи демократичного цивільного контролю над сектором національної безпеки і оборони в україні, Національна безпека, «Молодий вчений», № 2 (102), лютий, 2022 р., с. 29-33.
3. Христинченко Н.П. Демократичний цивільний контроль сектору безпеки і оборони: поняття, зміст, форми реалізації в реаліях сьогодення / Христинченко Н.П., Ковалів М.В. // Проблеми сучасних трансформацій. - серія: Право, публічне управління та адміністрування, 2023, № 8, с. 3-8.
4. Пошедін О.І. Демократичний цивільний контроль над сектором безпеки і оборони україни і перспективи його вдосконалення, Механізми державного управління, Вісник НАДУ, Серія «Державне управління»,1-2019, с.31-38.

5. Липовська Н.А. Демократичний цивільний контроль як чинник забезпечення національної безпеки, Міжнародна та національна безпека: теоретичні та прикладні аспекти, Матеріали VIII міжнародної науково-практичної конференції (ДДУВС, 15.03.2024). частина І, 2024.
6. Васильєв С.В. Правове регулювання демократичного цивільного контролю за діяльністю органів сектору безпеки в умовах воєнного стану, Міжнародна та національна безпека: теоретичні та прикладні аспекти, Матеріали VIII міжнародної науково-практичної конференції (ДДУВС, 15.03.2024). частина І, 2024.
7. Дегтярьов Д.О. Форми демократичного цивільного контролю над силами оборони україни, Науковий вісник Ужгородського Національного Університету, 2021, Серія ПРАВО. Випуск 64, с. 209-212.
8. Про національну безпеку України [електронний ресурс]: Закон України від 21 черв. 2018 р., док. 2469- VIII. url: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#text, дата звернення: 13.02.2025 р.
9. Про введення воєнного стану в Україні: Указ Президента України від 24.02.2022 № 64/2022. url: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#text, дата звернення: 13.02.2025 р.

Ярошович В. І.
доктор філософії (PhD), старший викладач каф. Публічного управління та адміністрування ЛНУВМБ імені С. З. Ґжицького

ЕФЕКТИВНІСТЬ УПРАВЛІННЯ СОЦІАЛЬНИМИ ВІДНОСИНАМИ: ПРОБЛЕМИ, ПОВ'ЯЗАНІ З КОРУПЦІЄЮ ТА ШЛЯХИ ЇХ ПОДОЛАННЯ

Корупція продовжує залишатися однією з основних загроз для ефективного управління соціально-трудовими відносинами в Україні, особливо в умовах війни. Вона підриває довіру громадян до державних інститутів і негативно впливає на реалізацію соціальних прав. В умовах воєнного стану важливо забезпечити прозорість у використанні ресурсів та ефективний розподіл гуманітарної і фінансової допомоги. Корупційні практики в управлінні соціально-трудовими відносинами можуть серйозно ускладнити відновлення країни після завершення конфлікту, поставивши під загрозу соціальну стабільність і рівність у трудових відносинах.

Наслідки корупції в соціально-трудовій сфері включають неправомірний розподіл ресурсів, зловживання службовим становищем та формування покривання в окремих галузях. В умовах війни це загострюється, оскільки соціальна підтримка населення та трудові відносини перебувають під тиском економічних та воєнних труднощів. Розподіл соціальної допомоги та трудових компенсацій може стати об'єктом корупційних маніпуляцій, що ускладнює вирішення важливих соціальних проблем країни.

З метою посилення боротьби з корупцією в Україні важливим є впровадження комплексних заходів, передбачених нормативно-правовими актами, зокрема, Законом України «Про засади державної антикорупційної політики на 2021-2025 роки». Цей документ встановлює стратегічні напрямки для подолання корупції, зокрема через реформу антикорупційних інститутів і посилення їх координації. Згідно з «Антикорупційною стратегією на 2021-2025 роки», основними завданнями є забезпечення прозорості у публічних закупівлях, впровадження електронних систем моніторингу фінансів та залучення громадськості до контролю [1].

Однак незважаючи на прийняті закони та створення відповідних органів, таких як Національне антикорупційне бюро України та Вищий антикорупційний суд, корупційні ризики залишаються значною проблемою. Це зумовлено недостатньою ефективністю правозастосування та викоріненням корупційних схем у державних органах. В умовах воєнного стану та отримання значної військової і фінансової допомоги від міжнародних партнерів питання корупції стає ще більш актуальним для забезпечення національної безпеки та стабільності держави. Антикорупційна стратегія України спрямована на боротьбу з корупцією, яка є ключовим елементом для стабільності та розвитку суспільства. Вона передбачає удосконалення державного управління, підвищення прозорості влади та створення умов для чесної взаємодії між державними і приватними інститутами. Запровадження цих заходів необхідне для покращення соціального благополуччя в Україні, оскільки корупція негативно впливає на доступ до якісних соціальних послуг та рівень довіри громадян до держави.

Соціальне благополуччя, в контексті антикорупційної політики, може бути розглянуте як рівень задоволення базових потреб громадян за умови відсутності системних корупційних перешкод. Запровадження антикорупційних реформ дозволяє знизити вплив корупції на соціальні послуги, що в свою чергу покращує доступ населення до освіти, охорони здоров'я, житлово-комунальних послуг та інших сфер життєдіяльності [2]. Успіхи у боротьбі з корупцією створюють основи для підвищення якості життя громадян та сприяють досягненню стійкого соціального розвитку.

Держава, що активно бореться з корупцією, здатна впроваджувати ефективні управлінські моделі, що включають підвищення ефективності державних інститутів. Ці зміни включають створення прозорих механізмів надання державних послуг, удосконалення системи моніторингу та контролю, а також підтримку принципів доброчесності в усіх сферах державної діяльності. Ці заходи, своєю чергою, безпосередньо сприяють покращенню рівня соціального благополуччя.

Активна участь громадянського суспільства в антикорупційних процесах є важливою умовою ефективної реалізації державної антикорупційної стратегії. Громадські організації, медіа та активісти виступають важливими контролерами, що забезпечують прозорість і відкритість державних органів,

а також сприяють розвитку суспільної свідомості щодо негативних наслідків корупції. Участь громадянського суспільства в боротьбі з корупцією створює умови для формування нового соціального порядку.

Ефективні антикорупційні заходи безпосередньо впливають на економічну стабільність, забезпечуючи рівні умови для розвитку бізнесу та залучення інвестицій. Прозорість і підзвітність у державних закупівлях, реалізація антикорупційних реформ на всіх рівнях управління знижують витрати на корупційні схеми, що дозволяє спрямувати додаткові ресурси на соціальні програми, включаючи охорону здоров'я та освіту [3]. Це підвищує рівень життя населення і сприяє соціальній стабільності.

Управлінці та держслужбовці, як основні ланки державного управління, мають дотримуватися високих стандартів етики та професіоналізму. Антикорупційна стратегія передбачає запровадження нових норм і принципів для державних службовців, включаючи декларування доходів, боротьбу з конфліктами інтересів та забезпечення прозорості у прийнятті рішень. Це допомагає зміцнити довіру громадян до інститутів державної влади.

Україна активно співпрацює з міжнародними організаціями, такими як ООН, Європейський Союз та інші міжнародні структури, для забезпечення стандартів антикорупційної політики. Вивчення досвіду інших країн, які досягли значних успіхів у боротьбі з корупцією, дозволяє адаптувати кращі практики для вирішення локальних проблем та інтеграції в міжнародну систему.

Впровадження антикорупційних реформ в Україні має значний потенціал для зміцнення демократичних інститутів, розвитку економіки та покращення соціального добробуту. Проте, для досягнення стійких результатів необхідно продовжувати реформи на всіх рівнях управління, зміцнювати правову систему та забезпечувати довіру населення до антикорупційних заходів [2]. Тільки за умови комплексного підходу до цих питань можна забезпечити стабільний соціальний розвиток і добробут громадян.

Одним із ефективних шляхів подолання корупційних проблем у соціально-трудових відносинах є впровадження реформ у кадровому менеджменті, зокрема посилення прозорості процесів призначення та просування на посаді. Важливою складовою є розвиток антикорупційної освіти серед працівників, підвищення їх обізнаності щодо етичних норм. Також необхідно вдосконалювати механізми внутрішнього контролю та аудиту для своєчасного виявлення порушень у кадрових і фінансових процесах. Крім того, важливим кроком є створення комісій з етики та запобігання корупції, а також застосування сучасних інформаційних технологій для забезпечення прозорості в системі соціально-трудових відносин.

Корупція є глибоко вкоріненим соціальним явищем, яке притаманне майже всім країнам світу, зокрема Україні, та є значною перешкодою для ефективного управління соціально-трудовими відносинами в Україні, оскільки вона підриває довіру до державних інститутів і порушує соціальні

та трудові права громадян. В умовах війни та кризи, коли ресурси обмежені, корупція особливо шкодить ефективному розподілу гуманітарної допомоги та соціальних виплат. Тому боротьба з корупцією у цій сфері є необхідною умовою для відновлення соціальної справедливості та стабільності в країні після завершення військових дій.

Для подолання корупції в управлінні соціально-трудовими відносинами необхідно впровадити комплексний підхід, який включає не лише правові ініціативи, але й ефективні заходи з підвищення прозорості державних органів, а також створення умов для покращення моніторингу та контролю за використанням ресурсів. Успішне вирішення цієї проблеми можливе лише за умови взаємодії держави, громадянського суспільства та міжнародних партнерів, що дозволить мінімізувати корупційні ризики та забезпечити ефективне відновлення країни після війни.

Список використаних джерел:

1. Акімов О. О., Майстренко К. М., Акімова Л. М.. Інноваційні підходи до забезпечення ефективної антикорупційної політики в контексті сучасних викликів державного управління. Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права. 2024. No 1. С. 20–25. URL: https://ep3.nuwm.edu.ua/30101/
2. Октисюк Ж. С., Кризина Н. П. Запобігання корупції на державній службі: сучасний стан та проблеми. Інвестиції: практика та досвід. Вип. № 8. 2021. С. 113–119. URL: http://www.investplan.com.ua/?n=8&y=2021
3. Ховпун О. С., Часова Т. О., Ковтун О. А. Вплив корупційних злочинів на економічну безпеку держави. Юридичний науковий електронний журнал. Вип. № 6. 2023. С. 570–572. URL: http://lsej.org.ua/6_2023/131.pdf.

O. Akhmedova
Doctor of Sciences in Public Administration, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Tourism, Hotel and Restaurant Business, Kyiv National University of Technology and Design

ENSURING SAFETY AND SECURITY IN TOURISM AND HOSPITALITY INDUSTRY THROUGH PUBLIC ADMINISTRATION STRATEGIES

Problem statement. Global challenges have a significant impact on the development of the tourism and hospitality industry, creating conditions of uncertainty that complicate the forecasting, planning and selling of tourism products. In such circumstances, the role of public administration is of particular importance and requires not only flexibility and adaptability, but also the introduction of innovative approaches to strategic planning, crisis management, cross-sectoral cooperation and sustainable development. Therefore, public administration mechanisms that can respond to changing circumstances, support the tourism and hospitality industry in times of crisis, and ensure consumer protection, their security and safety are becoming of particular importance.

Research results. Tourism is a complex object of public administration. In this respect, any public administration measures to ensure the security of tourism and the hospitality sector will only be effective if they take into account all the essential aspects of the problem or the limitations imposed on its solution. It is obvious that an important characteristic of tourism as an object of public administration is the category of "national interests". The realisation of national interests in the field of tourism ensures the satisfaction of the needs of all tourism stakeholders, whose interests include: the state; society as a whole; individual citizens-tourists (current and potential).

Thus, the tourists' interests include the possibility to exercise their rights and freedoms, to ensure guarantees of personal integrity, privacy, protection of life, health and property, intellectual and spiritual development in the process of preparation, organisation and provision of the travel.

The entrepreneurs' interests include the possibility of the right to engage freely in the entrepreneurial activities; ensuring guarantees of economic freedom; the absence of restrictions on the movement of funds and provision/receipt of information in the single tourism market; elimination of excessive administrative barriers; support for competition and restriction of monopolistic activity; inviolability of property; protection of the entrepreneur from unlawful encroachments; formation

of a favourable investment climate.

The interests of employees in the tourism and hospitality industry are related to guarantees of their labour rights, the absence of discrimination and forced labour, protection of life and health from hazardous production factors, professional growth and strengthening of material well-being.

The interests of the local population include the exercise of the right to a favourable environment and living environment, the need to strengthen public order and morality, proper sanitary and epidemiological well-being, non-discriminatory participation in tourist services, and the preservation of the original environment.

The interests of public authorities' employees who exercise functions and powers in public administration in the field of tourism and hospitality are expressed in the stability of the civil service, protection from unlawful interference in their professional service activities, protection of the employee from threats and other illegal actions in connection with the performance of their official duties, timely and full receipt of salary, and maximum implementation of civil service guarantees.

The interests of civil society are related to the preservation of cultural identity, national identity and unity of peoples, national heritage and other spiritual and material values for present and future generations. The guarantees of participation of civil society institutions in public administration of the tourism sector are the use of tourism opportunities to support social harmony and spiritual renewal of the country.

The interests of the state are conditioned by the inviolability of the constitutional order, sovereignty and territorial integrity, ensuring political, economic and social stability, as well as the unity of the tourist space, the need to comply with the law and maintain law and order in the tourist market, preventing the use of tourism and hospitality for money laundering, uncontrolled and illegal migration, smuggling of currency values and other illegal manifestations that harm the development of international cooperation.

Obviously, the security and safety of the tourism and hospitality industry is a dynamic state of protection of the relevant sphere from internal and external threats, which allows to ensure its reliable functioning and sustainable development.

Conclusions. In view of the above stated, it is worth noting that public administration in the field of tourism and hospitality in conditions of uncertainty involves the following:

- forecast, identification, analysis and assessment of security and safety threats;
- development and application of a set of operational and long-term measures to identify, prevent and eliminate security threats, localise and neutralise the consequences of their manifestation;
- application of special economic measures to ensure this safety and security;
- organisation of scientific activities in the field of tourism and hospitality security;
- coordination of the activities of central public authorities, public authorities

in the regions, and local self-government bodies in the field of tourism and hospitality security;
- financing security and safety expenditures, controlling over the targeted spending of allocated funds;
- international cooperation to ensure the security of tourism and hospitality;
- implementation of other measures in the field of ensuring security and safety in accordance with the legislation of Ukraine.

References:

1. Earl A., Hall M. Institutional theory in tourism and hospitality. Abingdon, Oxon; New York, NY : Routledge, 2021, 105 p. ISBN: 978-0-367-50775-6.
2. Ахмедова О.О., Єрмаков І.О. Особливості формування державної політики забезпечення безпеки туристичної галузі та готельно-ресторанного бізнесу. Науковий вісник Одеського національного економічного університету: зб. наук. праць; за ред.: В.В. Коваленко (голов. ред.). (ISSN 2409-9260). Одеса: Одеський національний економічний університет. 2024. № 9 (322). С. 100-110. URL: http://n-visnik.oneu.edu.ua/collections/2024/322/page.php?id=abstract/ukr/100-110

Біндас Д. Д.
аспірант НУЦЗУ

ФОРМИ І ВИДИ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ В НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЯХ

Безпека – складне соціальне явище, багатопланове і багатогранне у своїх структурних складових і проявах, що відбиває суперечливі інтереси у відносинах різних соціальних, економічних і політичних суб'єктів. При цьому потреба в безпеці належить до базисних мотиваційних механізмів людської життєдіяльності.

Варто відзначити, що проблеми цивільного захисту населення донедавна розглядалися переважно вузько спеціалізованими науковими дисциплінами. Публічно-управлінське ж осмислення виникнення, попередження та ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій необхідно починати зі з'ясування їх соціальної сутності, а також з виявлення їх зв'язку з діяльністю органів публічного управління щодо захисту законних прав та інтересів населення. Між тим, за своїм змістом s наслідками надзвичайні ситуації є дуже неоднорідними. У сучасній науковій літературі з державного управління, розглядаючи проблеми цивільного захисту населення в умовах надзвичайних ситуацій, дослідники використовують низку понять: катастрофа, лихо, катаклізм, екстремальна ситуація тощо. На перший погляд здається, що ці слова відображають однакове розуміння процесів, але насправді, якщо детально вникнути в суть цих визначень, це не так. Найбільш загальна ознака всіх вищенаведених

понять – це вихід за рамки нормального, звичного в соціальному сприйнятті.

Під нормальним розуміється таке протікання процесів або явищ, до якого соціальні інститути, спільноти, соціальні групи, індивіди і соціальні організації пристосувалися шляхом тривалої еволюції, історичного досвіду, розвитку, і відхилення від якого сприймається як негативне [1].

Загалом, форми і види цивільного захисту в надзвичайних ситуаціях повинні диференціюватися залежно від типології надзвичайних ситуацій. Дану типологію можна побудувати з таких підстав: природа виникнення, масштаби розповсюдження, сутність і характер базових явищ, швидкість розповсюдження, характер небезпеки, ступінь тривалості, характер вражаючих факторів, основні причини виникнення, характер впливу на об'єкти, критерії ризику, рівень керованості, можливість запобігання тощо. Таким чином під час організації цивільного захисту слід ураховувати географічні, часові, соціально-економічні, соціально-психологічні, соціально-політичні, демографічні, організаційно-управлінські, екологічні, специфічні (мультиплікаційні) характеристики надзвичайної ситуації.

Основними негативними наслідками надзвичайних ситуацій для населення можна назвати: втрату здоров'я (у тому числі з летальним результатом), втрату працездатності; загибель або втрату здоров'я членів сім'ї; втрату майна; часткове або повне руйнування житла; втрату роботи тощо.

Цивільний захист населення в умовах надзвичайних ситуацій може виступати в двох основних формах – обмежений і абсолютний.

Обмежений цивільний захист – це забезпечення постраждалим людям гарантованого мінімального рівня життя, захисту від важких фізичних та матеріальних втрат. Іншими словами обмежений захист – це певний мінімум в їжі, житлі і одязі, достатній для підтримки здоров'я і працездатності.

Абсолютний цивільний захист представляє собою забезпечення державою гарантованого відносного благополуччя певної категорії громадян. На нашу думку, до даної категорії повинні відноситься ті громадяни, які виконували особливі функції на території надзвичайної ситуації з великим ризиком для власного здоров'я і життя на користь більшості людей [2].

Таким чином, цивільний захист населення при надзвичайних ситуаціях представляє собою комплекс заходів, що здійснюється системою спеціалізованих у даній сфері організацій, що спрямований на реалізацію законодавчо закріплених прав, надання соціально-економічної допомоги для підтримки прийнятного рівня життя та соціально-психологічної стабільності постраждалих у даних ситуаціях громадян.

Список використаних джерел:

1. Данилишин Б. М. Природно-техногенні катастрофи: проблеми економічного аналізу та управління . К. : ЗАТ «Нічлава», 2001. 260 с.
2. Жукова Л. А. Державне управління у сфері цивільного захисту в Україні: функціонально-структурний аспект: дис. ... к.держ.упр.: спец. 25.00.02

«Механізми державного управління». К., 2007. 212 с.

Ваврищук М.В.
аспірант кафедри публічного управління та адміністрування,
Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова

ВПРОВАДЖЕННЯ КОНЦЕПЦІЇ «МІСТО НУЛЬ ВІДХОДІВ» ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

Управління відходами та циркулярна економіка – це взаємопов'язані концепції, які спрямовані на впровадження сталих підходів для збереження довкілля. Управління відходами зосереджується на мінімізації екологічних ризиків, скороченні обсягів утворення сміття та його належній утилізації шляхом переробки, повторного використання й правильного видалення. Водночас циркулярна економіка має на меті створення стійких продуктів, скорочення відходів і підвищення ефективності для вирішення екологічних, економічних і соціальних викликів.

Принципи циркулярної економіки базуються на запобіганні утворенню відходів і забруднення навколишнього середовища ще на етапі проєктування, збереженні продуктів і матеріалів у тривалому використанні та відновленні природних екосистем. Реалізація цих принципів дозволяє створити замкнену систему, у якій відходи трансформуються в нові продукти. Такий підхід зменшує екологічний слід, сприяє створенню робочих місць і стимулює розвиток екологічно чистих галузей.

Управління відходами відіграє ключову роль у впровадженні циркулярної економіки, створюючи умови для зменшення кількості відходів та їх повторного використання. Це допомагає знижувати екологічний вплив, підтримувати ринок праці та сприяти зростанню екологічно орієнтованих індустрій, що в кінцевому випадку забезпечує екологічну безпеку держави.

Лише за останні 5 років людство спожило 500 мільярдів тонн матеріалів : по суті, стільки ж, скільки було спожито за все 20 століття. Незважаючи на експоненціальний інтерес до циркулярної економіки, глобальний показник циклічного використання ресурсів залишається майже незмінним протягом останніх років, складаючи лише 7,2% у 2023 році [1]. Однак таке його значення засвідчує значне зниження порівняно з 9,1% у 2018 році, коли було опубліковано перше видання відповідного звіту, і з 8,6% у 2020 році. Іншими словами, із 100 мільярдів тонн матеріалів, які щорічно споживає світова економіка, лише 7,2% повертаються у використання у вигляді вторинної сировини.

У 2023 році порівняно з 2020 роком, загальний обсяг муніципальних відходів у країнах ЄС-27 зріс на 1% — із 233,2 мільйонів тонн до приблизно 235,4 мільйонів тонн. Порівняно з 2019 роком, це збільшення становить 4,5%

(рисунок 1). На рівні окремих країн ЄС порівняння даних за період 2020–2022 років демонструє зменшення обсягів накопичення відходів у Данії (-5,1%), Мальті (-4,2%) та Швеції (-2,4%). Водночас країни, такі як Болгарія (+8,1%), Франція та Словенія (+5,2%), демонструють найбільше зростання. В Італії зафіксовано зниження на 1,1% порівняно з 2020 роком і на 2,6% порівняно з 2019 роком [2]. Німеччина зробила найбільший внесок у загальну суму, утворивши 385 мільйонів метричних тонн відходів. Хоча Німеччина виробляє найбільше відходів у ЄС, вона продукує меншу кількість відходів на жителя, ніж у середньому по ЄС, – 4,6 метричних тонн.

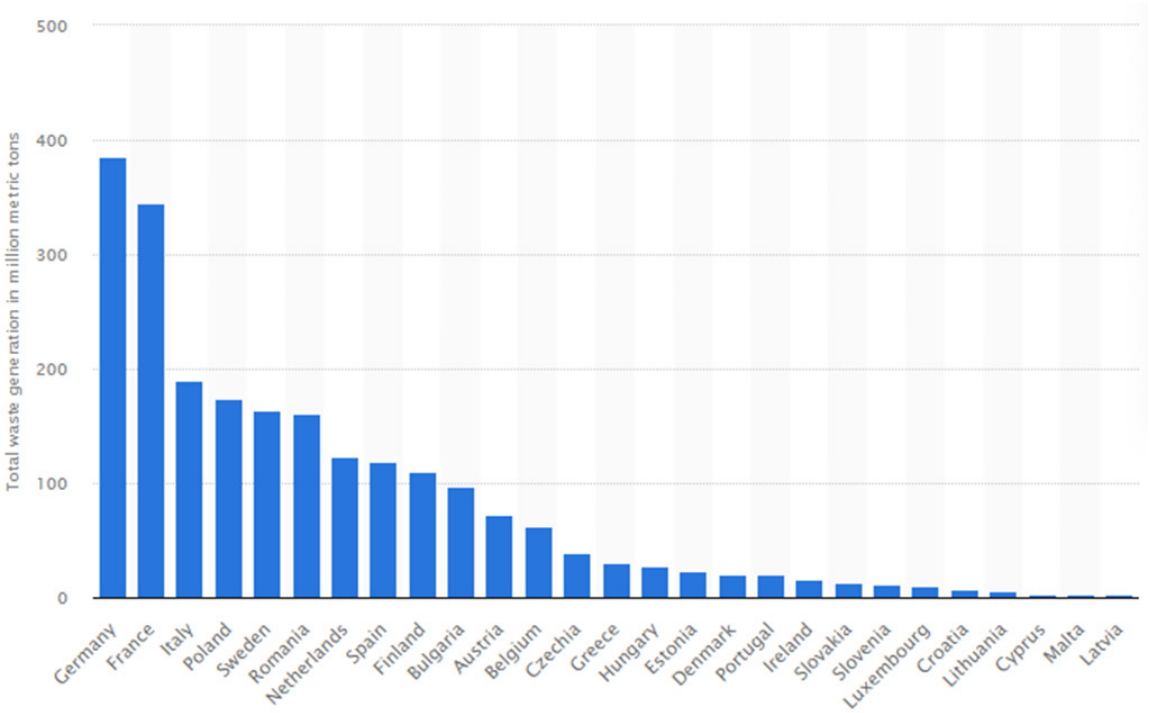

Рисунок 1. Загальне утворення відходів у Європейському Союзі (ЄС-27), 2022 р. (у мільйонах метричних тонн)

Джерело: [3].

У 2022 році кількість побутових відходів, утворених на одну людину в ЄС, становила 513 кг, що на 19 кг (4%) на одну людину менше, ніж у 2021 році (532 кг) і на 46 кг більше, ніж у 1995 році (467 кг). Утворення муніципальних відходів суттєво відрізнялося в країнах ЄС. У 2022 році найбільше побутових відходів утворили громадяни Австрії (827 кг на одну особу), Данії (787 кг) та Люксембургу (720 кг). Найменше вироблено в Румунії (301 кг), Польщі (364 кг) та Естонії (373 кг) [4].

Попри зростання обсягів утворення відходів у країнах ЄС, кількість побутових відходів, які вивозяться на звалища, продовжує скорочуватися. За період з 1995 року загальний обсяг муніципальних відходів, захоронених на звалищах, зменшився на 69 мільйонів тонн, що становить 56%: з 121 мільйона тонн (286 кг на одну особі) у 1995 році до 53 мільйонів тонн (118 кг на одну особу) у 2022 році. Це відповідає середньорічному скороченню на

3,1%. У більш короткий період, з 2004 по 2022 роки, середньорічне зменшення обсягів захоронення відходів становило 3,2%.

У результаті рівень захоронення відходів у країнах ЄС (тобто частка відходів, що потрапляють на звалища, у загальній масі утворених відходів) знизився з 61% у 1995 році до лише 23% у 2022 році.

Таблиця 1. Муніципальні відходи, захоронення на звалищах, спалювання, переробка та компостування, ЄС, 2012–2022 рр.

Рік	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	Темп росту 2022/ 2012%
млн тонн												
Захоронення на звалищах	67	63	59	57	54	53	53	55	54	52	53	79,1
Спалювання	54	56	57	57	58	59	59	59	62	62	59	109,3
Матеріальна переробка	58	56	59	63	65	66	67	67	69	72	68	117,2
Компостування	30	31	33	33	36	38	38	39	43	46	43	143,3
Інші способи	6	5	4	4	5	4	5	5	4	6	6	100,0
кг на душу населення												
Захоронення на звалищах	153	142	134	127	121	120	119	124	121	117	118	77,1
Спалювання	122	127	128	128	131	133	132	131	138	138	133	109,0
Матеріальна переробка	130	128	134	141	146	148	149	150	154	162	153	117,7
Компостування	69	71	73	75	82	85	85	87	96	102	96	139,1
Інші способи	13	11	9	9	10	10	14	12	9	13	14	107,7

Джерело: [2].

Протягом останнього десятиліття популярність здобула сучасна концепція управління «нуль відходів», яка зосереджується на мінімізації обсягів відходів шляхом раціонального споживання ресурсів та впровадження екологічно чистих виробничих технологій. Вона спрямована на розробку стійких продуктів, які забезпечують ефективну переробку та оптимальне використання природних ресурсів [5; 6].

Сьогодні ініціатива «Нуль відходів» (Zero Waste) активно поширюється серед міст Європи. До асоціації Zero Waste Europe приєднується все більше національних організацій (31) та місцевих громад (400). Zero Waste — це етична, економічна, ефективна та далекоглядна мета, яка спрямовує людей у зміні свого способу життя та звичаїв, щоб наслідувати стійкі природні цикли, де всі викинуті матеріали стають ресурсами для використання іншими [7].

Концепція «міста без відходів» передбачає повну переробку та відновлення всіх ресурсів із відходів без утворення шкідливих залишків для довкілля. Її

принципи спрямовані на максимально ефективне використання матеріалів, усунення відходів і забруднення, акцентуючи увагу на циклічній моделі виробництва та споживання. Нуль відходів — це комплексний підхід, що змінює спосіб обігу матеріалів у суспільстві, формуючи економіку замкнутого циклу, де продукти постійно використовуються, ремонтуються, відновлюються та переробляються. Успішна реалізація цієї концепції виходить за рамки інфраструктурних змін і потребує впровадження політик, які стимулюють зменшення та перенаправлення відходів. Така зміна парадигми охоплює соціально-економічні, політичні, екологічні та технологічні аспекти, залучаючи уряди, бізнес і громадян до активної участі у зміні систем та поведінки.

Соціально-економічні аспекти акцентують увагу на створенні нових робочих місць, стимулюванні розвитку «зелених» індустрій та підтримці сталого споживання. Політичний вимір охоплює розробку законодавства та дієвих механізмів для стимулювання циркулярної економіки та підтримку ініціатив, які сприяють зменшенню відходів.

Елементи екологічної безпеки фокусуються на збереженні природних ресурсів, зниженні викидів вуглекислого газу та покращенні стану довкілля. Водночас технологічний аспект передбачає інновації у сфері переробки матеріалів, розробку нових екологічних продуктів, оптимізацію виробничих процесів і створення смарт-рішень для управління відходами.

Некомерційна природоохоронна організація Zero Waste Europe запровадила систему сертифікації для муніципалітетів за програмою «Міста нуль відходів» та вже за понад 10 років залучає та підтримує більше 400 європейських муніципалітетів на шляху до зменшення утворення відходів [8]. Сертифікація передбачає єдиний перелік критеріїв, дотримання яких дозволить місту претендувати на отримання офіційного статусу міста-кандидата чи сертифікованого міста нуль відходів [9]. Метою сертифікації є надання допомогти муніципалітетам щодо дотримання норм ЄС і національних стандартів; сприяння впровадженню ефективних систем, які зберігають природні та економічні ресурси; зміцнення формуванню позитивного іміджу муніципалітету, який отримає всесвітнє визнання та довіру, за рахунок створення нових робочих місць, використання економічних стимулів, фінансування та можливостей для проведення престижних заходів.

Основна відповідальність за проходження сертифікації та дотримання містом усіх необхідних критеріїв лежить на органах місцевого самоврядування, оскільки більшість критеріїв належать до їх компетенції та потребують зусиль з боку місцевої влади. Це і комунікація з громадянами, і проведення досліджень, і втілення нових інфраструктурних проєктів. Громадські організації та локальний бізнес є важливими стейкхолдерами та можуть активно долучатися із власними ініціативами, а задача ОМС – консолідувати зусилля усіх зацікавлених сторін, забезпечити підтримку та прозоро звітувати про свою роботу над впровадженням плану «нуль відходів».

З травня 2024 року в Україні за фінансової підтримки Програми LIFE

Європейського Союзу стартував проект Zero Waste Cities in Ukraine, метою якого є підтримка органів місцевого самоврядування у впровадженні нових вимог законодавства у сфері поводження з відходами. Очікується, що досвід пілотних міст України (Луцьк, Херсон, Покровськ (Донецька область) та Люботин (Харківська область) стане прикладом для інших громад України, які також прагнуть перейти до моделі «нульових відходів» [10].

Таким чином, для досягнення успіху необхідно залучити всі рівні суспільства, що сприятиме не лише збереженню довкілля, а й формуванню відповідального суспільства, орієнтованого на довгостроковий розвиток. Трансформація міста в «нуль відходів» потребує активної участі всіх ключових учасників процесу, зокрема уряду, бізнесу, громадських організацій та самих мешканців. Це завдання передбачає не лише значні фінансові вкладення, але й глибокі зміни у культурних цінностях і звичках людей, що є однією з найскладніших перепон на шляху до цієї мети. Лише завдяки поєднанню технологічних досягнень із соціальними трансформаціями можна успішно реалізувати ідею «нульових відходів» у міському середовищі, що врешті решт сприятиме екологічній безпеці на місцевому рівні.

Список використаних джерел:

1. The Circularity Gap Report – 2023. URL: https://cdn.prod.website-files.com/5e185aa4d27bcf348400ed82/63ecb3ad94e12d3e5599cf54_CGR%202023%20-%20Report.pdf
2. Municipal waste statistics. URL: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Municipal_waste_statistics
3. Total waste generation in the European Union (EU-27) in 2022, by country. URL: https://www.statista.com/statistics/1340991/european-union-total-waste-generation-by-country/
4. Municipal waste down by 19 kg per person in 2022. URL: https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/w/ddn-20240208-2
5. Zaman, A.U. A comprehensive review of the development of zero waste management: Lessons learned and guidelines. J. Clean. Prod. 2015, 91, 12–25.
6. Zhang, S.; Tan, Q.; Xu, G.; Li, J. Unveiling characteristics and trend of zero waste research: A scientometric perspective. Environ. Sci. Pollut. Res. 2022, 29, 44391–44403.
7. Zero Waste Definition. URL: https://zwia.org/zero-waste-definition/
8. Zero Waste Cities. URL: https://zerowastecities.eu/
9. Zero Waste Cities Certification. URL: https://www.missionzeroacademy.eu/municipalities/zero-waste-cities-%20certification/
10. Zero Waste Europe participates in the Zero Waste Cities in Ukraine project with the support of the LIFE programme. URL: https://zerowasteeurope.eu/press-release/zero-waste-europe-participates-in-the-zero-waste-cities-in-ukraine-project-with-the-support-of-the-life-programme/

Галенда Р. В.,
аспірант кафедри публічного адміністрування Навчально-наукового інституту управління, економіки та бізнесу Міжрегіональної академії управління персоналом, м. Київ

ВИКЛИКИ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ СИСТЕМОЮ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

В умовах військової агресії, коли необхідність ефективної координації дій державних органів, місцевого самоврядування, сил безпеки та громадськості стає критичною передумовою виживання та збереження стабільності держави одним із ключових напрямів державної політики, що набуває особливого значення є публічне управління системою цивільного захисту. Від самого початку збройної агресії рф Україна запровадила правовий режим воєнного стану, що зумовило докорінну зміну пріоритетів у сфері безпеки, висунувши на перший план питання організації евакуаційних заходів, забезпечення життєдіяльності населення в умовах бойових дій, захисту критичної інфраструктури та адаптації державного управління до нових викликів. Водночас повстала гостра необхідність ефективної координації діяльності органів державної виконавчої влади, місцевого самоврядування, збройних сил, волонтерських та громадських організацій щодо оперативного реагування на надзвичайні ситуації воєнного характеру й забезпечення належного рівня безпеки населення українських міст і сіл.

Аналіз практичних кейсів трьох останніх років управління системою цивільного захисту в умовах воєнного стану свідчить про необхідність глибокої трансформації існуючих підходів до кризового менеджменту, удосконалення адміністративно-правових механізмів публічного управління системою цивільного захисту України в умовах наростання нечуваних до тої пори викликів безпекового характеру. Дійсно, війна актуалізувала широке коло викликів для системи цивільного захисту, які охоплюють питання евакуації, захисту критичної інфраструктури, забезпечення укриття, удосконалення законодавчої бази, соціального захисту постраждалих та кадрового забезпечення рятувальних служб. Традиційні підходи до організації заходів безпеки, що базувалися на моделі мирного часу, виявили свою недостатність у ситуації активних бойових дій, масових руйнувань критичної інфраструктури, постійної загрози авіаційних та ракетних ударів. В умовах, коли зона ризику охоплює не лише окремі території, а всю країну, в Україні, запроваджується національна система стійкості, яка передбачає "дієву координацію та чітку взаємодію органів сектору безпеки і оборони, інших державних органів, територіальних громад, бізнесу, громадянського суспільства і населення у запобіганні й реагуванні на загрози та подоланні наслідків НС, налагодження та підтримання надійних каналів комунікації державних органів із населенням на всій території України тощо" [4, с. 124-125].

Чи не першим із найбільш критичних викликів стало забезпечення ефективної евакуації населення з небезпечних зон, що вимагає оперативного прийняття рішень, налагодженої логістики та створення умов для тимчасового розміщення переміщених осіб. У практиці воєнного часу виявилися значні проблеми з евакуацією в умовах швидкої зміни бойової обстановки, особливо в регіонах, які опинилися під раптовими атаками або тимчасовою окупацією. Не менш складною є ситуація з громадянами, які відмовляються залишати свої домівки навіть за наявності безпосередньої загрози, що створює додаткове навантаження на рятувальні служби та органи місцевого самоврядування. Відсутність уніфікованих стандартів щодо дій органів цивільного захисту в таких випадках ускладнює виконання завдань, а нерідко ставить під загрозу безпеку як самих громадян, так і рятувальників, залучених до евакуації. Відтак нагальною складовою часткою при здійсненні заходів з цивільного захисту у громадах під час військових дій повстає організація соціально-психологічного супроводу населення [3, с. 100].

Не менш нагальним викликом є захист критичної інфраструктури, безперебійне функціонування якої має вирішальне значення для підтримки життєдіяльності міст та селищ, а також для стабільності обороноздатності країни. Цілеспрямовані атаки на енергосистему, транспортні вузли, об'єкти водопостачання та комунального господарства призвели до необхідності термінового створення альтернативних механізмів забезпечення громадян базовими послугами.

Надзвичайно складною проблемою залишається забезпечення укриття населення та функціонування захисних споруд, які в умовах масованих ракетних ударів та артилерійських обстрілів стають єдиним засобом збереження життів мирних громадян. Українська дійсність така, що значна частина сховищ, збудованих ще за радянських часів, виявилася непридатною для використання через багаторічну експлуатаційну занедбаність, відсутність вентиляційних та санітарних систем, недостатність запасів води та продуктів харчування. В той же час нові будівельні норми довгий час не враховували потребу в обов'язкових укриттях, що призвело до дефіциту захисних споруд у новозбудованих житлових комплексах та громадських будівлях [2, с. 152]. Державна політика в цьому напрямі має бути кардинально переглянута, передбачаючи не лише реконструкцію існуючих сховищ, але й створення нових укриттів у рамках реалізації міських та регіональних програм цивільного захисту.

Додатковим чинником, що ускладнює роботу органів цивільного захисту, є неузгодженість законодавчої бази, яка не враховує всіх аспектів управління ризиками в умовах війни. Чинні нормативно-правові акти, що регулюють питання евакуації, укриття, соціального захисту постраждалих, містять застарілі положення, які не відповідають реаліям сучасних бойових дій. Відсутність чітко визначених протоколів для органів влади на всіх рівнях, а також недостатня координація між державними структурами, місцевими

адміністраціями та громадськими організаціями призводять до затримок у прийнятті рішень, що в критичних ситуаціях може мати фатальні наслідки. Як зазначають М. Андрієнко, А. Слюсар, П. Гаман, А. Фомін та М. Стрюк "ефективне реагування на сучасні виклики та загрози потребують побудови принципово нової системи публічного управління та адміністрування у сфері цивільного захисту, яка забезпечить скоординовану, законодавчо регламентовану діяльність її суб'єктів, спрямовану на захист населення і територій від надзвичайних ситуацій" [1].

Успішна реалізація цих підходів вимагає комплексного підходу, що базується на синергії державного управління, наукових досліджень, міжнародного досвіду та громадської ініціативи. Впровадження інноваційних управлінських рішень і технологій має стати не лише інструментом підвищення ефективності заходів цивільного захисту в умовах війни, а й основою для формування нової, стійкої та адаптивної системи безпеки повоєнного часу, здатної забезпечити стабільність та захист громадян у довгостроковій перспективі. Отже, війна висунула безпрецедентні виклики перед системою цивільного захисту України, однак водночас відкрила можливості для її глибокого реформування та модернізації. Виявлені виклики та проблеми в організації системи цивільного захисту підтверджують необхідність її комплексного реформування, що включає оновлення законодавчої бази, модернізацію організаційних структур, впровадження інноваційних технологій та розширення міжнародної співпраці у сфері безпеки.

Список використаних джерел:

1. Андрієнко М. В., Слюсар А. А., Гаман П. І., Фомін А. І., Стрюк М. І. Теоретико-методологічні особливості управління єдиною державною системою цивільного захисту. Державне управління: удосконалення та розвиток. 2023. № 1. DOI: 10.36994/2786-9008-2023-1-10
2. Вадімов В. М., Пидько М. О. Проблеми цивільного захисту житлової забудови в містах України в контексті сталого розвитку. Сучасні проблеми архітектури та містобудування. 2024. Вип. 69. С. 140-156.
3. Григоренко Н. В., Гонтаренко Л. О. Основні напрямки підвищення рівня цивільного та соціального-психологічного захисту населення. Проблеми екстремальної та кризової психології. 2023. № 2. С. 94-103.
4. Терент'єва А. В. Зміна управлінської безпекової парадигми у сфері цивільного захисту: український вимір. Науковий вісник: державне управління. 2024. № 1. С. 116-132.

Гаман П.І.
доктор наук з державного управління, професор, Заслужений працівник охорони здоров'я України, провідний науковий співробітник науково-дослідного відділу інженерно-технічних заходів науково-дослідного центру цивільного захисту Інституту наукових досліджень з цивільного захисту НУЦЗ України.

ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ ЦИВІЛЬНИМ ЗАХИСТОМ В УМОВАХ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ

В умовах діючого правового режиму воєнного стану Україна потребує негайного вирішення питань цивільного захисту, що є складовою вітчизняної національної безпеки. Одним з важливих факторів функціонування системи цивільного захисту є належне державне управління, що дозволить зробити управління суспільством більш ефективним.

Визнання цивільного захисту як важливої складової національної безпеки підкріплюється змінами в міжнародному гуманітарному праві. Після зменшення напруженості у світі наприкінці XX століття, на 10-й Міжнародній конференції з цивільного захисту в Аммані (1994 рік) було введено поняття цивільного захисту. Учасники конференції прийняли Універсальну Декларацію, закликавши держави розширити поняття цивільного захисту за межі військових конфліктів. Це означає, що цивільний захист охоплює не лише військові та політичні аспекти, але й соціальні, економічні, правові, культурні, екологічні та інші сфери життя.

Прийняття Закону України «Про правові засади цивільного захисту» у 2004 році стало важливим кроком у визнанні Україною міжнародних стандартів. Цей закон визначив цивільний захист як ключовий елемент державної політики, спрямований на забезпечення безпеки в умовах надзвичайних ситуацій [1].

Система державного управління цивільним захистом відіграє ключову роль у формуванні та реалізації державної політики в різних сферах, включаючи адміністративно-політичну та соціально-економічну. Її вплив є особливо важливим у періоди, коли існує високий ризик для національних інтересів. Основна мета цивільного захисту – забезпечити безпеку населення, територій та навколишнього середовища від надзвичайних ситуацій, як у мирний, так і у воєнний час, шляхом їх запобігання та ліквідації наслідків. Це означає, що її функції не обмежуються лише окремими сферами державного управління.

Нині в світі змінюється підхід до цивільного захисту, зміщуючи акцент на стійкість держави, а не лише на реагування на надзвичайні ситуації. Це вимагає тісної співпраці між різними силовими відомствами. В Україні цей перехід відбувається в надзвичайно складних умовах воєнного стану, викликаного російською агресією. Тому система державного управління

цивільним захистом є комплексом взаємопов'язаних державних органів та посадових осіб, які, використовуючи наявні ресурси, розробляють та впроваджують рішення для забезпечення безпеки. Мета їх діяльності – прогнозувати, виявляти, запобігати та усувати загрози стабільному розвитку, особливо ті, що стосуються життєво важливих національних інтересів.

В теорії державне управління може здійснюватися в двох режимах: звичайному та надзвичайному. Перехід до надзвичайного режиму відбувається, коли виникає невідповідність між поточним і бажаним станом суспільства, що потребує зміни цілей та методів управління. Це може бути пов'язано з появою нових напрямків розвитку або з кризовими ситуаціями. У таких випадках управління в надзвичайних умовах стає необхідним. Саме тому у відповідь на оголошення Президентом України введення воєнного стану, який був затверджений Верховною Радою, Уряд України 24 лютого 2022 року, зібравшись у Києві, прийняв важливе рішення – активувати план цивільного захисту у зв'язку з воєнним станом. Прем'єр-міністр підкреслив, що цей крок необхідний для посилення обороноздатності країни та забезпечення безпеки населення в умовах російської агресії. За словами очільника уряду, це рішення дозволить ефективно використовувати всі доступні ресурси для підтримки військових та оборони в цілому. Крім того, Прем'єр-Міністр повідомив, що місцевим органам влади доручено прискорити евакуацію цивільних осіб з районів, де ведуться активні бойові дії. Він також зазначив, що соціальні служби працюють над тим, щоб допомогти українцям, які були змушені покинути свої домівки.

Після активації плану цивільного захисту України для надзвичайних ситуацій, встановивши найвищий рівень готовності, Уряд доручив міністерствам та іншим органам влади на всіх рівнях: активувати власні плани цивільного захисту; забезпечити переведення всіх систем цивільного захисту в стан «Повна готовність» та оперативно інформувати про виконання цих заходів Державну службу з надзвичайних ситуацій. А обласним державним адміністраціям - організувати евакуацію населення з зон збройних конфліктів. Іншим обласним адміністраціям доручено приймати рішення про евакуацію при загрозі конфліктів на їх території. Державним органам, відповідальним за евакуацію - забезпечити евакуацію матеріальних та культурних цінностей при загрозі їх знищення. Проте на практиці виконання цих завдань виявилося неефективним, подекуди неможливим. Зазначене підтверджує, що як і будь-яка соціальна система, управління цивільним захистом має складну структуру з ієрархією. На вершині цієї структури завжди знаходиться стратегічний рівень, де приймаються найважливіші політичні рішення, які втілюються в законах, концепціях та стратегіях. Ці рішення тісно пов'язані з політичним та державним управлінням, визначаючи загальну політику, її концептуальні основи та завдання.

Ефективність управління є ключовою для безпеки держави тому необхідно внести уточнення до вітчизняного законодавства щодо розподілу функцій

та завдань між органами державної влади та місцевого самоврядування в умовах воєнного стану. Комплекс заходів при переході від повсякденної діяльності до режиму воєнного стану, чітко визначений на законодавчому рівні має регламентувати коригування планів переведення органів управління складових єдиної державної системи цивільного захисту в режим воєнного стану з урахуванням досвіду їхньої поточної діяльності, підвищення можливостей органів управління та сил цивільного захисту щодо швидкого та ефективного реагування на надзвичайні ситуації воєнного характеру шляхом оснащення системи управління сучасними телекомунікаційними засобами, обладнанням, захищеним від військових впливів, зокрема при проведенні заходів протимінної діяльності; покращення взаємодії між органами управління цивільного захисту та Збройними Силами України та іншими військовими формуваннями шляхом оптимізації та уніфікації їхніх структур.

Список використаних джерел:

1. Про правові засади цивільного захисту: Закон України від 2004 р. Відомості Верховної Ради України. 2004. № 39. Ст. 488.
2. Про організацію функціонування єдиної державної системи цивільного захисту в умовах воєнного стану: розпорядження Кабінету Міністрів України від 24.02.2022 № 179-р.

Кисельова О. Г.
здобувач другого курсу магістерської форми навчання

СУТНІСТЬ КАТЕГОРІЇ “НАДЗВИЧАЙНИЙ СТАН”, В ДЕРЖАВНОМУ УПРАВЛІННІ.

На сучасному етапі в країні сформувався загальний стан, який призводить до актуалізації ролі державного управління в регулюванні надзвичайних станів. Він включає в себе різноманітні фактори, такі як соціально-політична нестабільність, економічна криза, військові загрози або збройні конфлікти, природні катастрофи та техногенні аварії, несподівані глобальні кризи, технологічні інновації та ризики кібербезпеки, погіршення екологічної ситуації, тощо. В усіх цих випадках державне управління повинно бути готове до швидкого реагування, мобілізації ресурсів, координації з різними органами влади та міжнародними партнерами, щоб ефективно регулювати ситуацію і мінімізувати її наслідки.

В умовах військової загрози або збройного конфлікту, атаки на критичні інфраструктури, зломи державних установ роль державного управління стає особливо важливою. В таких ситуаціях країна може зіткнутися з необхідністю мобілізації ресурсів для захисту національної безпеки та територіальної цілісності, забезпеченні захисту інформаційної безпеки, наданні відповіді

на кіберзагрози, відновленні нормального функціонування систем, а також запровадження обмежень для забезпечення оборони та боротьби з тероризмом.

У країні, де існує соціально-політична напруга, можуть виникнути передумови для введення надзвичайного стану. Це може бути результатом масових протестів, політичних конфліктів або громадянських заворушень. Такі ситуації часто призводять до дестабілізації внутрішньої ситуації в країні, де державне управління має зреагувати швидко, щоб відновити порядок, захистити громадян і уникнути подальших загроз для безпеки.

В умовах глобальних загроз, таких як пандемії чи міжнародні терористичні акти, серйозні економічні труднощі можуть призвести до зростання напруги, паніки серед населення та підвищити ризик масових протестів. В таких умовах державне управління повинно приймати термінові заходи для регулювання економіки, забезпечення мінімального рівня соціального забезпечення та відновлення нормальної життєдіяльності.

Надзвичайний стан часто є наслідком природних катастроф (землетруси, повені, урагани) або техногенних аварій (вибухи, аварії на хімічних чи атомних об'єктах), екологічних катастроф (хімічні викиди, забруднення води, глобальні зміни клімату, масові лісові пожежі). В таких ситуаціях можливе руйнування інфраструктури, що значно ускладнює життя населення і створює додаткові загрози для здоров'я та безпеки громадян. Державне управління в таких умовах має оперативно організувати рятувальні роботи, забезпечити постраждалих їжею, водою, ліками та організувати відновлення пошкодженої інфраструктури.

Згідно Закону України «Про правовий режим надзвичайного стану», «надзвичайний стан - це особливий правовий режим, який може тимчасово вводитися в Україні чи в окремих її місцевостях при виникненні надзвичайних ситуацій техногенного або природного характеру не нижче загальнодержавного рівня, що призвели чи можуть призвести до людських і матеріальних втрат, створюють загрозу життю і здоров'ю громадян, або при спробі захоплення державної влади чи зміни конституційного ладу України шляхом насильства і передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню та органам місцевого самоврядування відповідно до цього Закону повноважень, необхідних для відвернення загрози та забезпечення безпеки і здоров'я громадян, нормального функціонування національної економіки, органів державної влади та органів місцевого самоврядування, захисту конституційного ладу, а також допускає тимчасове, обумовлене загрозою, обмеження у здійсненні конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень» (розділ I ст.1). В розділі III ст. 9 визначена діяльність та повноваження органів державної влади та органів місцевого самоврядування в умовах надзвичайного стану.

Введення надзвичайного стану регулюється Конституцією (ст. 64) та

Законом України "Про надзвичайний стан" в яких зазначено, хто має право оголосити надзвичайний стан, за яких умов, а також які можуть бути введені обмеження.

Кодекс ЦЗ України регулює в державі дії, пов'язані із захистом населення та навколишнього природного середовища від надзвичайних станів. Ним визначено повноваження у сфері цивільного захисту органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, завдання та обов'язки суб'єктів господарювання незалежно від форм власності та підпорядкування, права та обов'язки громадян.

Згідно з вимогами Кодексу ЦЗ України, цивільний захист забезпечується з урахуванням особливостей, визначених Законом України «Про основи національної безпеки України», суб'єктами, уповноваженими захищати населення, території, навколишнє природне середовище, майно.

Згідно робіт проф. Крюкова О. І., «…організація цивільної безпеки безпосередньо пов'язані з процесами публічного управління. Воно представляє собою систему заходів, які реалізуються на певних етапах управлінської діяльності (планування, прийняття рішень, управління і контролю за їх виконанням), спрямованих на запобігання виникнення надзвичайного стану, реагування на НС, ліквідацію та попередження їхніх наслідків. При цьому публічне управління у сфері цивільної безпеки – це не лише надзвичайно об'ємна галузь права, а й дуже мобільна складова публічного управління. Вона передбачає оперативне та системне реагування на НС»

Для забезпечення реалізації державної політики у сфері цивільного захисту в мирний час та в особливий період створено єдину державну систему ЦЗ (ЄДСЦЗ). Вона складається із органів управління, сил та засобів у вигляді функціональних і територіальних підсистем, що постійно діють. Її діяльність визначається Положенням про ЄДСЦЗ.

Таким чином роль державного управління в умовах надзвичайного стану є ключовою для забезпечення безпеки, мінімізації негативних наслідків для громадян та інфраструктури, відновлення стабільності та нормального функціонування країни, повинне забезпечити контроль оперативну координацію дій різних структур, що дозволяє державі діяти в умовах кризи, коли звичайні методи управління не можуть забезпечити належний рівень безпеки та стабільності. Воно охоплює також стратегічне планування та надання допомоги постраждалим. Тому від якості управлінських рішень і своєчасного реагування залежить успіх у боротьбі з надзвичайною ситуацією.

Список використаних джерел:

1. Закон України Про правовий режим надзвичайного стану
2. /Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2000, № 23, ст.176
3. Конституція України (1996): [із змін. і допов.] станом на груд. 2011р. – Одеса: Негоціант, 2005.- 80 с.
4. Крюков О.І. Публічне управління у сфері цивільної безпеки: навчальний

посібник. / Помаза-Пономаренко А.Л., Лопатченко І.М. / Харків : НУЦЗУ, 2024. 216 с.

Колеснік Н.В.
старший викладач кафедри освітнього менеджменту, державної політики та економіки

Нікульченко В.В.
старший викладач кафедри освітнього менеджменту, державної політики та економіки

ЛЮДСЬКИЙ ЧИННИК - ОДИН ІЗ КЛЮЧОВИХ АСПЕКТІВ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ БЕЗПЕКИ ПРАЦІ.

Актуальність даної теми зумовлена тим, що одна з головних причин виробничого травматизму міститься в особливості людського фактору, в індивідуальності кожного працівника, його ставлення до виконання заходів щодо особистої безпеки, яка стає одним з найважливішим наслідком недоліків у роботі працівників та керівників підприємств, організацій та установ. Саме тому і виникає питання: які ж є можливі заходи щодо пошуку нових методів профілактики нещасних випадків на виробництві, щоб якнайшвидше досягти потрібного результату.

Statement of the problem. The relevance of this topic is due to the fact that one of the main causes of industrial injuries lies in the peculiarities of the human factor, in the individuality of each employee, his attitude to the implementation of measures for personal safety, which becomes one of the most important consequences of deficiencies in the work of employees and managers of enterprises, organizations and institutions. That is why the question arises: what are the possible measures to find new methods of preventing accidents at work in order to achieve the desired result as soon as possible.

Keywords: labor protection, accident, industrial injuries, human factors, occupational safety.

Законодавством та нормативно-правовими актами з охорони праці визначено, а саме: статтею 13 Закону України «Про охорону праці», що роботодавець зобов'язаний створити на робочому місці в кожному структурному підрозділі умови праці відповідно до нормативно-правових актів, а також забезпечити додержання вимог законодавства щодо прав працівників у галузі охорони праці, а статтею 14 цього Закону, передбачено, що працівники, у свою чергу, мають знати й виконувати вимоги нормативно-правових актів з охорони праці, правила поводження з устаткуванням, користуватися засобами колективного та індивідуального захисту, дбати про особисту безпеку і здоров'я, а також про безпеку і здоров'я оточуючих

їх людей, під час виконання своїх трудових обов'язків. При умові виконання вище зазначеного, факти виробничого травматизму повинні бути майже відсутні.

Кожен працівник повинен розуміти важливість питань безпеки, їх життєву необхідність які є ключовими як у виробничій діяльності так і в повсякденному житті. Адже лише вдосконаленням техніки та розвитком науки неможливо вирішити проблему захисту життя та здоров'я людей. Сучасні дослідження показують, що виникнення виробничого травматизму в основному залежить від «людського фактору».

Людський фактор – це система суб'єктивних особливостей трудового процесу, що характеризується комплексом психофізіологічних особливостей працівників (сприйняття інформації, прийняття рішень, психологічні установки тощо) і їх соціальних ролей, що відіграє важливу роль у промисловій безпеці та охороні праці [1].

Установлено, що так званий «людський фактор» присутній у формуванні причин майже 90% нещасних випадків. Уроджене почуття небезпеки в людини розвинене недостатньо й у ряді мотивацій її діяльності «безпека» стоїть на другому місці після «вигоди». Тому нещасні випадки частіше пов'язані зі ставленням до питань охорони праці, ніж із кваліфікацією працюючих або конструкцією машин [2].

Провокувати прояв людського фактору (помилкові дії) індивіда як причину порушення правил безпеки і здійснення нещасного випадку можуть різні фактори [3]: нестача професійних знань, поверхневий інструктаж, незнання специфіки підприємства; мотивація отримання вигоди чи економії часу і сил при виконанні виробничого завдання (спрощення технологічної процедури); стан втоми, перевтоми у зв'язку з фізичними та нервово-психічними перевантаженнями; стан стресу, емоційний шок працівника; екстремальні (позаштатні) ситуації на виробництві; алкогольне чи наркотичне сп'яніння.

Вплив людського фактора на формування безпеки праці об'єктів господарської діяльності є дуже актуальним і тому досліджувався різними вченими та науковцями, такими як: О. Ільїн, Дж. Джуран, К. Ісікава, К. Мелер, Б. Смід, В. Шухарт, В. Черняк та інші. Враховуючи зміни нормативно--правових актів, техніці, виробництві, актуальним є подальше вивчення впливу людського фактору на безпеку праці.

Проблема людського фактору охоплює педагогічний, психологічний та медичний аспекти, що вимагає комплексного підходу до його вивчення. Вирішальним аспектом, який слід враховувати, є організація робочого середовища, оскільки вона відіграє ключову роль у визначенні умов і характеру завдань працівників.

Психологічні методи дозволяють прогнозувати ймовірність помилкового, уповільненого, неправильного сприйняття працівником різних зовнішніх сигналів; допомагають правильно та своєчасно оцінювати різні ситуації, приймати адекватні рішення; виконувати дії точно, своєчасно та

скоординовано. Ці методи дозволять виявити рівень відповідальності, дисциплінованості та мотивації до безпечної трудової діяльності та порушень вимог безпеки, схильність до ризику, характерологічні особливості тощо. Дуже важливо включати в оцінку людського фактора дослідження не тільки штатних ситуацій, а й можливих небезпечних ситуацій [1]. Лише комплексний аналіз усіх аспектів складників дозволить формувати поняття людського фактора у складі єдиної системи, зможе дати інформацію про те, які заходи профілактики виробничого травматизму будуть ефективними та необхідними.

Щоб виправити упереджені думки, які склалися, вкрай важливо встановити належну систему навчання для забезпечення безпечної роботи, Це передбачає використання в якості основи навчально-методичних ресурсів. Зусилля щодо підвищення безпеки на робочому місці повинні здійснюватися з ретельним дотриманням встановлених стандартів, правил, положень, інструкцій та проектів виконання робіт.

З метою забезпечення безпеки праці на керівника покладається контроль за додержанням працівниками вимог, не допускати до роботи непронавчених та непроінструктованих працівників без належних засобів захисту, усувати від роботи осіб у нетверезому стані.

Запорука успіху полягає не тільки в контролі з боку керівників, а й у здатності співробітників проявляти самоконтроль протягом робочого дня. Ефективність такого підходу залежить від широкого впровадження заходів контролю.

Почуття єдності команди позитивно впливає як на продуктивність, так і на безпеку на робочому місці. Подолання щоденного стресу, який є природною частиною будь-якої роботи, стає легшим у згуртованій команді, ніж у суперечливому середовищі. Було помічено, що працівники, яким бракує поваги в команді, частіше схильні до травм.

Якість моральної атмосфери колективу безпосередньо залежить від рівня виробничого середовища, власної участі працівників у прийнятті рішень, гласності тощо.

Зусилля щодо охорони праці повинні бути спрямовані на мотивацію працівників до своєчасності та дотримання всіх правил та вимог безпеки праці.

Такі елементи, як повага та визнання, відіграють вирішальну роль у створенні позитивної робочої атмосфери в команді. Коли керівники відкрито визнають досягнення співробітників, це мотивує їх працювати продуктивніше та безпечніше. Визнання може проявлятися різними способами, наприклад, винесення подяки у присутності всіх працівників тощо.

Сама по собі політика охорони праці не покращує безпеку. Результат залежить від того, яке їй надається значення. Розуміння цього значення є ключовим для створення культури охорони праці.

Список використаних джерел:
1. Марчишина Є. І. Оцінка впливу людського чинника на ризик травматизму працівників на робочому місці. Проблеми та перспективи розвитку технічних та біоенергетичних систем природокористування : зб. матеріалів доп. учасн. XIX Міжнар. наук.-практ. конф. URL: https:// nubip.edu.ua/sites/ default/files/u132/19_npp_mt_2019.pdf#page=34. (дата звернення: 24.01.2025).
2. Білько Т. О. «Людський фактор» у формуванні причин нещасних випадків. Проблеми та перспективи розвитку технічних та біоенергетичних систем природокористування: зб. матеріалів доп. учасн. XIX Міжнар. наук.-практ. конф. URL: https://nubip.edu.ua/sites/default/files/u132/19_ npp_mt_ 2019. pdf# page=34. (дата звернення: 15.01.2025).
3. Психологія небезпеки. Охорона праці та пожежна безпека в Україні: веб-сайт. URL: https://otipb.at.ua/load/psikhologija_nebezpeki/24-1-0-2261. (дата звернення: 18.02.2025).

Коломий В. І.
аспірант ЛНУВМБ імені С. З. Ґжицького

ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА РЕАГУВАННЯ НА НАДЗВИЧАЙНІ СИТУАЦІЇ ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ СОЦІАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

В умовах постійної зміни екологічних, економічних та політичних реалій Україні необхідно здійснити більш цілісну та синергетичну політику реагування на надзвичайні ситуації, яка передбачає як оперативне управління кризами, так і гарантування соціальних прав і свобод громадян під час таких криз. Соціальна безпека, у цьому контексті, повинна розглядатися як фундаментальний елемент національної безпеки, що включає не лише мінімізацію наслідків катастроф, але й забезпечення відновлення нормального соціального життя, стабільності та довіри до органів влади.

Однак, в Україні існують численні проблеми, що ускладнюють ефективне реагування на надзвичайні ситуації через призму соціальної безпеки [2]. Це і недостатнє фінансування системи реагування, і відсутність належної підготовленості органів влади до негайних дій, і невизначеність соціальних механізмів підтримки постраждалих. Враховуючи сучасні загрози, включаючи військові конфлікти та глобальні зміни клімату, державна політика має бути гнучкою, інтегрованою і здатною швидко реагувати на нові виклики в межах соціального та національного контексту.

Управління надзвичайними ситуаціями в Україні стало надзвичайно важливим аспектом державної політики через постійні загрози, з якими країна стикається в умовах сучасних війни та техногенних катастроф. Одним із основних викликів є забезпечення ефективного моніторингу та реагування

на ситуації в умовах обмежених ресурсів, які можуть бути розподілені між різними регіонами та напрямками. Військові конфлікти і геополітична ситуація значно ускладнюють організацію кризового реагування на рівні місцевих органів влади, що вимагає нових підходів до координації та управління.

Одним із основних елементів для розв'язання цієї проблеми є поліпшення взаємодії між центральними органами влади, місцевими органами самоврядування та добровільними структурами. Недавні реформи в Україні, зокрема децентралізація, відкрили нові можливості для посилення місцевої готовності до надзвичайних ситуацій [4]. Місцеві громади отримали більшу автономію у вирішенні питань безпеки, що дозволяє організовувати швидшу реакцію та локалізацію загроз на місцях. Однак це також створює потребу в значно кращій координації та спільних навчаннях на національному рівні, щоб усі ланки системи могли ефективно взаємодіяти в екстремальних умовах.

Значне значення у цьому процесі має розвиток національної системи цивільного захисту, яка має включати не лише механізми готовності та швидкого реагування, а й активне навчання та підвищення кваліфікації працівників. Це передбачає активну участь не лише державних структур, але й громадських організацій, підприємств, медичних та навчальних закладів. Враховуючи специфіку України, значна увага повинна бути приділена злагодженій роботі в умовах обмежених можливостей, що виникають у зв'язку з воєнними діями на сході країни. Одним із пріоритетних напрямків є удосконалення нормативно-правової бази. Проте на сьогодні існуючі закони і механізми не завжди відповідають сучасним вимогам, зокрема в умовах гібридних загроз, таких як кібернапади, а також у випадках, коли мова йде про синергетичні загрози – поєднання природних катастроф і техногенних інцидентів. Тому необхідно постійно адаптувати законодавство під нові виклики та технологічні зміни, що дозволить забезпечити національну безпеку на належному рівні.

Управлінські підходи до реалізації державної політики соціальної підтримки в Україні перебувають під постійним впливом змін, зумовлених різними факторами, такими як військові дії, економічні труднощі та зміни в соціальній структурі суспільства. Зокрема, в умовах поточної війни та економічної нестабільності важливість соціальної підтримки як основи національної безпеки стає очевидною. Одним з основних завдань держави є не лише забезпечення базових соціальних гарантій, а й своєчасне реагування на надзвичайні ситуації, що потребують значних ресурсів для підтримки найбільш вразливих верств населення.

Управління в сфері соціальної підтримки на сучасному етапі України вимагає інтеграції різноманітних інструментів та механізмів на рівнях від місцевого до національного. Децентралізація, яка дала можливість місцевим органам влади більш ефективно управляти соціальними програмами, сприяла появі нових моделей взаємодії між державними структурами та громадянами. Проте це також висвітлює проблему відсутності єдиного координаційного

органу, що б чітко керував усіма аспектами соціальної підтримки в кризових умовах. Наразі одним із ключових управлінських підходів є запровадження електронного урядування для полегшення доступу громадян до соціальних послуг. Водночас, це дає змогу зменшити адміністративні бар'єри та підвищити ефективність соціальних програм. Крім того, важливим є активне залучення громадських організацій та бізнес-структур до реалізації соціальних ініціатив, що дозволяє оперативно реагувати на зміни ситуації та направляти ресурси на найбільш гострі потреби. У цьому контексті важливою є не лише підтримка соціальних програм, але й розвиток інфраструктури для надання допомоги та лікування постраждалих у разі надзвичайних ситуацій.

Проте, незважаючи на певний прогрес, існує низка проблем, що потребують вирішення для ефективної реалізації державної політики соціальної підтримки. По-перше, це недостатня координація між державними установами та органами місцевого самоврядування, що призводить до дублювання функцій та затримок у наданні допомоги [1]. По-друге, фінансування соціальних програм часто є нестабільним, що ускладнює їх виконання, особливо в кризові періоди. Тому основними напрямками удосконалення управлінських підходів у цій сфері є зміцнення міжвідомчої координації та підвищення фінансової стабільності системи соціальної підтримки.

Управлінські підходи до реалізації державної політики соціальної підтримки на сучасному етапі в Україні значно змінилися, зокрема через кризові ситуації, що виникають внаслідок війни, економічної нестабільності та соціальних трансформацій. Першочерговим завданням держави є забезпечення доступу до соціальних гарантій для найбільш вразливих груп населення. Для ефективного управління соціальними програмами в Україні потрібно застосовувати різноманітні інструменти, такі як децентралізація, електронне урядування та міжвідомча співпраця. Трансформація управлінських підходів у цій сфері також вимагає впровадження нових механізмів, здатних оперативно реагувати на надзвичайні ситуації, зберігаючи стабільність соціальної системи.

З точки зору забезпечення ефективності управлінських підходів у реалізації державної політики соціальної підтримки необхідно зазначити, що в умовах сучасної України важливу роль має швидка адаптація до змін та постійна оцінка результатів через механізми моніторингу та зворотного зв'язку. Це дозволяє вчасно коригувати стратегії та оптимізувати ресурси для досягнення найбільш ефективних результатів у підтримці населення, особливо у кризових ситуаціях. У контексті трансформації управлінських підходів у реалізації державної політики соціальної підтримки на сучасному етапі, важливу роль відіграють інноваційні технології, децентралізація та гнучкість управлінських механізмів. Сучасні виклики, такі як пандемії, військові конфлікти та економічні труднощі, вимагають від державних органів швидкої адаптації до нових реалій і мобільності в ухваленні рішень.

Ефективне забезпечення соціальної безпеки населення України під час

війни потребує чіткого механізму дій, який має базуватися на інтеграції державних та громадських зусиль. Одним із ключових механізмів є створення єдиної національної системи координації дій у сфері соціального захисту, яка об'єднує центральні органи виконавчої влади, місцеве самоврядування, волонтерські організації та міжнародних партнерів. Ця система передбачає запровадження оперативного обліку потреб громадян через цифрові платформи та мобільні додатки, що дозволяють ідентифікувати найбільш уразливі категорії населення та адресно надавати їм допомогу.

Ще одним важливим кроком є створення регіональних кризових центрів соціальної підтримки, які забезпечують комплексний підхід до реагування на надзвичайні ситуації. Такі центри можуть включати штаби швидкого реагування, мобільні бригади для доставки гуманітарної допомоги, а також пункти тимчасового розміщення для переміщених осіб [3]. Окремо пропонується впровадження програм соціальної реабілітації для постраждалих, які включають психологічну підтримку, професійну перепідготовку та соціалізацію. Ці механізми повинні доповнюватися постійним моніторингом ефективності дій та залученням громадян до процесу прийняття рішень, що сприятиме підвищенню довіри до державних інституцій та зміцненню соціальної стабільності.

Ефективна реалізація соціальної політики залежить від здатності державних інституцій взаємодіяти з місцевими органами влади, громадськими організаціями та бізнесом, що дозволяє забезпечити комплексний підхід до вирішення соціальних проблем на всіх рівнях. Із запровадженням цифрових платформ і сучасних технологій в управлінні, громадяни отримують більший доступ до соціальних послуг, а процес надання підтримки стає прозорішим і зручнішим. Залишаються невирішеними питання, пов'язані з кадровим забезпеченням цієї сфери, що потребує вдосконалення професійної підготовки управлінців, а також з удосконаленням законодавчої бази для підвищення ефективності соціальної підтримки в умовах постійних криз. Для забезпечення стабільності та розвитку в цій галузі необхідно зосередити зусилля на створенні гнучкої системи управління, яка буде здатна оперативно реагувати на швидко змінювані умови та потреби громадян.

Список використаних джерел:

1. Линдюк С. Концептуальні засади забезпечення соціальної безпеки людини в умовах гібридної війни та шляхи їх запобігання. Науковий вісник Дніпровського університету внутрішніх справ, 2019, № 1, с. 56–62.
2. Томків І., Гуртовий Д. Механізм державного реагування на загрози суспільно-політичного характеру (світовий та вітчизняний досвід). Економіка та суспільство, 2022, №60, с. 54–60.
3. Авер'янов В.Б. Сутнісні ознаки державної політики реагування на кризові ситуації, що загрожують національній безпеці України. // Збірник

наукових праць Львівського державного університету внутрішніх справ, 2018, № 2, с. 16–20.
4. Резнікова О. Національна стійкість: концептуальні засади та модель забезпечення в Україні. // Монографія, 2020. URL: https://www.marshallcenter.org/sites/default/files/files/2022-04/Reznikova_Resilience_UKR.pdf?utm_source=chatgpt.com

Кравченко Ю.П.
кандидат економічних наук, доцент, провідний науковий співробітник науково-дослідного відділу цивільного захисту науково-дослідного центру цивільного захисту Інституту наукових досліджень з цивільного захисту НУЦЗ України.

Михайлов В.М.
доктор педагогічних наук, професор, молодший науковий співробітник науково-дослідного відділу цивільного захисту науково-дослідного центру цивільного захисту Інституту наукових досліджень з цивільного захисту НУЦЗ України.

УНІФІКАЦІЯ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПРОТИПОЖЕЖНОЇ ПРОДУКЦІЇ З ВИМОГАМИ КРАЇН-ЧЛЕНІВ МЕХАНІЗМУ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ ЄС

Повномасштабне вторгнення російської федерації в Україну та запровадження воєнного стану внесли свої корективи у всі сфери суспільного життя. Перед Державною службою України з надзвичайних ситуацій також постали нові виклики, які потребували оперативного реагування, модифікації, нових алгоритмів дій та логістичних рішень для ефективної діяльності в нових надскладних умовах. З уведенням воєнного стану єдину державну систему цивільного захисту було приведено у режим функціонування в умовах особливого періоду [1].

З 24 лютого 2022 року, коли Росія розпочала широкомасштабну агресію проти України, наша країна опинилася перед екзистенційною загрозою. Війна спричинила колапс соціально-економічної системи, масштабні руйнування критичної інфраструктури, промислових та житлових будівель. Внаслідок безжальних бомбардувань, деякі українські населені пункти були зрівняні з землею, що змусило мільйони людей шукати притулок в інших регіонах України та за кордоном. До звичайних причин пожеж додалася серйозна небезпека їх виникнення через російські обстріли. Зокрема, більшість пожеж (близько 90%), які зафіксували підрозділи ДСНС, були спричинені бойовими діями Росії в Україні, а саме: влучанням снарядів та їхніх уламків, вибухами від них, ракетними та стрілецькими обстрілами.

Щоб пожежно-рятувальні підрозділи ДСНС України могли ефективно виконувати свої завдання в складних умовах, вони повинні бути забезпечені високоякісним спорядженням, зокрема пожежними рятувальними поясами. Ці пояси, згідно з чинними нормативними вимогами, призначені для: забезпечення безпеки пожежників (страхування та саморятування); рятування людей під час пожеж та рятувальних робіт; кріплення необхідних інструментів, таких як пожежна сокира та карабін. Реалізувати це можливо шляхом державного регулювання через встановлення технічних вимог в ДСТУ з метою забезпечення балансу державних і приватних інтересів.

В Україні виробництво та регулювання протипожежної продукції характеризується певними особливостями, що відрізняються від підходів у країнах Європейського Союзу, де застосовуються національні нормативні документи з різними конструктивними та технічними вимогами. Одним із прикладів такої продукції є пожежні пояси. Пояс пожежний - пояс пожежний рятувальний використовується як засіб індивідуального захисту людини під час гасіння пожеж та проведення пожежно-рятувальних робіт, призначений для страхування, саморятування пожежника і рятування людей, а також для кріплення на ньому пожежної сокири та пожежного карабіну. Використовується сумісно з бойовим одягом пожежника. Загальні технічні вимоги та методи випробувань до яких наведено у чинному в Україні національному стандарті ДСТУ 4262-2003 Пояси пожежні рятувальні. Загальні технічні вимоги та методи випробування, який в Україні застарів та потребує перегляду й оновлення.

Галузь протипожежної безпеки, технологій і матеріалів швидко розвивається, і відповідно нормативні акти повинні постійно вдосконалюватися, щоб відповідати сучасним вимогам. В нашій країні є чинними низка національних стандартів, які містять європейські технічні вимоги та методи випробування індивідуального спорядження для захисту від падіння з висоти, а саме: ДСТУ EN 354:2017 Індивідуальне спорядження для захисту від падіння. Стропи (EN 354:2010, IDT), ДСТУ EN 355:2017 Індивідуальне спорядження для захисту від падіння з висоти. Амортизатори (EN 355:2002, IDT), ДСТУ EN 358:2022 Індивідуальне спорядження для захисту від падіння з висоти. Пояси та стропи для утримування або обмежування (EN 358:2018, IDT), ДСТУ EN 361:2017 Індивідуальне спорядження для захисту від падіння з висоти. Спорядження для всього тіла (EN 361:2002, IDT), ДСТУ EN 362:2017 Індивідуальне спорядження для захисту від падіння з висоти. З`єднувачі (EN 362:2004, IDT), ДСТУ EN 363:2017 Індивідуальне спорядження для захисту від падіння. Системи індивідуального захисту від падіння (EN 363:2008, IDT), ДСТУ EN 364-2001 Індивідуальне спорядження для захисту від падіння з висоти. Методи випробовування (EN 364:1992, IDT), ДСТУ EN 365:2017 Індивідуальне спорядження для захисту від падіння з висоти. Загальні вимоги до інструкцій щодо використання, технічного обслуговування, періодичного перевіряння, ремонтування, маркування та пакування (EN 365:2004; AC:2006, IDT).

Спорядження для захисту, що відповідає міжнародним стандартам, має

суттєві відмінності від вітчизняних аналогів як в конструкції, так і в технічних вимогах. Воно призначене для виконання спеціальних робіт на висоті і вимагає проходження професійної підготовки. Проте, національні стандарти не містять технічних вимог та методів контролю щодо захисту від ключових небезпек, з якими стикаються пожежники, а саме: впливу відкритого полум'я, теплового випромінювання та контакту з розігрітими поверхнями.

З огляду на те, що Україна активно адаптує своє законодавство до стандартів Європейського Союзу, зокрема через Угоду про асоціацію, існує нагальна потреба в приведенні української протипожежної продукції у відповідність до європейських вимог. Це необхідно для підвищення її конкурентоспроможності на міжнародному ринку. Зважаючи на це, актуальним завданням є розробка нового національного стандарту, який враховуватиме сучасні європейські підходи до забезпечення безпеки пожежників під час роботи на висоті, а також при проведенні пожежно-рятувальних операцій та саморятування.

Список використаних джерел:

1. дії підрозділів ДСНС України в умовах воєнного стану навч.посіб./ М. Коваль, С. Крук та ін. Львів: ЛДУБЖД, 2023. 306 с.

Кригер Л.Л.
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти НУЦЗ України

Конопля Д.В.
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти НУЦЗ України

ОСОБЛИВОСТІ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ У СФЕРІ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ В УМОВАХ ВІЙНИ В УКРАЇНІ

Близько 5-ої ранку 24 лютого 2022 р. росія завдала повітряних ударів по цілях в Україні, розпочавши повномасштабний воєнний наступ на її територію. У зв'язку із цим черговим актом збройної агресії з боку рф, на підставі Указу Президента України від 24 лютого 2022 р. № 64 «Про введення воєнного стану в Україні» [3], з метою приведення у готовність єдиної державної системи цивільного захисту до виконання завдань за призначенням в умовах воєнного стану, було введено в дію план цивільного захисту України на особливий період та встановлена ступінь готовності «повна готовність» [2].

При цьому військовому командуванню країни (Генеральному штабу Збройних Сил України, Командуванню об'єднаних сил Збройних Сил України, командуванням видів, окремих родів військ (сил) Збройних Сил України, управлінням оперативних командувань, командирам військових з'єднань,

частин Збройних Сил України, Державної прикордонної служби України, Державної спеціальної служби транспорту, Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України, Національної гвардії України, Служби безпеки України, Служби зовнішньої розвідки України, Управління державної охорони України) разом із Міністерством внутрішніх справ України, іншими органами виконавчої влади (в тому числі Державною службою України з надзвичайних ситуацій), органами місцевого самоврядування запроваджено та здійснено передбачені Законом України «Про правовий режим воєнного стану» заходи і повноваження, необхідні для забезпечення оборони України, захисту безпеки населення та інтересів держави [3].

Згідно з зазначеними нормативно-правовими документами, міністерствам, іншим центральним органам виконавчої влади, які утворюють функціональні підсистеми єдиної державної системи цивільного захисту та спеціалізовані служби цивільного захисту, місцевим органам виконавчої влади було наказано ввести в дію власні плани цивільного захисту на особливий період та забезпечити здійснення передбачених планами цивільного захисту на особливий період заходів щодо переведення функціональних та територіальних підсистем єдиної державної системи цивільного захисту у ступінь готовності «повна готовність» [2].

Тому, на підставі розпорядження Кабінету Міністрів України від 24.02.2022 р. № 179-р «Про організацію функціонування єдиної державної системи цивільного захисту в умовах воєнного стану», введено в дію план цивільного захисту України на особливий період, згідно з яким органи публічного управління та підрозділи ДСНС продовжили виконувати свої завдання вже в умовах воєнного стану, а саме, завдання з ліквідації наслідків бойових дій та обстрілів населених пунктів російськими військами, надання допомоги постраждалому населенню та місцевим органам влади в організації евакуації населення тощо [2].

Слід зазначити, що підрозділами Державної служби України з надзвичайних ситуацій в умовах воєнного стану для проведення заходів з попередження надзвичайних ситуацій, оперативного реагування на події та ліквідації їх наслідків, гасіння пожеж, проведення інших рятувальних заходів на всій території країни здійснюється біля 1000-1500 виїздів щодоби.

Для цього в системі ДСНС з метою виконання завдань з ліквідації наслідків обстрілів, гасіння пожеж та надання допомоги постраждалому населенню перебуває понад 14 тис. осіб та понад 3 тис. одиниць спеціальної пожежно-рятувальної техніки [1].

Рятувальники України продовжують героїчно виконувати свої службові обов'язки в умовах воєнного стану щодо:

- гасіння пожеж, які спричинені обстрілами житлових багатоповерхівок, приватних, складських будівель тощо, що виникають у житлових масивах міст та населених пунктів України;
- ліквідації наслідків обстрілів російськими військами населених пунктів

та об’єктів цивільної інфраструктури;
- гасіння та ліквідації масштабних пожеж, що були спричинені ворожими обстрілами та виникли внаслідок ведення бойових дій;
- розбирання завалів зруйнованих будівель та інших інфраструктурних об’єктів;
- надання допомоги людям, звільнених з-під завалів зруйнованих обстрілами житлових будинків;
- розгортання наметів для обігріву громадян, які постраждали внаслідок ведення бойових дій та надання їм необхідної допомоги;
- забезпечення аварійного електроживлення об’єктів соціальної сфери шляхом залучення генераторів ДСНС;
- проведення евакуації населення з територій, на яких тривають бойові дії в безпечні райони країни);
- обстеження територій піротехнічними підрозділами ДСНС на предмет виявлення артилерійських боєприпасів, вибухонебезпечних предметів та залишків ракет;
- знешкодження піротехнічними підрозділами ДСНС артилерійських боєприпасів, вибухонебезпечних предметів та залишків ракет.
- Водночас рятувальники, дбаючи про безпеку громадян, дають інструкцію, як діяти у випадку мінної небезпеки, а саме:
- оминати снаряди, які не розірвались, адже під час обстрілу деякі снаряди можуть не спрацювати одразу, але вони готові вибухнути будь-якої миті, тому не можна їх підбирати;
- не брати в руки знайдені предмети, зокрема, дитячі іграшки та гаджети, які розкидані на землі – це можуть бути замасковані вибухові пристрої (особливо важливо це пояснити дітям).

Окрім того, заборонено:
- наближатися до вибухонебезпечних предметів;
- пересувати вибухонебезпечні предмети або брати їх до рук;
- розбирати, кидати, бити по вибухонебезпечним предметам;
- розпалювати поряд багаття або кидати в нього вибухонебезпечні предмети;
- приносити вибухонебезпечні предмети додому.

Окрім того, обов’язково, про усі знахідки вибухонебезпечних предметів потрібно повідомляти рятувальників або національну поліцію [4].

Отже, органи публічного управління та підрозділи ДСНС в умовах воєнного стану в Україні продовжують сумлінно та відповідально виконувати завдання щодо захисту населення, територій, навколишнього природного середовища та майна від надзвичайних ситуацій, реагуванням на них; забезпечують належне функціонування єдиної державної системи цивільного захисту в умовах воєнного стану шляхом гасіння масштабних пожеж, що виникають внаслідок ведення бойових дій, ліквідації наслідків обстрілів населених пунктів російськими військами, розмінування територій, надання допомоги

постраждалому населенню та місцевим органам влади в організації евакуації населення. Це є вагомий внесок українських рятувальників у майбутню перемогу України у війні з російськими загарбниками.

Список використаних джерел:

1. Оперативна інформація про надзвичайні ситуації техногенного, природного та іншого характеру на території України станом на 7 годин 30 березня 2022 року. URL : https://dsns.gov.ua/uk/operational-information/dovidka-za-dobu/operativna-informaciya-pro-nadzvicaini-situaciyi-texnogennogo-prirodnogo-ta-insogo-xarakteru-na-teritoriyi-ukrayini-stanom-na-7-godin-30-bereznya-2022-roku.
2. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 24.02.2022 р. № 179-р «Про організацію функціонування єдиної державної системи цивільного захисту в умовах воєнного стану». URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/179-2022-%D1%80#Text.
3. Указ Президента України від 24 лютого 2022 р. № 64 «Про введення воєнного стану в Україні». URL : https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397.
4. Шоста частина території України потребує розмінування: як діяти при мінній небезпеці. URL : https://www.nta.ua/shosta-chastyna-terytoriyi-ukrayiny-potrebuye-rozminuvannya-yak-diyaty-pry-minnij-nebezpeczi/.

Крюков О.І.
д.держ.упр., проф., НУЦЗ України, м. Харків

ОСОБЛИВОСТІ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ЦИВІЛЬНИМ ЗАХИСТОМ НАСЕЛЕННЯ В УМОВАХ НАДЗВИЧАЙНОГО СТАНУ

У механізмі забезпечення національної безпеки вирішальна роль належить державі і її управлінським структурам. Забезпечення безпеки в надзвичайних ситуаціях має ґрунтуватися на чіткому розмежуванні повноважень між органами управління, які належать до різних організаційних системам держави. Специфіка досліджуваної сфери суспільних відносин полягає в тому, що в діяльності щодо забезпечення безпеки населення і територій від надзвичайних ситуацій природного і техногенного характеру, а також в галузі забезпечення пожежної безпеки та загальної безпеки громадян в системі державного управління, від органів влади потрібна висока ступінь професіоналізму і компетентності, оскільки від їх ефективних дій часом залежить не тільки безпека кожного громадянина але і безпека в цілому держави.

В сучасних умовах існуюча в Україні система забезпечення національної та регіональної безпеки, насамперед у природно-техногенній, екологічній і

військовій сферах, ще недостатньо ефективно вирішує проблеми захисту життєво важливих інтересів особистості, суспільства і держави з огляду на те, що не є цілісною, достатньою, раціонально організованою та ефективно керованою . Крім того, на нашу думку, вкрай важливо, що ця складова загальної системи забезпечення національної безпеки функціонує переважно в оперативному режимі. У такому ж по суті режимі реагування працюють і всі органи, що забезпечують національну безпеку.

Методологічні аспекти функціонування окремих компонентів системи забезпечення цивільної безпеки є найважливішою частиною методології національної безпеки. Аналіз теоретичних і практичних підходів у сфері формування й функціонування системи забезпечення національної безпеки дозволяє дійти висновку про те, що тут слід використовувати положення і висновки як теорії прийняття управлінських рішень, так і теорії організації державних органів управління.

Теорія прийняття управлінських рішень у сфері політичного управління характеризується наявністю як мінімум шести змінних

– дійові особи державно-управлінського процесу (органи державного управління і громадяни);

– надзвичайні ситуації (звичайні, кризові та їх комбінації);

– організаційна система (фіксований набір функцій і відносин основних інститутів, що беруть участь у прийнятті управлінського рішення);

– процес прийняття управлінського рішення (хронологічний потік подій і дій, що ведуть до прийняття рішення);

– органи публічного управління, які приймають рішення (з вивченням конкретного характеру взаємовідносин осіб, які приймають рішення);

– безпосередньо рішення (вибір одного із декількох варіантів дій).

Політика національної безпеки є результатом ланцюжка дій у рамках організаційної структури, тобто підсумком певного управлінського процесу.

Процес прийняття та реалізації рішень складається із серії дій у рамках організаційних структур, які в сукупності формують державно-управлінський дискурс. Основними етапами державно-управлінського процесу можуть бути: ідентифікація проблеми, планування її розв’язання, прийняття рішення, реалізація політики та оцінка результату. Як структуру, так і процес прийняття та реалізації управлінських рішень у сфері забезпечення національної безпеки визначає Конституція України та закони, в яких регулюються різні аспекти розглянутої проблеми.

Розглянемо структуру публічного управління єдиної державної системи цивільного захисту України (основні принципи).

1. Керівництво єдиною державною системою цивільного захисту здійснює Кабінет Міністрів України. Безпосереднє керівництво діяльністю єдиної державної системи цивільного захисту здійснює ДСНС.

2. Єдина державна система цивільного захисту складається з постійно діючих функціональних і територіальних підсистем та їх ланок.

3. Функціональні підсистеми єдиної державної системи цивільного захисту (далі – функціональні підсистеми) створюються у відповідних сферах суспільного життя центральними органами виконавчої влади з метою захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій у мирний час та в особливий період, забезпечення готовності підпорядкованих їм сил і засобів до дій, спрямованих на запобігання і реагування на надзвичайні ситуації [7-8].

Важливими при цьому вважаються такі аспекти:

– як правило, розглядається стратегія, яка, на думку домінуючої в ній групи, зробить організацію найбільш важливою;

– організації прагнуть отримати у своє розпорядження матеріальні та інші засоби, які розглядаються як необхідні для їх існування. Звідси тенденція до отримання максимальної автономії організації;

– організації чинять опір при спробах позбавити їх функцій, які розглядаються як частина їх сутності;

– організація намагається вивести за свої рамки будь-яку нову функцію, оскільки новий персонал з новими знаннями, вміннями та інтересами може спробувати змінити сутність організації.

Таким чином, конфлікти щодо завдань і функцій є постійним явищем на вищому рівні публічного управління. Формування системи забезпечення безпеки при надзвичайних ситуаціях, з точки зору як теоретичної, так і практичної, є багатоплановим, великим за обсягом процесом і включає в себе цілий комплекс взаємопов'язаних заходів. При цьому в ньому слід виділити організаційну і функціональні сторони.

Список використаних джерел:

1. Дерлоу Дес. Ключові управлінські рішення: технологія прийняття рішень / пер. з англ. Р. А.Семків, Р. Л.Ткачук. Київ : Всеувито ; Наук. думка, 2001. 242 с.
2. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30.
3. Кодекс цивільного захисту України. Відомості Верховної Ради України. 2013. № 34-35.
4. Про правовий режим надзвичайного стану : Закон України від 16.03.2000 р. № 1550-III. Відомості Верховної Ради України. 2000. № 23. Ст. 176.

Курило А.Г.
старший науковий співробітник науково-дослідної лабораторії радіаційного, хімічного та біологічного захисту та аналізу загроз навчально-наукового інституту оперативно-рятувальних сил

Саламонова Т.П.
здобувач вищої освіти магістр НУЦЗ України

Гармаш С.О.
здобувач вищої освіти магістр НУЦЗ України

ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ ПОЖЕЖНИМИ ПІДРОЗДІЛАМИ В УМОВАХ ЛІКВІДАЦІЇ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ У ЖИТЛОВОМУ СЕКТОРІ В ПЕРІОД ВІЙСЬКОВОГО СТАНУ

Управління пожежними підрозділами в умовах ліквідації надзвичайних ситуацій у житловому секторі є складним процесом, що вимагає оперативного прийняття управлінських рішень у критичних умовах. Однією з ключових особливостей є дефіцит часу для обґрунтованого аналізу оперативної обстановки та вибору оптимальної тактики гасіння пожежі. Оскільки ситуація на місці події постійно змінюється, керівник гасіння пожежі має діяти швидко, спираючись на наявні ресурси та нормативні документи, що регулюють процес організації гасіння пожеж і ліквідації надзвичайних ситуацій.

Одна з ключових умов ефективного публічного управління, розвитку держави, суспільства та особистості – забезпечення особистої безпеки, яка в сучасному світі набуває особливого значення не лише для окремих країн, зокрема України, а й для міжнародної спільноти в цілому. Важливим елементом цієї безпеки є ефективна ліквідація надзвичайних ситуацій, особливо у житловому секторі, що є складним і багатоаспектним процесом. Він потребує високого рівня координації, оперативного ухвалення управлінських рішень та злагоджених дій особового складу. Одна з головних проблем такого управління – дефіцит часу на ґрунтовний аналіз ситуації, яка постійно змінюється, та вибір оптимальної тактики дій.

Військова агресія збоку рф значно ускладнює ситуацію в сфері цивільного захисту. Ворог систематично атакує не лише стратегічні об’єкти, а й цивільну інфраструктуру, що суттєво збільшує навантаження на сили ДСНС. Пожежно-рятувальні підрозділи змушені одночасно реагувати на велику кількість викликів із масовими руйнуваннями та жертвами, працюючи в умовах постійного ризику та недостатньої кількості ресурсів.

У таких реаліях ефективне управління силами цивільного захисту потребує чіткої координації дій, адаптивних стратегій та впровадження сучасних технологій для швидкого аналізу ситуації та ухвалення оптимальних рішень.

Під час війни пожежі в житлових будівлях стають частим наслідком ракетних і артилерійських обстрілів. Масштаби руйнувань значно ускладнюють дії рятувальників, оскільки з'являється низка додаткових ризиків, зокрема:

- вторинні обвали конструкцій після вибуху;
- пошкодження газових мереж, руйнування електромереж;
- обмежений доступ до місць виникнення пожеж через завали;
- необхідність евакуації великої кількості постраждалих.

Так, 14 січня 2023 року російська ракета влучила в багатоповерховий житловий будинок у Дніпрі. Унаслідок цього загинуло 46 осіб, понад 80 отримали поранення, а десятки сімей залишилися без житла. У подібній ситуації оперативність і злагодженість дій рятувальників мала вирішальне значення для порятунку людей, оскільки кожна хвилина затримки збільшувала ймовірність летальних наслідків[1].

Ще одним трагічним випадком став обстріл житлового кварталу у Запоріжжі 8 квітня 2023 року. Через влучання снарядів в одну з багатоповерхівок загинуло 13 осіб, ще 25 отримали поранення. Оперативні дії пожежних підрозділів дозволили мінімізувати подальші руйнування та врятувати людей, які опинилися заблокованими в палаючих приміщеннях.

Значний вплив на ефективність управління підрозділами ДСНС мають особливості ситуації. Узв'язку з постійною загрозою нових обстрілів та нестабільністю обстановки пожежно-рятувальні підрозділи повинні мати чітко розроблені алгоритми дій та гнучкі плани ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій. При цьому нормативні документи, які регламентують порядок ліквідації пожеж, часто не враховують екстремальні умови воєнного стану, що створює додаткові труднощі [2].

Основними викликами, з якими стикається система управління пожежно-рятувальними підрозділами, є:

- Обмеженість ресурсів. В умовах постійних обстрілів частина техніки може бути пошкоджена або знищена.
- Нестача особового складу. Через високе навантаження рятувальних підрозділів їхніх сил може виявитися недостатньо.
- Високий рівень небезпеки для рятувальників. Виконання завдань в умовах можливих повторних ударів.
- Порушення логістичних маршрутів. Пошкоджені дороги, заблоковані проїзди ускладнюють прибуття на місце події.

Зважаючи на це, стратегічне управління ДСНС має ґрунтуватися на таких принципах:

- впровадження адаптивних алгоритмів реагування;
- використання сучасних інформаційних систем для моделювання розвитку ситуацій;
- удосконалення нормативної бази з урахуванням особливостей воєнного часу;
- забезпечення пожежних підрозділів резервними ресурсами для

безперебійної роботи.

Високий рівень управління органами і підрозділами ДСНС в умовах військового стану – одна з основних вимог успішного виконання поставлених перед особовим складом завдань. З огляду на динамічність та непередбачуваність сучасних загроз, стратегічне управління в умовах воєнного стану потребує своєчасного аналізу інформації, оптимізації діяльності та використання новітніх технологій. Це сприятиме підвищенню ефективності пожежних підрозділів та забезпеченню їхньої готовності до реагування на нові виклики.

Список використаних джерел:

1. Роковини ракетного удару по багатоповерхівці у Дніпрі: на місці трагедії вшановують пам`ять загиблих URL:https://suspilne.media/dnipro/660994-rokovini-raketnogo-udaru-po-bagatopoverhivci-u-dnipri-na-misci-tragedii-vsanovuut-pamat-zagiblih/(дата звернення: 08.03.2025).
2. Кодекс цивільного захисту України. 2012. Available online: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5403-17#Text

Мороз С.
інститут управління і безпеки населення, група ПС/м 1-23

Науковий керівник – Амурова Я.
доктор філософії зі спеціальності 053 Психологія НУЦЗ України

ПСИХОЛОГІЧНІ ФАКТОРИ, ЩО ВПЛИВАЮТЬ НА ПРОЦЕС САМОАКТУАЛІЗАЦІЇ НАЧАЛЬНИКІВ КАРАУЛІВ ОРС ЦЗ

Сучасні умови професійної діяльності вимагають від начальників караулів ОРС ЦЗ не лише високої професійної підготовки, а й здатності до саморозвитку, швидкого прийняття рішень та психологічної стійкості. Умови екстремальних ситуацій, у яких вони працюють, сприяють як прискоренню їхньої самоактуалізації, так і виникненню психологічних бар'єрів на цьому шляху. Високий рівень психологічної готовності цих фахівців є запорукою ефективності роботи всієї команди, оскільки їхня здатність до саморозвитку безпосередньо впливає на ухвалення рішень у кризових ситуаціях. Однак процес самоактуалізації може бути ускладнений різноманітними внутрішніми та зовнішніми бар'єрами, що потребує аналізу та розробки відповідних стратегій їх подолання.

Одним із ключових аспектів професійної самоактуалізації начальників караулів є наявність певних особистісних якостей, які визначають їхню ефективність у роботі. Передусім це лідерські здібності, що включають вміння

організовувати роботу команди, мотивувати підлеглих та підтримувати високий рівень дисципліни. Важливу роль відіграє також стресостійкість, оскільки робота в умовах екстремальних ситуацій вимагає здатності швидко приймати рішення без втрати самоконтролю. Крім того, наявність внутрішньої мотивації до розвитку та вдосконалення професійних навичок є визначальним чинником, що впливає на рівень самоактуалізації [2].

Фактори, що впливають на процес професійної самоактуалізації начальників караулів, можна поділити на внутрішні та зовнішні. До внутрішніх належать психологічні характеристики особистості, такі як рівень стресостійкості, самооцінка, впевненість у собі, емоційна інтелектуальність. Начальник караулу повинен не лише керувати колективом, але й бути прикладом для підлеглих, що потребує постійної роботи над собою. До зовнішніх факторів відносяться соціальне середовище, підтримка колективу, кар'єрні можливості та загальні умови праці. Наявність сприятливого мікроклімату в команді позитивно впливає на розвиток особистості керівника, тоді як часте перебування у стресових ситуаціях може сприяти як розвитку адаптивних навичок, так і виникненню емоційного виснаження [3].

Попри те, що самоактуалізація є природним процесом розвитку особистості, на її шляху можуть виникати певні бар'єри. Основними серед них є професійне вигорання, що виникає через високе емоційне та фізичне навантаження, брак мотиваційних стимулів та конфліктні ситуації в колективі. Психологічне виснаження може знижувати ефективність виконання обов'язків, що, у свою чергу, негативно впливає на роботу всієї команди. Крім того, відсутність чітких перспектив кар'єрного зростання або системи заохочень може демотивувати керівника до подальшого професійного розвитку.

Подолання означених бар'єрів можливе за допомогою різних психологічних механізмів, спрямованих на розвиток особистості та підвищення рівня професійної мотивації. Одним із ефективних підходів є розвиток емоційного інтелекту, який дозволяє краще розуміти власні емоції, контролювати їх та ефективно комунікувати з оточенням. Важливу роль відіграє також психологічна підтримка, яка може включати участь у тренінгах, консультування з фахівцями та впровадження програм з професійного розвитку. Додатково до цього, формування мотиваційної стратегії, що передбачає встановлення професійних цілей, підвищення кваліфікації та створення системи заохочень, сприяє активізації процесу самоактуалізації [1].

Таким чином, професійна самоактуалізація начальників караулів ОРС ЦЗ є багатокомпонентним процесом, що включає розвиток особистісних якостей, подолання психологічних бар'єрів та формування сприятливого середовища для професійного зростання. Високий рівень самоактуалізації сприяє ефективному виконанню обов'язків, підвищенню продуктивності команди та зниженню рівня професійного вигорання. Професійна самоактуалізація начальників караулів ОРС ЦЗ в умовах воєнного стану є складним і багатофакторним процесом, що залежить від рівня стресостійкості,

мотивації та підтримки з боку колективу. Війна створює додаткові загрози для психологічного здоров'я рятувальників, але водночас може стати поштовхом для їхнього професійного та особистісного зростання. Запобігання емоційному вигоранню, впровадження психологічної підтримки та розвиток лідерських якостей є ключовими чинниками, які сприяють самореалізації в екстремальних умовах [2]. З огляду на важливість цієї проблематики, подальші дослідження можуть бути спрямовані на розробку методик розвитку стресостійкості та оцінку впливу професійного середовища на особистісний ріст начальників караулів.

Список використаних джерел:

1. Афанасьєва Н. Є. Особливості професійної мотивації рятувальників у кризовий період професіогенезу. Особистість, суспільство, закон. Харків, 2019. С. 18-21.
2. Дії підрозділів ДСНС України в умовах воєнного стану: навчальний посібник / за ред. М. Коваля. Львів: ЛДУБЖД, 2023. 308 с.
3. Приходько І. І. Сучасна система психологічного забезпечення професійної діяльності фахівців екстремального профілю в Україні. Проблеми екстремальної та кризової психології. 2017. Вип. 22. С. 214-227.

Сємілєтов О.С.
старший науковий співробітник Науково-дослідної лабораторії з дослідження проблем управління у сфері цивільного захисту Навчально-наукового інституту цивільного захисту НУЦЗ України

ПРОБЛЕМАТИКА ЛІКВІДАЦІЇ ПОЖЕЖ В ЕКОСИСТЕМАХ У ЗОНІ ВЕДЕННЯ БОЙОВИХ ДІЙ

Бойові дії в Україні тривають вже третій рік кожного дня по території нашої держави завдають десятки ракетних та артилерійських ударів, що впливає на стан екології наносячи непоправну шкоду біорізноманіттю, забруднюючи і пошкоджуючи родючий ґрунт, ареали, біогеоценози та є додатковим фактором виникнення надзвичайних ситуацій в екосистемах.

В сучасних умовах в Україні залишається високий рівень ризиків виникнення надзвичайних ситуацій. За для ефективного ведення господарської діяльності та покращення стану екології згідно з завданнями які визначені в державній стратегії управління лісами України до 2035 року.

Зауважимо, що починаючи з 2014 року бойові дії охопили площу близько 500 тис. гектарів лісу, та 1441 тис. сільгосп угідь у Донецькій та Луганській областях. З початком широкомасштабних бойових дій на всій території

України у 2022 році, площа територій які зазнали пошкодження мінування та бойових дій збільшились до 85 тисяч км2. Зазначимо що відповідно до тактичних вимог та настанов по військовій справі, щодо маскування та забезпечення безпеки особового складу переважна більшість підрозділів розміщується в лісових насадженнях та вимагає прихованого переміщення важкої військової техніки особового складу матеріально технічної бази, ці дії можуть призвести як до забруднення вибухонебезпечними предметами, так і до порушення наземних екосистем, ґрунтів, водних об'єктів, граничного накопичення твердих побутових відходів, залишків знищеної військової техніки що провокує негативний вплив на навколишнє природне середовище у довгостроковій перспективі [1].

Зауважимо що на територіях які зазнали впливу бойових дій згідно безпекових вимог ведення господарської діяльності без погодження із підрозділами ДСНС та ЗСУ неможливе, через ризик потенційного мінування території вибухонебезпечними предметами.

Головною проблемою замінованих територій з точки зору подальшої господарської діяльності є створення сприятливих умов для виникнення лісових пожеж, збудників хвороб та шкідників у деревостанах та ґрунті що може призвести до пошкодження та гибелі лісу, зниження сільськогосподарської ефективності на великих площах.

Урядом та ДСНС України розроблена національна стратегія протимінної діяльності на період до 2033 року [2]. Мета якої проведення протимінної діяльності у природному фонді стикається із перепонами а саме: залученням різної техніки та обладнання, особливостями роботи в лісових масивах: густотою підстилки, швидкістю росту деревостану, та густотою підліску, особливостями природно-кліматичних умов. Також слід зауважити що із початку бойових дій були знищені пожежами 104 тисячі гектар лісу. Для ліквідації пожеж в небезпечних умовах можливе використання спеціалізованої пожежної техніки на шасі танків а саме ГПМ-54, ГПМ-72 слід зауважити що ця техніка є морально застарілою але на сьогоднішній день вузькоспеціалізованою та унікальною в світі. Існують технічні засоби на дистанційному керуванні одним із таких є MVF-5 від компанії Dok-ing (Хорватія), особливістю цієї моделі наземного безпілотного транспортного захисту є стійкість до екстремальних умов та вибухостійкість. Зазначимо що в Україні проводились роботи щодо створення безпілотних транспортних засобів для ліквідації пожеж в особливо небезпечних районах але з початком бойових дій на сході України ці роботи були призупинені слід зазначити що ГПМ вже проходили модернізацію на Львівському бронетанковому заводі, що дозволило підвищити надійність та якість запчастин, залучити українські та європейські комплектуючі шляхом імпортозаміщення.

Підчас модернізації були виявлені та усунуті такі недоліки

Відсутність надійного захисту від попадання снарядів, великих осколків, обвалень штабелів, будівель.

Виготовлення та обслуговування пожежних танків є дорогим процесом. Це включає модернізацію старих танків, встановлення спеціального обладнання та регулярне технічне обслуговування.

ГПМ, особливо на можуть мати обмежену маневреність у міських умовах або на складних ландшафтах. Через свою вагу пожежні танки можуть мати проблеми з пересуванням по м'якому ґрунту або слабким мостам.

Особливості керування вимагають спеціальної кваліфікації та підготовки особового складу

До особливостей модернізації ГПМ

Є збільшення продуктивності та ефективності гасіння пожежі за допомогою лафетного ствола на відстані до 60 м та формування компактного водяного струменя, та збільшення дальності подачі пінного розчину до 36 м. Це передбачає зменшення необхідності тривалої роботи в дуже небезпечній важкодоступній зонах пожежі або місця можливого вибуху у Зонах інтенсивної руйнівної дії вибухових хвиль, високошвидкісних осколків, високої ймовірності прямого попадання боєприпасів, теплових випромінювань і конвекційних потоків та малого вмісту кисню, недостатнього для стабільної роботи танкового двигуна, особливо на високій потужності, коли машині треба швидко повернутись з небезпечної зони.

Модернізовано системи очищення зовнішнього повітря від токсичних газів, аерозолів, диму, встановлено додаткові теплозахисні екрани і ефективніші системи охолодження.

Під час роботи у важкодоступній зоні передбачена можливість роботи насоса на ходу, що, з одного боку, скорочує час на підготовку пожежного танка до роботи, а з іншого зберігає життя особовому складу.

Підсумовуючи вище наведе слід зазначити що для забезпечення якісної та ефективної роботи підрозділів ДСНС слід заначити що:

Необхідно включити в план робіт відновлення робіт з розробки сучасних видів техніки, яка більш доцільна для експлуатації в обмежених умовах та на замінованих територіях наприклад: лісових масивах, канавах, тунелях, тощо.

Запланувати закупівлю безпілотних транспортних засобів та літальних апаратів для виявлення та ліквідації пожеж в екосистемах.

Прискорити роботу щодо картографування та виділення територій за допомогою ГІС технологій які є потенційно небезпечними та затвердити нормативні акти щодо тимчасової заборони відвідування потенційно замінованих територій, та механізм компенсації і повернення їх у експлуатацію.

Збільшити кількість кваліфікованого персоналу щодо управління технічними засобами та безпілотними системами для роботи на замінованих територіях.

Список використаних джерел:

1. Про схвалення Державної стратегії управління лісами України до 2035 року : Розпорядження Кабінету Міністрів України; Стратегія, План від

29.12.2021 № 1777-р // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/1777-2021-%D1%80 (дата звернення: 05.03.2025)
2. Про схвалення Національної стратегії протимінної діяльності на період до 2033 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації у 2024 - 2026 роках : Розпорядження Кабінету Міністрів України; Стратегія, План, Заходи від 28.06.2024 № 616-р // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/616-2024-%D1%80 (дата звернення: 05.03.2025)
3. Танки-рятувальники: народжені в Україні. АрміяInform – Інформаційне агентство АрміяInform. URL: https://armyinform.com.ua/2020/07/02/tanky-ryatuvalnyky-narodzheni-v-ukrayini/ (дата звернення: 10.02.2025).

Спіцин А.О.
здобувач НУЦЗ України

ЕВАЛЮАЦІЯ СТАНУ ФУНКЦІОНУВАННЯ МЕХАНІЗМІВ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ У СФЕРІ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ УКРАЇНИ

Цивільний захист представляє собою функцію держави, що вимагає реалізації цілісного комплексу заходів публічного управління. Серед них доцільно виокремити правові, організаційні, інформаційні, матеріально-фінансові, кадрові та інші ресурсні заходи [2; 7]. У той же час, сьогодні реалізація цих заходів щодо гарантування цивільної безпеки населення й захисту територій від впливу надзвичайних ситуацій є ускладненою в умовах повномасштабної агресії рф проти України. Збройна агресія рф зумовила збільшення кількості надзвичайних ситуацій (далі – НС) і загроз цивільній безпеці в Україні. Так, у порівнянні з 2023 роком, у 2024 році кількість НС в Україні через ракетно-дронові обстріли рф збільшилась на 24%. У 2024 році зросла також кількість загиблих і постраждалих українців. Протягом 2023–2024 рр. через ракетно-дронові обстріли рф в Україні загинуло 93 дитини та майже 3000 цивільних українців [1]. Відтак, набувають актуальності питання визначення (евалюації) стану функціонування механізмів публічного управління у сфері цивільного захисту України.

Термін евалюація (англ. evaluation)означає процес оцінювання стану функціонування певних явищ або процесів. Подекуди дослідники розглядають цей термін як кінцеву оцінку, надану в результаті завершення процесу оцінювання. На наше переконання, термін евалюація доречніше розглядати саме з процесного підходу, що дозволяє вказати на важливість здійснення оцінювання не тільки кінцевого результату, а й проміжного з метою вчасного його корегування.

На рис. 1, 2 наведено основні показники, що характеризують стан із

пожежами в Україні у 2023–2024 рр., що виникають в умовах воєнного стану. Очевидно, що у 2024 році кількість пожеж і загиблих на них збільшилась у 1,5 рази. За даними Державної служби України з надзвичайних ситуацій, результати моніторингу у 2024 році стану з пожежами та їх наслідками в Україні свідчать, що на розподіл кількості пожеж і їх жертв залишався вплив інтенсивності бойових дій у межах окремих регіонів України, їх часткова окупація російськими збройними формуваннями, а також переміщення населення та промислових потужностей зі східних регіонів на захід країни, що не дозволяє об'єктивно встановити закономірності, визначити тенденції та виявити залежності зміни кількості пожеж у межах окремих адміністративно-територіальних одиниць шляхом опрацювання наявних даних [1].

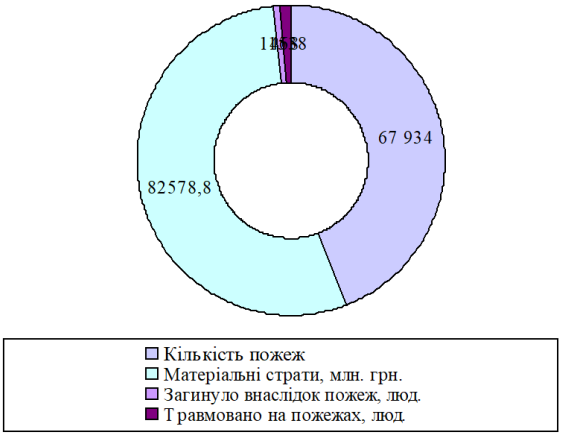

Рис. 1. Основні показники, що характеризують стан із пожежами в Україні у 2023 році

Джерело: складено на підставі [1].

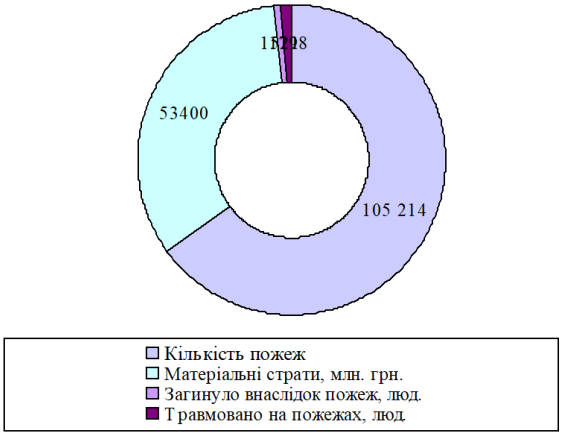

Рис. 2. Основні показники, що характеризують стан із пожежами в Україні у 2024 році

Джерело: складено на підставі [1].

Україні складно самотужки справлятись із деструктивним впливом ракетно-дронових обстрілів рф української інфраструктури, зокрема, критичної. Проте виконання функції цивільного захисту на вітчизняних теренах все одно відбувається, у т.ч. за рахунок міжнародної підтримки [2–5]. Міжнародні організації сприяють забезпеченню цивільного, гуманітарного та іншого захисту цивільного населення через діалог та взаємодію з державами та озброєними суб'єктами, а також за допомогою гуманітарних та інших операцій. Однією з дієвих форм міжнародної співпраці є Механізм цивільного захисту ЄС, до якого наша держава доєдналась у межах відповідної угоди у листопаді 2023 році. Як відомо, цей Механізм є найбільшим надбанням Європі у сфері цивільної безпеки та захисту, починаючи з 2001 року [2; 6; 8].

До речі, наша держава брала участь у здійснені цивільного захисту в межах Механізму цивільного захисту ЄС і до вступу як повноправного члена цього Механізму [2; 5]. Власне, він передбачає застосування модулів з реагування на НС, за рахунок залучення сил і засобів держав-членів і країн партнерів [там само]. Безперечно, що в ситуації війни, збройних

конфліктів, кризових і надзвичайних ситуацій основну відповідальність за повагу та захист цивільного населення несе сама держава та її інституції загальної та спеціальної компетенції, але іноді доцільно залучати механізм міжнародної підтримки та взаємодії. У реалізації останнього особливе місце займає інституційне забезпечення, що реалізується ДСНС України та її територіальними підрозділами.

Отже, повномасштабна агресія рф стала тим поштовхом, що був необхідний для активізації важливих управлінських процесів у сфері цивільного захисту та забезпечення національної безпеки України. Серед цих процесів насамперед доцільно виокремити ті, що стосуються евалюації (оцінювання) стану забезпечення цивільної безпеки в країні. Це є необхідним у контексті фіксації шкоди, нанесеної рф всім сферам суспільної життєдіяльності в Україні. У той же час, цивільний захист вимагає реалізації превентивних заходів публічного управління. У цьому контексті можемо визнати важливітсь проведення подальших наукових досліджень у цібому напрямку, адже вплив позаисистемних факторів має бути регульованим і контрольованим, інакше це становитиме загрозу для національної та соціальної безпеки в цілому.

Список використаних джерел:

1. Аналітична довідка про пожежі та їх наслідки в Україні за 12 місяців 2024 року. URL: https://dsns.gov.ua/operational-information/nadzvicaini-situaciyi-v-ukrayini-2/dovidka-za-rik.
2. Крюков О.І., Помаза-Пономаренко А.Л., Лопатченко І.М. Публічне управління у сфері цивільної безпеки : навчальний посібник. Харків : НУЦЗУ, 2024. 172 с. URL: http://repositsc.nuczu.edu.ua/handle/123456789/19932.
3. Помаза-Пономаренко А.Л. Збитки, нанесені бойовими діями об’єктам критичної інфраструктури в україні: механізми оцінювання та відновлення // Успіхи і досягнення в науці. 2025. Вип. 1 (1). С. 601–611.
4. Помаза-Пономаренко А.Л., Ахмедова О.О. Форсайт-дослідження щодо забезпечення розвитку енергетичного сектору України в умовах надзвичайних ситуацій, зумовлених повномасштабною агресією рф // Державне управління: удосконалення та розвиток. 2025. № 2. URL: https://www.nayka.com.ua/index.php/dy/article/view/5680.
5. Помаза-Пономаренко А.Л., Тарадуда Д.В. Відновлення критичної інфраструктури України: публічно-управлінські аспекти // Матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції молодих учених та учнівської молоді «Економіка та публічне управління: нові виклики та рішення» (23–24.01.2025 р., м. Харків). С. 222–225.
6. Помаза-Пономаренко А.Л., Тарадуда Д.В. Управлінські підходи до попередження надзвичайних ситуацій на об’єктах критичної інфраструктури та підвищеної небезпеки // Державне управління: удосконалення та розвиток. 2025. № 1. URL: https://www.nayka.com.ua/

index.php/dy/article/view/5502/5557.
7. Рубан А.В. Національна безпека як об'єкт державного регулювання // Вісник НУЦЗ України. Серія : Державне управління. 2018. Вип. 2. С. 58–62.
8. Pomaza-Ponomarenko A., Taraduda D., Leonenko N., Poroka S., Sukhachov M. Ensuring the safety of citizens in times of war: aspects of the organization of civil defense // AD ALTA: Journal of Interdisciplinary Research. 2024. Vol. 14. Issue 1. Pp. 216–220.

Тарадуда Д.В.
доцент кафедри ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій інституту післядипломної освіти, Львівський державний університет безпеки життєдіяльності, к.т.н., доц.

СТАН ЗАХИЩЕНОСТІ ОБ'ЄКТІВ КРИТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ В КОНТЕКСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВИХ МЕХАНІЗМІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГРОМАДСЬКОЇ БЕЗПЕКИ ТА ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ

Останніми роками оновився інтерес серед вчених-теоретиків і практиків щодо підвищення результативності механізмів забезпечення громадської безпеки та цивільного захисту в Україні. Це зумовлено, насамперед, повномасштабною агресією рф, дії якої спрямовані на дестабілізацію нормального функціонування України, її державного апарату, інфраструктури, зокрема, критичної. Відтак, набувають актуальності проблемні аспекти, що з'являються через зазначений деструктуривний вплив, і управлінські механізми, необхідні для вчасного прогнозування та нейтралізації цього впливу [3; 5; 7].

Як відомо, у 2021 році Міністерством внутрішніх справ України (далі – МВС) було запропоновано для обговорення проєкт Стратегії громадської безпеки та цивільного захисту [6]. У цьому документі окреслено декілька сценаріїв упровадження зазначеної стратегії, а також стратегічні цілі, які необхідно досягти за рахунок єдності сил і засобів органів державної влади, що входять до системи МВС (Нацпол, ДСНС та ін.) [там само]. Ці сценарії передбачають оптимістичний і песимістичний варіанти розвитку подій. Безперечно, що важливо забезпечувати впровадження саме заходи оптимістичного сценарію, але цього досягти сьогодні складно через збільшення надзвичайних ситуацій. Крім того, потрібно вказати на те, що дана стратегія не визначає механізму забезпечення громадської безпеки та цивільного захисту з позиції захисту критичної інфраструктури [3; 5]. Принагідно відзначимо, що на неї спрямовано потужний зовнішній вплив із боку держави-агресора, у т.ч. для зниження рівня довіри українського населення до вітчизняної системи державного управління. Це скриває в собі низку небезпек соціального характеру, що

можуть з'явитись унаслідок трансформації наявних ризиків і викликів системі громадської безпеки та цивільного захисту.

На підставі вищевказаного вважаємо, що існує необхідність у конкретизації векторів доопрацювання наявного проєкту Стратегії громадської безпеки та цивільного захисту з позиції уточнення місця критичної інфраструктури (далі – КІ) в цьому. На наше переконання, ця стратегія повинна містити положення (вектори), у межах яких би було враховано підходи, з одного боку, до відновлення К, а з другого – прогнозування ризиків виникнення на її об'єктах надзвичайних ситуацій [2; 4]. Ці підходи мають відзначатись гнучкістю, оперативністю й ефективністю, оскільки Україна перебуває у стані постійних змін, де безпекові, економічні та соціальні виклики виникають і трансформуються з великою швидкістю. Ключовим завданням у цьому контексті є не просто відбудова пошкоджених об'єктів КІ, а створення нової стійкої до викликів моделі розвитку, яка зможе запобігти подібним загрозам у майбутньому. Водночас механізми подолання наслідків війни повинні охоплювати і фізичну реконструкцію, і підвищувати рівень довіри суспільства до влади, забезпечуючи правопорядок й ефективне функціонування державних структур.

У продовження відзначимо, що сьогодні оцінювання стану функціонування об'єктів КІ здійснюються згідно з постановою Кабінету Міністрів України «Порядок проведення моніторингу рівня безпеки об'єктів критичної інфраструктури» від 22.07.2022 р. № 821 [1]. У той же час, у межах зазначеної постанови не враховано на системній основі, що на функціонування об'єктів критичної інфраструктури може чинитися «зовнішній деструктивний вплив» та впливати фактори різної природи в цілому. Відтак, у чинне правове поле України доцільно внести зміни щодо проведення розрахунків, необхідних для оцінювання рівня впливу таких факторів, закріпивши ці зміни в частині методики визначення оцінки стану захищеності об'єктів критичної інфраструктури [3; 5; 7]. У результаті будуть запропоновані управлінські підходи до вдосконалення організаційно-правового й інформаційно-аналітичного забезпечення у сфері попередження надзвичайних ситуацій на об'єктах критичної інфраструктури в контексті забезпечення цивільної безпеки [там само].

Отже, сьогодні забезпечення сфери громадської безпеки та цивільного захисту в Україні вимагає застосування комплексного підходу, що повинен відзначатись гнучкістю, ефективністю та парадигмальністю. При цьому доведено необхідність щодо вдосконалення вітчизняної нормативно-правової бази у зазначеній сфері з метою підвищення рівня громадської безпеки та цивільного захисту в Україні, зокрема, обґрунтовано доцільність розробки та прийняття відповідної стратегії й оновлення порядок проведення моніторингу рівня безпеки об'єктів критичної інфраструктури.

Список використаних джерел:

1. Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. URL: https://www.rada.gov.

ua/.
2. Помаза-Пономаренко А.Л. Збитки, нанесені бойовими діями об’єктам критичної інфраструктури в україні: механізми оцінювання та відновлення // Успіхи і досягнення в науці. 2025. Вип. 1 (1). С. 601–611.
3. Помаза-Пономаренко А.Л., Ахмедова О.О. Форсайт-дослідження щодо забезпечення розвитку енергетичного сектору України в умовах надзвичайних ситуацій, зумовлених повномасштабною агресією рф // Державне управління: удосконалення та розвиток. 2025. № 2. URL: https://www.nayka.com.ua/index.php/dy/article/view/5680.
4. Помаза-Пономаренко А.Л., Тарадуда Д.В. Відновлення критичної інфраструктури України: публічно-управлінські аспекти // Матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції молодих учених та учнівської молоді «Економіка та публічне управління: нові виклики та рішення» (23–24.01.2025 р., м. Харків). С. 222–225.
5. Помаза-Пономаренко А.Л., Тарадуда Д.В. Управлінські підходи до попередження надзвичайних ситуацій на об’єктах критичної інфраструктури та підвищеної небезпеки // Державне управління: удосконалення та розвиток. 2025. № 1. URL: https://www.nayka.com.ua/index.php/dy/article/view/5502/5557.
6. Стратегія громадської безпеки та цивільного захисту України затверджено від 29.06.2021. URL: https://mvs.gov.ua/ministry/normativna-baza-mvs/proekti-normativnix-aktiv/strategiya-gromadskoyi-bezpeki-ta-civilnogo-zaxistu-ukrayini-zatverdzeno-vid-29062021.
7. Pomaza-Ponomarenko A., Taraduda D., Leonenko N., Poroka S., Sukhachov M. Ensuring the safety of citizens in times of war: aspects of the organization of civil defense // AD ALTA: Journal of Interdisciplinary Research. 2024. Vol. 14. Issue 1. Pp. 216–220.

Чубань В.С.
доцент кафедри публічного управління та права Національний університет цивільного захисту України, м. Черкаси Державна політика і управління в галузі попередження та ліквідації надзвичайних ситуацій.

МІЖНАРОДНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО ТА ГУМАНІТАРНА ДОПОМОГА ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ З НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ

Міжнародне співробітництво відіграє ключову роль у забезпеченні ефективної роботи Державної служби України з надзвичайних ситуацій (ДСНС), особливо в умовах збройної агресії росії. Завдяки міжнародним партнерством ДСНС отримує необхідну допомогу, нові знання та технології для ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій [1].

Спробуємо визначити основні напрямки міжнародного співробітництва ДСНС, зобразивши їх в рис. 1.

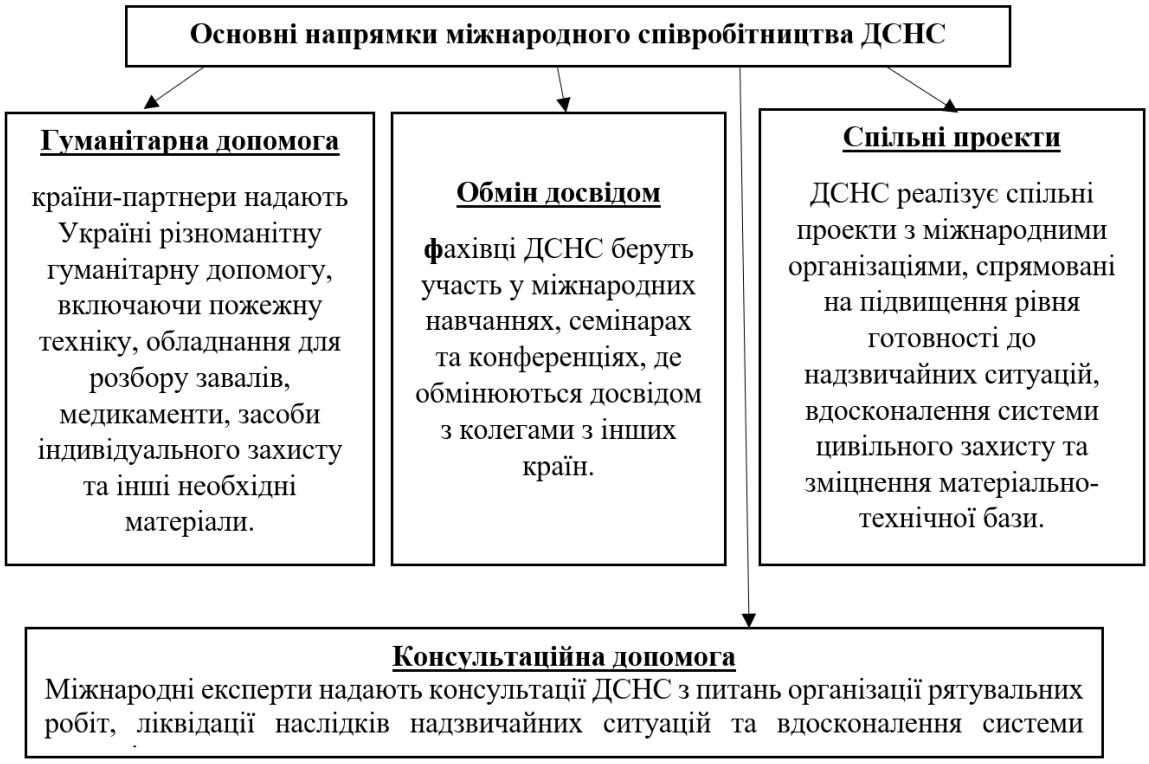

Рис. 1. Основні напрямки міжнародного співробітництва ДСНС

З метою покращення рівня матеріально-технічного забезпечення підрозділів ДСНС ініційовано та започатковано проведення платформи донорів, які долучаються до розвитку ДСНС, її територіальних органів та розбудови ефективної державної системи цивільного захисту і створення безпечного середовища в територіальних громадах України [4].

Одним із шляхів удосконалення фінансування ДСНС України в умовах війни може бути посилення співробітництва з основними партнерами України, а саме: з країнами ЄС – багато країн Європейського Союзу надають Україні значну гуманітарну допомогу та підтримують розвиток системи цивільного захисту, з США, так як Сполучені Штати Америки є одним з найбільших донорів гуманітарної допомоги Україні, надаючи фінансову підтримку, обладнання та експертну допомогу, з міжнародними організаціями такими як ООН, ОБСЄ, Червоний Хрест та іншими.

Зміцнення спроможності українських громад шляхом розвитку добровільних пожежних команд», що реалізовується Фондом міжнародної солідарності за фінансової підтримки Програми польського співробітництва з розвитку Міністерства закордонних справ Республіки Польща, а також Офісу Координатора програм допомоги США в Європі та Євразії Державного департаменту США в рамках 10-го раунду програми “Development Cooperation Partnership Program”.Зміцнення спроможності українських громад шляхом розвитку добровільних пожежних команд», що реалізовується Фондом

міжнародної солідарності за фінансової підтримки Програми польського співробітництва з розвитку Міністерства закордонних справ Республіки Польща, а також Офісу Координатора програм допомоги США в Європі та Євразії Державного департаменту США в рамках 10-го раунду програми "Development Cooperation Partnership Program".

26 жовтня 2022 року Державна служба з надзвичайних ситуацій отримала від Уряду Франції четверту частину допомоги для рятувальників. До складу допомоги увійшли 15 одиниць техніки (7 пожежних автомобілів, 6 легкових спеціалізованих автомобілів, 1 санітарний автомобіль), 7 причепів з човнами та пожежно-рятувальне спорядження, загальною вартістю майже 3 млн. євро [2].

Починаючи з 2023 року за запитом Європейської Комісії представники ДСНС здійснюють періодичні робочі візити до Центру координації реагування на надзвичайні ситуації (ERCC) з метою надання допомоги у процесах організації та координації міжнародної гуманітарної допомоги, яка надається Україні через Механізм цивільного захисту ЄС, а також поглибленням дієвого співробітництва з європейськими партнерами і отримання практичних знань і навичок щодо роботи МЦЗ ЄС [3].

Для подолання гуманітарної кризи в Україні сьогодні залучені: Механізм цивільного захисту ЄС (EUCPM), Євроатлантичний координаційний центр реагування на катастрофи (EADRCC), Управління з координації гуманітарних питань ООН (OCHA), WFP (Глобальна продовольча програма), Дитячий фонд ООН (UNICEF), Агентство ООН у справах біженців (UNHCR), Фонд з питань народонаселення (UNFPA), Програма розвитку ООН (UNDP), Міжнародний комітет Червоного Хреста (ICRC), Всесвітня організація здоров'я (WHO), Plan international, Агентство з міжнародного розвитку США (USAID), Ізраїльський форум міжнародної гуманітарної допомоги (ISRAAID), Німецьке товариство міжнародного співробітництва (GIZ), Консультативна місія Європейського Союзу в Україні (EUAM) [5].

Україна отримала 1,34 млрд доларів США як шосте додаткове фінансування в рамках проекту Світового банку "Підтримка державних видатків для забезпечення стійкого державного управління в Україні" (PEACE in Ukraine). Фінансування складається з позики Світового банку у розмірі 1,086 млрд доларів США, які надійшли через Цільовий фонд з надання необхідної кредитної підтримки Україні (ADVANCE Ukraine) під гарантії Уряду Японії. Шосте додаткове фінансування проекту PEACE in Ukraine містить також і грантову складову: 190 млн доларів США від Норвегії через Цільовий фонд підтримки, відновлення, відбудови та реформування України (URTF); 50 млн доларів США від Уряду Сполучених Штатів Америки; 20 млн доларів США від Уряду Швейцарії [5].

Кошти будуть спрямовані на часткову компенсацію видатків держбюджету України не пов'язаних зі сферою безпеки та оборони, зокрема на пенсійні виплати та виплати працівникам Державної служби з надзвичайних ситуацій

(ДСНС) [6].

Міжнародне співробітництво є важливим фактором для забезпечення ефективної роботи ДСНС в умовах збройної агресії. Завдяки міжнародній підтримці ДСНС має можливість надавати необхідну допомогу населенню, ліквідовувати наслідки надзвичайних ситуацій та зміцнювати свою матеріально-технічну базу.

Список використаних джерел:

1. Біла книга цивільного захисту України 2021-2022: інформаційне видання ДСНС / за заг. ред. П.Б. Волянського. Київ, 2023. 272 с. URL: https://dsns.gov.ua/upload/1/9/7/5/1/6/5/dodatok-bila-kniga-cz-06112023.pdf
2. ДСНС отримала технічну допомогу від Уряду Франції: веб-сайт Державної служби України з надзвичайних ситуацій. URL: https://dsns.gov.ua/news/ostanni-novini/dsns-otrimala-texnicnu-dopomogu-vid-uryadu-franciyi
3. Звіт про основні результати діяльності Державної служби України з надзвичайних ситуацій у 2023 році: веб-сайт Державної служби України з надзвичайних ситуацій. URL: https://dsns.gov.ua/upload/2/0/4/5/2/3/6/zvit-pro-osnovni-rezultati-diialnosti-dsns-u-2023-roci.pdf
4. Рубан Р. Актуальні питання створення, переобладнання та використання пожежної та аварійно-рятувальної техніки в ДСНС України: наукове видання матеріали круглого столу «Об'єднання теорії та практики – запорука підвищення готовності оперативно-рятувальних підрозділів до виконання дій за призначенням», 2024, С. 127-128.
5. Україна отримала 1,34 млрд доларів США в рамках проекту Світового банку PEACE in Ukraine на підтримку соціальної сфери: веб-сайт Міністерства фінансів України. URL: https://mof.gov.ua/uk/news/ukraine_received_usd_134_billion_through_the_world_banks_peace_in_ukraine_mechanism_for_social_sector_support-4357
6. Чубань В.С., Пасинчук К.М. Економіко-правовий аналіз фінансування потреб Державної служби України з надзвичайних ситуацій під час дії правового режиму воєнного стану. Економіка. Фінанси. Право. 2025. №1.С.51-56

Шведун В.О.

д.держ.упр., професор, професор кафедри економіки на публічного управління Національного аерокосмічного університету ім. М.Є. Жуковського «Харківський авіаційний інститут»

СИСТЕМА ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ЕКОЛОГІЧНОЮ БЕЗПЕКОЮ

Систему публічного управління екологічною безпекою складає

сукупність законодавчих, соціальних, економічних, технічних, медичних та біологічних заходів, спрямованих на підтримку рівноваги між біосферою та антропогенними, а також природними зовнішніми навантаженнями.

Вся налагоджена постановка проблем екологічної безпеки дає концептуальні уявлення про те, що слід передбачати, та як запобігати ризикам виникнення екологічної небезпеки. Вирішення проблем екологічної безпеки в національному масштабі потребує публічного управління взаємовідносинами в системі «людина-природа-суспільство». При цьому необхідно розмежовувати тимчасові горизонти впливу держави: у стратегічному плані будь-яка господарська діяльність буде неможлива без здійснення превентивної (запобіжної) політики, запровадження відповідних правил і норм, що враховують техногенні ризики та орієнтовані на стійкий еколого-економічний розвиток системи [1; 3].

Існує практичний аспект забезпечення екологічної безпеки, зумовлений необхідністю негайного захисту життєво важливих інтересів людей, а також нормалізації екологічної обстановки в регіонах, які зазнали негативного впливу різних видів забруднень довкілля.

Донедавна вивчення проблем екологічної безпеки вважалося прерогативою екологів, предметом їхньої пильної уваги були охорона навколишнього природного середовища та природокористування, хоча принципи екологічної безпеки і декларувалися, здійснювалася екологічна політика тощо. І хоча зростання з року в рік кількості техногенних аварій і катастроф свідчили про необхідність вживати адекватних заходів на державному рівні, лише через десять років після глобальної техногенної катастрофи – аварії на Чорнобильській АЕС – стали виявляти стурбованість проблемами безпеки в національному масштабі [2; 3].

Порівняно молода сфера діяльності, яка є прерогативою держави, – ліквідація наслідків надзвичайних ситуацій – існувала окремо. Ці дві сфери діяльності мало перетиналися на теоретичному й практичному рівнях. Насправді практично будь-яка надзвичайна ситуація здатна не лише вивести з рівноваги екологічну обстановку, а й призвести до екологічної кризи. Різниця лише у ступені забруднення та погіршення довкілля людини, відповідно, у віддаленості наслідків для суспільства.

Вся практика ведення робіт у галузі надзвичайних ситуацій полягала в ліквідації наслідків техногенної аварії, пов'язаної з проведенням оперативних заходів реагування та знищення безпосередньої загрози життю населення. Залежно від характеру катастрофи така робота займала від кількох днів до кількох місяців. Після ліквідації перших руйнівних наслідків аварії проявляється реакція навколишнього природного середовища, що носить поступовий плавний характер змін у середовищі проживання. Тоді й виникає фактор екологічної небезпеки для здоров'я населення та загроза його потомству [1– 3].

Ліквідацією довгострокових наслідків надзвичайних ситуацій, пов'язаних

із соціальним захистом населення та нормалізацією екологічної обстановки, практично ніхто не займався, ця діяльність залишалися поза увагою природоохоронних відомств або ці функції були роз'єднані за різними відомствами. Особливо серйозною така ситуація склалася на територіях, що постраждали від радіаційних аварій і катастроф, де з часом уже «притупилася» гострота соціально-економічних проблем, пов'язаних із забезпеченням екологічної безпеки населення, яке там проживає [2; 3].

У цілому, незважаючи на те, що завдання мінімізації наслідків радіаційних аварій, що сталися раніше, залишається однією з найістотніших, наразі все ще не вирішені, або вирішуються неналежним чином, існує багато соціально-екологічних проблем постраждалих територій. Сьогодні найбільшу актуальність становлять не стільки завдання перспективного порядку, скільки вироблення та реалізація практичних механізмів, які вже зараз сприяють виведенню постраждалих регіонів зі стану екологічного лиха [1–3].

Список використаних джерел:

1. Бойчук Л. Д., Соломенко Е. М., Бугай О. В. Екологія і охорона навколишнього середовища : навч. посіб. Суми : Університетська книга, 2003. 284 с.
2. Герасимчук З. В., Олексик А. О. Екологічна безпека регіону: діагностика і механізм забезпечення. Луцьк : Надстир'я, 2007. 278 с.
3. Іванісова М. А. Механізми державної оцінки рівня екологічної безпеки територій. Інвестиції: практика та досвід. 2023. № 13. С. 141–143.

Шевчук С.М.
ад'юнкт НУЦЗУ, м. Харків

ОСОБЛИВОСТІ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОВОГО РЕЖИМУ НАДЗВИЧАЙНОГО СТАНУ ПРИРОДНОГО ХАРАКТЕРУ

Логіка розгляду питань публічного управління в умовах надзвичайних ситуацій з усією очевидністю зумовлює необхідність аналізу відповідного адміністративно-правового режиму.

Питанням різних видів режимів приділено доволі значну увагу в адміністративно-правовій літературі. Як відправне положення цілком прийнятним є поняття адміністративно-правового режиму, надане французьким вченим-правознавцем Жоржем Веделем: «Адміністративно-правовий режим належить до числа публічно-правових режимів і стосується регламентації діяльності державної адміністрації та її взаємовідносин з фізичними й юридичними особами недержавного сектору».

У свою чергу вітчизняні науковці розглядають адміністративно-правовий режим як систему норм адміністративного права, а також норм, що

мають адміністративно-правовий зміст, які визначають обов'язковий для дотримання порядок взаємодії суб'єктів адміністративних правовідносин, основним призначенням якого є оптимізація адміністрування, особливого порядку видання та дії режимних актів державного управління, що означає «зв'язаність» державної адміністрації з іншими суб'єктами виконавчої влади, відповідальність органів державної влади за заподіяні збитки.

На наш погляд ,закони та нормативні акти, чинні в даній сфері в Україні, як видається, не повною мірою пояснюють суть адміністративно-правового режиму надзвичайного стану природного характеру. Умови, в яких протікають явища, відбуваються події, породжені природними явищами руйнівного характеру з погляду адміністративного права, тобто. «режимності», є юридичним фактом (фактами), що тягне за собою правовідносини, які потребують відповідного рівня та якості правового регулювання.

Інакше кажучи, правове регулювання режиму надзвичайної ситуації природного характеру вимагає певності в питаннях суб'єктів та змісту зазначених правовідносин, а це насамперед означає нагальну потребу в системі нормативно-правового регулювання: від закону – до актів управління нормативного характеру.

З огляду на це закон про адміністративно-правовий режим надзвичайної ситуації повинен, на нашу думку, включати наступні положення:

а) обставини, які стали підставою для введення даного правового режиму;

б) обґрунтування необхідності його запровадження;

в) межі території, на якій запроваджується правовий режим надзвичайну ситуацію природного характеру;

г) сили та засоби, що забезпечують режим надзвичайного стану;

д) перелік надзвичайних заходів та межі їх дії, перелік тимчасових обмежень прав та свобод громадян України, іноземних громадян та осіб без громадянства, прав організацій та публічних об'єднань;

е) державні органи (посадові особи), відповідальні за здійснення заходів, які вживаються в цих умовах;

ж) час набрання чинності указом, а також термін дії надзвичайного стану.

Відтак, з викладеного вище випливає, що адміністративно-правовий режим надзвичайної ситуації природного характеру – це особливий порядок здійснення діяльності цілої низки державних і муніципальних органів.

Сам факт спільності цього порядку та його вираження у формі адміністративно-правового режиму передбачає детальне правове регулювання цього режиму.

Викладене вище дозволяє дійти висновку, що в останні роки подібні адміністративно-правові режими дедалі частіше стають об'єктом законодавчої діяльності, а їх основи одержують закріплення у законах та нормативних актах суб'єктів управління на регіональному рівні.

Якщо врахувати, що зазвичай визначають порядок у спеціальних сферах публічного управління, які вимоги нерідко зачіпають сферу реалізації правий

і законних інтересів всієї сукупності суб'єктів адміністративного права, така тенденція цілком зрозуміла й її слід всіляко вітати.

В силу цих обставин є всі підстави віднести відповідні режими до адміністративно-правових, які мають, однак, як першооснову і конституційно-правові акти. Те ж саме зазначалося нами і відносно режимів реалізації процесуальних санкцій. Тут джерелом відповідних режимів виступають вже процесуальні норми та акти.

На наш погляд, адміністративно-правовий режим надзвичайних ситуацій природного характеру зумовлює потребу в реалізації:

а) відповідних законодавчих заходів на центральному рівні, де має визначитися з вичерпним переліком адміністративно-обмежувальних та заборонних заходів;

б) диференціації законодавства, присвяченого адміністративно-правовому режиму надзвичайної ситуації природного характеру, як різновиду особливого становища;

в) прийнятті в суб'єктах управління на регіональному рівні законів про надзвичайні ситуації природного характеру, найбільш вірогідних у цих регіонах, із зазначенням режимних заходів, які містяться у законодавстві України;

г) з урахуванням вищевикладеного кодифікувати норми, що визначають адміністративно-правовий режим надзвичайної ситуації природного характеру.

Виходячи з вищевикладеного, можна дійти висновку, що правовий режим надзвичайного стану є доволі суперечливим за своєю природою, оскільки спрямований на досягнення або відновлення нормальних, звичайних умов життєдіяльності в певному регіоні та одночасно пов'язаний з вживанням екстраординарних заходів, що обмежують суверенітет особистості та змінюють зміст соціального управління.

Людина відчуває у собі подвійний гніт обмежень: з одного боку, необхідні обмеження за умов стихійного лиха, а з іншого – загальні заходи та тимчасові обмеження, застосовувані під час запровадження надзвичайного стану.

Список використаних джерел:

1. Піддубна В. Ф. Особливості регулювання правового статусу юридичних осіб публічного права у Франції. Аналітично-порівняльне правознавство. 2024. № 5. С. 218–223. https://doi.org/10.24144/2788-6018.2024.05.34.
2. Настюк В. Я., Бєлєвцева В. В. Адміністративно-правові режими в Україні : монографія. Харків : Право, 2009. 128 с.
3. Про правовий режим надзвичайного стану : Закон України від 16.03.2000 р. № 1550-III. Відомості Верховної Ради України. 2000. № 23. Ст. 176.

Щепанський Е.В.
завідувач кафедри публічного управління та адміністрування Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова

Мороз В.І.
здобувачка вищої освіти бакалаврського рівня за спеціальністю 281 Публічне управління та адміністрування Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова

ОПТИМІЗАЦІЯ ПРОЦЕСУ ПРИЙНЯТТЯ ПУБЛІЧНО-УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ В УМОВАХ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ: ВИКЛИКИ ТА МЕХАНІЗМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ

Сучасний світ характеризується зростанням частоти та масштабів надзвичайних ситуацій різного походження. Військові конфлікти, терористичні акти, природні катаклізми, техногенні аварії та пандемії ставлять перед органами публічного управління серйозні виклики, що вимагають швидкого та ефективного реагування. Особливої актуальності набуває оптимізація процесу прийняття публічно-управлінських рішень в умовах надзвичайних ситуацій, оскільки від своєчасності та якості цих рішень залежить ефективність подолання кризових явищ, мінімізація їхніх негативних наслідків та забезпечення безпеки населення.

Практика публічного управління демонструє суттєві недоліки у процесах прийняття рішень під час надзвичайних ситуацій, серед яких: інформаційна невизначеність, часові обмеження, координаційні проблеми між різними рівнями влади та відомствами, психологічний тиск на особу, що приймає рішення, відсутність відпрацьованих алгоритмів дій у нетипових ситуаціях. Такі умови призводять до суб'єктивізму, затримок, неузгодженості дій та, як наслідок, зниження ефективності управління в кризових умовах.

Надзвичайні ситуації останніх років, зокрема пандемія COVID-19, повномасштабне вторгнення рф на територію нашої держави, масштабні природні катастрофи, поєднані з енергетичною кризою, руйнуванням критичної інфраструктури та значними міграційними процесами, наочно продемонстрували необхідність удосконалення технологій прийняття управлінських рішень в умовах високої невизначеності та жорстких часових обмежень. Додатковими факторами актуальності проблеми є глобалізаційні процеси, які призводять до швидкого поширення криз за межі національних кордонів, та цифрова трансформація, що розширює можливості для впровадження інноваційних інструментів підтримки прийняття управлінських рішень.

Важливим нормативно-правовим підґрунтям для управління у надзвичайних

ситуаціях в Україні є Постанова КМУ № 223 від 14 березня 2018 р. «Про затвердження Плану реагування на надзвичайні ситуації державного рівня». Даний нормативно-правовий акт встановлює єдиний порядок реагування, визначає завдання та склад органів управління, регламентує взаємодію між суб'єктами. Ієрархічна система з чітким розподілом повноважень сприяє уникненню дублювання функцій та підвищує оперативність. Проте наявні недоліки: надмірна централізація повноважень, що спричиняє затримки в прийнятті рішень на місцях; неврахування новітніх загроз (гібридних, кібератак); відсутність механізмів залучення громадянського суспільства та волонтерів до реагування [1].

Процес прийняття публічно-управлінських рішень в умовах надзвичайних ситуацій має низку специфічних особливостей, що суттєво відрізняють його від стандартних управлінських процедур. Ключовими характеристиками є:

дефіцит часу на аналіз ситуації та вибір альтернатив;

неповнота, фрагментарність та часто суперечливість інформації про причини, масштаби та динаміку розвитку надзвичайної ситуації;

підвищена відповідальність за наслідки прийнятих рішень;

необхідність координації дій великої кількості суб'єктів з різними відомчими інтересами;

емоційна напруженість та стрес у осіб, що приймають рішення.

Аналіз сучасних підходів до прийняття публічно-управлінських рішень в умовах надзвичайних ситуацій дозволяє виділити кілька моделей: централізовану (рішення приймаються на найвищому рівні управління), децентралізовану (основні повноваження делегуються на локальний рівень), мережеву (рішення приймаються через взаємодію різних суб'єктів за горизонтальним принципом) та гібридну (поєднання елементів різних моделей). Кожна з цих моделей має свої переваги та обмеження, а їх ефективність залежить від типу надзвичайної ситуації, національних традицій управління та інституційної спроможності органів публічної влади [2, с. 30-41].

Серед ключових викликів, що постають перед системою публічного управління під час прийняття рішень в умовах надзвичайних ситуацій, можна виділити наступні:

Інформаційні виклики, пов'язані з неповнотою, невизначеністю та швидкою зміною даних про надзвичайну ситуацію. Це ускладнює аналіз ситуації, прогнозування її розвитку та оцінку можливих наслідків різних варіантів дій.

Організаційні виклики, зумовлені необхідністю швидкої мобілізації ресурсів, координації дій різних служб та відомств, забезпечення ефективних комунікацій між різними рівнями управління.

Компетентнісні виклики, пов'язані з потребою у специфічних знаннях та навичках, необхідних для прийняття рішень в умовах підвищеної складності та невизначеності.

Політичні виклики, що виникають через вплив політичних факторів на процес прийняття рішень, конфлікти інтересів та необхідність врахування

суспільних очікувань.

Ресурсні виклики, зумовлені обмеженістю часових, матеріальних, фінансових та людських ресурсів для реагування на надзвичайну ситуацію.

Психологічні виклики, пов'язані з підвищеним стресом, емоційним напруженням та відповідальністю за наслідки рішень, що можуть вплинути на життя та здоров'я людей.

Для оптимізації процесу прийняття публічно-управлінських рішень в умовах надзвичайних ситуацій необхідно впроваджувати комплексний набір механізмів вдосконалення. Серед них важливо розвивати інформаційно-аналітичний механізм, який спрямований на покращення збору, обробки та аналізу даних про кризові ситуації через впровадження сучасних систем моніторингу, використання великих даних, створення єдиних інформаційних платформ та застосування штучного інтелекту для прогнозування розвитку подій. Не менш значущим є вдосконалення організаційно-правового механізму, що передбачає чітке розмежування повноважень між різними органами влади, створення спеціалізованих структур з кризового управління та розробку типових протоколів дій для різних видів надзвичайних ситуацій.

Паралельно варто впроваджувати сучасні методичні підходи, зокрема методики оцінки ризиків, сценарне планування, імітаційне моделювання та управління на основі даних для підвищення обґрунтованості рішень. Активне використання технологічних інструментів, таких як сучасні інформаційно-комунікаційні технології, системи підтримки прийняття рішень, геоінформаційні системи та ситуаційні центри, створює єдиний простір для взаємодії учасників процесу та забезпечує доступ до актуальної інформації. Комунікаційні інструменти, спрямовані на ефективний обмін інформацією між суб'єктами управління та населенням через вдосконалені системи оповіщення, соціальні мережі та месенджери, сприяють підвищенню довіри до влади та ефективності реагування. Нарешті, освітньо-тренінгові програми для підготовки та підвищення кваліфікації осіб, які приймають рішення, включаючи регулярні навчання, симуляції та формування культури кризового управління, дозволяють відпрацювати алгоритми дій та розвинути навички швидкого прийняття рішень в умовах невизначеності.

Оптимізація процесу прийняття публічно-управлінських рішень в умовах надзвичайних ситуацій потребує системного підходу та комплексних інструментів. Ефективність реагування залежить від якості й своєчасності управлінських рішень, що визначаються структурою процесу, наявними інструментами та підготовленістю персоналу. Ключовими викликами є інформаційна невизначеність, часові та ресурсні обмеження, координаційні проблеми й психологічний тиск. Оптимізація має відбуватися за різними напрямками: вдосконалення нормативно-правової бази, впровадження сучасних технологій, розвиток аналітичного потенціалу, покращення координації, підготовка персоналу та розвиток комунікацій. Перспективним є впровадження адаптивних моделей управління, що забезпечують гнучкість

у мінливих умовах. Важливими факторами успіху є інтеграція наукових досягнень у практичну діяльність та міжнародне співробітництво в управлінні надзвичайними ситуаціями.

Список використаних джерел:

1. Про затвердження Плану реагування на надзвичайні ситуації державного рівня: Постанова Кабінету Міністрів України від 14.03.2018 р. № 223: станом на 3 травня 2023 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/223-2018-п#Text (дата звернення: 27.02.2025).
2. Штирьов О. М. Теоретичні підходи до прийняття управлінських рішень у сфері публічного управління. Державне будівництво. 2023. №2 (34). С. 30–41. DOI: https://doi.org/10.26565/1992-2337-2023-2-03 (дата звернення: 27.02.2025).

Делятинчук А. І.
здобувач кафедри публічного управління та адміністрування Інституту гуманітарної підготовки та державного управління Івано-Франківського національного технічного університету нафти та газу, м. Івано-Франківськ

СУЧАСНІ МОДЕЛІ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ РОЗВИТКУ ГІРСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ ДЕРЖАВИ

Гірські території відіграють ключову роль у збереженні природного балансу, забезпеченні біорізноманіття та розвитку рекреаційних і туристичних ресурсів, водночас вони стикаються з численними економічними, соціальними та інфраструктурними викликами, що ускладнюють їхній сталий розвиток та інтеграцію у загальнонаціональну економічну систему. Значна частина таких територій характеризується низькою щільністю населення, складними природними умовами, обмеженими можливостями для великомасштабного промислового виробництва, а також недостатньо розвиненою транспортною та соціальною інфраструктурою, що створює додаткові труднощі для залучення інвестицій і забезпечення рівних можливостей економічного розвитку. Водночас гірські регіони мають значний потенціал для розвитку альтернативних форм економіки, зокрема, екологічного туризму, зеленої енергетики, переробної промисловості та локального сільськогосподарського виробництва, що потребує цілеспрямованої державної підтримки та розробки ефективних політик, адаптованих до особливостей цих територій. Формування державної політики щодо таких територій має базуватися на комплексному підході, який включає регіональні особливості, природні умови, соціально-економічні чинники, а також міжнародний досвід, що забезпечить довготривалу стійкість розвитку цих територій у сучасних умовах глобальних економічних трансформацій.

Оскільки гірські території мають специфічні географічні умови, що обмежують доступ до інфраструктури, ринків та основних соціальних послуг, їхній розвиток потребує особливого підходу, який включає економічні, екологічні та соціальні аспекти. Дослідники, що працюють над проблематикою гірських регіонів, пропонують використання адаптованих стратегій розвитку гіських територій, що враховують місцеві особливості, рівень економічного потенціалу та наявні ресурси. Застосування моделей розвитку дозволяє створити комплексну систему управління, що включає елементи просторового планування, диверсифікації економіки, інтеграції

місцевих громад у загальнонаціональну економіку та залучення сучасних технологій для підвищення ефективності виробництва.

Однією з найпоширеніших моделей, яка використовується для забезпечення соціально-економічного розвитку гірських територій, є кластерна модель, яка передбачає формування спеціалізованих економічних кластерів, що об'єднують підприємства, науково-дослідні установи, державні органи та місцеві громади для створення синергійного ефекту в певних сферах діяльності. Гірські території мають значний потенціал для розвитку кластерів у сфері зеленого туризму, екологічного сільського господарства, лісового господарства, відновлюваної енергетики та біотехнологій, що дозволяє ефективно використовувати природні ресурси та створювати додаткові робочі місця. Основною перевагою кластерного підходу є можливість локального використання наукових розробок та технологічних інновацій, що сприяє підвищенню конкурентоспроможності регіону. Однак реалізація цієї моделі потребує активної підтримки з боку держави, оскільки для створення ефективних кластерів необхідні стартові інвестиції, податкові стимули та сприятливе регуляторне середовище.

Ще однією ефективною моделлю розвитку є концепція смарт-спеціалізації, яка передбачає впровадження інноваційних технологій у сферу регіонального розвитку [4, с. 56]. У випадку гірських територій ця концепція може бути реалізована через цифровізацію муніципального управління, розвиток розумних систем моніторингу стану довкілля, використання відновлюваних джерел енергії та впровадження високотехнологічних підходів до ведення сільського господарства та туризму. Основна перевага цієї моделі полягає в її гнучкості, що дозволяє адаптувати її під конкретні умови та потреби регіону, проте для її реалізації необхідне значне фінансування та наявність кадрового потенціалу, що є серйозним викликом для багатьох гірських територій.

В цілому ефективна реалізація соціально-економічної політики розвитку гірських територій вимагає застосування комплексних підходів, що поєднують державні, муніципальні, міжнародні та приватні ініціативи, спрямовані на збалансований розвиток регіонів, покращення умов життя місцевого населення та забезпечення екологічної стійкості, насамперед у формі диверсифікації, яка "передбачає урізноманітнення структури економіки шляхом технологічної модернізації, впровадження інновацій, що супроводжується глибокими змінами в організаційно-правових формах ведення підприємницької діяльності, розвиток яких створює мультиплікаційний ефект в сфері соціально-трудових відносин зайнятості населення" [2]. В контексті диверсифікації одним із ключових механізмів реалізації політики розвитку гірських територій є державні програми, які спрямовані на фінансування інфраструктурних проєктів, підтримку підприємництва, розвиток туристичної галузі, а також охорону природних ресурсів. Значна частина таких програм передбачає співфінансування місцевих ініціатив, що дозволяє громадам самостійно визначати пріоритети розвитку та залучати додаткові ресурси з

місцевих бюджетів або міжнародних фондів.

Важливим елементом державної політики є створення кластерів та спеціальних економічних зон у гірських районах, що забезпечують податкові преференції та сприяють залученню інвесторів у регіон. Значну роль у формуванні соціально-економічної політики розвитку гірських територій відіграє муніципальне управління та місцеве самоврядування, яке має ключове значення для реалізації регіональних стратегій, що базуються на місцевих потребах та особливостях території. Процеси децентралізації сприяють передачі частини повноважень з центрального рівня на рівень громад, що дозволяє більш ефективно використовувати наявні ресурси та залучати місцеве населення до управлінських процесів, "що одночасно означає новий рівень відповідальності за розвиток територіальних громад та нові вимоги до якості публічного управління на місцевому рівні" [1, с. 126]. Громади, що знаходяться у гірських районах, можуть самостійно розробляти програми соціально-економічного розвитку, спрямовані на підтримку малого бізнесу, модернізацію інфраструктури та створення нових робочих місць. Особливу роль відіграє розвиток механізмів партисипативного управління, які передбачають безпосередню участь громадян у прийнятті рішень щодо стратегічного розвитку їхніх територій, що значно підвищує рівень довіри до місцевої влади та забезпечує ефективніше використання ресурсів.

Окрім державних і муніципальних ініціатив, важливим інструментом розвитку гірських територій є міжнародні програми та грантові ініціативи, які сприяють залученню додаткового фінансування для реалізації проєктів у сфері екологічного розвитку, альтернативної енергетики, охорони природи, туризму та соціального підприємництва. Зокрема, Європейський Союз активно підтримує розвиток гірських територій через такі програми, як LEADER, які спрямовані на розвиток сільських регіонів, підвищення їхньої конкурентоспроможності та збереження культурної спадщини. Окрім цього, Світовий банк, Програма розвитку ООН (UNDP) та інші міжнародні організації реалізують ініціативи, спрямовані на подолання соціально-економічних диспропорцій у віддалених регіонах, що забезпечує значний позитивний ефект у довгостроковій перспективі [3].

Таким чином, ефективна реалізація політики розвитку гірських територій передбачає застосування різних форм управління, що поєднують державні програми, місцеве самоврядування, міжнародну співпрацю та приватний бізнес. Успішне поєднання цих форм реалізації політики дозволяє забезпечити комплексний розвиток гірських територій, сприяючи їхній інтеграції у загальнонаціональну економіку та створенню умов для покращення якості життя місцевого населення.

Список використаних джерел:

1. Дзвінчук, Д. І., Ігнатюк, Н. О. Особливості розвитку гірських територіальних громад України. Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія:

Публічне управління та адміністрування. 2024. Том 35(74), №1. С. 125-130. DOI https://doi.org/10.32782/TNU-2663-6468/2024.2/21
2. Кудак, К. М. Просторова диверсифікація гірських територій: проблеми та перспективи розвитку. Ефективна економіка. 2024. № 2. DOI: http://doi.org/10.32702/2307-2105.2024.2.47
3. Мельник, А. Ф., Карий, О. І. Державне регулювання сталого розвитку гірських територій: зарубіжний досвід та уроки для України. Фінанси України. 2018. № 7. С. 45–58.
4. Perlik, M. The Spatial and Economic Transformation of Mountain Regions: Landscapes as Commodities. London: Routledge, 2019. 274 c.

Лаврентій Д. С.
к. держ. упр., доцент кафедри менеджменту та публічного адміністрування
Чернігівського інституту інформації, бізнесу і права ЗВО МНТУ
м. Чернігів

ДЕЦЕНТРАЛІЗОВАНІ МОДЕЛІ ОХОРОНОЗДОРОВЧОЇ ПОЛІТИКИ В ОБРАНИХ КРАЇНАХ ЄС: ПРАКТИЧНИЙ ДОСВІД ДЛЯ УКРАЇНИ

Проблема забезпечення якісного доступу до медичних послуг у посткризовий період є одним із ключових завдань для України. Світовий досвід показує, що децентралізовані моделі охорони здоров'я дозволяють ефективніше розподіляти ресурси, залучати місцеві громади до прийняття рішень та підвищувати рівень відповідальності регіональних і місцевих органів влади. Європейський досвід, зокрема у скандинавських країнах, Німеччині, Італії та Угорщині, пропонує цінні уроки, які можуть бути адаптовані до українських реалій з урахуванням децентралізації та сучасних викликів у сфері охорони здоров'я. Аналіз цих моделей дозволяє виявити конкретні інструменти та підходи, які здатні забезпечити стійкий розвиток системи охорони здоров'я навіть у складних економічних і соціальних умовах.

У Скандинавських країнах децентралізація системи охорони здоров'я має глибокі історичні корені. У Норвегії, Данії та Швеції значна частина адміністративних функцій передана на рівень регіонів та муніципалітетів, що дозволило створити систему, орієнтовану на потреби місцевого населення. Дослідження Byrkjeflot і Neby (2008) показує, як ці країни адаптували систему лікарень до регіональних потреб, інтегруючи адміністративне та фінансове управління на місцевому рівні. Водночас, Pedersen (2009) наголошує на важливості структурних реформ, що підтримують інтеграцію охорони здоров'я з іншими секторами соціальної політики. У Скандинавських країнах також активно застосовуються програми, спрямовані на підвищення обізнаності населення щодо профілактики захворювань, що додатково підсилює ефективність децентралізованих моделей. Цей досвід може бути цінним для

України, зокрема в аспекті підвищення доступності послуг для віддалених регіонів.

Німецька модель децентралізації базується на розподілі відповідальності між федеральним, земельними та місцевими рівнями. Дослідження Döring і Paul (2010) висвітлює, як інтеграція соціального медичного страхування з регіональними ініціативами сприяє підвищенню ефективності системи. Wasem (1997) наголошує на успішному впровадженні програм переходу від стаціонарного до амбулаторного лікування, що сприяло оптимізації використання ресурсів та розширенню доступу до медичних послуг. Крім того, у Німеччині значну увагу приділяють впровадженню електронних медичних записів, що забезпечує прозорість і підвищує якість обслуговування пацієнтів. Такий підхід може бути використаний в Україні для зменшення навантаження на центральні лікарні, особливо в умовах підвищеної потреби в амбулаторних послугах у післякризовий період.

Італія демонструє унікальний приклад децентралізації, що забезпечує регіонам автономію у прийнятті рішень та управлінні бюджетами. Pavolini і Vicarelli (2012) досліджують виклики, з якими стикається країна, зокрема зростання нерівностей у доступі до послуг між регіонами. Водночас Tediosi, Gabriele і Longo (2009) підкреслюють, що сильне центральне управління може підтримувати рівновагу між автономією регіонів та національними інтересами, забезпечуючи рівний доступ до основних послуг. Італійський досвід також показує, як регіональні уряди можуть розробляти інноваційні програми охорони здоров'я, наприклад, спрямовані на підтримку людей із хронічними захворюваннями. Україна може використати цей досвід для розробки механізмів зменшення регіональних дисбалансів у системі охорони здоров'я, особливо в контексті відновлення вразливих регіонів.

Угорщина, яка пережила значну трансформацію своєї системи охорони здоров'я, також пропонує цінні уроки. Mihályi (2003) описує унікальну модель децентралізації, що поєднує елементи британської системи фондового управління та американських моделей керованої медичної допомоги. Gaál та співавт. (2011) звертають увагу на складнощі у забезпеченні сталості фінансування та боротьбі з неформальними платежами, які залишаються поширеною проблемою. Одним із ключових аспектів угорської системи є впровадження пілотних програм на рівні місцевих громад, які забезпечують можливість тестування нових підходів до організації медичних послуг. Вивчення угорського досвіду може допомогти Україні уникнути подібних викликів під час впровадження реформ, особливо у сферах фінансового планування та регулювання витрат.

На основі аналізу успішних кейсів можна виокремити ключові аспекти, які мають стати основою для адаптації в Україні: децентралізація управління, інтеграція соціальних і медичних послуг, ефективне фінансове планування та впровадження цифрових інструментів. Скандинавський акцент на муніципальних ініціативах, німецька інтеграція соціального страхування,

італійський підхід до рівноваги між автономією регіонів та контролем держави, а також угорські інноваційні моделі управління можуть стати важливими орієнтирами для реформування української системи охорони здоров'я. Особлива увага має бути приділена залученню місцевих громад до планування і реалізації реформ, що дозволить забезпечити прозорість і стійкість нової системи. [3].

Джерела та Список використаних джерел:

1. Döring, A., & Paul, F. (2010). The German healthcare system. The EPMA Journal, 1(4), 535–547. DOI: 10.1007/s13167-010-0051-x
2. Gaál, P., Szigeti, S., Csere, M., Gaskins, M., & Panteli, D. (2011). Hungary health system review. Health systems in transition, 13(5), 1–266. DOI: 10.1016/j.healthpol.2011.03.008
3. Mihályi, P. (2003). HMO Experiment in Hungary - a Unique Road to Health Care Reform. Health Economics.
4. Pavolini, E., & Vicarelli, G. (2012). Is decentralization good for your health? Transformations in the Italian NHS. Current Sociology, 60(4), 472–488. DOI: 10.1177/0011392112438330
5. Tediosi, F., Gabriele, S., & Longo, F. (2009). Governing decentralization in health care under tough budget constraint: What can we learn from the Italian experience? Health Policy, 90(2-3), 303–312. DOI: 10.1016/j.healthpol.2008.10.018
6. Wasem, J. (2017). A study on decentralizing from acute care to home care settings in Germany. Health Policy, 41(Suppl), S109–S129.

Андріянов І.О.
здобувач кафедри публічного управління та адміністрування
Навчально-наукового інституту неперервної освіти

ОСОБЛИВОСТІ НАДАННЯ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ ПІД ЧАС ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ

Від самого початку запровадження воєнного стану в Україні, система надання адміністративних послуг громадянам зазнала значних змін, що спричинило необхідність оперативного адаптування адміністративних процедур, спрямованих на забезпечення прав громадян та підтримку функціонування державних інституцій в умовах надзвичайних обставин. Цей період характеризується не лише збільшенням навантаження на державні інституції, але й виникненням нових викликів, пов'язаних із забезпеченням доступу громадян до адміністративних послуг у умовах обмеженої функціональності державних органів та інфраструктури. Як зазначає О. Красногор, "воєнний стан став серйозним випробуванням для системи

правової допомоги в Україні, виявивши її вразливість до зовнішніх загроз та потребу в оперативному адаптуванні до нових умов" [4, с. 64]. У цьому контексті важливим є аналіз особливостей надання адміністративних послуг, які виникли під час війни, а також визначення шляхів їх удосконалення.

Насамперед, слід зазначити, що воєнний стан суттєво вплинув на роботу центрів надання адміністративних послуг (ЦНАП), які є основним механізмом взаємодії між державою та громадянами. З початком повномасштабного вторгнення багато ЦНАПів були вимушені призупинити свою діяльність, що призвело до тимчасового обмеження доступу до послуг, пов'язаних із державними реєстрами, видачею документів та іншими адміністративними процедурами. Держава була змушена була швидко адаптуватися до нових умов, щоб забезпечити надання ключових послуг громадянам, в результаті чого "центри надання адміністративних послуг не лише виконували свої основні функції, але й стали гуманітарними хабами, взявши на себе відповідальність за підтримку громадян, які постраждали від війни" [3, с. 274].

Однією з найважливіших проблем, яка виникла під час воєнного стану, стала необхідність забезпечення доступу до адміністративних послуг для внутрішньо переміщених осіб (ВПО), кількість яких згідно з даними, наведеними Т. Левкун та А. Лисом, станом на 2023 рік досягла 4,9 мільйонів осіб, що зумовило значне навантаження на систему соціального забезпечення та адміністративних послуг [5, с. 4]. За таких умов діючі ЦНАПи в першу чергу зосередилася на наданні таких послуг, як реєстрація місця проживання, отримання соціальних виплат, медична допомога та інші види підтримки, які є критично необхідними для адаптації ВПО до нових умов проживання. Надзвичайний наплив отримувачів адміністративних послуг з числа ВПО вимагав заходів щодо забезпечення ефективної роботи працівників центрів надання адмінпослуг і Кабінет міністрів України в цьому пішов назустріч, запровадивши низку нововведень, серед яких спрощення процедур, продовження строку дії паспортів, автоматичне поновлення соціальних виплат, тощо. Надзвичайно важливим було те, що "уряд ухвалив рішення щодо автоматичного продовження соціальних виплат та перенесення місця виплат пенсій і соціальних допомог незалежно від зареєстрованого місця проживання" [4, с. 66].

В умовах війни особливої актуальності набули питання ідентифікації громадян та доступу до цифрових сервісів, зокрема, отримання цифрових документів, соціальних виплат та інших адміністративних процедур, що призвело до пришвидшення цифровізації надання адміністративних послуг, що одним із ключових інструментів забезпечення потреб громадян в такого роду послугах. Зокрема, портал державних послуг «Дія» продемонстрував свою ефективність у забезпеченні доступу громадян до електронних послуг "адміністративного й правового інформування, спрощуючи та помітно прискорюючи доступ до адміністративних послуг та інформації" [1, с. 67]. Це підтверджує, що цифровізація стала ключовим елементом адаптації

системи адміністративних послуг до умов воєнного стану. Водночас повстала проблема віково-демографічного цифрового розриву, оскільки значна частина громадян, особливо з числа людей похилого віку, фактично не були користувачами цифрових технологій й потребували традиційних офлайн-методів надання адміністративних послуг.

В цей період в діяльності ЦНАПів України також загострилася до того часу незначна проблема забезпечення безпеки та конфіденційності даних громадян, оскільки ведення ворогом війни як традиційними, так і гібридними формами зумовили збільшення ризиків кібератак та витоків інформації, що потребує вдосконалення механізмів захисту персональних даних. Виникла необхідність розробки нових підходів до захисту інформації, які б забезпечували безпеку громадян під час надання адміністративних послуг, оскільки "безпека цифрових сервісів є критично важливою для забезпечення довіри громадян до державних інституцій" [1, с. 72].

Окремо варто звернути увагу на проблему забезпечення адміністративних послуг на тимчасово окупованих територіях, де з очевидних причин "доступ до адміністративних послуг є обмеженим, що створює додаткові труднощі для громадян, які залишилися в цих регіонах" [2, с. 31]. Це зумовлює необхідність розробки спеціальних механізмів забезпечення доступу до послуг для громадян, які перебувають на тимчасово окупованих територіях, зокрема через міжнародні організації та гуманітарні місії.

На наш погляд, система надання адміністративних послуг України в цілому продемонстрували високий рівень адаптивності й достатньо ефективного впоралася з воєнними викликами, але все ж, незважаючи на ефективність вжитих заходів, залишається низка проблем, що потребують вирішення. По-перше, деякі реєстри залишаються недоступними або працюють з перебоями, що ускладнює отримання окремих послуг, таких як реєстрація нерухомості чи бізнесу. По-друге, брак кадрового забезпечення у сфері адміністративних послуг створює додаткове навантаження на працівників ЦНАП, особливо у регіонах, що приймають значну кількість ВПО. По-третє, певні ще існуючі законодавчі колізії та неоднозначність норм щодо адміністративних процедур у період війни можуть спричиняти затримки у наданні послуг.

Таким чином, маємо зазначити, що надання адміністративних послуг в умовах воєнного стану є складним завданням, яке вимагає концентрації зусиль та постійної адаптації до нових викликів. Як зазначає І. Динник, "удосконалення надання електронних послуг у воєнний час потребує комплексного підходу до забезпечення надійності, доступності та безпеки" [2, с. 30]. Відтак, держава має продовжувати роботу над вдосконаленням цифрових сервісів, одночасно забезпечуючи альтернативні способи доступу до послуг для тих, хто не може скористатися електронними платформами, забезпеченням безпеки даних та розширенням доступу до послуг для всіх категорій громадян, включаючи внутрішньо переміщених осіб та тих, хто перебуває на тимчасово окупованих територіях. Лише за умови ефективного

функціонування системи адміністративних послуг можна забезпечити соціальну стабільність та підтримку громадян у складний період війни.

Список використаних джерел:

1. Бондаренко В. Місце мобільних сервісів у забезпеченні доступу до офіційної інформації та адміністративних послуг в умовах війни. Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. 2024. Вип. 70. С. 67-85.
2. Динник І. Законодавче регулювання адміністративних послуг в умовах воєнного стану. Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право. 2024. № 3. С. 26-36.
3. Ковальчук В. Адаптація надання адміністративних послуг до умов воєнного стану. Юридичний вісник. 2024. № 1. С. 273-281.
4. Красногор О. Публічне управління та адміністрування надання адміністративних послуг населенню в умовах воєнного стану. Публічне управління: концепції, парадигма, розвиток, удосконалення. 2024. Вип. 9. С. 64-69.
5. Левкун Т. В., Лис А. Б. Актуальні проблеми надання адміністративних послуг для внутрішньо переміщених осіб в умовах воєнного стану. Суспільство та національні інтереси. 2024. № 4. С. 1189-1202.

Андріянов І.О.
аспірант Державного університету «Київський авіаційний інститут»

ПРИНЦИПИ НАДАННЯ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПОСЛУГ

Принципи надання адміністративних послуг - це основні засади, які повинні враховуватися в діяльності органів виконавчої влади та місцевого самоврядування, інших організацій при наданні адміністративних послуг. Включення тієї чи іншої ідеї до переліку принципів є її спрямованість на головну мету надання адміністративних послуг як і адміністративно-громадську діяльність в цілому - задоволення державних та громадських інтересів. Тільки задоволенні зазначеної умови ідея може бути зведена в принцип надання адміністративних послуг.

Принципи надання адміністративних послуг, будучи важливою складовою категорії адміністративних послуг, викликають у науковій доктрині неоднозначність думок щодо їхнього змісту. З практичної точки зору принципи важливі для обліку в діяльності органів публічної влади при наданні адміністративних послуг, що зумовлює інтерес до них і наукових, і практичних працівників.

Можна перелічити такі принципи надання адміністративних послуг:

1. Правомірність надання адміністративних послуг органами та організаціями, які їх надають.

2. Заявний порядок звернення за наданням адміністративних послуг.

3. Правомірність справляння із заявників державного мита за надання адміністративних послуг, плати за надання адміністративних послуг.

4. Відкритість діяльності органів, що надають адміністративні послуги, а також організацій, що беруть участь у наданні адміністративних послуг.

5. Доступність звернення за наданням адміністративних послуг та надання адміністративних послуг, у тому числі для осіб з обмеженими можливостями здоров'я.

6. Можливість отримання адміністративних послуг у електронній формі, якщо це заборонено законом, соціальній та інших формах, передбачених законодавством України, на вибір заявника.

Наявність у законодавстві зазначених принципів пов'язані з тим, що й реалізація разом дозволяє надати адміністративну послугу заявнику, у своїй не порушуючи державні чи громадські інтереси. Зазначені вище принципи можна диференціювати на принципи надання адміністративних послуг і принципи отримання адміністративних послуг. До першої групи слід віднести принцип правомірності надання адміністративних послуг органами та організаціями, які надають і принцип відкритості діяльності органів, які надають адміністративні послуги, і навіть організацій, що у надання адміністративних услуг. При цьому принципами отримання адміністративних послуг є принцип доступності звернення за наданням послуг, а також принцип можливості отримання послуг в електронній формі.

Розглянемо зазначені принципи докладніше. 1. Правомірність надання адміністративних послуг органами та організаціями, які їх надають. Одним із основних принципів надання адміністративних послуг є правомірність надання адміністративних послуг органами, що надають адміністративні послуги. Передбачається, що зазначений принцип є основним у системі принципів надання адміністративних послуг.

Згідно з коментарями у цьому принципі йдеться про необхідність дотримання зазначеними органами та організаціями вимог нормативних правових актів [1], у зв'язку з чим зазначений принцип слід перейменувати на принцип законності надання адміністративних послуг. Найменування вже давно відомого теорії права принципу законності принципом правомірності веде до відступу від однаковості системи принципів і внесе додатковий зміст зазначеного принципа [2]. На противагу даним думкам зазначається, що у такому разі відбувається обмеження його (ознака) сутнісних елементів, оскільки принцип правомірності розглядається як з позиції надання послуг правомочними органами, так і з позиції дотримання останніми вимог закону у сфері, що розглядається [3].

На думку автора, принцип правомірності надання адміністративних послуг необхідно розглядати із двох позицій:

- з позиції дотримання законності при наданні адміністративних послуг. Законність є не лише ключовим принципом адміністративного права [4], але основою будь-яких відносин, врегульованих нормами права, отже, зазначена властивість a priori приписується всім без винятку правовідносин, у тому числі щодо надання адміністративних послуг;

- з позиції надання послуг правомочними органами. Власне, зазначений принцип випливає з поняття адміністративних послуг, яким визначено органи, що надають адміністративні послуги. У цьому зв'язку цей принцип необхідно перейменувати у принцип надання адміністративних послуг уповноваженими органами.

Заявний порядок звернення за наданням адміністративних послуг. Змістом розглянутого принципу є надання послуг за запитом заявника. Водночас необхідність висловити зовні волевиявлення про намір отримати адміністративну послугу не завжди відповідає запитам суспільства, пов'язаним із спрощенням процедури отримання адміністративних послуг, часто ускладнюючи отримання необхідних послуг. У цьому видається необхідним передбачити можливість отримання адміністративних послуг як на підставі запиту заявника, так й без такого. Надання адміністративних послуг на підставі запиту заявника обумовлено принципом заявного порядку звернення за наданням адміністративних послуг, тлумачення якого в науковій літературі є неоднозначним. Заявний (запитний) порядок надання, розповсюдження результату послуги виключно на заявника є формальними ознаками, які вказують на трансформацію державної функції у адміністративну послугу. Зазначається, що заявний порядок звернення за наданням адміністративних послуг є, скоріше, принципом отримання послуг [5]. Волевиявлення саме заявника є первинним по відношенню до волевиявлення органу публічної влади, що свідчить про правове обґрунтування юридичної сутності таких правовідносин. Так, правовідносини, що складаються в сфері, що розглядається, принципово відрізняється від інших правовідносин за участю органів влади, в яких ініціатором виступають останні, що з неідентичністю правової природи адміністративних послуг та функцій, реалізованих громадськими органами.

Обов'язок органу влади відреагувати на волевиявлення заявника про намір отримати відповідну послугу є забезпеченням реалізації такого права. В даному випадку потрібна лише заява одержувача послуг. Зазначена інтерпретація сенсу принципу заявного порядку дозволяє говорити про розгляд цих правовідносин з конституційної точки зору, а також говорити про інститут надання адміністративних послуг як про суспільне благо, а не об'єкт цивільних прав. Відповідно до статті Конституції України громадяни України мають право звертатися особисто, і навіть спрямовувати індивідуальні та колективні звернення до державних органів та органів місцевого самоврядування.

Таким чином, надання адміністративних послуг на підставі запиту заявника є

змістом принципу заявного порядку звернення за наданням адміністративних послуг. Однак, розглядаючи категорію надання адміністративних послуг як суспільне благо, видається, що принцип заявного порядку звернення за наданням адміністративних послуг не завжди відповідає запитам суспільства, пов'язаним із спрощенням процедури отримання адміністративних послуг, часто ускладнюючи отримання необхідних громадянам та організаціям послуг. Понад те, запровадження екстраординарних адміністративно-правових режимів принцип заявного порядку надання адміністративних послуг стає перешкодою для своєчасного і якісного отримання населенням адміністративних послуг.

Список використаних джерел:

1. Козюбра М.І. Верховенство права і Україна. Право України. 2012. № 1–2. С. 30–63.
2. Коліушко І.Б. Виконавча влада та проблеми адміністративної реформи в Україні: монографія. Київ: Факт, 2002. 260 с.
3. Колодій А.М. Принципи права України. Київ: Нац. академія внутр. справ України, 1998. 208 с.

Аракелова В.Л.
здобувач вищої освіти навчально-наукового інституту управління та безпеки населення

ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ РЕЛІГІЙНОГО ТУРИЗМУ

Туристична галузь є важливим сектором економіки, який сприяє створенню робочих місць, залученню інвестицій і зміцненню міжнародного іміджу країни. Вона забезпечує значний внесок у ВВП, підтримує суміжні сфери (транспорт, готельний бізнес, громадське харчування, розваги) і стимулює розвиток інфраструктури. В умовах глобалізації та зростаючої конкуренції державне регулювання відіграє ключову роль у формуванні сприятливого середовища для сталого розвитку туризму. Державна політика в туристичній сфері спрямована на створення умов для розвитку внутрішнього і міжнародного туризму, підвищення якості туристичних послуг та ефективного використання природних і культурних ресурсів. Вона базується на законодавчих актах, стратегіях розвитку та заходах, що сприяють залученню інвесторів і розширенню туристичної інфраструктури.

Одним із важливих напрямів туристичної галузі є релігійний туризм. Він поєднує духовні, культурні та економічні аспекти. Багато країн використовують релігійний туризм як засіб залучення іноземних туристів, розвитку своїх регіонів та збереження культурної спадщини.

Зважаючи на значимість релігійного туризму для економіки та іміджу країни, він потребує ефективного державного регулювання, зокрема, у створенні сприятливих умов для здійснення паломництва і туристичних подорожей, для підтримки релігійних об'єктів та запобігання конфліктам між різними релігійними конфесіями, підтримці міжконфесійного миру. Тож, основними аспектами державного регулювання релігійного туризму є:

- правове регулювання (нормативно-правові акти, що визначають статус релігійних об'єктів, правила їх використання тощо), зокрема, базовим законодавчим актом у галузі туризму є Закон України «Про туризм» [2], яким регулюється в цілому туристична діяльність, визначено механізми державної підтримки, інвестиційні стимули, систему ліцензування туристичних підприємств та ін.;

- фінансова підтримка – передбачено надання певних фінансових ресурсів на розв'язання окремих завдань у галузі туризму, у тому числі щодо збереження релігійних пам'яток;

- маркетингове просування – рекламування туристичних маршрутів з метою огляду релігійних об'єктів;

- міжнародна співпраця – угоди з країнами щодо розвитку паломництва та туристичних подорожей.

В Україні на законодавчому рівні, а саме Законом України «Про свободу совісті та релігійні організації» [1], регулюється діяльність релігійних організацій, визначається статус культових споруд, правила поведінки паломників та туристів.

Загалом, процес здійснення паломництва у різних країнах світу має специфічні особливості, наприклад:

- в Італії держава тісно співпрацює з Ватиканом у питаннях організації паломництва, регулюючи потік туристів до Риму та інших святих місць [5];

- у Саудівській Аравії паломництво до Мекки (хадж) регулюється урядом, який контролює кількість паломників і організовує необхідну інфраструктуру [3] тощо.

Державне регулювання релігійного туризму здійснюється за основними напрямками. В узагальненому вигляд їх можна представити таким чином:

збереження та розвиток релігійних об'єктів. Держави фінансують реставрацію та підтримку релігійних об'єктів, які є важливими туристичними центрами. Наприклад, в Україні діють державні програми з відновлення Києво-Печерської лаври, Софійського собору та інших релігійних об'єктів;

підтримка інфраструктури. Для розвитку релігійного туризму важливе значення має будівництво доріг, готелів, транспортної мережі. Наприклад, у Саудівській Аравії уряд значно інвестує в розширення транспортної інфраструктури навколо Мекки;

безпека та контроль туристичних потоків. Держава регулює потоки паломників, встановлює правила безпеки на релігійних об'єктах, запроваджує системи електронного обліку туристів;

підтримка міжконфесійного миру. Важливим аспектом є запобігання релігійним конфліктам, забезпечення рівного доступу різних конфесій до святинь, створення умов для толерантного ставлення між віруючими.

Для забезпечення розвитку туризму уряди розробляють національні стратегії, спрямовані на підвищення конкурентоспроможності галузі. Так, у 2017 р. в Україні було прийнято Стратегію розвитку туризму та курортів України до 2026 року [4]. Стратегії, зазвичай, включають: розвиток туристичної інфраструктури (будівництво нових готелів, доріг, транспортних вузлів); маркетингові кампанії для просування країни як туристичного напряму; стимулювання розвитку внутрішнього туризму через соціальні програми (дотації, пільги на подорожі для певних категорій громадян); підтримку малого та середнього бізнесу у сфері туризму. У цілому, державна політика відіграє вирішальну роль у розвитку туристичної галузі, формуючи правове поле, підтримуючи бізнес та створюючи умови для залучення туристів.

Від злагодженої роботи державних органів, місцевого самоврядування та приватного сектору залежить конкурентоспроможність країни на туристичному ринку. Державне регулювання туристичною галуззю здійснюється через спеціальні органи влади, до яких можуть входити профільні міністерства й відомства, відповідні департаменти, що розробляють державну політику у галузі туризму, здійснюють ліцензування та контроль підприємств туристичної діяльності. Національні туристичні агентства відповідають за маркетингові кампанії, просування туристичного бренду країни на міжнародному рівні. Органи місцевого самоврядування – впроваджують регіональні програми розвитку туризму, стимулюють локальні ініціативи щодо розвитку туристичної інфраструктури тощо. В окремих країнах існують спеціальні туристичні ради або комітети, що об'єднують представників держави, бізнесу та громадськості для спільного вирішення стратегічних завдань у галузі туризму [4].

Важливу роль у розвитку туризму відіграє місцева влада, яка безпосередньо впливає на формування привабливості регіонів для туристів. Основними завданнями місцевих органів є: розвиток інфраструктури (ремонт доріг, створення транспортних маршрутів, покращення міського середовища); підтримка малого та середнього бізнесу у сфері туризму (ресторани, готелі, екскурсійні агентства); організація культурних заходів та фестивалів, що приваблюють туристів; забезпечення безпеки та комфортного перебування відвідувачів. Деякі міста активно використовують туристичний збір, який спрямовується на покращення туристичної інфраструктури та просування регіону як туристичної дестинації. Співпраця держави та приватного сектору є ефективним механізмом розвитку туристичної галузі. Основними напрямками такого партнерства є: спільне фінансування будівництва туристичних об'єктів; організація міжнародних заходів (виставок, конференцій, форумів); просування національного туристичного бренду; розробка нових туристичних маршрутів та програм. Державні органи можуть залучати приватні компанії до управління туристичними зонами, надавати податкові пільги або фінансову

підтримку стартапам у сфері туризму.

Ефективне державне регулювання сприяє збільшенню доходів від туризму, створенню нових робочих місць, зростанню малого бізнесу (готелі, ресторани, транспортні послуги). Наприклад, у Грузії розвиток релігійного туризму сприяв підвищенню туристичного потоку та економічному зростанню регіонів, де розташовані стародавні монастирі.

Державне регулювання релігійного туризму є важливим фактором для розвитку галузі, збереження культурної спадщини та забезпечення міжконфесійного миру. Успішні приклади регулювання релігійного туризму показують, що держава має активно співпрацювати з релігійними організаціями, бізнесом та міжнародними партнерами, щоб забезпечити комфорт, безпеку та економічну вигоду для країни.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про свободу совісті та релігійні організації» № 987-XII від 23.04.1991 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/987-12.
2. Закон України «Про туризм» № 324/95-ВР від 15.09.1995. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/324/95-вр
3. Саудівська Аравія: державне регулювання хаджу. URL: https://www.haj.gov.sa
4. Стратегія розвитку туризму та курортів України до 2026 року. URL: https://www.me.gov.ua/
5. Vatican Tourism Reports: Religious Pilgrimage in Italy. Vatican State Tourism Bureau. 2023. URL: https://www.vaticanstate.va

Гончарський І.Л.
аспірант НУЦЗУ

ЕФЕКТИВНІСТЬ МЕХАНІЗМУ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ ПРОЦЕСАМИ

Порушення принципів становлення інформаційного суспільства (відкритості і співпраці інститутів влади і суспільства) призводить до посилення бюрократизації управління, імітації використання можливостей електронної демократії і проектів, відсутності належної уваги до питань зворотного зв'язку і контролю реалізації рішень і програм соціально-економічного розвитку з боку суспільства; відчуженню суспільства від влади. Усе це негативно впливає на потенціал адаптації регіонів, муніципальних об'єднань та до умов інформаційного суспільства, створює умови для економічних і соціальних безладів, знижує ефективність дії законів, негативно позначається на відношенні основної маси населення до діяльності інститутів влади, веде до нерозуміння взаємних інтересів і прав.

Світовий досвід показує, що однією з ключових умов ефективності соціально-економічних процесів є результативне публічне управління, яке можливе за наявності добре розробленої системи партнерської взаємодії і взаємної відповідальності інститутів влади і суспільства, що функціонує на основі дотримання законодавчо регламентованих основ партисипації. В умовах інформаційного суспільства, що диктує потребу в забезпеченні відкритості і доступності діяльності інститутів влади для інститутів суспільства, публічне управління потребує серйозної реконструкції, а механізм цього управління набуває якостей партисипативного.

Ефективність механізму публічного управління може бути підрозділена на соціальну і економічну. Показники економічної ефективності механізму публічного управління в цілому враховують фінансові наслідки його функціонування для соціально-економічної системи з урахуванням того, що усі необхідні для реалізації проекту витрати робляться за рахунок її засобів. Показники ефективності механізму публічного управління для окремих його суб'єктів враховують наслідки реалізації конкретних проектів і програм, що відносяться до них, у рамках соціально-економічної політики. Показники соціальної ефективності іноді можуть допускати вартісний вимір наслідків функціонування механізму для даної громадської системи [2].

Так, економічна ефективність механізму публічного управління визначається результатами реалізації цілей соціально-економічної політики. Проте, це досить загальне визначення. Незалежно від рівня і масштабу об'єкту, для якого робиться оцінка економічної ефективності, вона завжди припускає оцінку результатів праці, рентабельності, і економічного використання обмежених ресурсів. Уся велика сукупність техніко-економічних, фінансових показників характеризує у результаті економічну ефективність.

Підвищення економічної ефективності має сенс лише у тому випадку, якщо воно призводить до поліпшення і соціальних результатів. Вироблена продукція і отриманий прибуток важливі не самі по собі, а лише як засоби підвищення рівня життя людей.

Соціальна ефективність в широкому розумінні - це загальна результативність людської діяльності. Визначається відношенням отриманого корисного результату і об'єму витрачених на це ресурсів, зростання ефективності людської діяльності означає у будь-якому випадку збільшення об'єму людських благ без збільшення витрат на цю діяльність. Зростання соціальної ефективності має на увазі постійне вдосконалення людьми практично будь-якої діяльності, постійне самовдосконалення, можливість працювати краще або робити якісніші продукти.

Соціальна ефективність вимірюється багатьма різноманітними показниками, проте одного узагальнювального показника ефективності немає, як немає абстрактного ефекту, а є конкретна вироблена продукція, отриманий прибуток або якийсь інший конкретний результат. У додатку до конкретних видів виробничої діяльності назва різних показників ефективності

складається з двох слів:

перше означає, чим в цьому показнику вимірюються результати діяльності, наприклад, продуктивність, прибутковість;

друге - витрати яких ресурсів враховані в цьому показнику по відношенню, наприклад, до праці, землі, капіталу або їхніх окремих компонентів [2].

Говорячи про соціальну ефективність механізму публічного управління, треба розуміти, що увага до цього питання в нашому суспільстві визначається невідкладною необхідністю підвищення певного рівня і якості життя населення.

Список використаних джерел:

1. Державна політика: аналіз та механізм її впровадження в Україні : [навч. посіб.] / Кол. авт.; за заг. ред. В.А. Ребкала, В.В. Тертички. К. : УАДУ, 2000. 232 с.
2. Примуш Р. Концептуально-стратегічні аспекти сутнісно-просторових характеристик безпеки соціально-економічних систем в період трансформаційних змін Інвестиції. Практика. Досвід .№13-14.2022. С.40-43. Режим доступу: https://www.nayka.com.ua/index.php/investplan/issue/view/11

Грей В.Ю.

аспірант Міжрегіональної академіїї управління персоналом.

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ АГРАРНОГО СЕКТОРУ В СУЧАСНИХ УМОВАХ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Державне регулювання використовується в інтересах всього суспільства для активізації всіх форм діяльності та обмеження негативних проявів ринкової стихії. Досвід останнього десятиліття ринкових перетворень в нашій країні показав, що майже повна відмова від регулювання державою процесів соціально-економічного розвитку, надання стихії ринку необмеженої свободи призвели до кризи, і довели, що нерегульований ринок не здатний вирішувати проблеми розвитку аграрного сектору та соціальної сфери, у тому числі створення інфраструктури. Державне регулювання аграрного сектора тією чи іншою мірою здійснювалося і здійснюється в даний час у всіх країнах світу, у тому числі в найбільш досконалих формах у розвинених. Не може бути створена ефективна ринкова економіка без активної регулюючої ролі держави.

В умовах ринкової економіки, як показує економічна теорія і практика, аграрний сектор виявляється найбільш схильним до негативних наслідків різного роду нестабільності. Тому необхідний комплекс заходів, що забезпечують здійснення стратегії аграрних перетворень та створення для

сільськогосподарських товаровиробників таких умов, які щонайменше були б не гіршими, ніж у інших партнерів по комплексу.

Основним напрямом в оздоровленні економіки аграрного сектора в сучасних умовах господарювання є перехід до регульованого ринку, різке посилення впливу держави на розвиток аграрної сфери. характером вирішення питань розвитку соціальної та виробничої інфраструктури, охорони навколишнього природного середовища та іншими.

Зміст категорії державного регулювання аграрного сектора у теоретичних дослідженнях та господарській практиці трактується неоднозначно. Одні з авторів визначають регулювання як систему економічних важелів і стимулів, з допомогою яких держава впливає розвиток економіки [1].

Інші характеризують його як економічний вплив держави на виробництво, переробку та реалізацію сільськогосподарської продукції та продовольства, а також на виробничо-технічне обслуговування та матеріально-технічне забезпечення аграрного сектору [2].

Треті - як систему типових заходів законодавчого, виконавчого та контролюючого характеру, що здійснюються правочинними державними установами та громадськими організаціями з метою стабілізації та пристосування існуючої соціально-економічної системи до умов, що змінюються [1].

Більш обґрунтованою є думка, згідно з якою державне регулювання аграрного сектору слід розуміти як всіляке сприяння держави у створенні економічних, організаційних та інших умов для ефективного розвитку цієї сфери народного господарства.

Слід зазначити, що низка вчених ототожнюють та представляють як рівнозначні такі поняття як «державне регулювання», «державне управління» та «державна підтримка».

На нашу думку, поняття «державне регулювання» ширше, ніж «державна підтримка». Інструменти державної підтримки економіки сільського господарства можна зарахувати до заходів непрямого державного регулювання цієї галузі. Відмінності у визначенні категорії державне регулювання сільського господарства обумовлюються як багатоаспектністю і наявністю різних форм його здійснення, а й певною мірою його змінами у часі. Державне регулювання аграрного сектора як цілісна система включає основні напрями, принципи, об’єкти та механізм регулювання.

Вивчення досліджень українських та зарубіжних вчених, узагальнення наявного досвіду дозволило сформулювати найважливіші принципи, що регулюють вплив держави на аграрну сферу: єдності економічних та соціальних цілей; поєднання індикативності та директивності в управлінні економікою аграрного сектора (з переважанням першого); аграрного протекціонізму; програмне регулювання; рівнодоступності; адресності та стабільності.

Загалом система державного регулювання повинна базуватися на цільовому програмному підході для того, щоб враховувати регіональні особливості

та умови, стимулювати пріоритетніші напрямки розвитку виробництва, формування нових організаційно-правових форм господарювання та виключати непродуктивні витрати. Принципи державного регулювання аграрного сектора знаходять свій прояв у конкретних напрямках, методах та інструментах досягнення поставлених цілей.

До методів регулювання належать непрямі (економічні) та прямі (адміністративно-розпорядчі). Економічні методи передбачають вплив держави на економічні інтереси товаровиробників, створення таких рамок їхньої діяльності, в яких вона може бути вигідною чи невигідною. Специфіка адміністративних методів полягає в тому, що вони є комплексом обов'язкових для виконання вимог і розпоряджень держави стосовно суб'єктів економічної діяльності. Адміністративні методи значно обмежують свободу економічного вибору, а часом її виключають. Водночас економічні методи залишають повну свободу вибору для суб'єктів господарювання, анітрохи її не обмежуючи. Існують, проте, і такі сфери діяльності, де адміністративні методи досить ефективні, які застосування не просто бажано, а й необхідно. Це контроль над монополістичними ринками; забезпечення екологічної безпеки суспільства та збереження не відтворюваних природних ресурсів; визначення та підтримання мінімально необхідних параметрів життя людей (гарантований мінімум заробітної плати, соціальні виплати та допомоги); захист національних інтересів країни у системі світогосподарських зв'язків та ін. Методи державного регулювання здійснюються за допомогою механізмів регулювання: планування, прогнозування, програмування та стимулювання, контролю.

Інструментами державного регулювання (економічними регуляторами) є: нормативи, платежі, ставки, тарифи, контракти, ліцензії, штрафи, дотації, ціни, кредити, субсидії та ін. Перелічені вище методи та форми державного регулювання аграрного сектора знаходять свій прояв у таких основних напрямках: ціноутворення, бюджетна та податкова політика, кредитна система, регулювання ринку продовольства, страхування виробничої діяльності, матеріально-технічне забезпечення та ін. Слід зазначити, що необхідність застосування заходів державного регулювання на аграрному ринку відкидається в Україні певною частиною вчених та практиків, які виражають невдоволення втручанням держави в дію ринкових законів, і до сьогодні.

Така позиція, на нашу думку, видається не тільки неправильною, науково не обґрунтованою, а й далеко не невинною з точки зору досягнення цілей самих аграрних перетворень. Не тільки перехідний період до ринку, а й навіть розвинена ринкова економіка потребує постійного, ретельно зваженого, всебічно обґрунтованого та економічно прорахованого державного регулювання. Це підтверджено світовим досвідом всіх високорозвинених країн.

Слід наголосити, що на сьогодні втручання держави в російську економіку

не тільки не ослабло, а, навпаки, посилилося. При цьому воно набуло нових, потворних форм: через податковий прес, зростання цін, через розширення перерозподільчих функцій шляхом надання різних пільг та вилучення, а також передачі фінансових ресурсів окремим регіонам.

Висновок

Державне регулювання сільського господарства постає як необхідна вимога, характерна для економіки розвинених держав, включаючи ті, які очолюють світове економічне співтовариство. Найбільш економічно розвинені країни офіційно розглядають аграрну політику як найважливішу та пріоритетну, тому розвиток аграрного сектору неможливий без державного регулювання та економічної підтримки загалом і сільського господарства, зокрема.

Список використаних джерел:

1. Гадзало Я.М., Лузан Ю.Я. Сучасні виклики модернізації аграрної політики України. Вісник аграрної науки. 2017. № 4. С. 9-22.
2. Бородіна О.М., Киризюк С.В. Інституційні засади змін державної підтримки аграрного сектора України відповідно до вимог СОТ. Економіка і прогнозування. 2017. № 8. С. 87-105.

Грисюк С.І.
аспірант НУЦЗУ

ІНСТРУМЕНТИ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ

Актуалізація питань соціальної політики населення характерна для сучасної вітчизняної науки і управлінської практики. Потреба в реформуванні соціальної сфери не є виключно українською проблемою. Деякі з країн Заходу переживають зараз схожий період, що став наслідком змін, що відбуваються, в соціальній і демографічній структурі суспільства.

Визначення самі по собі є важливими інструментами дослідження в соціальних науках, але вони не можуть адекватно представити усю складність проблеми соціальної політики. Альтернативним варіантом є використання різних класифікацій і типологій. Типологічний підхід має ряд переваг перед визначенням понять

По-перше, він дозволяє представити широкий спектр проблеми, що охоплює цілий ряд характеристик і ознак, оскільки типи соціальної політики в різних країнах в різні історичні моменти істотним чином відрізняються один від одного.

По-друге, типологизація дозволяє представити ряд рівнів проблеми : соціальна політика може бути розглянута, приміром, на політологічному, економічному і соціологічному рівнях[1].

По-третє, використання типологій сприяє кращому розумінню проблеми, оскільки з більшістю приведених визначень соціальної політики згодні лише самі автори. Проте деякі дослідники взагалі скептично відносяться до спроб побудови теоретичного обгрунтування існуючих механізмів соціальної політики. Так, американський дослідник Дж. Каргер вважає, що фахівці, діючі в соціальній сфері, прагнуть надати «науковість» власної діяльності лише для того, щоб підвищити свій статус і статус професії в науковому середовищі. З іншого боку, не варто забувати, що підхід до соціальної політики з точки зору теорії припускає не лише абстрактне пояснення і опис того, чим є соціальна політика і якими методами вона повинна здійснюватися, але і прийняття певної системи цінностей, що обумовлюють відношення людини до соціально депривованих верств населення. Так, на думку П. Хардайкера і М. Баркера, основне значення теоретичного опису механізмів соціальної політики полягає в привертанні уваги громадськості до проблем знедолених [2].

Перераховані автори цілком справедливо помічають, що теорія не лише інтерпретує емпіричні факти, але і може легітимувати виникаючі практики, з її допомогою вони можуть бути сконструйовані. Формулювання теорії соціальної політики, обмеженої тими або іншими концептуальними рамками, могло б легітимувати нині існуючі принципи і напрями соціальної політики як елементу державного управління. Крім того, це дозволило б точніше визначити напрями подальшого розвитку сучасного українського суспільства, необхідний об'єм ресурсів і фінансових коштів, спосіб і структуру організації управлінських стосунків в суспільстві. Нарешті, по-третє, це сприяло б об'єднанню громадян в суспільстві на основі загальних цінностей, що розділяються більшістю.

У реальності, вибрати той або інший теоретичний підхід до визначення суті соціальної політики в суспільстві досить складно в силу різноманітності вже наявних підходів. Одним з найпопулярніших типологий підходів до визначення поняття «Соціальна політика» є та, яка розглядає в якості її основи характер соціальних і політичних стосунків в суспільстві. Одна з найбільш популярних і визнаних у світі класифікацій підходів до соціальної політики була запропонована Г. Еспінг-Андерсеном, що виділяв три основні моделі організації соціальної сфери в державі : ліберальну, консервативну і соціал-демократичну [3].

Таким чином, під соціальною політикою в найзагальнішому сенсі ми можемо розуміти діяльність держави і/або громадських інститутів, спрямовану на узгодження інтересів окремих соціальних груп і індивідів з довготривалими інтересами держави. Основною метою соціальної політики в українському суспільстві зараз є забезпечення рівності можливостей, а основним завданням - гуманізація і стабілізація суспільно-політичної системи, її еволюційний, а не революційний розвиток.

Список використаних джерел:

1. Качний О. Сучасний стан інституційного механізму державного

управління соціально-економічним розвитком регіонів України [Електронний ресурс] . Державне управління : удосконалення та розвиток. 2017. № 11. Режим доступу до журналу : http://www.dy.nayka.com.ua
2. Куйбіда М. Державне регулювання соціально-економічного розвитку регіонів . Демократичне врядування. 2010. - Вип. 5. С. 35-45.
3. Пилипенко Ю. І. Технологічна структура національної економіки: теорія, практика та регулювання: Монографія [Текст]. Дніпропетровськ: Національний гірничий університет, 2010. 202 с.

Гулич О. В.
здобувач магістратури спеціальності публічне управління та адміністрування Львівського національного університету ветеринарної медицини та біоткхнологій імені С. З. Гжицького

СТРАТЕГІЧНІ ПІДХОДИ ТА ІНСТРУМЕНТИ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ У СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИНАХ

Актуальність вдосконалення державної політики розвитку регіонів в Україні зумовлена необхідністю адаптації до сучасних викликів, зокрема в умовах війни з рф. Трансформація соціально-економічного простору вимагає розробки нових стратегій і тактики управління для подолання значних міжрегіональних диспропорцій та підтримки економік постраждалих територій. Одним з основних завдань є створення моделей для виходу депресивних регіонів з кризового стану, зокрема через оптимізацію процедур регулювання економіки на рівні місцевих адміністрацій. Розвиток такої політики потребує інтеграції регіонів у загальнонаціональну стратегію, що дозволить забезпечити ефективну реконструкцію та сталий розвиток на всіх етапах післявоєнного відновлення.

Державна політика розвитку регіонів є ключовим елементом для забезпечення економічної стабільності та соціального благополуччя на всіх рівнях управління. В умовах сучасних викликів та загроз є важливим завданням забезпечення інтеграції територіальних економік у загальнонаціональну стратегію, що дозволить скоротити міжрегіональні відмінності та досягти більш збалансованого розвитку. Водночас, стратегічний підхід до управління економічним розвитком на регіональному рівні потребує формування ефективних механізмів для активізації внутрішніх ресурсів регіонів, стимулювання інвестицій та збереження конкурентоспроможності територій.

Однією з основних цілей державної політики розвитку регіонів є формування конкурентоспроможних територіальних комплексів, що здатні задовольняти потреби місцевих ринків за рахунок власного виробництва, а також раціональне використання ресурсів. Важливим аспектом є розвиток

інфраструктури, яка підтримує економічне зростання та забезпечує сталий розвиток на рівні окремих регіонів [2]. У цьому контексті необхідно застосовувати інноваційні підходи до організації виробничих процесів, що дозволяють підвищити ефективність використання як трудових, так і інвестиційних ресурсів.

Для досягнення цієї мети важливим є використання дворівневого механізму управління, який передбачає ефективну взаємодію між центральними та місцевими органами влади. Це включає розробку антикризових програм для регіонів, моніторинг їх реалізації та внесення коригувань в разі необхідності. Особливу роль у цьому процесі відіграє класифікація регіонів за рівнем розвитку, що дозволяє оцінити конкурентоспроможність територій і визначити найбільш ефективні стратегії розвитку в умовах сучасних економічних і політичних змін.

У рамках реформування регіональної політики в Україні також важливим є застосування класифікації регіонів за рівнем розвитку. Такі класифікаційні групи дозволяють здійснювати диференційований підхід до розподілу ресурсів та впровадження програм економічного розвитку. Зокрема, можна виділити кілька груп [1]:

- регіони, що знаходяться на етапі економічної депресії, де спостерігається низький рівень зайнятості в інноваційних галузях та висока частка зайнятих в аграрному секторі або традиційних промислових виробництвах з низькою доданою вартістю;

- регіони, що характеризуються переважанням виробничих галузей, де збереження економічної стабільності залежить від модернізації та підвищення ефективності в окремих видах промисловості;

- регіони, де домінують сфери послуг, включаючи туризм, інформаційні технології та інші, які мають високий потенціал для розвитку, але потребують стабільної інфраструктури та вдосконалення кадрового потенціалу.

Класифікація таких груп дозволяє ефективно орієнтувати державну політику на потреби кожного регіону. В Україні також реалізуються програми, подібні до європейських, зокрема, «Розвиток депресивних регіонів», «Підтримка модернізації інфраструктури», «Інвестиційна підтримка інноваційних проектів» [3]. Однак, війна з рф, безумовно, внесла корективи в стратегії та тактики реалізації цих програм, що зумовлює необхідність перегляду класифікаційних груп і застосування нових підходів для відновлення економічної стабільності в постраждалих регіонах.

Кластерна політика, що реалізується в багатьох європейських країнах, є важливим інструментом підвищення конкурентоспроможності регіональної економіки, сприяючи розвитку інновацій, стимулюванню малого та середнього бізнесу, а також покращенню взаємодії між державою, бізнесом та громадянським суспільством. Кластеризація дозволяє зосередити ресурси в окремих галузях, що стимулює зростання продуктивності та створення нових робочих місць. Європейські країни, зокрема Німеччина та Швеція,

активно використовують кластерну політику для розвитку технологічних та інноваційних кластерів, орієнтуючи їх на специфічні сильні сторони регіонів, що дозволяє підвищити конкурентоспроможність в глобальному масштабі.

Однак для ефективного впровадження інновацій в європейських країнах також особливу увагу приділяють фінансовим механізмам, таким як венчурний капітал, який забезпечує залучення приватних інвестицій у нові технології та стартапи. Наприклад, у Великій Британії та Франції уряд активно підтримує стартапи через інвестиційні фонди та податкові пільги, що дозволяє стимулювати інновації, незважаючи на високий рівень ризиків. Така практика може бути ефективно перенесена й на український ринок, за умови створення прозорих механізмів для залучення інвесторів і забезпечення більш доступного фінансування для малих та середніх підприємств.

У процесі дослідження виявлено кілька проблем, які гальмують ефективний розвиток стратегічних підходів та інноваційних процесів на регіональному рівні в Україні. Перш за все, відсутність комплексної стратегії підтримки інноваційних кластерів, яка б охоплювала не лише фінансування, але й розвиток відповідної інфраструктури, а також підтримку малих і середніх підприємств. Крім того, наявна недостатня інтеграція кластерних ініціатив з національною економічною політикою, що не дозволяє реалізувати потенціал кожного окремого регіону. Важливим фактором є обмежена взаємодія між державними органами, бізнесом та науковими установами, що уповільнює процеси трансферу технологій та інновацій.

Низький рівень кваліфікації фахівців у сфері кластерного управління та інноваційного бізнесу також створює перешкоди для розвитку ефективних кластерів. Для подолання цих проблем необхідно удосконалити правову та фінансову базу для підтримки кластерних ініціатив. Крім того, важливо забезпечити кращу координацію між різними рівнями управління та впровадити європейський досвід, адаптуючи його до специфіки українських реалій. Це дозволить створити умови для сталого розвитку регіонів через кластеризацію та стимулювати інноваційні процеси в економіці.

Список використаних джерел:

1. Грищенко І. М., Горбата Л. П. Територіальні громади: механізми забезпечення стійкості : монографія. Київ : НУБіП України, 2024. 344 с.
2. Кудрявцев В.М. Взаємозв’язок процесу цифровізації та концепції сталого розвитку. Економіка транспортного комплексу. Вип. 40, 2022. URL: https://api.dspace.khadi.kharkov.ua/server/api/core/bitstreams/e34d665b-7e73-4be5-8cfc-fef14c41cd98/conten.
3. Шибаєва Н. В., Бабан Т. О., Вітковський Ю. П. Стратегії розвитку як інструмент регіональної політики. Український журнал прикладної економіки. 2021. Т. 6. № 1. С. 149-159.

Давидов М. С.
Аспірант кафедри публічного управління та митного адміністрування Університету митної справи та фінансів

ОСОБЛИВОСТІ СУДОВОЇ ПРАКТИКИ ПРИ ДОТРИМАННІ ПРАВОВИХ ГАРАНТІЙ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЗАПОБІГАННЯ В УХИЛЕННІ ВІД СПЛАТИ ПОДАТКІВ

Ухилення від сплати податків – серйозна проблематика для держави. Зважаючи на складність доведення складу злочину у даному напрямі, відповідно, невисокий рівень розкриття кримінальних правопорушень, особливої актуальності набуває питання щодо особливостей судової практики при дотриманні правових гарантій забезпечення державного регулювання запобігання в ухиленні від сплати податків.

Суб'єктами кримінального правопорушення у контексті досліджуваного є особи, які зобов'язані сплачувати податки, збори, інші обов'язкові платежі. Важливо довести саме наявність прямого умислу, тобто усвідомленого невиконання особою обов'язків у частині щодо ухилення від сплати податків. Наявність факту несплати податків без доведення прямого умислу жодним чином не може свідчити про наявність складу кримінального правопорушення, адже цілком ймовірні технічні помилки при складанні податкової звітності, що не свідчить про прямий умисел щодо ухилення від сплати податків [1, с. 244].

Відповідно до даних статистики, які оприлюднено на офіційному сайті Офісу Генерального прокурора України, за період повномасштабного вторгнення країни-агресора на територію України обліковано 2054 та направлено до суду 96 (4,6%) кримінальних справ за ст. 212 Кримінального кодексу України (далі – КК України). Лише упродовж 2024 року обліковано 750 та направлено до суду 55 (7,3%) кримінальних справ (таблиця) [2].

Кількість кримінальних правопорушень у провадженнях за статтею 212 Кримінального кодексу України у період з лютого 2022 по листопад 2024 року

	2022	2023	2024	Усього
Обліковано кримінальних правопорушень у звітному періоді	390	914	750	2054
Кримінальні правопорушення, за якими провадження направлено до суду	6	35	55	96
% направлення до суду	1,5	3,8	7,3	4,6

Підготовлено авторам за результатами аналізу Єдиного звіту про кримінальні правопорушення (https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-zareyestrovani-kriminalni-pravoporushennya-ta-rezultati-yih-dosudovogo-rozsliduvannya-2).

Як бачимо, аналіз відомостей щодо кількості облікованих кримінальних правопорушень у частині, що стосується ухилення від сплати податків у період з 2022 по 2024 рік свідчить про те, що спостерігається загальна тенденція щодо їх збільшення практично на 50%. Що стосується низького відсотку проваджень, направлених до суду, то це, як правило, обумовлено складністю доведення складу злочину, тривалим терміном розслідування та невисоким рівнем розкриття кримінальних правопорушень даного виду.

Верховний Суд України, розглядаючи справи у частині щодо податкових правопорушень платників податків при справлянні ПДВ з операцій та правомірності формування податкового кредиту дотримується аналогічної позиції Європейського суду з прав людини про податковий облік господарських операцій платника податків. І головним для них у контексті досліджуваного є не зміст зобов'язання, а його фактичне виконання.

Зазначимо, що за вказаний період до Єдиного державного реєстру судових рішень (далі – ЄДРСР) внесено не так багато рішень ВС України, ухвалених у кримінальних справах за ст. 212 КК України, більше того, більшість із них несуть виправдувальний характер та, відповідно, надалі, після апеляційного та касаційного перегляду, залишаються без змін, а відтак набирають законної сили.

Розглянемо, як приклад, виправдальне рішення, ухвалене Третьою судовою палатою ККС ВС у постанові від 09.11.2022 року (справа № 604/597/16, провадження № 51-6096км21) за фактом отримання фізичною особою-підприємцем незаконної вигоди шляхом мінімізації податкових зобов'язань (відображення в бухгалтерському обліку та податковій звітності недостовірних первинних документів бухгалтерського обліку про придбання товарів та послуг для незаконного заниження об'єктів оподаткування з податку на доходи фізичних осіб і з податку на додану вартість). За результатами дослідження матеріалів колегія суддів ККС ВС дійшла висновку, що апеляційним судом обґрунтовано погоджено висновок місцевого суду про те, що здійснення господарської діяльності контрагентом не може мати наслідків для фізичної особи-підприємця, так як законодавчо не передбачено обов'язок суб'єкта підприємницької діяльності бути обізнаним з особливостями господарювання контрагента та інформацією щодо дотримання ним вимог податкового законодавства. Тобто формування суб'єктом господарювання податкового кредиту з податку на додану вартість жодним чином не можна ставити у пряму залежність від дотримання податкової дисципліни третіми особами. Отже, у разі, якщо контрагент не виконує зобов'язання зі сплати податку, то відповідальність застосовується саме до нього. Що стосується наявності у фізичної особи-підприємця умислу щодо ухилення від сплати податків, ККС ВС зазначено, що під час кваліфікації дій сторона обвинувачення має обґрунтувати прямий умисел особи, чого не було зроблено відносно даного кримінального провадження. Як наслідок, ККС ВС погодився із висновками ухвали Тернопільського апеляційного суду від 04.10.2021 року про визнання

особи невинуватою у вчиненні злочинів, передбачених ч. 1 ст. 212, ч.ч. 2, 4 ст. 358, ч. 1 ст. 382 КК України [3].

Вартим уваги є і рішення ККС ВС від 18.01.2022 (справа №711/1481/20, провадження № 51-4897км21) за фактами заниження ставки податку оплати за землю та подання у податковій декларації завідомо неправдивих відомостей щодо ставок та сум земельного податку за відповідний рік головою правління та головним бухгалтером підприємства, що є умисним ухиленням від сплати податків в особливо великих розмірах. За результатами розгляду матеріалів ККС ВС залишив без задоволення як апеляційну скаргу прокурора, так і виправдувальний вирок суду першої інстанції за ч. 3 ст. 212, ч. 2 ст. 28 ч. 1 ст. 366 КК України (у зв'язку з відсутністю у діях складу кримінального правопорушення) та ухвалу суду апеляційної інстанції, якою його засилено [4].

Як слідує з пояснень осіб, яких виправдали, за відсутності у рішеннях сільських рад положень, яке б прямо поширювалось на землекористування вказаним підприємством, оплата податків здійснювалася згідно з нормами чинного податкового законодавства. Сільські ради претензій не мали і виникли вони у податкових органів після перевірки. Рішення податкового органу було оскаржено у судовому порядку. На період ухвали рішення ККК ВС справа ще розглядалася. Зважаючи на те, що питання щодо доказування вини зазначених осіб знаходиться на вирішенні судів адміністративної юрисдикції, СУД не міг встановити існування у вказаній справі обов'язкового елементу складу злочину, передбаченого ст. 212 КК України. Як зазначено у рішенні ККС ВС, незважаючи на результат вирішення спору щодо податкових зобов'язань, є підстави вважати, що дії керівництва підприємства відповідали нормам податкового законодавства, тобто фактично відсутнє доведення обов'язкового елементу складу злочину – умисел стороною обвинувачення. Несплата податку – недостатня підстава щодо визнання особи винуватою за ст. 212 КК України. Стороні обвинувачення необхідно довести саме прямий умисел особи (усвідомлення особою зобов'язання щодо сплати податку, який вона свідомо не виконала шляхом вчинення дій, спрямованих на ухилення від його виконання [5]. Нам імпонує точка зору судді ККС ВС Н.О. Антонюк, яка наголошує на тому, що суди як першої, так і апеляційної інстанції при вирішенні даного питання прийшли до взаємовиключних висновків, разом з тим суб'єктивна сторона злочину, визначеного статтею 212 КК України залишилася не дослідженою. Відповідно, зроблені судом касаційної інстанції висновки суперечать імперативним приписам ч. 1 ст. 433 КПК України, так як не встановлено і не визнано доведеними певні обставини.

Таким чином, незважаючи на законодавчі зміни, внесені законами України «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо вдосконалення адміністрування податків, усунення технічних та логічних неузгодженостей у податковому законодавстві» № 466-IX та «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо забезпечення

збалансованості бюджетних надходжень» № 1914-IX, дане питання потребує подальшого опрацювання. Адже наразі стороні обвинувачення доволі складно доводити наявність складу кримінального правопорушення в діях осіб, зокрема, суб'єктивної сторони, що має виражатись у наявності прямого умислу в ухиленні від сплати податків (ч. 1 ст. 212 КК України), так як не кожна несплата податку є умислом. Основна проблема в боротьбі з ухиленням від сплати податків, зазначає Т.І. Сухоребра, – збір вагомих доказів, оскільки «псевдооптимізатори» ретельно планують і готують злочин [6, с. 167]. Також, як свідчать результати аналізу судової практики ВС України, у разі наявності судового рішення в іншій юрисдикції, яким, відповідно, скасовується податковий борг, воно є одним з визначальних для суду, як наслідок – відсутність складу злочину та ухвалення виправдувального вироку. Важливим також є те, що прокурор в обов'язковому порядку повинен довести належні та допустимі докази факту отримання грошових коштів, з яких необхідно сплатити податок, та, відповідно, надати докази порушення особою податкового законодавства. Адже відповідно до ч. 2 ст. 86 КПК України, Суд не може посилатися на недопустимий доказ при ухваленні судового рішення.

Список використаних джерел:

1. Григоращенко О.В. Ухилення від сплати податків: економіко-правовий аналіз. Південноукраїнський правничий часопис. С. 241–245. URL: http://www.sulj.oduvs.od.ua/archive/2022/4/part_1/37.pdf.
2. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення. URL: https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-zareyestrovani-kriminalni-pravoporushennya-ta-rezultati-yih-dosudovogo-rozsliduvannya-2.
3. Дорошенко К. Ухилення від сплати податків: актуальна судова практика. 24.10.2023. URL: https://biz.ligazakon.net/analitycs/222542_ukhilennya-vd-splati-podatkv-aktualna-sudova-praktika-u-krimnalnikh-spravakh.
4. Давидова А. Ухилення від сплати податків: добірка судової практики 2022. URL: https://jurliga.ligazakon.net/analitycs/215638_ukhilennya-vd-splati-podatkv-dobrka-sudovo-praktiki-2022.
5. Постанова касаційного кримінального суду від 18.01.2022 (справа №711/1481/20, провадження № 51-4897км21). URL: https://verdictum.ligazakon.net/document/102634456?ut.
6. Сухоребра Т.І. Окремі питання адміністративної відповідальності за порушення у сфері оподаткування. Правничий вісник університету Крок. 2013. № 16. С. 166–169.

Євмєшкіна О. Л.
д.держ.упр., професор, професор кафедри публічного управління, туризму та готельно-ресторанної справи Таврійського національного університету ім. В. І. Вернадського

ЦІННІСНІ АСПЕКТИ ЕКОЛОГІЧНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ БІЗНЕСУ

Екологія є важливою складовою сучасного стійкого розвитку держави. Активне ведення підприємницької діяльності не завжди має позитивні наслідки для екологічного середовища країни. Забруднення навколишнього середовища, погіршення якості існування живої природи є причинами екологічних криз. Сучасна світова спільнота постійно намагається розв'язати екологічні проблеми, використовуючи різні інноваційні технології. Проте, не завжди досягаються позитивні результати. Тому, важливо звернути увагу на висвітлення ціннісних аспектів екологічної відповідальності бізнесу. Усвідомлення ціннісної основи екологічної відповідальності сприятиме прийняттю ефективних рішень, спрямованих на мінімізацію негативного впливу процесів виробництва на навколишнє середовище, створення нових моделей природокористування.

Визначення екологічної відповідальності має низку наукових підходів. Д. Іваницька сутність екологічної відповідальності визначає через три основні функції: стимулюючу, компенсаційну та превентивну. Така відповідальність полягає в збереженні сталого балансу економічних та екологічних інтересів у процесі господарської діяльності на базі попередження, скорочення та відновлення втрат у природному середовищі [1]. Виникнення екологічної відповідальності, на думку вчених, основується на класичному та неокласичному підходах. Відповідно до класичного підходу, екологічна відповідальність виникла внаслідок розвитку екологічного законодавства. З метою уникнення юридичної відповідальності підприємства формували екологічну політику та вживали заходів для зменшення негативного впливу на навколишнє середовище [4]. Неокласичного підхід свідчить про моральну відповідальність підприємців за заподіяння шкоди природі. Екологічний підхід у праці М. Хилько розкритий у таких формах: екофемінізм, соціальна екологія, захист прав тварин, теорія екологічних співтовариств тощо [5]. Будь-яка відповідальність, в тому числі й екологічна передбачає прийняття певних зобов'язань. Зокрема, сфера бізнесу, несучи екологічну відповідальність бере на себе зобов'язання відшкодовувати можливу шкоду, нанесену оточуючому природному середовищу та суспільству внаслідок економічної діяльності [5].

Сучасна екологічна криза тісно пов'язана з ціннісною цивілізаційною кризою, оскільки цінності лежать в основі відповідальності. В науці виділяють такі екологічні цінності: цінність життя в усіх його проявах, природа як самоцінність, біоцентризм як відповідальність за світ живих істот, здорове довкілля як цінність, цінність якості життя (в екологічному дискурсі), цінність

екологічних знань, екологічний імідж як цінність [2].

Враховуючи, що способом існування суспільства і громадянина є діяльність у різних модифікаціях, рушійною силою розвитку суспільства, держави, виступають цінності, що мають сенсожиттєве значення, серед яких виділяють: цінності, сенс яких визначається наявними потребами та інтересами людей, і ті, що, навпаки надають сенсу самому існуванню людини, суспільства, держави.

Відомо, що бізнес – це діяльність, спрямована на отримання прибутку. Тому, формування мети підприємницької діяльності в різних сферах може бути основане на різних ціннісних підходах. Головні з них визначають "технократичне мислення" і "гуманістичне мислення" [3].

Технократична система цінностей		Гуманістична система цінностей
Природа як джерело необмежених ресурсів		Природні ресурси обмежені
Зверхність над природою		Гармонія з природою
Природа ворожа або нейтральна		Природа дружня
Оточуюче середовище, яким можна управляти		Оточуюче середовище в крихкій рівновазі
Інформаційно-технологічний розвиток суспільства		Соціокультурний розвиток
Ринкові відносини		Суспільні інтереси
Ризик і виграш		Гарантії безпеки
Індивідуальне самозабезпечення		Колективна організація
Розумність засобів		Розумність цілей
Інформація, запам'ятовування		Знання, розуміння
Освіта		Культура

Таким чином, підприємницька діяльність може здійснюватися в різних напрямах. Орієнтація на отримання максимального прибутку поступово виснажує ресурси і погіршує стан навколишнього середовища. В умовах обмежених ресурсів посилюється агресивність поведінки людини, що зумовлюється протиріччям між наявними ресурсами та матеріальними потребами, що значно перевищують такі ресурси. Це призводить до втрати розуміння цілісності природи, ставлення до неї і також втрачається відчуття цілісності людини як особистості [5].

Висновки.

Отже, ціннісні аспекти екологічної відповідальності бізнесу є основою етичних зобов'язань перед навколишнім природним середовищем. Вони визначають ставлення людини, поведінку та процеси прийняття рішень і мають прямий вплив на стиль взаємодії з навколишнім середовищем. Процеси здійснення підприємницької діяльності мають бути основані на гуманістичних цінностях. Такі цінності та зобов'язання щодо навколишнього середовища передбачають піклування, повагу до природи, взаємозв'язок і справедливість між поколіннями, стале використання ресурсів. Вони підкреслюють почуття опіки та віру в те, що підприємці повинні відповідально піклуватися про

землю, зберігаючи її ресурси та біорізноманіття для теперішнього та майбутніх поколінь.

Список використаних джерел:

1. Іваницька Д., Котенко Т. Екологічна відповідальність бізнесу та культура сучасного суспільства. Наукові записки. Вип.20. 2016. URL: https://dspace.kntu.kr.ua/server/api/core/bitstreams/d7a4634e-4e9a-4299-a77b-118818b5af10/content (дата звернення 10.02.2025 р.)
2. Екологічні цінності як базове поняття формування предметної компетентності учнів з природничих наук у ракурсі цілей PISA. URL: https://undip.org.ua/wp-content/uploads/2021/06/10_Rohoza-Valentyn-Volodymyrovych.pdf (дата звернення 10.02.2025 р.)
3. Євмєшкіна О. Л. Теоретико-методологічні засади модернізації системи державного стратегічного планування в Україні. Дис…доктор наук. Спец. 25.00.01. Дніпро, 2018. 436 с.
4. Перга Т. Ю. Екологічні цінності сучасної цивілізації. URL: https://elibrary.ivinas.gov.ua/4564/1/Ekolohichni%20tsinnosti%20suchasnoi%20tsyvilizatsii.pdf (дата звернення 6.02.2025 р.)
5. Хилько М. І. Екологічна криза як криза існуючої системи цінностей. Політична культура та ідеологія. 2019. № 1. С. 59-67.

Єрьоменко О.С.
здобувач вищої освіти НУЦЗ України

КОНУРБАЦІЯ Й АГЛОМЕРАЦІЯ ЯК ФОРМИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ

Повномасштабна агресія рф проти України актуалізувала проблеми, що накопичувались перед тим у найбільш важливих сферах суспільної життєдіяльності. Однією серед цих сфер є соціально-економічний розвиток регіонів і територіальних громад. Їх розвиток і функціонування є унікальним процесом і шляхом, адже кожна громада й область (регіон) мають специфічні особливості: географічного розташування, бюджетного фінансування, демографічного складу та ін. Тому потрібно говорити про те, що існують диспропорції у розвитку регіонів, і ці диспропорції збільшувались через російсько-українську війну. Це позначило необхідність щодо розробки та впровадження дієвих механізмів публічного управління та державної регіональної політики. Ці механізми повинні враховувати специфіку функціонування регіонів України, а також те, що є міста-центри, які можуть підтримати прилеглі до них території, стимулювавши їх розвиток. Такі міста-центри (у Києві, Харкові, Одесі, Львові, Дніпрі та ін.) уже активно створювались і розвивались до повномасштабної війни, а тому мають всі шанси й надалі ефективно функціонувати – конурбації й агломерації. З огляду на це вважаємо

за доцільне зупинитись на більш детальному їх розгляді.

На основі дослідження динаміки розвитку високоурбанізованих країн можна зробити висновок, що глобальний урбанізаційний процес пройшов через чотири етапи, кожен із яких вплинув на формування міських агломерацій:

1. "Класична" урбанізація, характерна для 1950-х та частини 1960-х років, яка відзначалася активним зростанням міського населення та посиленням ролі великих міст.

2. Субурбанізація, що розпочала свій розвиток у 1960-х роках і тривала протягом 1970-х, характеризувалася розширенням міських територій на периферійні зони, а також переміщенням населення й економічних активностей за межі центральних районів [1].

Унаслідок урбанізації міст набувала поширення практика створення міських агломерацій. У межах міської агломерації формуються адміністративні округи (графства), які можна порівняти з районами в Україні. Зазвичай базою для розвитку агломерації стає місто, чисельність населення якого перевищує 10 тисяч осіб. Округ, де розташоване це місто, називається центральним. До такого округу можуть бути приєднані сусідні території за умови, що вони відповідають хоча б одному із критеріїв: якщо понад 25% їх мешканців працюють у межах центрального округу або якщо більше 25% робочих місць на цих територіях обіймають жителі центрального округу. Зазвичай міська агломерація охоплює один або кілька округів (графств), причому їх кількість може зростати залежно від розподілу населення та чисельності робочої сили.

Станом на 2010 рік у США існувало 366 метрополітенських і 576 мікрополітенських ареалів, а також додатково 8 макрополітенських і 5 мікрополітенських ареалів у Пуерто-Ріко. У цих териториальних одиницях мешкало близько 290 мільйонів американців, що становить 94% населення країни. У Сполучених Штатах агломерації класифікуються як Стандартні Метрополітенські Ареали (CMA), межі яких періодично переглядаються. Починаючи з 1983 року, за рішенням Адміністративно-бюджетного управління, CMA об'єднують у територіально-статистичні одиниці, звані об'єднаними статистичними зонами (Consolidated Metropolitan Statistical Areas – CMSA). Так, у 1990 році в США було зафіксовано 20 таких зон, тоді як станом на 2020 рік їхня кількість зросла до 172. Головним конкурентом США у сфері соціально-економічного розвитку виступає Китайська Народна Республіка (КНР). Китай активно впроваджує стратегії територіальної організації урбанізованих просторів, що передбачають формування великих мегалополісів, таких як Цзінь-Цзінь-Цзі та урбанізованих районів у дельті річки Чжуцзян [2].

Китайський досвід управління агломераціями базується на кількох ключових підходах: розширенні промислового розвитку на прилеглі території, зміцненні транспортної логістики, будівництві високошвидкісних магістралей, створенні нових зон розвитку, технологічних парків і зон вільної торгівлі. У КНР для стимулювання економічного зростання мегалополісів та агломерацій використовується комплекс специфічних заходів. Серед них –

підтримка галузей із високим науково-дослідним потенціалом, перерозподіл фінансових ресурсів у сфери роздрібної торгівлі, готельного та фінансового секторів тощо.

Таким чином, розвиток агломерацій від індустріальної до постіндустріальної форми охоплює широкий спектр соціально-економічних процесів, які трансформують як просторову, так і функціональну структуру економіки територій, поступово інтегруючи їх до глобальної економіки. Тим часом більшість міських агломерацій у світі вже перебувають на сучасному етапі свого розвитку. На противагу цьому вітчизняні міські агломерації стикаються з численними труднощами. Зокрема, проблеми урбанізації визначаються необхідністю посилення внутрішньоагломераційних зв'язків між містами, запровадженням надміських форм управління з координуючими функціями, а також ухваленням ефективних містобудівних рішень. У великих містах ці рішення повинні враховувати той факт, що міським агломераціям та їх «надформі» (конурбації) авансом надано високий рівень довіри з боку їхніх мешканців. Тому подальші наукові дослідження мають бути присвячені аналізу проблеми просторового розвитку українських регіонів у післявоєнний період, яка стає дедалі гострішою через зростаючу нерівність у рівнях та умовах життя між регіональними центрами і периферійними територіями.

Список використаних джерел:

1. Жаров Д.О. Структура механізмів публічного управління у сфері сталого розвитку міських агломерацій // Вісник НУЦЗ України. Серія: Державне управління. 2024. Вип. 1 (20). С. 117–125.
2. Consolidated Metropolitan Statistical Area Identification. URL: https://docs.informatica.com/data-engineering/data-engineering-quality/10-5-4/address-validator-port-reference/supplementary-data-ports/consolidated-metropolitan-statistical-area-identification.html#:~:text=A%20CMSA%20is%20a%20United,Metropolitan%20Statistical%20Areas%20(PMSAs).

Жилін С.В.
аспірант Державного університету «Київський авіаційний інститут», м. Київ

ШЛЯХИ ТРАНСФОРМАЦІЇ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВ В УМОВАХ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ

Сучасні виклики та загрози сталому розвитку України значною мірою викликані російською військовою агресією і є тим чинником, під впливом якого держава має спрямовувати свої зусилля у напрямку забезпечення стійкості економіки та соціальних інституцій, в тому числі шляхом формування відповідної системи державного регулювання діяльності банківських установ

з урахуванням євроінтеграційного вектору розвитку нашої країни.

Проголошені Україною євроінтеграційні прагнення передбачають адаптацію національного законодавства до законодавства ЄС та є міжнародним зобов'язанням, яке передбачено Угодою про партнерство та співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами від 14 червня 1994 р., відповідно до якої наша країна зобов'язалася адаптувати своє законодавство до законодавства ЄС [3].

Загальний прогрес виконання вищезазначеної Угоди про асоціацію між Україною та ЄС за період 2014-2023 рр. за напрямом «Фінансові послуги» складає 68% [2], а невід'ємною складовою євроінтеграційних заходів за напрямом «Фінансові послуги» є впровадження в діяльність банківських установ законодавства ЄС.

Так, з межах подальшої трансформації системи державного регулювання діяльності банківських установ в умовах європейської інтеграції України у 2023 р. на законодавчому рівні було прийнято цілу низку нормативно-правових документів та схвалено багато важливих державно управлінських рішень.

Так, у серпні 2023 р. з метою підтримки фінансової стабільності в Україні на період дії військового стану в країні установам, які відповідальні за підтримку фінансової стабільності в Україні, було затверджено нову Стратегію розвитку фінансового сектору України, заходи якої умовно поділено на короткострокові (спрямовані на забезпечення стабільності, недопущення погіршення ситуації у фінансовому секторі та економіці загалом) і на середньострокові (стануть основою майбутньої відбудови та зростання економіки) [2].

Окрім того, протягом 2023 р. здійснювалася діяльність з наближення законодавства України щодо врегулювання неплатоспроможності (resolution) кредитних установ. З цією метою було підготовлено проект Закону України про внесення змін до Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб», який імплементує положення Директиви Європейського Парламенту і Ради № 2014/59/ЄС від 15.05.2014 р. про встановлення рамок для відновлення платоспроможності і врегулювання кредитних установ та інвестиційних фірм. Наразі здійснюється його опрацювання із зовнішніми стейкохлдерами, зокрема з FinSac World Bank. Розробляються та оновлюються плани врегулювання банків, віднесених до категорії проблемних, а також інших банків, щодо яких виконавчою дирекцією Фонду гарантування вкладів фізичних осіб прийняте рішення про надання відповідної інформації з метою виконання покладених на Фонд гарантування вкладів фізичних осіб функцій та повноважень відповідно до Плану заходів з реалізації Листа про наміри Уряду України та Національного банку України до Міжнародного валютного фонду від 19 червня 2023 р. та Меморандуму про економічну та фінансову політику. Структура інформаційного наповнення вказаних планів врегулювання була максимально наближена до вимог змісту планів врегулювання за законодавством ЄС [2].

Протягом 2023 р. Національним банком здійснено розробку та оновлення

нормативно-правових актів Національного банку відповідно до норм Закону України «Про платіжні послуги» від 30.06.2021 р. № 1591-IX, який відображає основні положення Директиви 2015/2366/ЄС. Зокрема, відповідно до Стратегії Національного банку України до 2025 р., дорожньої карти розвитку системи електронних платежів (СЕП) Національний банк у 2023 р. здійснив перехід на нове покоління СЕП-4.0 на базі міжнародного стандарту ISO 20022, а банки продовжили роботу з урахуванням обмежень, визначених постановою Національного банку «Про роботу банківської системи в період запровадження воєнного стану» від 24.02.2022 р. №18 [2].

Окрім того, в 2023 р. Україна стала повноправним членом Банку розвитку Ради Європи (далі – БРРЄ), що надає можливість користуватись усіма наявними фінансовими інструментами банку, зокрема, проєктним та програмним кредитуванням, міжгалузевим кредитуванням, механізмом співфінансування з боку ЄС, механізмом фінансування державного сектору економіки та фінансуванням державно-приватного партнерства [2].

В травні 2024 р. було оновлено Стратегію Національного банку України до 2025 р., яка не тільки сфокусована на спротиві російській агресії та відновленні країни і визначає ключові структурні реформи, але й спрямована на реалізацію заходів монетарної та валютної політики, планування відновлення та подальшого розвитку банківської системи, в тому числі в умовах європейської інтеграції України. Так, одна з цілей Стратегії НБУ «Фінансова фортеця України» «Ефективний центральний банк» передбачає забезпечення стійкості, ефективності, безперебійної роботи центробанку. Досягнення цієї цілі серед іншого передбачає європейську інтеграцію фінансового (в тому числі банківського) сектору України, а також міжнародну співпрацю та обмін експертизою [4].

З метою забезпечення збалансованості в упровадженні європейських вимог та збереження потенціалу банківської системи щодо нарощення кредитної підтримки національної економіки з 5 серпня 2024 р. було введено в дію оновлені вимоги Закону України «Про банки і банківську діяльність», згідно з якими банки перейшли на трирівневу структуру капіталу та нові нормативи його достатності. Відповідно до зазначених змін [1]:

- капітал поділяється на три складові замість двох: основний капітал першого рівня, додатковий капітал першого рівня та капітал другого рівня;
- найякісніша складова капіталу – основний капітал першого рівня, який є найближчим відповідником основного капіталу за попередньою структурою, поповнилася з огляду на можливість ураховувати в цій новій складовій капіталу прибутки минулих років та поточного року. Досі прибутки банків переважно враховувалися до додаткового капіталу за попередньою структурою. Отже, порівняно із сумою основного капіталу 178 млрд грн на 1 серпня 2024 р., розмір основного капіталу першого рівня становив уже 238 млрд грн на 1 вересня 2024 р.;

- регулятивний капітал банків очікувано знизився до майже 245 млрд грн. Основні фактори зниження – додаткові вирахування з капіталу активів (відстрочені податкові активи, переоцінки, інвестиції тощо) та запланованих дивідендів до виплати.

Отже, трансформація державного регулювання діяльності банківських установ в Україні має відбуватись шляхом подальшого всебічного стійкого розвитку цілісної банківської системи у відповідності з існуючими європейськими стандартами та в умовах подальшої всебічної міжнародної інтеграції.

Список використаних джерел:

1. Банківська система успішно перейшла на нову структуру капіталу. URL: https://bank.gov.ua/ua/news/all/bankivska-sistema-uspishno-pereyshla-na-novu-strukturu-kapitalu
2. Звіт про виконання Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом за 2023 рік. URL: https://www.kmu.gov.ua/storage/ app/sites/ 1/55-GOEEI/zvit-pro-vykonannia-ua-za-2023_UA_2.pdf.
3. Угода про асоціацію між Україною та ЄС. URL: https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/yevropejska-integraciya/ugoda-pro-asociacyu.
4. Фінансова фортеця України: НБУ презентував нову Стратегію, сфокусовану на спротиві російській агресії та відновленні країни. URL: https://bank.gov.ua/ua/news/all/finansova-fortetsya-ukrayini-nbu-prezentuvav-novu-strategiyu-sfokuso-vanu-na-sprotivi-rosiyskiy-agresiyi-ta-vidnovlenni-krayini

Зеленін Ю.М.
докторант Міжрегіональної академії управління персоналом

ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ КОРПОРАТИВНИМИ ЗНАННЯМИ В МЕТАЛУРГІЇ

У вітчизняній економіці, якщо до дослідженню процесів економічного розвитку, зокрема стану економіки, темпів розвитку, вибору стратегії, пріоритетів промислового розвитку, проблемам державного регулювання на макрорівні приділяється достатня увага, то проблеми розвитку реального сектора, зокрема окремих галузей промисловості, досліджуються менш активно. Усе це зумовило вибір теми. Актуальність даного дослідження зумовлена необхідністю здійснення модернізації чорної металургії регіону з метою підвищення її технічного рівня, конкурентоспроможності та ефективності розвитку, вирішення проблем ресурсного, зокрема інвестиційного забезпечення, посилення впливу окремих елементів державного регулювання та підтримки.

Проведене дослідження показує, що з розвитком продуктивних сил роль знань так зростає, що теоретично менеджменту з'являється новий напрямок - управління корпоративними знаннями. В результаті дослідження під управлінням корпоративними знаннями розуміється процес трансформації інтелектуальних ресурсів суб'єкта господарювання в його інтелектуальний капітал, що приносить прибуток (додаткову вартість) за допомогою створення системи корпоративних знань та управління нею. Досліджено особливості процесу управління корпоративними знаннями на підприємствах вітчизняної металургії, виходячи зі специфічних характеристик галузі, сукупність яких визначає її унікальність.

Крім того, при аналізі системи корпоративних знань, яку формують підприємства чорної металургії, доцільно враховувати світові тенденції розвитку галузі, а також її поточний стан, що є несприятливим. Подолання економічної кризи, що спостерігається зараз у металургії, значною мірою пов'язане з нарощуванням інноваційної активності підприємств досліджуваної галузі, яке передбачає не тільки переозброєння виробництва, а й поширення нових знань і технологій. Проведені дослідження показують, що починаючи з 2022 року підприємства чорної металургії займають лідируюче місце за витратами на технологічні інновації серед усіх промислових підприємств України, проте питома вага відвантаженої інноваційної металопродукції все ж таки продовжує залишатися досить низькою. Це пов'язано з тим, що у вітчизняних металургійних підприємствах відсутня комплексність під управлінням корпоративними знаннями.

Ефективне управління корпоративними знаннями передбачає використання системного підходу. Запропоновано системну карту корпоративних знань підприємств металургійної галузі, яка включає наступні підсистеми:

1) інтелектуальну власність у вигляді патентів, ноу-хау, технологій виробництва металопродукції, а також поточні наукові дослідження та розробки;

2) компетенції персоналу (кваліфікація, професійний досвід, майстерність);

3) внутрішня документація (нормативи, стандарти, регламенти діяльності).

Проведені дослідження показують, що однією з головних проблем управління корпоративними знаннями на підприємствах є роз'єднаність даної системи з іншими системами управління (виробничої, фінансової, інвестиційної тощо), в результаті чого виникає необхідність створення такої системи управління корпоративними знаннями, яка стала б єдиною платформою реалізації стратегії і забезпечила взаємозв'язок.

Пропонується формувати на підприємствах комплексну систему управління корпоративними знаннями (КСУЗ), під якою розуміється сукупність методів, інструментів, процедур, що регулярно повторюються, та організаційних дій, спрямованих на ефективне використання системи корпоративних знань для досягнення цілей підприємства. КСУЗ включає три елементи моделі управління: організаційну, технологічну і методичну. Організаційна складова

управління корпоративними знаннями визначає порядок формування комплексної системи управління корпоративними знаннями, роль та місце системи управління корпоративними знаннями у загальній управлінській системі економічного суб'єкта, а також безпосередні суб'єктно-об'єктні відносини управління корпоративними знаннями, тобто. організаційно-економічний механізм керування корпоративними знаннями. Технологічна складова передбачає наявність та використання різноманітних способів та технологій роботи з документами, інформацією та знаннями (наприклад, Data Mining), спеціальне програмне забезпечення, апаратну архітектуру, мережеву структуру тощо. Методична, у свою чергу, включає прийоми і способи формування системи корпоративних знань і управління нею.

Управління корпоративними знаннями починається з розробки організаційної стратегії, а також аналізу зовнішнього та внутрішнього середовища, в результаті чого в рамках стратегічного менеджменту визначають компетенції компанії в цілому (ключові конкурентні переваги), узгоджені з індивідуальними компетенціями її співробітників різних рівнів. Процес управління корпоративними знаннями проникає у всі елементи системи.

Розроблено етапи створення КСУЗ, що включають не тільки безпосередньо формування, а й безперервне поліпшення даної системи, за допомогою вироблення рекомендацій після проведення аудиту системи управління корпоративними знаннями. Уточнено етапи проведення аудиту функціонування КСУЗ відповідно до загальноприйнятої методики проведення аудиту бізнесу. Результатом здійснення пропонованого аудиту є виявлені резерви підвищення ефективності управління корпоративними знаннями, а також формування програми зі створення та безперервного вдосконалення комплексної системи управління корпоративними знаннями, покликаної забезпечити досягнення стратегічних цілей підприємства.

1. Аналітичний: аналіз зовнішнього та внутрішнього середовища підприємства, формування стратегії управління корпоративними знаннями.

2. Узгодження КСУЗ зі стратегічними цілями підприємства: визначення ключових компетенцій підприємства, цілей та завдань КСУЗ, встановлення характеристик для оцінки повноти та якості функціонування КСУЗ.

3. Встановлення вимог: розробка концепції, затвердження плану управління змінами та створення комплексної системи управління корпоративними знаннями, організація команди виконавців проекту.

4. Оцінка існуючої інфраструктури та інформаційних технологій управління корпоративними знаннями: огляд наявних джерел знань, аналіз та оцінка недоліків існуючих інформаційних систем, опитування користувачів існуючої інфраструктури, уточнення плану проекту щодо впровадження КСУЗ.

5. Розробка КСУЗ: визначення сховищ знань, розробка карт знань, встановлення способів перетворення неявних знань у явні, вибір технічних засобів, розробка організаційного забезпечення та остаточного проекту, а

також програми мотивації користувачів КСУЗ.

6. Досвідчене впровадження: технічне налагодження, розробка пакету навчальних матеріалів, навчання та тренування персоналу, задіяного в пілотній КСУЗ, запуск пілотної версії КСУЗ, моніторинг роботи пілотної версії, оцінка сильних та слабких сторін, необхідні удосконалення.

7. Повноцінне впровадження КСУЗ: встановлення етапів розгортання КСУЗ та необхідні для того дій, призначення експертів з областей знань.

8. Оцінка результатів: аудит функціонування КСУЗ посадовими обов'язками, оскільки управління корпоративними знаннями зачіпає діяльність як підприємства загалом, а й кожного його окремо взятого співробітника.

Висновок

Пропонується для систематизації процесу управління знаннями в організаційній структурі підприємства сформувати спеціалізований підрозділ – Центр управління корпоративними знаннями (ЦУЗ). У міру розвитку ЦУЗ та вдосконалення його функцій, система управління знаннями має набути комплексного характеру, що забезпечує взаємодію всіх систем підприємства та його бізнес-процесів, та зайняти центральне місце в системі управління металургійним підприємством.

Список використаних джерел:

1. Краснова М. Правові основи сучасної екологічної політики України: науково-методологічні питання. Вісник Київського національного університету ім. Т. Шевченка. 2016. № 1. С. 9–13.
2. Головкін О. Державний контроль та нагляд в сфері охорони довкілля як складова екологічної політики України. Часопис Київського університету права. 2011. № 4. С. 290–293.

Кліваденко Р.Л.

аспірант Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського

МЕТОДИКА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО ПІДТРИМКИ ПРИЙНЯТТЯ УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ ПРИ ФОРМУВАННІ БЕЗПЕКИ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ НАСЕЛЕННЯ

У сучасних умовах суттєво зростає важливість вирішення завдань управління в системі безпеки життєдіяльності населення. У рамках пріоритетних напрямів розвитку науки, техніки та технологій у системі безпеки життєдіяльності населення України, визначених на перспективу до 2030 року, окремо виділяються питання забезпечення безпеки людей на об'єктах, розвитку автоматизованих систем підтримки прийняття управлінських рішень органами управлінь єдиної державної системи запобігання та ліквідації

надзвичайних ситуацій та впровадження у їхню роботу підтримки технологій рішень.

Дані служби виконують функціональні обов'язки за умов гострого дефіциту часу та стресу. При цьому потрібно забезпечити аналіз та перетворення великого обсягу інформації з надзвичайних ситуацій. У цих умовах особливо гостро проявляється протиріччя між складністю процесів прийняття рішень та обсягом інформації, що надходить, з одного боку і можливостями з її переробки - з іншого. Одним з раціональних шляхів вирішення даного протиріччя є інтелектуалізація підтримки прийняття рішень за рахунок побудови та застосування алгоритмів, що охоплюють сукупність моделей надзвичайної ситуації, її елементів, моделей процесу планування попередження надзвичайних ситуацій, розрахунків із застосування сил і засобів, процесів прийняття рішень посадовими особами, способів і методів впливу на них, а також методів впливу на них, а також методів впливу на них.

Розглянуто основні цілі та завдання забезпечення безпеки життєдіяльності населення. Виявлено основні загрози на об'єктах, а також визначено способи протидії цим загрозам. Проведено аналіз нормативних документів, що регламентують роботу з питань запобігання та ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій (НС). Проведений аналіз дозволив зробити висновок про те, що на органи повсякденного управління покладено основні завдання з координації діяльності органів управління, сил і засобів щодо запобігання та ліквідації НС, а також здійснення заходів інформаційної підтримки прийняття рішень у галузі захисту населення. Проведено аналіз динаміки виникнення та розвитку надзвичайних ситуацій на об'єктах водного транспорту. На його основі зроблено висновки про те, що аварії на водному транспорті здебільшого відбуваються не внаслідок природної стихії, а внаслідок людського чинника. Ця обставина передбачає створення умов розробки превентивних заходів, дозволяють знизити аварійність. Визначено, що підтримка прийняття рішень на об'єктах водного транспорту є однією з найбільш відповідальних функцій управління, яка потребує обробки значного обсягу інформації в умовах дефіциту часу та невизначеності обстановки та неможлива без автоматизації процесів підтримки прийняття рішень.

Визначено, що автоматизація дозволяє покращувати показники процесів сприйняття та аналізу НС усіх даних, формування критеріїв ефективності функціонування системи управління, формування безлічі можливих альтернатив рішень щодо ліквідації НС, порівняння та вибору найкращого, з погляду сформованого критерію, варіанта рішення.

Проведено аналіз існуючої методики підтримки прийняття рішень при НС на об'єктах водного транспорту. Виявлено невідповідність необхідних та фактичних значень показників якості підтримки прийняття рішень (ППР) та реалізує його системи, розкрито проблему невідповідності можливостей з обробки інформації, що надходить, та прийняття рішень обсягами інформації, що надходить.

Показано, що існуюча методика підтримки прийняття рішень при НС на об'єктах водного транспорту не повною мірою враховує можливості сучасних інформаційних технологій (ІТ) і не задовольняє вимоги до ППР.

Аналіз сучасних ІТ та його можливостей підвищення ефективності реалізації процесів ППР показав, що найбільш підходять цієї мети технології інтелектуалізації ППР, саме надання впливів та його використання як підсистеми. Підсистема призначена для надання впливів за рахунок виконання оцінки прийнятих ними рішень, та вироблення керуючих впливів з метою посилення інтелектуальних можливостей, інтенсифікації процесів прийняття рішень при НС та зменшення кількості помилок, які при цьому вчиняються.

Облік даних особливостей реалізується в моделі аналізу та оцінки рішень щодо запобігання та ліквідації НС на об'єктах водного транспорту (ОВТ). Результати аналізу та оцінки дозволяють виявити можливі помилки, що допускаються, виробити процедури відповідних впливів, що враховують їх особистісні особливості та можливі помилки при прийнятті рішень, а також реалізувати відповідну адаптацію впливів, що виробляються.

Розроблена модель носить комплексний характер і включає до свого складу окремі взаємопов'язані моделі, що дозволяють проводити аналіз та оцінку прийнятих рішень та виробляти різні впливи. Також запропоновано в сукупності моделей реалізувати відповідні процедури, що дозволяють врахувати можливість допуску помилок - у моделі вчинення помилок, виробити процедури впливу на основі виявлених помилок - у моделі надання впливів та забезпечити адаптацію цих впливів при прийнятті рішень - у моделі адаптації впливів.

Модель предметної області запобігання та ліквідації НС складається з трьох компонентів: компонента підтримки процесів формування, наповнення та модифікації "мережі еталонних рішень", баз знань та даних, компонента підтримки "мережі еталонних рішень", бази прецедентів, бази обмежень предметної області оцінки ризиків виникнення НС на об'єктах водного транспорту. Бази знань, даних еталонних рішень поповнюються новими відомостями про аварії та НС (хронологія дій, відомості про залучені сили та засоби, відомості про хід проведення аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт тощо), застосування яких забезпечує посилення інтелектуальних можливостей при прийнятті рішень.

Важливу роль у досягненні мінімізації ймовірності помилок, що допускаються, грає інтелектуальний тренажер. Він призначений для навчання та проведення тренувань, що у свою чергу дозволить підвищити компетентність у даній предметній галузі та знизити ймовірність прийняття помилкових рішень посадовими особами щодо кола своїх функціональних обов'язків.

Будь-якій посадовій особі, при прийнятті рішень притаманна властивість робити помилки, тобто. можливість ухвалення помилкового рішення. Тому

для обліку рівня підготовки та його особистісних особливостей розроблено модель помилок, яка дозволить при виробленні рішень забезпечити облік як рівня підготовки, так і його психофізіологічних (особистісних) особливостей.

Висновки

Пропонована модель дозволяє забезпечити виявлення помилок у різних режимах роботи та виробити рекомендації щодо їх компенсації. Компенсація можливих помилок можлива з організацією відповідного впливу. Ці впливи враховані в системі ППР при реалізації моделі надання впливів. Суть моделі полягає в тому, що в системі ППР передбачається можливість впливу з метою компенсації можливих відхилень (помилок) від правильної траєкторії прийняття рішення. Загалом самі процедури такого впливу можуть бути як апріорними, так і апостеріорними. Вони забезпечують вибірковий вплив залежно від того, якою є причина прийняття помилкового рішення.

Список використаних джерел:

1. Кігель В. Р. Математичні методи ринкової економіки. Київ : Кондор, 2003. 158 с.
2. Прийняття управлінських рішень. Навч. посіб./ за ред. Ю. Є. Петруні. 2-ге вид. К.: Центр учбової літератури, 2011. 216 с.

Король А.П.

здобувач вищої освіти (аспірант) НУЦЗ України

РОЗВИТОК СИСТЕМИ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ РЕГІОНАЛЬНИМ РОЗВИТКОМ В УМОВАХ ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ

Війна в Україні стала не лише трагедією національного масштабу, але й викликом для світової спільноти в контексті забезпечення сталого розвитку. Зруйнована інфраструктура, економічна нестабільність, екологічні катастрофи та гуманітарні кризи – це лише частина наслідків, які ставлять під сумнів можливість досягнення цілей сталого розвитку в умовах збройного конфлікту. Проте, саме в такі критичні моменти стає очевидним, що принципи сталого розвитку регіонів – це не просто абстрактні ідеї, а необхідна умова виживання та відновлення [1; 2]. Усвідомлення взаємозв'язку між економічним зростанням, соціальною справедливістю та екологічною безпекою є ключовим для формування стратегій, які дозволять регіонам не лише вистояти, але й стати більш стійкими та процвітаючими після завершення війни. У межах цієї наукової розвідки поставлено завдання дослідити, як принципи сталого розвитку регіонів можуть бути адаптовані та застосовані в умовах війни (у т.ч. гібридної) для забезпечення відновлення та розвитку регіонів України. У цьому контексті слід розглянути ключові виклики та можливості, а також запропонуємо практичні рекомендації для органів

влади, бізнесу та громадянського суспільства щодо забезпечення розвитку регіонів в умовах гібридної війни.

Гібридна війна, що ведеться проти України, поставила перед системою публічного управління безпрецедентні виклики. Вона вимагає не лише військової відповіді, але й глибокої трансформації підходів до регіонального розвитку. В умовах постійної загрози, дезінформації та руйнування інфраструктури, ефективне публічне управління стає ключовим фактором стійкості та відновлення регіонів.

Основні виклики розвитку системи публічного управління регіональним розвитком в умовах гібридної війни:

1. Безпека та оборона. Пріоритетом стає забезпечення безпеки населення та критичної інфраструктури. Це вимагає тісної координації між органами публічного управління, військовими та правоохоронними структурами.

2. Економічна стійкість. Гібридна війна руйнує традиційні економічні зв'язки та створює нові ризики. Необхідно розробляти стратегії диверсифікації економіки, підтримки малого та середнього бізнесу, а також залучення інвестицій в умовах невизначеності.

3. Соціальна стабільність. Війна викликає масову міграцію, психологічну травму та соціальну напругу. Публічне управління має забезпечити надання соціальних послуг, підтримку вразливих груп населення та сприяти соціальній інтеграції.

4. Інформаційна безпека. В умовах гібридної війни дезінформація та пропаганда стають потужною зброєю. Необхідно розвивати системи протидії інформаційним загрозам, підвищувати медіаграмотність населення та забезпечувати прозорість публічного управління.

Щодо шляхів розвитку системи публічного управління регіональним розвитком в умовах гібридної війни, то доцільно виокремити такі:

1. Завершення реформи децентралізації влади та посилення місцевого самоврядування. Цей вектор передбачає актуалізацію процесів надання більших повноважень та ресурсів місцевим громадам, що дозволить їм більш ефективно реагувати на локальні виклики та потреби.

2. Результативна цифровізації публічного управління та цифрова трансформація суспільної життєдіяльності. Уважаємо, що провадження цифрових технологій підвищить ефективність та прозорість публічних послуг, а також забезпечить швидкий обмін інформацією між органами влади та громадянами. І що важливо, цифровізація публічного управління (як форма державної політики) покликана забезпечити зміну кількісних і якісних показників функціонування найважливіших сфер суспільної життєдіяльності. Тобто реалізація заходів із застосуванням цифрових технологій покликана підвищити рівень і якість життя населення, забезпечити повноцінність задоволення його потреб та інтересів.

3. Розвиток стратегічного планування. В Україні немає загальнодержавної стратегії сталого розвитку, але є цілі сталого розвитку до 2030 року. На цій

підставі наполягаємо, що існує необхідність у розробці довгострокових стратегій регіонального розвитку, які враховують ризики гібридної війни та забезпечують стійкість регіонів до зовнішніх загроз.

4. Реальне залучення громадянського суспільства до процесів формування та реалізації державної політики, у т.ч. регіонального розвитку. Очевидно, що активна участь громадян у процесах прийняття рішень та контролю за діяльністю органів влади є ключовим фактором ефективного публічного управління.

5. Налагодження та розвиток міжнародної співпраці. Беззаперечним фактом є те, що залучення міжнародної допомоги та обмін досвідом з країнами, які стикалися з подібними викликами, сприятиме модернізації системи публічного управління.

Висновок: Розвиток системи публічного управління регіональним розвитком в умовах гібридної війни є складним, але необхідним завданням. Він вимагає системного підходу, тісної співпраці між усіма рівнями влади та активної участі громадянського суспільства. Успішна трансформація системи публічного управління стане запорукою стійкості та процвітання українських регіонів.

Список використаних джерел:

1. Домбровська С.М., Помаза-Пономаренко А.Л., Лукиша Р.Т. Інституціональна державна політика соціально-економічного розвитку регіонів України в умовах ризиків: монографія. Харків: НУЦЗ України, 2018. 216 с.
2. Помаза-Пономаренко А.Л., Тарадуда Д.В. Драйвери сталого розвитку та системи громадської безпеки України в контексті реалізації її євроінтеграційних прагнень // Державне управління: удосконалення та розвиток. 2024. № 2. URL: https://www.nayka.com.ua/index.php/dy/article/view/2989.

Костик Р. П.
аспірант НУЦЗ України

СТРАТЕГІЇ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ СИСТЕМИ: СУТНІСТЬ, ОСОБЛИВОСТІ

Розвиток і економічне зростання українських регіонів на сучасному етапі можливі за умов провадження активної інноваційної діяльності, здатної визначити перспективні вектори розвитку та забезпечити підвищення рівня їх конкурентоспроможності. Активізація інноваційної діяльності є одним з пріоритетних напрямків розвитку України, про що відзначено у стратегічних документах державного рівня.

Об'єктом дослідження є не окрема бізнес-система, а їх сукупність на території, тобто, територіальна система, то при розробці сценаріїв її розвитку повинна використовуватися своя методологія. Методологія сценарного планування включає наступну послідовність етапів:

1. Визначення набору основних показників, що характеризують рівень інноваційного розвитку територіальної системи.

2. Визначення найбільш значущих факторів, що впливають на темпи інноваційного розвитку територіальної системи, їх структурування.

3. Виявлення основних тенденцій інноваційного розвитку територіальної системи.

4. Побудова прогнозних сценаріїв інноваційного розвитку територіальної системи.

5. Визначення механізмів реалізації сценаріїв інноваційного розвитку територіальної системи.

Оскільки інноваційна активність території характеризується кількістю інноваційних підприємств, об'ємами зробленої і експортованої продукції, витратами на технологічні інновації, то і на первинному етапі розробки сценарію потрібний моніторинг і аналіз перерахованих показників. На другому етапі на нашу думку, потрібна оцінка чинників, що перешкоджають інноваційному розвитку територіальної системи. Відмінністю нашої методики від попередніх є те, що досліджується вплив не лише зовнішніх чинників, але і внутрішніх: наявність власних грошових коштів, інноваційного потенціалу, кваліфікованого персоналу і так далі. Це дозволяє глибше оцінити перспективи і загрози інноваційного розвитку території.

Головна мета третього етапу - виявлення основних закономірностей і тенденцій інноваційного розвитку території, визначення середніх темпів зміни індикаторів їх інноваційної активності. Четвертий етап методології припускає прогнозування індикаторів інноваційного розвитку території (оптимістичний, інерційний і песимістичний), а також визначення порогових значень для прогнозних індикаторів.

Регіональне планування має свої методичні основи. Це пояснюється рядом чинників. По-перше, наявні на національному рівні цільові установки і методичні інструменти для їх обгрунтування для регіональних систем слабо застосовні. По-друге, в умовах нестабільності зовнішнього середовища і економічних шоків потрібно нові методичні рішення, здатні виявити і оцінити потенційно можливі траєкторії територіального розвитку, а також заходи для досягнення вибраних траєкторій.

Умови високої невизначеності соціально-економічного розвитку, волатильність цін на глобальних ринках вимагають удосконалення методичного підходу до стратегічного планування, що обертає до використання сценарного підходу до соціально-економічного прогнозування і планування. Вибір того або іншого підходу індивідуальний і залежить від кола осіб, що вибирають і формують стратегію. Можливе поєднання декількох підходів.

Приміром, можна дотримуватися політики найбільш вірогідного сценарію і в той же час зберігати гнучкість. Незважаючи на затратність застосування сценарного підходу, його застосування спільне з традиційними методами дослідження дозволяє суб'єктам управлінської діяльності формувати захисні заходи від загроз, обумовлених невизначеністю зовнішнього середовища, знижувати ризики і підвищувати якість прогнозів, формуючи серйозний і стійкий базис для ухвалення стратегічних рішень. Важливе значення мають питання, пов'язані з оцінкою ризиків, а якщо говорити в ширшому ключі, то з оцінкою економічної безпеки розвитку. Н.Б. Головко, розглядаючи цю проблематику, відмічає можливість застосування п'яти підходів до оцінки економічної безпеки : системний, функціональний, процесний, ресурсний і причинний [1, с. 128].

Територіальне планування - далеко не єдина сфера, де застосовується сценарний підхід. Практика його використання є у ряді галузей промисловості, для ринків і найрізноманітніших суб'єктів господарювання. Сценарний підхід припускає аналіз зовнішнього середовища об'єкту управління на предмет наявності ключових чинників і їх комбінування для створення альтернативних сценаріїв розвитку. Сформовані в сценарному підході альтернативи дозволяють виявити сукупність можливих траєкторій розвитку зовнішнього середовища і тим самим формують базис для ухвалення стратегічних рішень.

На регіональному рівні сценарне планування є не просто розробкою сценаріїв розвитку регіонів України, воно тісне пов'язаний із стратегічним плануванням. Таким чином, сценарій - це опис одного з вірогідних варіантів картини майбутнього, що складається зі взаємопов'язаних чинників, з різною вірогідністю ведучих до прогнозованого стану об'єкту управління.

Сценарний підхід застосовується при розробці стратегій соціально-економічного розвитку регіонів, так само як і в процесі підготовки інших документів стратегічного планування. Сценарії будуються з урахуванням планових і прогнозних документів. Головне в прогнозі і плані, - це точність відображення в них об'єктивного життя, у тому числі різноманітних її проявів. Проте економічне середовище постійно випробовує вплив безлічі різних взаємодіючих чинників, що виключають один одного, що необхідно враховувати [2, с. 35].

Практика застосування сценарного підходу, що склалася в Україні, до соціально-економічного планування характеризується рядом особливостей і обмежень, які зв'язуються з високою мірою зарегульованості і формалізованності процесу вироблення рішень.

Позитивним фактом слід визнати те, що на рівні оптимістичних сценаріїв - тобто в межах горизонту цілепокладання - розробники пропонують кроки і заходи, спрямовані на модернізацію економіки регіонів, без якої неможливий розвиток високотехнологічних галузей і створення стійкого базису довгострокового соціально-економічного розвитку [3, с.241].

При цьому міждисциплінарний підхід може бути украй ефективним

в даному випадку - модернізація не може і не повинна лежати тільки в одній площині оновлення устаткування. Окрім цього, потрібні нові способи менеджменту, зміна способів стимулювання праці. Необхідним елементом процесу управління фінансами сьогодні стає механізм оцінки рівня фінансових ризиків, призначений для реалізації наступних завдань :

1) Для виявлення неприйнятних фінансових ризиків на основі визначення очікуваних втрат у вартісному вираженні.

2) Для визначення допустимих значень фінансових ризиків при виборі фінансових інструментів результативності використання бюджетних коштів і позабюджетних фінансових ресурсів.

3) Для вироблення комплексних заходів, спрямованих на зниження фінансових втрат. Сценарії по своїй суті є якісним описом ситуації, що містить ряд кількісних оцінок. Це відрізняє їх від прогнозів, в яких, як правило, робиться акцент на кількісні показники. Особливістю сценарного прогнозування є можливість використання різних методів при побудові сценаріїв як експертних.

Для визначення ефективності сформованих сценаріїв застосовуються такі методи як імітаційне моделювання економічних процесів, побудова прогнозно-аналітичних моделей з непрямою їх верифікацією. При цьому матеріально-речову основу побудови сценаріїв забезпечують перспективні образи відповідної території, характерні для опису результату її розвитку.

Список використаних джерел:

1. Королюк Ю. Г. Механізми управління розвитком регіональних систем [Монографія] / Ю. Г. Королюк. – К. : Терно-граф, 2011. – 344 с.
2. Романюк С. А. Децентралізація: теорія і практика застосування: монографія. Київ: НАДУ, 2018. 216 с.
3. Сухоруков А. І. Моделювання та прогнозування соціальноекономічного розвитку регіонів України : монографія / А. І. Сухоруков, Ю. М. Харазішвілі. – К. : НІСД, 2012. – 368 с.

Литвинов А.О.

здобувач наукового ступеня доктора філософії з публічного управління та адміністрування кафедри права, національної безпеки та європейської інтеграції Навчально-наукового інституту «Інститут державного управління» Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна

ДОСВІД ПРОВІДНОГО СВІТОВОГО ЛІДЕРА-КЛАСТЕРА «КРЕМНІЄВА ДОЛИНА» В ОРГАНІЗАЦІЇ СОЦІАЛЬНО ОРІЄНТОВАНОГО УПРАВЛІННЯ

Принципи кластерної організації соціальної сфери успішно впроваджуються

у зарубіжних країнах. Стимулювання кластерної політики призвело до появи провідних світових лідерів-кластерів. Так, одним із яскравих прикладів такого кластерного об'єднання є Кремнієва долина – регіон у штаті Каліфорнія, США [1], що позначає південну частину території затоки Сан-Франциско, входить до міської агломерації, відзначається високою щільністю високотехнологічних компаній, є центром розвитку інноваційних технологій.

Ідея створення високотехнологічної зони виникла в середині минулого століття, її натхненником був професор приватного вищого навчального закладу – Стенфордського університету Фредерік Терман. Тоді були побудовані перші суднобудівельні дослідні лабораторії військового й комерційного спрямування. Назву «Кремнієва долина» вперше з'явилась у 1971 р. у доповіді журналіста Дон Хефлера, який розповів про розвиток напівпровідникової промисловості. Фінансисти Євген Клейнер і том Перкінс у 1972 р. створили першу венчурну компанію для молодих підприємців. Пізніше сюди стали приїжджати винахідники з усього світу. Найбільш успішними проєктами Кремнієвої долини є:

Hewlett–Packard (HP) – одна з перших глобальних транснаціональних компаній, перша компанія стартап, створена випускниками Стенфордського університету Девідом Паккардом та Вільямом Х'юлеттом у 1939 р. Компанія створила перший настільний науковий програмований, пізніше кишеньковий калькулятор, мікрокалькулятор, комбінацію годинника, калькулятора і календаря; представила перший масовий струменевий принтер DeskJet та ін. Усі співробітники компанії дотримуються дрес-коду – як правило, носять ділові костюми; на території компанії для співробітників розташовані невеличкі кав'ярні просто неба, тенісні галявини, набори для барбекю, що є свідченням соціальної орієнтованості кластера;

National Semiconductor – компанія-гігант, що з'явилась у штаті Коннектикут (у 1968 р. штаб-квартира компанії перенесена в Кремнієву долину) в 1958 р., виробляє напівпровідникову продукцію, аналогові підсилювачі, драйвера для моніторів;

Integrated Electronics (Intel) – найбільша у світі компанія, яка виробляє електронні пристрої і комп'ютерні складові (мікропроцесорів, флеш-пам'яті, SSD-накопичувачів, мережевого обладнання, серверів, чипсетів), заснована в 1968 р. фізиком Робертом Нойсом та хіміком Гордоном Муром. Територія компанії складається з декількох будівель, у головній розташовано музей розвитку мікропроцесорів і комп'ютерних технологій;

Apple – корпорація, заснована в 1976 р. Стівом Джобсом, Стівом Возняком і Рональдом Вейном, виготовляє персональні комп'ютери, планшети, аудіоплеєри, телефони, програмне забезпечення та інші ноу-хау. Це найбільша у світі у сфері інформаційних технологій за виручкою й обсягом активів корпорація, а також займає третє місце по виробництву мобільних телефонів. У своєму штаті корпорація має понад 100 тис. працівників, які працюють на постійній основі, більше 450 магазинів роздрібної торгівлі, що представлені

у 16 країнах світу. Місце, де розташована корпорація часто називають кампусом, оскільки територія схожа на студентське містечко американських університетів – гігантські світлі вестибюлі, білборди й стенди, що викликають духовне піднесення, натхнення та спонукають до інакомислення;

Facebook – найбільша у світі соціальна мережа, заснована у 2004 р. як мережа для студентів деяких університетів США. Її засновник – Марк Цукерберг. Прибуток компанії щомісячно зростає впродовж останніх 10 років на 0,1-0,6 %. Концепція планування компанії подібна до міської – зі жвавими вулицями з численними стріт-артами (співробітникам не тільки дозволяється, їх, навіть, заохочують до творчого самовираження через мистецтво – вони малюють графіті на стінах, залишають глибокодумні написи); на території розташовано багато кав'ярень і закусочних, кабінети представляють собою відкритий простір, де знаходиться велика кількість співробітників. Головними принципами робочого простору компанії є відкритість і мобільність [2].

Кремнієва долина стала символом світового науково-технічного прогресу, однією зі столиць мікроелектроніки, світовим центром науки і техніки. З 60-рр. XX ст. для стартаперів почали активно розвиватись венчурні інвестиції – вид фінансування технологічних компаній, шо швидко зростають. Це призвело до вибухового зростання чисельності підприємців, які хотіли дуже швидко збагатитися, тому прагнули закінчити роботу над своїми корисними моделями. Тоді долина стала більш привабливою з точки зору оподаткування, з'явились перші пільги, що привернуло увагу нових стартаперів і інвесторів. З того часу сформувалась певна ідеологія Кремнієвої долини, в основу якої покладалось два важливих аспекти:

креативність і сміливість польоту думки, відсутність страху невдачі й осуду – «безбоязність» – більшість винахідників в історії пройшли шлях нерозуміння їх та їхніх винаходів сучасниками, підлягали осуду, критики, у результаті чого геніальні розробки так і не побачили світ;

повна відсутність совісті при необхідності отримання грантів від держави або грошей від приватних інвесторів – науково-технічні розробки потребують великих коштів, а їх виробники – високих зарплат, якісних і доступних медичних послуг, можливостей для відпочинку у будь-який момент, розкішних офісів – все, що свідчить про комфортне життя [3].

Подібні американській Кремнієвій долині інноваційно-технологічні центри створені в інших країнах Азії, Індії, Данії тощо. Загалом, провідні кластери переважним чином спеціалізуються на інформаційних технологіях і цифровому зв'язку. Найбільш патентних заявок (більше 60 %) з усіх галузей техніки припадає на комп'ютерні технології (12 %), цифровий зв'язок (11,5 %), електричні машини, апарати, енергії (6,6 %), медичні технології (6,5 %), аудіовізуальні технології (4,7 %), виміри (4,6 %), фармацевтика (4,5 %), напівпровідники (3,8 %), біотехнологія (3,5 %), транспорт (3,3 %). На світовому рівні найбільшу концентрацію патентів і наукових публікацій забезпечують науково-технологічні кластери Азії та США. У 2024 р., за дослідженням

Всесвітньої організації інтелектуальної власності, у першу п'ятірку лідерів увійшли такі кластери, як Токо-Йокогама (Японія), Шеньчжень-Гонког-Гуанчжоу (Китай і Гогконг, Китай), Пекін (Китай), Сеул (Республіка Корея), Шанхай-Сучжоу (Китай). Кластерами з найінтенсивнішою науково-технічною діяльністю є Кембриджський (Сполучене Королівство), Сан-Хосе-Сан-Франциско (Каліфорнія, США), Ейндговен (Нідерланди), Оксфорд (Великобританія), Бостон-Кембридж (США). Серед 100 найкращих науково-технічних кластерів їх найбільша кількість розташована у Північній Америці, Європі та Азії, однак все ж таки найбільш вони сконцентровані в економці Китаю та США. Причому Китай другий рік поспіль лідирує по кількості кластерів – 26, далі йдуть США (20 кластерів), Німеччина (8) та по 4 кластери в Індії та Республіці Кореї [4].

У розвитку кластерів у більшості країн світу значну роль відіграє уряд, який зацікавлений в інноваційно-технологічному розвитку національної економіки. Успішне функціонування національних кластерів забезпечується завдяки ефективній координації діяльності його учасників, серед яких вагому роль відводиться представникам державної чи регіональної влади. Часто на національному / регіональному рівні створюється координаційний центр, основним завданням якого є посилення існуючих та проєктування нових ланцюгів цінностей через гібридні форми взаємодії, які дозволяють елімінувати просторово-територіальні чинники.

Список використаних джерел:

1. Кремнієва долина. Велика українська енциклопедія. URL : https://vue.gov.ua/%D0%9A%D1%80%D0%B5%D0%BC%D0%BD%D1%96%D1%94%D0%B2%D0%B0_%D0%B4%D0%BE%D0%BB%D0%B8%D0%BD%D0%B0.
2. Маслянко О. Кремнева Долина: особливості виникнення, секрети успіху та відомі українці. Управління патентно-інформаційних послуг та проєктів. ДП «Український інститут інтелектуальної власності. URL : https://iii.ua/uk/news/kremniieva-dolina-osoblivosti-viniknennya-sekreti-uspihu-ta-vidomi-ukrayinci.
3. Silicon Valley: історія створення та успіху Кремнієвої долини. WorldBank. URL : https://worldbank.org.ua/4630-silicon-valley.html#C5B7F3A69C43A406094608212716C2E1.
4. Biggest Global Innovation Index (GII) S&T Clusters. WIPO Statistics Database, April 2024. URL : https://www.wipo.int/en/web/global-innovation-index/2024/science-technology-clusters#:~:text=The%20world's%20five%20biggest%20S%26T,%2DSuzhou%20(China)%20clusters.

Луценко С.В.
кандидат наук з державного управління, доцент декан факультету підвищення кваліфікації та перепідготовки; доцент кафедри педагогіки, спеціальної освіти та менеджменту КЗ Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти.

Луценко С.М.
доктор філософії в галузі виробництва та технологій, викладач кафедри загальної та регіональної географії Сумського державного педагогічного університету ім.А.Макаренка.

ЗАСТОСУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ У ГАЛУЗІ ВИРОБНИЦТВА ТА ТЕХНОЛОГІЙ У ВОЄННИЙ ПЕРІОД ТА ПОВОЄННИЙ ЧАС

Інформаційний менеджмент – це комплекс методів, підходів та технологій, спрямованих на збирання, обробку, аналіз і використання інформації для ефективного управління виробничими процесами. У виробничих технологіях він забезпечує створення єдиної інформаційної системи – об'єднання всіх виробничих процесів у цифрову екосистему для ефективного керування; оптимізацію управлінських рішень – використання аналітики великих даних для прогнозування виробничих ризиків та підвищення ефективності ресурсного використання; автоматизацію документообігу – впровадження електронних систем управління документацією для прискорення прийняття рішень; моніторинг та контроль виробничих процесів – застосування сенсорних мереж та інтернету речей (IoT) для забезпечення прозорості виробничих потужностей; адаптивність до кризових ситуацій – швидка перебудова виробництва відповідно до викликів воєнного часу.

У періоди воєнних конфліктів промисловість стикається з численними труднощами, серед яких необхідно виокремити руйнування інфраструктури та виробничих потужностей – обстріли, бомбардування та диверсійні атаки можуть серйозно пошкодити заводи, фабрики та електростанції; нестача кваліфікованих працівників – мобілізація, евакуація та втрати серед населення зменшують кількість доступних фахівців; порушення логістичних ланцюгів постачання – знищення транспортної інфраструктури, блокування торгових маршрутів та нестача пального ускладнюють постачання сировини та готової продукції; необхідність швидкої адаптації виробництва до воєнних потреб – багато підприємств змушені перепрофілювати свою діяльність на виготовлення оборонної продукції; обмеженість ресурсів та енергопостачання – збої в постачанні електроенергії, води та газу можуть паралізувати виробництво; підвищені ризики кіберзагроз – у період війни підприємства стають мішенню хакерських атак, що спрямовані на зупинку виробничих

процесів або викрадення даних. У повоєнний час головним завданням є відновлення виробничого потенціалу, модернізація технологічних процесів та інтеграція новітніх технологій для забезпечення сталого економічного розвитку.

Науковими розробками з проблем диджиталізації суспільства, інформатизації державного управління та виробництва , формування державної інформаційної політики в Україні займаються І. Арістова, В. Богуш, Н. Грицяк, О. Григор, Є. Макаренко, І. Лопушинський, О. Дурман, В. Клюцевський, А. Семенченко, П. Клімушин, А. Серенок, О. Соснін та інші. Кожен з цих авторів висвітлює власні підходи до інформаційного менеджменту, визначаючи різні аспекти використання інформації в державному управлінні та виробництві. Інформаційний менеджмент об'єднує у собі сукупність методів і засобів управління інформаційною діяльністю підприємства/організації. Інформаційний менеджмент включає питання організації джерел інформації, засобів передачі даних, створення баз даних (БД), технологій обробки даних, забезпечення безпеки даних.

Інформаційний менеджмент відіграє ключову роль у забезпеченні ефективного функціонування виробничих процесів в умовах воєнного стану та після його завершення. Основними напрямами його застосування є моніторинг та управління виробничими процесами – цифрові системи дозволяють збирати, аналізувати та прогнозувати стан виробничих потужностей у режимі реального часу; оптимізація ланцюгів постачання – за допомогою інтелектуальних систем керування логістикою забезпечується гнучке та адаптивне постачання ресурсів; автоматизація ухвалення рішень – застосування систем підтримки прийняття рішень на основі великих даних для швидкого реагування на зміни у виробничих процесах; кібербезпека виробничих систем – впровадження технологій захисту даних, систем раннього виявлення загроз та запобігання кібератакам; моделювання сценаріїв відновлення – створення цифрових двійників підприємств для аналізу найефективніших шляхів реконструкції та модернізації; підвищення ефективності людських ресурсів – розробка систем навчання та адаптації персоналу на основі інтелектуальних освітніх платформ.

У світовій практиці інформаційний менеджмент відіграє ключову роль у підвищенні ефективності виробництва, особливо у кризових умовах. Деякі успішні приклади включають: Siemens (Німеччина) – компанія використовує цифрові двійники (Digital Twins) та аналітику великих даних для оптимізації виробничих процесів та швидкого реагування на зміну умов ринку; General Electric (США) – впроваджує IoT та AI-аналітику для віддаленого моніторингу стану обладнання, що дозволяє мінімізувати витрати на технічне обслуговування та прогнозувати можливі поломки; Toyota (Японія) – застосовує інформаційні системи для управління ланцюгами постачання в умовах кризи, забезпечуючи швидке перепланування логістичних маршрутів та мінімізацію простоїв; Airbus (Франція) – використовує штучний інтелект

для автоматизації контролю якості та аналізу дефектів у процесі виробництва авіаційної техніки; Lockheed Martin (США) – інтегрує AI та інформаційні системи для забезпечення безперервного виробництва оборонної продукції навіть у кризові періоди. Ці практики можуть бути адаптовані для відновлення промисловості в Україні після війни.

Інноваційною складовою інформаційного менеджменту можна визначити штучний інтелект (ШІ), як галузь інформатично-комп'ютерних наук, що займаються створенням інтелектуальних систем, здатних до навчання, адаптації, аналізу великих обсягів даних і прийняття рішень без безпосередньої участі людини. Сучасний ШІ використовує такі технології, як машинне навчання, глибоке навчання, обробка природної мови та комп'ютерний зір. Він широко застосовується у різних сферах, включаючи медицину, фінанси, транспорт, освіту та промисловість.

Основні переваги ШІ включають автоматизацію процесів, тобто зменшення потреби у ручній праці та підвищення ефективності виробництва; аналіз великих обсягів даних, а саме можливість обробки інформації у реальному часі та прогнозування результатів; підвищення точності та зменшення помилок, як мінімізація людського фактора у виробничих процесах; гнучкість та адаптивність – можливість швидкого переналаштування виробничих систем під нові умови. У воєнний та повоєнний час роль ШІ у виробництві стає особливо важливою складовою, оскільки він дозволяє оптимізувати логістику, підвищити продуктивність та забезпечити стійкість промислових процесів в умовах нестабільності. Під час воєнного стану ШІ забезпечує автоматизоване керування виробничими процесами через впровадження роботизованих систем для заміщення людської праці на виробництвах у зонах бойових дій; оптимізацію ресурсного розподілу, де ШІ допомагає ефективно керувати обмеженими ресурсами, такими як сировина, паливо та електроенергія; кібербезпеку через захист виробничих процесів від кібератак шляхом застосування інтелектуальних систем виявлення загроз; інтелектуальні логістичні системи, а саме автоматизоване керування постачанням необхідних матеріалів для фронту та тилу; моніторинг стану виробничих потужностей, тобто ШІ дозволяє вчасно виявляти пошкодження та забезпечувати швидке відновлення виробництва.

У повоєнний час головним завданням є відновлення виробничого потенціалу, модернізація технологічних процесів та інтеграція новітніх технологій для забезпечення сталого економічного розвитку, а саме розвиток автономного виробництва – використанню безпілотних роботизованих систем для швидкого запуску виробництв після руйнувань; оптимізація будівельних процесів – моделюванню оптимальних схем відбудови з використанням технології цифрових двійників; розвиток адаптивних виробничих систем – можливості швидкого налаштування виробництва під різні типи продукції відповідно до потреб ринку; ефективне використання відновлюваних джерел енергії – інтеграція систем енергоменеджменту на основі ШІ для мінімізації

залежності від традиційних джерел енергії; відновлення трудових ресурсів – розробка інтелектуальних навчальних програм для підготовки нових фахівців у сфері промислових технологій.

Інформаційний менеджмент та ШІ відіграють ключову роль у забезпеченні стійкості та ефективності виробничих процесів у воєнний та повоєнний періоди. Використання цифрових технологій, автоматизації та аналітики великих даних дозволяє адаптувати виробничі потужності до кризових умов, підвищити продуктивність і мінімізувати вплив людського фактора. Міжнародний досвід підтверджує ефективність таких підходів, що може стати основою для розвитку української промисловості у післявоєнний час. Інтеграція сучасних технологій дозволить створити більш стійку, адаптивну та ефективну виробничу екосистему, здатну швидко реагувати на виклики та забезпечувати економічне зростання країни.

Список використаних джерел:

1. Андрушко В. Штучний інтелект у промисловості: сучасні виклики та перспективи розвитку. – Київ: Техніка, 2021.
2. Богом'я , В. і Гудзь, А. (2023) «Штучний інтелект: сучасний стан і перспективи застосування», Сучасні інформаційні технології у сфері безпеки та оборони. Київ, Україна, 46(1), с. 13–17. URL: https://sit.nuou.org.ua/ article/view/275444
3. Єфремов С. Цифрова трансформація промисловості в Україні. – Львів: Світ, 2023.
4. Орєхов Д. Застосування штучного інтелекту в управління сучасним підприємством. Економіка та суспільство, 2024, №64. URL: https://doi.org/ 10.32782/2524-0072/2024-64-143
5. Островська Г. Й. Впровадження технологій передового цифрового виробництва в рамках концепції сталого розвитку: проблеми та перспективи. Економічний вісник Донбасу. 2022. № 1 (67). С. 59–68. URL:https://doi.org/ 10.12958/1817-3772-2022-1(67)-59-68
6. Akhtar ZB. Artificial intelligence (AI) within manufacturing: An investigative exploration for opportunities, challenges, future directions. Metaverse. 2024; 5(2): 2731. URL: https://doi.org/10.54517/m.v5i2.2731
7. Petrov I., Artificial Intelligence in Industrial Manufacturing: Challenges and Solutions. – Oxford: Academic Press, 2019. URL:https://www.researchgate.net/ publication/382011415_Artificial_intelligence_AI_within_manufacturing_An_investigative_exploration_for_opportunities_challenges_future_directions

Мазур О.
аспірант Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова, м. Хмельницький.

КЛЮЧОВІ ЗАСАДИ РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ ГОТЕЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА В УКРАЇНІ

Готельне господарство є важливим сегментом сфери гостинності, що впливає на економічний розвиток регіонів України. Його ефективне функціонування сприяє залученню інвестицій, створенню нових робочих місць та підвищенню якості туристичних послуг. В умовах сучасних викликів, таких як всесвітня пандемія, повномасштабна російсько-українська війна, економічна та політична нестабільність, дослідження регіонального розвитку готельного господарства набуває особливої актуальності.

Готельне господарство є однією з основних складових соціально-економічного розвитку регіонів. Воно є ключовим елементом індустрії гостинності та виконує системоутворюючу та інфраструктурну функції [1]. Загальновизнаним є той факт, що готельне господарство стає невід'ємним елементом регіональної інфраструктури, виступаючи показником облаштованості соціального простору в рамках міста, культурно-ділових об'єктів, виробництва [2].

Розвиток готельного господарства створює значні економічні вигоди для регіонів, серед яких необхідно відмітити:

- зростання зайнятості – відкриття нових готелів та об'єктів туристичної інфраструктури забезпечує створення робочих місць у сфері обслуговування, будівництва, логістики тощо;
- залучення інвестицій – розширення готельного сектору сприяє залученню внутрішніх і зовнішніх інвесторів, що позитивно впливає на місцеву економіку;
- збільшення податкових надходжень – розвиток готельного бізнесу генерує додаткові доходи до місцевих бюджетів через сплату податків та туристичних зборів;
- підтримка локального бізнесу – готелі активно взаємодіють із місцевими виробниками, ресторанами, транспортними компаніями, що стимулює розвиток малого та середнього бізнесу в регіонах;
- розвиток супутніх галузей – готельний бізнес тісно пов'язаний із транспортом, гастрономією, розвагами та культурними заходами, що сприяє загальному економічному зростанню регіону.

Наявні виклики в умовах трансформаційного періоду, зумовлені економічними, соціальними та військовими змінами, негативно вплинули загалом на всю туристичну сферу України, та, зокрема, обумовили незворотні зміни в розвитку готельного господарства.

За офіційною інформацією з початку війни в Україні зруйновано або

пошкоджено понад 12 готелів загальним номерним фондом у 982 номери, які розташовувалися на територіях, близьких до бойових дій або на яких безпосередньо точилися бойові дії. Це такі міста як Харків, Чернігів, Херсон, Запоріжжя, Миколаїв, Київська область та інші [3].

Регіональний розвиток готельного господарства в Україні на сучасному етапі відбувається нерівномірно, що пояснюється закриттям туристичних напрямків у зонах бойових дій та на окупованих територіях, міграційними процесами та зміні у структурі попиту, низькою платоспроможністю населення, кадровим дефіцитом, втратою іноземних туристів, недостатньою підтримкою готельного бізнесу державою та іншими чинниками.

Проте, навіть за таких умов, кількість готелів (+9,1%), мотелів (+10,7%) та хостелів (+28,7%) демонструє зростання. Відновлення відбувається завдяки зростанню внутрішнього туризму, за рахунок тимчасово переміщених осіб та релокантів, часткового повернення іноземних відвідувачів, серед яких урядові делегації, представники міжнародних компаній та волонтерських організацій.

Станом на середину 2024 року завантаженість номерного фонду в Україні стабілізувалася в межах 34–38%, тоді як у популярних туристичних регіонах, таких як Львівська, Івано-Франківська та Закарпатська області, цей показник досягає 60–70%. Це наближає рівень завантаженості до показників провідних туристичних центрів світу[4].

Туристична галузь України демонструє не лише стійкість до викликів, а й прагнення до якісного зростання, що закладає основи для післявоєнного відродження та посилення позицій на світовому туристичному ринку. Регіональний розвиток готельного господарства в Україні залежить від комплексного підходу, що включає вдосконалення інфраструктури, залучення інвестицій, впровадження інновацій та впровадження дієвих механізмів державної політики. Розвиток внутрішнього туризму та адаптація до нових реалій, зокрема вирішення інфраструктурних, кадрових та безпекових проблем можуть стати ключем до успішного функціонування готельного господарства.

Список використаних джерел:

1. Матвійчук Л.Ю., Лепкий М.І., Молнар-Бабіля Д.І. Регіональний аналіз розвитку готельного господарства в Україні. Економіка та суспільство: електр. фах. ж-л. Вип. 31. 2021. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/738
2. Ткаченко А.М., Лелі Ю.Г. Проблеми та перспективи розвитку готельного бізнесу в умовах сьогодення. Причорноморські економічні студії. Серія: Економіка та управління підприємствами. Вип.12-1. 2016. С.185-188.
3. Огляд готельного ринку України 2024. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://ribashotelsgroup.ua/blog/rezulytati-issledovaniya-obzor-

gostinichnogo-rinka-ukraini-2024/
4. Державне агентство розвитку туризму України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.tourism.gov.ua/

Манеров М. В.
здобувач другого курсу магістерської форми навчання

ВПЛИВ ВИБОРІВ НА ФОРМУВАННЯ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ ТА ДЕРЖАВНО-УПРАВЛІНСЬКУ ДІЯЛЬНІСТЬ

Демократичні вибори надають легітимації державної влади. Органи державної влади та місцевого самоврядування отримують від народу мандат на право на відповідний строк і в межах своєї конституційної компетенції реалізовувати на професійних засадах законодавчу, контрольну, представницьку і установчу функції. Участь громадян у виборах в парламенти, як правило, означає прийняття ними даного типу політичної систем, політичного режиму, правил формування органів законодавчої влади. Вибори дають можливість громадянам переобрати склад парламенту, замінити їх депутатами, які користуються їх довірою.

Тим самим криза конкретного уряду і його курсу не приводить до відторгнення громадянами всього конституційного ладу, не веде до дестабілізації політичної системи, інститутів державної влади, не переростає в намагання зруйнувати існуючий політичний лад. З допомогою виборів йде процес легітимації не тільки органів влади, що обираються, а й усієї політичної системи.

Демократичні вибори – це насамперед найбільш важливий інструмент реалізації народного суверенітету. Так, згідно ст. 5 Конституції України народ є першоджерелом влади. Відповідно вибори у Верховну Раду – яскравий прояв суверенної волі народу. Тільки він вирішує яким політичним силам надати перевагу у політичній боротьбі за місця в парламенті. Через вибори народ обирає своїх представників в парламент наділяє їх мандатом на здійснення його суверенних прав. Тим самим реалізується одне з найважливіших прав людини і громадянина на участь у виборчому процесі. Демократичні вибори йдуть в руслі положень Загальної декларації прав людини (ч. 3 ст. 21), згідно якої " воля народу має бути основою влади уряду: ця воля повинна знаходити своє відображення в періодичних і нефальсифікованих виборах, які повинні проводитися при загальному, рівному виборчому праві шляхом таємного голосування, або з допомогою інших рівнозначних форм, що забезпечують свободу голосування".

Вибори – це спосіб формування органів державної влади і місцевого самоврядування у відповідності з процедурами чітко визначеними законодавством, при яких відповідна група людей висуває із свого середовища

одного або декілька осіб для виконання державних або громадських функцій.

Вибори забезпечують відтворення, оновлення органів державної влади та місцевого самоврядування на демократичних засадах. Причому у відповідності з найбільш значущими політичними інтересами, які формуються громадянським суспільством, яке в нашій країні знаходиться на етапі свого становлення. В цьому, насамперед, заключається соціально-політичне призначення виборів. В сучасних демократично організованих суспільствах вибори – це інститут і процес прийняття політико-правових рішень, суб'єктом яких є суспільство в особі його дієздатних громадян, об'єктом – державна влада. "Через конституційні вибори відбувається публічне політичне відтворення самої держави, а саме соціальна ротація або перерозподіл (перегрупування або передача) законодавчих і урядових функцій і повноважень".

Таким чином, при демократичних виборах поєднуються виборча і представницька форми демократії. Незважаючи на те, що політичний вплив виборців опосередковується діяльністю осіб, які обрані в законодавчі органи, ця форма виступає як найбільш ефективна в громадянському суспільстві. Функціонування виборчої системи передбачає можливість активної участі громадян у формуванні державних органів влади та місцевого самоврядування. В громадянському суспільстві вільне голосування – це акт, з допомогою якого індивід становиться активним учасником політичного процесу.

Через демократичні вибори в Україні забезпечується стабільність, поступовість і наступність державної влади. Вибори відіграють функцію своєрідного фільтру складу депутатського парламентського корпусу. По крайній мірі забезпечується формальна основа для ефективного функціонування державного механізму і насамперед парламенту. Періодичні вибори дають змогу вивільнитись від мислячих по-старому депутатів й зійти з політичної сцени тим політичним партіям та їх об'єднанням, які не підтримуються виборцями. Тому, є підстава вважати що вибори представляють важливий інститут контролю народу над парламентом та органами місцевого самоврядування, оскільки вони дають змогу громадянам виносити вердикт діючому парламенту, впливати на політичний курс країн, забезпечувати можливість проявити себе тим політичним силам, які реально, а не на словах відтворюють інтереси народу.

Вибори владних органів є одним із найважливіших способів формування і вираження суспільної думки. З допомогою виборів забезпечується об'єднання громадян на основі відповідної платформи і лідерів, які їх представляють, формування домінуючої в державі політичної волі. В процесі виборчої кампанії кандидати в парламентарії регулярно зустрічаються з громадянами, вислуховують їх думки, прохання, пропозиції, вносять корективи в свої виборчі платформи. Вибори – один із найважливіших каналів зворотного зв'язку між громадянином і владою, між виборцями і парламентом. Саме вибори в значній мірі – суттєвий показник довіри народу до владних структур,

і насамперед до парламентів. В значній мірі вони висвітлюють характер відносин між державою в особі її органів і населенням, довіру або не довіру між ними, політичної участі або відчуження громадян від влади.

Список використаних джерел:

1. Конституція України: Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 черв. 1996р.// Відомості Верховної Ради України. -1996.-№ 30.
2. Бучин М.А. Вибори як атрибут демократії / // Вісник Дніпропетровського університету. Серія : Філософія. Соціологія. Політологія. - 2013. - Т. 21, вип. 23(3). - С. 39-43. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vdufsp_2013_21_23%283%29__9

Марущин Ю.В.
кандидат наук з державного управління, доцент кафедри Публічного управління та адміністрування Хмельницького університету управління та права ім. Л. Юзькова

УПРАВЛІНСЬКИЙ ОБЛІК ТА СТРАТЕГІЧНЕ ПЛАНУВАННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

В сучасних умовах повномасштабної російсько-української війни бюджетна сфера, а також діяльність установ, організацій спільної власності територіальних громад відіграють вирішальну роль у забезпеченні стабільності держави. Функціонування цих установ значною мірою регулюється специфічними механізмами, які в умовах воєнного стану передбачають низку обмежень, спрямованих на раціональне використання фінансових ресурсів. А запроваджені бюджетні лімітування спрямовані на оптимізацію видатків з акцентом на задоволення базових потреб суспільства та забезпечення функціонування життєво важливих інституцій, які повинні адаптувати свою управлінську політику до сучасних викликів. Тому ефективне державне управління у публічній сфері управління потребує гнучкого підходу саме до регулювання бюджетних процесів, який не лише підтримує стабільність державних установ, але й забезпечує належний рівень послуг для населення у надзвичайних ситуаціях [3].

Сьогодні стратегічне планування стало невід'ємною частиною управління бюджетними установами та комунальними підприємствами. Завдяки ефективному плануванню ці організації можуть не тільки швидко реагувати на кризові виклики, але й будувати довгострокові моделі розвитку, які сприяють їх стійкості. У сфері державного управління процес стратегічного планування передбачає розробку довгострокових планів і розробку системи принципів, які забезпечують сталість інтеграції навіть за екстремальних умов [1]. Ця потреба стає особливо актуальною для великих бюджетних

організацій, управління якими ускладнене значними обсягами фінансування та необхідністю детального аналізу доходів і витрат. Окрім бюджетної класифікації, для прийняття обґрунтованих управлінських рішень важливо враховувати фінансові показники окремих структурних напрямів [5].

Управлінський облік є складовою частиною системи управління і забезпечує прийняття ефективних рішень у виробничо-господарській діяльності організацій. Його предмет містить усі ключові елементи, необхідні для управління та стосується виробничих ресурсів, бізнес-процесів та їх результатів [4]. Це забезпечує багаторівневий контроль і планування, що сприяє підвищенню ефективності роботи. Методи управлінського обліку базуються на системному аналізі, що дозволяє своєчасно оцінювати зміни у виробничому та операційному середовищі. При цьому допускається використання інших підходів, що підвищує гнучкість реагування на зміну умов ведення справ. Однак ця адаптивність також пов’язана з певними обмеженнями, які зумовлені особливостями контролінгу і повинні бути враховані при прийнятті управлінських рішень.

Тому управлінський облік має низку характеристик, які визначають його роль у процесі управління організацією [2, с.301]. По-перше, дані, отримані за допомогою цієї системи, мають переважно оціночний характер і використовуються для стратегічного та оперативного управління, а не для фінансової звітності, де важлива точність. По-друге, управлінський облік вимагає роботи з неповною інформацією. Тому керівництву слід робити прогнози та застосовувати аналітичні підходи для прийняття оптимальних рішень. По-третє, важливою особливістю є інтеграція управлінського обліку в єдину інформаційну систему організації. Використання загальної бази даних для обліку витрат полегшує координацію між різними підрозділами та підвищує послідовність і прозорість процесів управління.

Фази стратегічного планування та управління ризиками можна схематично представити за допомогою інституційних та організаційних механізмів управління ризиками (рис. 1).

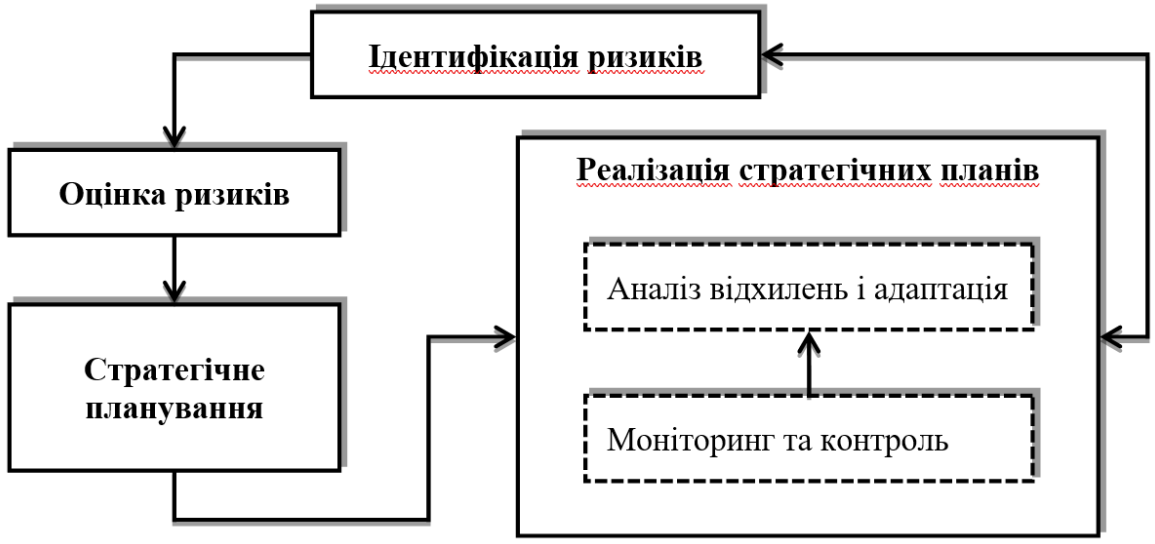

Рис. 1. Інституціонально-організаційний механізм стратегічного планування та управління ризиками

Джерело: розроблено на основі [2].

Цей механізм слід розглядати в поєднанні з ідентифікацією ризиків, що передбачає аналіз зовнішнього середовища (макроекономічного, соціально-політичного, технологічного) для визначення факторів ризику, пов'язаних з ринками, конкурентами або ресурсами. Якщо виникають відхилення, вони детально аналізуються за допомогою імітаційних моделей або методів аналізу чутливості. Це дозволяє будувати альтернативні сценарії розвитку та адаптувати стратегію до нових умов.

Таким чином, управлінський облік виконує ключову функцію підтримки планування управління, контролю та прийняття рішень, особливо в умовах невизначеності. Його використання сприяє підвищенню здатності організації адаптуватися до змін зовнішнього середовища, оптимізувати ресурси та спрямувати діяльність на досягнення стратегічних цілей.

Список використаних джерел:

1. Гавриленко В. Завдання контролінгу в антикризовому управлінні. Глобальні та національні проблеми економіки. URL: http://global-national.in.ua/archive/23-2018/117.pdf (дата звернення: 05.03.2025)
2. Матвійчук М. Теоретичні аспекти функціонування управлінського обліку на підприємстві. Інноваційна економіка. 2013. № 6. С. 299-305
3. Про затвердження Порядку виконання повноважень Державною казначейською службою в особливому режимі в умовах воєнного стану: Постанова Кабінету Міністрів України від 9 червня 2021 р. № 590. Верховна Рада України. Законодавство України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/590-2021-%D0%BF#Text (дата звернення: 05.03.2025)
4. Турова Л., Костюнік О. Проблеми впровадження управлінського обліку в Україні. Інвестиції: практика та досвід. URL: http://www.investplan.com.

ua/pdf/5_2018/9.pdf (дата звернення: 05.03.2025)
5. Черкашина Т. Нові підходи щодо ефективного функціонування системи управлінського обліку у державному секторі. Одеський національний економічний університет. URL: http://surl.li/luqjm (дата звернення: 05.03.2025)

Матвеєва М.П.
доцент, кандидат економічних наук, доцент кафедри публічного управління та адміністрування.

Зеленюх Р.Ю.
магістр спеціальності«Публічне управління та адміністрування»

РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІЧНА ПОЛІТИКА ЯК ВАЖЛИВА СКЛАДОВА ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

На сучасному етапі важливою складовою державної політики є виважена регіональна політика, мета якої - забезпечення умов розвитку регіонів, сталого соціально-економічного росту, зменшення регіональних диспропорцій, доступність соціальних стандартів для всіх членів суспільства. Новий етап розвитку регіональний політики в Україні започаткувала Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом. Прийнятий закон «Про засади державної регіональної політики» чітко окреслив вимоги до планування регіонального розвитку на місцевому, регіональному та державному рівнях. Економічні питання із загальнодержавного рівня делегувались на рівні окремих регіонів.

Державна політика представляє собою стійку й організовану діяльність, спрямовану на розв'язання конкретних проблем або низки проблем у суспільстві. Ця діяльність має великий вплив на різні аспекти життя суспільства, включаючи економіку, політику, та соціокультурні процеси [6, с. 6]. Державна регіональна політика охоплює кілька напрямів в економічній, соціальній, екологічній, безпековій, інноваційній, міжнародній сферах [3]. Регіони є одночасно ієрархічною складовою національного простору і системою, що має горизонтальні зв'язки із регіональними системами, сформованими різного роду видами діяльності, такими як освіта, економіка, медичне обслуговування, поділ праці тощо. На рівні регіону відбувається взаємопроникнення економічного, політичного, соціального, інформаційного та інших видів діяльності певної території, інтегративне сприйняття яких визначає її специфіку і, відповідним чином, впливає на діяльність людей [7, с.213].

Регіональна економічна політика формується на базі принципів державної

регіональної політики. Інструментом гармонізації є заходи «структурної» та регіональної політики. Тобто економічна компонента регіонального розвитку є переважаючою над іншими. Лише за наявності певних обсягів фінансових, кредитних і матеріальних ресурсів є можливість вирішувати соціальні, демографічні, екологічні та інші проблем регіону.

Регіони є об'єктом регіональної економічної політики. Вони відрізняються темпами економічного розвитку, рівнем життя населення, соціально-культурним розвитком тощо. Об'єктом, який вимагає особливої уваги регіональної політики, є депресивні території. Для формування і реалізації ефективної регіональної політики проводять певну класифікацію регіонів за природно-географічними, геополітичними, демографічними чи соціально-економічними ознаками. Тип регіону визначають на базі набору індикаторів: ВВП на душу населення, демографія, якість життя, фінансовий стан, інвестиції, техногенне навантаження.

В Україні відмінності у соціально-економічному розвитку регіонів є значними. Диспропорція посилюється наявністю в регіоні великих міст, як наприклад Київ, Львів, Харків, Дніпро, Одеса. В цих містах акумулюється більша частка інвестицій, та податків, населення має вищі доходи, доступ до освіти та соціальних благ.

Структура економіки більшості регіонів є незбалансованою. Характерним є домінування кількох галузей промислового виробництва, за винятком кількох регіонів з домінуванням сектору послуг. Негативним перекосом стало домінування фінансових послуг, будівництва, нерухомості та торгівлі. Лише регіони з переважанням агросектору та харчової промисловості залишилися уникнули падіння рівня економічних показників.

Руйнування інфраструктури, зменшення чисельності населення внаслідок військових дій в східних регіонах поглибило розрив між показниками розвитку регіонів.

Реалізація регіональної економічної політики вимагає функціонування ефективної системи управління регіональним розвитком, з чітко окресленими стратегічними цілями та прогнозом очікуваних результатів. Виділяють три цілі. Перша - підвищення ефективності функціонування системи управління регіональним і місцевим розвитком. Друга - удосконалення механізмів стимулювання економічного розвитку регіонів в умовах децентралізації. Третя - покращення ресурсного забезпечення територій з особливими проблемами розвитку.

При формуванні регіональної політики економічна компонента має найбільшу вагу, оскільки обсяги фінансових, кредитних і матеріальних ресурсів впливають на можливість вирішення соціальні, демографічні, екологічні та інші проблем регіону.

Значні відмінності у соціально-економічному розвитку регіонів, розбалансованість структури економіки ще більше поглибились внаслідок війни.

Для досягнення стратегічних цілей регіональної економічної політики необхідний чіткий розподіл повноважень між органами управління, наявність ресурсного забезпечення місцевого самоврядування для фінансування соціально-економічного розвитку регіону, сприятливі інвестиційний клімат та бізнес-середовище, розвиток інфраструктури та людського потенціалу, здійснення диверсифікації економіки для територій з особливими потребами.

Список використаних джерел:

1. Варналій З.С., Білик Р.Р. Економічна безпека та конкурентоспроможність регіонів України: монографія. Чернівці: Технодрук, 2018. 456 с.
2. Державна стратегія регіонального розвитку на 2021-2027 роки. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/695-2020-%D0%BF#n11
3. Закон України Про засади державної регіональної політики. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/156-19#Text
4. Кваша О. П. Державна регіональна політика України: нова парадигма в умовах євроінтеграційного вибору. Соціально-гуманітарний вісник. Вип. 40. Харків: СГ НТМ «Новий курс», 2022. 64 с.
5. Тертичка В. В. Державна політика: аналіз та здійснення в Україні. Київ: Основи, 2002. 750 с.
6. Челак О.П. Регіональна політика як складова державної політики сучасних країн. Актуальні проблеми політики. 2015. Вип. 56. С. 211-219. URL: http://app.nuoua.od.ua/56-2015

Мироненко В.В.
здобувач вищої освіти магістр, 2 курс

Науковий керівник – Батир Ю.Г.
к.е.н., доцент, НУЦЗ України

БЮДЖЕТНО-ПОДАТКОВИЙ МЕХАНІЗМ УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІЧНИМ РОЗВИТКОМ

Економіка України з усіма її трансформаційними процесами закономірно викликає інтерес у вчених-економістів, особливо в наслідок кризового періоду 2008-2009 років. Результатом тих подій є нестабільне економічне середовище, зниження темпів виробництва, нестабільний валютний курс і зростаючий державний борг. Всі ці явища провокують стагнацію та рецесію, і без того слабкої економіки.

Саме в таких умовах перед органами місцевої влади постали нові завдання вирішення старих проблем: як підтримати соціально вразливі верстви населення; як забезпечити стабільність надходжень до бюджету; як активізувати розвиток економіки в регіоні.

Вирішення цих завдань є досить складною науково-теоретичною і практичною проблемою, оскільки її вирішення повинне ґрунтуватись не тільки на бажанні, а повинно мати ряд ефективних управлінських рішень, які б дозволяли не тільки вирішити поставлену проблематику але і використати потенційні можливості території для її подальшого економічного розвитку.

Стійке зростання фінансової забезпеченості території, збалансованість доходів і видатків через використання бюджетно-податкових механізмів регулювання є одним з найважливіших критеріїв оцінки ефективності управління соціально-економічним розвитком території.

Сьогоднішня ситуація, при якій дохідна частина місцевих бюджетів не спроможна покрити обсяг їх видатків, свідчить про необхідність вдосконалення процесу управління соціально-економічним розвитком території на основі вдосконалення бюджетно-податкових механізмів та важелів регулювання економічних процесів з метою активного використання фінансового потенціалу території.

В процесі формування фінансових ресурсів території, місцеві органи влади стикаються з проблемою дотримання принципу соціальної справедливості при розподілі сформованих фінансових ресурсів. Важливу роль в справедливому розподілі наявних фінансових ресурсів відіграє бюджетно-податкова політика. Ця політика визначає систему взаємин центру та регіонів і є найважливішим чинником державної єдності. Саме за допомогою реалізації інструментів бюджетно-податкової політики уряд має змогу підтримувати баланс розвитку різних території та регіонів.

В основному процес фінансового збалансування між регіонами досягається шляхом реалізації саме бюджетної складової бюджетно-податкової політики. Інструменти бюджетної політики якраз покликані виконувати регулюючі функції, в той час як інструменти податкової політики в більшій мірі виконують стимулюючу та ресурсоутворюючу функції.

Сукупність інструментів і важелів бюджетного регулювання формують бюджетний механізм, який входить до складу системи механізмів державного регулювання економіки.

Поняття бюджетний механізм у вітчизняній науковій літературі застосовується досить широко стосовно різних об'єктів спрямування його дії. Проте варто відмітити, що однозначного визначення цього поняття не існує, в силу різноманіття суспільних явищ або проблем, до вирішення яких різні науковці застосовують структуру бюджетного механізму. Дослідивши який зміст провідні науковці вкладають в поняття «бюджетний механізм», а також визначивши всі спільні та відмінні значення, дасть змогу сформувати основу поняття бюджетно-податковий механізм.

За результатами проведеного дослідження виявлено, що на сьогодні є два основних підходи до визначення категорії "бюджетний механізм":

- бюджетний механізм – це організація налагодження роботи економіки і фінансів;

- бюджетний механізм – це сукупність методів і важелів бюджетного впливу на соціально-економічний розвиток.

За економічною сутністю бюджетний механізм відображає комплексну взаємодію організаційних і методологічних заходів у формі бюджетних методів, бюджетних інструментів і бюджетних важелів, що діють на правовій основі і забезпечують функціонування бюджетної системи в економіці держави, їх практичне застосування для виконання цілей і завдань, окреслених бюджетною політикою. Бюджетний механізм — це складна економічна форма цілеспрямованої взаємодії його елементів для забезпечення мобілізації фінансових ресурсів держави та їх використання відповідно до бюджетної політики держави [3, с. 34-39].

Досліджуючи бюджетний механізм фінансової стабілізації економіки, Л.Наумова виділяє два підходи до визначення сутності бюджетного механізму: внутрішній та зовнішній [7, с.19-28]. Тобто з одного боку під бюджетним механізмом розуміють функціонування самих бюджетних коштів, матеріальним відображенням яких є грошові потоки. А враховуючи, що організація руху грошових потоків відбувається відповідно до чітко визначених правил, та за конкретно визначеними напрямами, можна характеризувати бюджетний механізм як суб'єкт, що характеризує внутрішню структуру функціонування фінансових ресурсів. З іншого боку, бюджетний механізм можна розглядати як сукупність методів, форм, інструментів, прийомів і важелів впливу на стан розвитку економіки [6, с.51-59]. Така характеристика бюджетного механізму відображає зовнішню структуру бюджетного механізму і характеризує фінансові ресурси як фактор впливу на стан економіки.

Отже, в сучасних умовах держава неспроможна фінансувати будь-які проекти, так-як її фінансовий потенціал значно обмежений. Саме в такій ситуації проблема використання інструментів бюджетно-податкового регулювання і важелів формування фінансового забезпечення території набуває особливого практичного значення.

Роль і місце бюджетно-податкового регулювання в системі державного регулювання економіки залежить від трьох основних чинників: ролі держави в регулюванні економічних процесів, чутливості економічного середовища до змін у сфері фіскальних відносин та тієї частини національного продукту, рух якої опосередковується державою за допомогою фіскальних інструментів.

Серед найважливіших заходів фінансово-податкового регулювання доцільно виділити:

- надання суб'єктам господарювання і населенню державних послуг (освіта, охорона здоров'я, громадська та державна безпека тощо) з метою задоволення першочергових потреб суспільства з мінімальними витратами на їх створення та отримання;

- справедливий перерозподіл доходів суспільства для забезпечення ефективного захисту най вразливіших верств населення, за одночасного стимулювання інноваційно-інвестиційної діяльності;

- досягнення бюджетної збалансованості, або мінімізація впливу бюджетної розбалансованості на економічний розвиток країни;

- мінімізація поточних цілей державного регулювання економіки;

- прозорість та зрозумілість бюджетного процесу і результатів фінансово-податкового регулювання.

Бюджетно-податкове регулювання фінансового потенціалу території полягає у системі фінансових методів, важелів та інструментів, якими користуються у своїй роботі державні та місцеві органи влади задля забезпечення економічного розвитку територій і держави загалом. Визначено, що бюджетно-податковий механізм, як складова частина фінансового механізму, існує об'єктивно й являє собою сукупність соціально розроблених і законодавчо закріплених методів і важелів, мобілізації й використання фінансових ресурсів території. Але водночас при використанні бюджетно-податкового механізму, органи державної влади використовують не всі важелі та інструменти даної категорії.

Список використаних джерел:

1. Бюджетний кодекс України: Прийнятий 8 липня 2010р. – К.: Відомості Верховної Ради України. 2010. № 78.
2. Податковий кодекс України від 2 грудня 2010 р. № 2755-VI. Із змінами та доповненнями.
3. Артус М.М., Хижа Н.М. Бюджетна система України: Навч. посіб. / М.М. Артус, Н.М. Хижа К.: Вид-во Європ. Ун-ту 2007. 276 с.
4. Наумова, Л. Ю. Бюджетний механізм фінансової стабілізації економіки. Фінанси України. 2006. № 4. С. 19-28.

Михайлишин Д. М.

здобувач другого року навчання магістерської форми навчання

ХАРАКТЕРИСТИКА СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ ТА ФУНКЦІЙ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ

Галузь соціальної політики – це політика регулювання соціальної сфери, спрямована на досягнення добробуту в суспільстві. Найважливіші проблеми, які повинна вирішувати соціальна політика, це:

- забезпечення соціальної рівності, що означає рівні можливості для кожної людини щодо забезпечення рівня життя, розвитку своїх здібностей і можливостей їх застосування незалежно від соціального походження, статі, расової та національної належності тощо;
- забезпечення соціальної справедливості як відповідності між тією роллю, яку людина відіграє в житті суспільства, та її соціальним

становищем, між її правами і обов'язками, заслугами і визнаннями, внеском у створення суспільного багатства і особистим матеріальним добробутом;

- гарантування соціальної захищеності, тобто права на підтримку від суспільства, держави тоді, коли вона цього потребує – це стосується в першу чергу непрацездатних, дітей, інвалідів, людей похилого віку.

Соціальна сфера включає в себе форми регулювання трудових відносин, систему соціальних послуг і соціального забезпечення (пенсії, стипендії, допомога по безробіттю та ін.), соціальну інфраструктуру (забезпечення житлом, охорона здоров'я, освіта, заклади культури, екологія, молодіжні організації, фізична культура і спорт). Важливе значення цієї сфери, так само як і проблема управління нею, не підлягають сумніву, особливо в Україні, що нині переживає перехідний період, і будує нове, демократичне суспільство. Тому проблеми функціонування і розвитку соціальної сфери та управління нею залишаються і ще довго будуть залишатися актуальними в усіх країнах, як високорозвинутих, так і тих, що розвиваються, - і в Україні також.

Вперше термін „соціальний захист" з'явився в „Акті про соціальний захист" (Social Security Act) в США в 1935г. і в „Акті про соціальний захист" (Social Security Act) в Новій Зеландії в 1938г.

У визначенні соціального захисту, ключовим моментом стала доповідь У.Беверіджа у Великобританії в 1942 році. У цій доповіді він визначив соціальний захист таким чином: „соціальний захист означає забезпечення мінімального доходу для того, щоб скасувати систему витягання доходів від безробіття, хвороби, аварії, звільнення через старість і запобігти збиткам від утриманства інших людей, а також розв'язати проблему виняткових витрат, що виникають у разі народження, смерті, шлюбу".

Можна стверджувати, що соціальний захист безперервно визначає рівень життя для трудящих мас, і у всіх випадках забезпечення відповідного мінімального рівня життя за допомогою перерозподілу доходів, ґрунтуючись на принципі солідарності, гарантує такий рівень життя.

Можна також сказати, що визначення даються ученими поняттю соціального захисту вельми різноманітні. Проте основне значення і мету соціального захисту вони бачать в забезпеченні права на гідне існування через забезпечення мінімального рівня життя.

Таким чином, вчені включають в дане поняття соціальну і економічну функції держави. Правознавці вважають, що мета соціального захисту полягає в охороні права на життя. Політики та управлінці часто використовують соціальний захист як політичне гасло. Економісти розуміють соціальний захист, як перерозподіл доходів.

Таким чином беручи до уваги ці тенденції, можна визначити поняття соціального захисту таким чином: Соціальний захист у вузькому значенні означає, що держава, яка має на меті соціальної політики забезпечення мінімального рівня життя суспільства, гарантує кожній особі захист від

основних небезпек, загрозливих втрат коштів для існування - таких як хвороба, нещасний випадок на виробництві, похилий вік, безробіття, бідність; у широкому значенні соціальний захист означає систему, яка через державу і громадські організації надає ресурси на існування і сервіс потребуючим, для того, щоб людина жила по-людськи, і через перерозподіл доходів прагнула до соціальної рівності і повноцінного розвитку своїх здібностей і можливостей.

Список використаних джерел:

1. Карпюк Г. Гуманітарна еволюція – ключ до нашої безпеки // Censor.net. URL: https://censor.net.ua/b3037205 (дата звернення: 24.09.2018).
2. Стратегія національної безпеки України : указ Президента України від 12.02.2007 № 105. Офіційний вісник України. 2007. № 11. Ст. 389.

Негрич М.М.
докторант Міжрегіональної академії управління персоналом

УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ ДЕРЖАВНО-ПРИВАТНОГО ПАРТНЕРСТВА

Актуальність теми дослідження визначається тим, що державно-приватне партнерство не отримало належного поширення практично, незважаючи на те, що воно є ефективним інструментом об'єднання зусиль влади та бізнесу для вирішення сучасних проблем суспільства В ньому потребує регіональна економіка у зв'язку з докорінними змінами в методах, що використовуються державними і муніципальними органами влади, що вимагають об'єднання зусиль з бізнесом для вирішення проблем громадян новаційного інструменту, здатного вплинути на економічне зростання та якість життя громадян.

Розвиток державно-приватного партнерства у регіонах стримується адміністративними бар'єрами, відсутністю висококваліфікованих кадрів, що слабо сприяє фінансуванню стратегічних соціальних програм та інвестиційних проектів із залученням приватних інвестицій, не забезпечує ефективне використання концесійних та лізингових та механізмів.

У сучасних економічних системах різних рівнів управління відбулися докорінні зміни в методах, що використовуються державою для вирішення поточних проблем громадян і задоволення зростаючих потреб. Приватний бізнес та держава все активніше вступають у співпрацю у пошуках ефективних шляхів вирішення завдань суспільства на умовах партнерства.

Державно - приватне партнерство стало популярним протягом десяти останніх років, з того часу, як воно успішно було використано в Англії. У силу того, що період його активності не такий великий, слід уникати використання на практиці занадто строгого його визначення, щоб краще зрозуміти зміни, що відбуваються в ньому, і правильно ідентифікувати його нові форми. його ефективності.

Існують ознаки, наявність яких у взаємодії влади та бізнесу свідчить про те, що воно є державно-приватним партнерством. Перерахуємо їх:

• сторони партнерства мають бути представлені як державним, так і приватним сектором економіки,

• взаємини сторін державно-приватного партнерства повинні мати партнерський, тобто рівноправний характер,

• сторони державно-приватного партнерства повинні мати спільні цілі та чітко визначений державний інтерес,

• сторони державно-приватного партнерства повинні об'єднувати свої внески для досягнення спільних цілей;

• взаємини сторін державно-приватного партнерства мають бути зафіксовані в офіційних документах (договорах, контрактах та інших);

• сторони державно-приватного партнерства повинні розподіляти між собою витрати та ризики, а також брати участь у використанні отриманих результатів.

Основним систематворчим елементом у понятті «державно-приватне партнерство» є співробітництво, за якого державні та приватні структури виступають як рівноправні партнери, які взаємно доповнюють один одного. Водночас форми, види, принципи та механізми співробітництва мають відповідати вищезгаданим ознакам.

Партнерство держави та приватного сектору є інституційним та організаційним альянсом між владою та приватним бізнесом з метою реалізації національних та міжнародних, масштабних, суспільно-значущих проектів у широкому спектрі сфер діяльності, від розвитку стратегічно важливих галузей промисловості до надання громадських послуг.

Воно передбачає, що партнери домовляються працювати в тісній співпраці один з одним над покращенням якості послуг в інтересах населення, а також наявність узгоджених домовленостей щодо поділу вигод та винагороди, використання кваліфікованих фахівців, експертного досвіду та фінансових ресурсів великої кількості секторів. Таке партнерство зазвичай заохочується та підтримується за допомогою урядової політики.

У літературі [1, 2] і реальній практиці можна зустріти наступні терміни, що використовуються для характеристики державно - приватного партнерства приватно - державне партнерство, державно - приватне партнерство/

Доцільність державно-приватного партнерства обумовлена низкою факторів:

• розривами, що утворилися в системі відносин влада - бізнес - суспільство, дисбалансом системи зв'язків, що забезпечують гармонізацію інтересів і рівновагу учасників взаємодії,

• кардинальними змінами в економіці держави, домінуванням приватної форми власності, ефективне використання якої потребує партнерських відносин влади, бізнесу та суспільства,

• відокремленням адміністративних ресурсів влади від прямої участі у

приватній власності та слабкою присутністю бізнесу у владі, що має значні ліквідні ресурси, сучасний інтелектуальний, організаційно - економічний потенціал,

• збереженням підприємств стратегічного призначення в руках держави, необхідністю підвищення ефективності їх функціонування за рахунок переваг співробітництва з бізнесом, з метою покриття витрат і підвищення прибутковості коштів державного бюджету,

• вигодою, що отримується від партнерства у владі, бізнесі та суспільстві в різних формах її прояву.

Система партнерських відносин держави та приватного бізнесу включає сукупність суб'єктів, об'єктів, засобів, форм та механізмів взаємодії, орієнтованої на досягнення намічених результатів.

Висновки.

Державно – приватне партнерство має властиву його учасникам мотивацію. Держава бачить в приватному секторі додаткові ресурси, ефективний менеджмент і розраховує отримати вигоду з цього. Ви прийняття та реалізації управлінських рішень більш демократичні. Це приносить взаємну вигоду партнерам від спільної роботи, оскільки державний сектор страждає відносною повільністю та негнучкістю.

Держава також отримує свої дивіденди у формі збільшення податкових надходжень, вирішення соціальних проблем та підвищення загального рівня виробництва, тим самим збільшуючи конкурентоспроможність продукції та послуг на внутрішньому та зовнішньому ринках.

Мотивація участі в партнерстві державного сектора зумовлена стимулюванням інноваційної активності бізнес-структур, що виробляють високотехнологічну продукцію, створенням нових наукомістких фірм і підтримкою мальгх та середніх інноваційних підприємств, розробкою ключових технологій для державних потреб, залученням до економічного обігу та інфраструктури.

Список використаних джерел:

1. Лопушинський І.П. «Цифрові робочі місця» державних службовців як вагома складова електронного урядування в Україні. 2018. URL: http://el-zbirn-du.at.ua/2018_1/29.pdf.
2. Ляшенко В. І., Вишневський О. С. Цифрова модернізація економіки України як можливість проривного розвитку: монографія. НАН України, Інститут економіки промисловості. Київ, 2018. 252 с.

Ортіна Г.В.
д.н.держ.упр., професор Таврійського державного агротехнологічного університету імені Дмитра Моторного.

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ СТРАТЕГІЧНИХ ГАЛУЗЕЙ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

У сучасних умовах євроінтеграції Україна стикається з низкою викликів, пов'язаних із гармонізацією державного управління стратегічними галузями економіки відповідно до вимог Європейського Союзу (ЄС). Цей процес передбачає адаптацію національного законодавства, реформування економічної політики та впровадження стандартів ЄС, що має забезпечити стабільний економічний розвиток і зміцнення позицій країни у міжнародному співтоваристві.

Значна частина економіки України залежить від стратегічних галузей, таких як енергетика, агропромисловий сектор, транспортна інфраструктура та цифрова економіка. Їхня ефективність та конкурентоспроможність визначають не лише рівень економічного розвитку держави, а й її стійкість у глобальній економіці. У цьому контексті важливим завданням є формування ефективної системи державного регулювання, що дозволить адаптувати національну економіку до європейських вимог та забезпечити її динамічний розвиток [1].

Процес гармонізації економічної політики України з нормами ЄС включає реалізацію Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, зокрема Поглибленої та всеосяжної зони вільної торгівлі (DCFTA). Це означає поступову адаптацію регуляторного середовища до законодавчих норм ЄС, що охоплює стандарти якості, безпеки продукції, екологічні вимоги та конкурентну політику [2].

Одним із ключових завдань у процесі євроінтеграції є модернізація механізмів державного управління та зменшення адміністративних бар'єрів. Україна активно працює над удосконаленням законодавства у сфері промислової політики, де головним орієнтиром є забезпечення відповідності продукції українських виробників стандартам ЄС. Однак, існує низка викликів, зокрема, недостатнє фінансування процесів адаптації та необхідність значних інвестицій у технологічну модернізацію підприємств.

Інтеграція України до європейського енергетичного ринку є важливим напрямом державної політики. Основною метою є забезпечення енергетичної незалежності та розвитку відновлюваних джерел енергії відповідно до вимог Третього енергетичного пакету ЄС. Одним із ключових кроків стало приєднання України до Європейської мережі операторів систем передачі електроенергії (ENTSO-E), що сприяє створенню конкурентного ринку електроенергії та зменшенню залежності від викопних видів палива [3].

Сільське господарство є однією з провідних галузей української економіки, яка забезпечує суттєвий обсяг експорту до країн ЄС. Для повної інтеграції

у європейські ринки необхідно не лише наростити обсяги експорту, але й забезпечити відповідність української продукції санітарним та фітосанітарним стандартам ЄС. Державна політика має бути спрямована на розширення програм підтримки аграрного бізнесу, стимулювання інноваційних технологій у сільському господарстві та запровадження заходів щодо забезпечення екологічної безпеки виробництва [4].

Інтеграція транспортної системи України у Транс'європейську транспортну мережу (TEN-T) є важливим напрямком політики у сфері транспорту та логістики. Це дозволить модернізувати дорожню, залізничну та портову інфраструктуру відповідно до стандартів ЄС, а також покращити конкурентоспроможність України як транзитної держави [5].

Розвиток цифрової економіки є одним із пріоритетів державної політики України, оскільки інтеграція у Єдиний цифровий ринок ЄС сприятиме спрощенню взаємодії між державними органами, бізнесом та громадянами. Основні напрями державного регулювання включають посилення кібербезпеки, розвиток електронного врядування та створення сприятливих умов для цифрових інновацій [6].

Державне регулювання стратегічних галузей економіки України відіграє ключову роль у процесі євроінтеграції. Впровадження європейських стандартів, модернізація інфраструктури та розвиток інноваційних технологій є основними чинниками забезпечення конкурентоспроможності національної економіки. Водночас, цей процес супроводжується низкою викликів, серед яких фінансові обмеження, необхідність адаптації законодавства та впровадження ефективних механізмів державного контролю.

З метою ефективного регулювання стратегічних галузей необхідно:

Продовжити імплементацію законодавчих норм ЄС та спростити механізми державного управління.

Сприяти залученню інвестицій у модернізацію стратегічних галузей.

Розвивати державно-приватне партнерство для впровадження інновацій.

Розширити міжнародне співробітництво у сферах енергетики, транспорту, цифрових технологій та агропромислового комплексу.

Ці заходи дозволять підвищити ефективність державного регулювання та сприятимуть успішній інтеграції України до європейського економічного простору.

Державне регулювання стратегічних галузей економіки України в умовах євроінтеграції є ключовим фактором забезпечення стійкого розвитку, економічної безпеки та конкурентоспроможності країни. Адаптація національної економічної політики до європейських стандартів сприяє створенню передбачуваного бізнес-середовища, стимулює залучення інвестицій та відкриває нові можливості для підприємств на ринку ЄС.

Гармонізація законодавства із нормативною базою Європейського Союзу вимагає комплексного підходу, що включає не лише юридичну адаптацію, а й структурні реформи у таких секторах, як енергетика, транспорт,

агропромисловий комплекс та цифрова економіка. Важливу роль у цьому процесі відіграє розвиток державної інституційної спроможності, створення ефективних механізмів управління, а також забезпечення прозорості та підзвітності регулюючих органів.

Сучасні виклики, такі як зміни у глобальних ланцюгах постачання, нестабільність енергетичних ринків та зростання цифрових загроз, вимагають від України впровадження стратегічних підходів до регулювання економічних галузей. Інтеграція до європейського енергетичного простору, участь у Транс'європейській транспортній мережі (TEN-T), впровадження цифрових рішень у державне управління та підтримка інноваційних кластерів є тими кроками, що можуть прискорити економічне зростання та покращити соціально-економічний стан країни.

Однак, процес євроінтеграції супроводжується низкою викликів, зокрема необхідністю фінансових вкладень у модернізацію інфраструктури, посиленням конкуренції на ринках та впровадженням жорсткіших екологічних стандартів. Це потребує не лише підтримки з боку держави, а й ефективної взаємодії з приватним сектором, міжнародними фінансовими інституціями та європейськими партнерами.

Таким чином, державне регулювання стратегічних галузей має бути спрямоване на забезпечення стійкого економічного розвитку, посилення економічної безпеки та інтеграцію України у глобальні економічні процеси на рівних умовах. Важливо не лише продовжувати адаптацію національного законодавства до норм ЄС, а й активно розвивати інституційну спроможність держави, залучати інвестиції, підтримувати інноваційні проєкти та зміцнювати зв'язки з європейськими партнерами. Комплексний підхід до реформування стратегічних галузей сприятиме успішній інтеграції України до європейського економічного простору, покращенню конкурентоспроможності національної економіки та підвищенню добробуту населення в довгостроковій перспективі.

Список використаних джерел:

1. Ортіна Г.В. Роль державного регулювання у структурному розвитку реального сектора економіки України в умовах глобалізації. Інвестиції: практика та досвід, 2018. Доступно онлайн: https://dspace.znu.edu.ua
2. Штань М.В., Костюк В.Р. Державне регулювання національної економіки за умов європейської інтеграції. Економічна наука, 2021. Доступно онлайн: https://eco-science.net
3. Міністерство розвитку громад та територій України. Євроінтеграція транспортної системи України. Доступно онлайн: https://mtu.gov.ua
4. Європейський зелений курс: виклики та перспективи для аграрного сектору України. Доступно онлайн: https://agrifood.com.ua
5. Розвиток цифрового ринку України в контексті євроінтеграції. Доступно онлайн: https://mincyf.gov.ua

Пелипенко О.О.
здобувач вищої освіти магістр, 2 курс

Науковий керівник: Батир Ю.Г.
к.е.н., доцент, НУЦЗ України

РЕФОРМУВАННЯ ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМИ В УКРАЇНІ

На сучасному етапі в Україні, як і в багатьох країнах Європейського Союзу, відповідно до податкового законодавства призначення податкової системи полягає не лише у збиранні податків та забезпеченні доходної частини бюджету для виконання державою своїх функцій, а й у сприянні досягненню стратегічної мети – розвитку національної економіки. В Законі України «Про засади внутрішньої та зовнішньої політики», що був прийнятий у 2010 р., курс на вступ до Європейського Союзу визначений як пріоритетний та незмінний. Зокрема, в статті 11 Закону серед засад зовнішньої політики визначальною є «забезпечення інтеграції України в європейський політичний, економічний, правовий простір з метою набуття членства в Європейському Союзі» [1].

У зв'язку з тим, що Україна обрала курс на євроінтеграцію, виникає необхідність пристосування існуючих інститутів, що регулюють соціально-економічні процеси, до умов, які висуваються законодавством ЄС. інститутів оподаткування. Регулювання податкової сфери в Україні здійснюється відповідно до Податкового кодексу України, норми якого зазнають постійних змін, що свідчить про значну нестабільність вітчизняної системи оподаткування.

Як показують дослідження науковців та практиків, українська податкова система не є ефективною і потребує податкової реформи. Всі податкові реформи в Україні проводились лише для розподілу політичного й економічного впливів. Реформа повинна полягати не тільки і не стільки в перегляді видів та розмірів податків. Найважливіше - це кардинальне переосмислення призначення податкової системи, завдань та показників її ефективності. Наразі за цією метою в майбутньому стоїть титанічна робота, що має провести Уряд для успішного пожвавлення розвитку в економіці [2, с.2].

В країнах Європейського Союзу законодавче регулювання питань оподаткування, встановлення податків та рівня податкових ставок є прерогативою органів влади кожної держави відповідно до її національних пріоритетів. Водночас, кожна країна зобов'язана дотримуватися загальних фундаментальних принципів в організації податкової системи і побудові внутрішньої податкової політики, які полягають в уникненні податкової дискримінації чи обмежень вільного переміщення товарів на внутрішньо європейському ринку. Контроль за виконанням даних принципів при встановленні країнами-учасницями норм податкового законодавства та

перевірку узгодженості їх податкової політики з політикою ЄС здійснюють регулюючі органи ЄС, зокрема Європейська комісія.

На Європейську комісію покладаються обов'язки перевіряти встановлення різноманітних податкових пільг окремим підприємствам, секторам економіки чи громадянам в країнах ЄС з метою недопущення надання їм несправедливих конкурентних переваг порівняно з іншими суб'єктами економіки. Якщо наявність таких пільг виявлена, Єврокомісія може вимагати їх скасування і компенсацію отриманих вигод. Крім того, Європейська комісія може виступити з пропозиціями щодо норм та конкретних напрямків податкового регулювання, які стосуються функціонування загальноєвропейського ринку і потребують впровадження в усіх країнах ЄС (оподаткування транскордонних операцій).

Податкова система в країнах ЄС сформована зі збереженням відносної автономії національних урядів щодо формування власної податкової політики при умові дотримання встановлених вимог у податковій сфері, покликаних забезпечити ефективне функціонування загальноєвропейського ринку та вільний рух товарів і послуг, капіталу, робочої сили і технологій на ньому. Основними завданнями податкової політики країн ЄС, що вирішуються на загальноєвропейському рівні, на сучасному етапі є боротьба з ухиленням від оподаткування, податковим шахрайством, а також уникнення подвійного оподаткування доходів фізичних та юридичних осіб, отриманих на території різних країн ЄС [3, с. 51].

Найбільш загальним показником, який може бути використаний для характеристики ефективності податкової системи країни та ступеня впливу податків на економіку в цілому, є податковий коефіцієнт. Він визначається як співвідношення суми сплачених податків до ВВП за відповідний рік. Не зважаючи на простоту розрахунку і зрозумілість даного коефіцієнта, його застосування не завжди дає об'єктивні результати для проведення порівняння між країнами, адже залежно від особливостей національного законодавства обов'язкові соціальні внески можуть по-різному відображатися в сумі сплачених податків [4, с. 185].

Ефективно дійова ринкова економіка обов'язково повинна регулюватись державою. Однак, держава повинна не задовольняти амбіції окремих політичних сил, а впливати на розвиток економіки перш за все застосовуючи відповідну систему оподаткування: врівноважувати ставки податку, пільги, змінювати порядок оподаткування, створювати певні передумови для прискореного розвитку пріоритетних галузей та виробництв, сприяти розв'язанню нагальних проблем для суспільства. В Україні необхідно сформувати податкову політику, спрямовану на побудову стабільної та зрозумілої податкової системи, зменшення податкового навантаження та забезпечення балансу між інтересами держави та інтересами суб'єктів господарювання. Податкові ризики є важливим елементом податкової безпеки. Сьогодні найбільшу загрозу податковій безпеці становлять: тіньова

економіка, державний борг та корупція. Для ефективного упередження корупції й ухилянням від сплати податків, боротьби з тіньовим сектором економіки, необхідно консолідувати функції і повноваження в єдиному органі, який зможе професійно, оперативно та якісно реагувати на прояви фінансових правопорушень. Саме для цього необхідно створити єдину незалежну Службу фінансових розслідувань, яка поєднає функції й повноваження інших підрозділів, що займаються розслідуваннями фінансових злочинів. Однак, комплексне і системне реформування податкової системи починається від взаємної співпраці між владою, експертною спільнотою, бізнесом та усіма громадянами.

Завданнями податкової реформи повинно бути: зробити правила гри у сфері оподаткування рівними, прозорими, незалежними від сваволі чиновників; знизити навантаження на сумлінних платників за рахунок більш рівномірного розподілу податкового тягаря; дозволити скасувати практику встановлення планів із надходжень податків; зменшити сукупні витрати держави та підприємств на податкове адміністрування та інші суспільні втрати; радикально зменшити корупцію у податковій сфері. У разі практичного запровадження запропонованих підходів у сфері оподаткування відбудеться справжня реформа - тобто, докорінна зміна відносин між платниками та державою з приводу нарахування та сплати податків. Загалом, збільшення надходжень за абсолютною величиною має стати одним з позитивних наслідків реформи. Але, на відміну від інших способів досягнення такого результату, реформа має призвести до нього через зростання економіки та добровільну детінізацію.

Вирівнювання правил гри, передбачуваність платежів, зменшення оподаткування фінансових результатів, та позбавлення адміністративного-корупційного тиску повинні дати поштовх зростанню економіки. Тим більше, що податкове навантаження на тих, хто може зростати за рахунок створення нових робочих місць істотно зменшиться. Окрім того, податки зменшуються у тій частині, яка має високу еластичність (виведення з тіні прибутків та зарплат), натомість збільшуються ті, від яких дуже важко, якщо взагалі можливо, втекти: ПДВ (за рахунок упорядкування адміністрування) та податки на майно.

Список використаних джерел:

1. Про засади внутрішньої та зовнішньої політики України. Закон України 2411-17 від 01.07.2010 р.:[зі змінами, внесеними згідно із Законом № 2469^III від 08.07. 2018]. URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2411-17.
2. Юрій С. М. Податкова система України: становлення та розвиток Чернівецький торговельно-економічний інститут Київського національного торгівельно – економічного університету. Ч.1. 2013. С. 1-5.

3. Гармонізація податкового законодавства: українські реалії: [монографія]/ [Білецька Г. М., Кармаліта М. В. Куц М. О. та ін.]. К. Алерта, 2012. 222 с.
4. Шабайкович В. А, Перепічка Є. В. Реформування податкової системи за новою економічною стратегією. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Проблеми економіки та управління. 2016. № 847. С. 183-192.
5. Коваленко А. Ефективність реформування податкової системи України у контексті європейської інтеграції. Науковий вісник [Одеського національного економічного університету]. 2018. № 6-7. С. 54-74.

Порока М. В.
аспірант науково-інноваційного центру НУЦЗ України

РИЗИКИ ТА МОЖЛИВОСТІ ДЕРЖАВНО-ПРИВАТНОГО ПАРТНЕРСТВА ПРИ ВІДНОВЛЕННІ КРИТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ УКРАЇНИ

Відновлення критичної інфраструктури в Україні є одним із найважливіших завдань для забезпечення національної безпеки та сталого розвитку держави. В умовах обмежених бюджетних ресурсів та масштабних руйнувань інфраструктурних об'єктів, державно-приватне партнерство (ДПП) виступає потенційно ефективним механізмом залучення додаткових ресурсів та компетенцій для реалізації інфраструктурних проєктів. Водночас, імплементація механізмів ДПП супроводжується низкою ризиків, які потребують ретельного аналізу та управління. Метою даного дослідження є визначення основних ризиків та можливостей державно-приватного партнерства у контексті відновлення критичної інфраструктури України, а також формулювання рекомендацій щодо підвищення ефективності реалізації ДПП-проєктів у цій сфері.

Критична інфраструктура України, відповідно до Закону України "Про критичну інфраструктуру" від 16.11.2021 № 1882-IX, включає системи, об'єкти та їх частини, порушення функціонування яких призведе до негативних наслідків для національної безпеки України, життєзабезпечення населення, економіки держави [1]. За оцінками Світового банку та Європейської Комісії, загальна потреба у фінансуванні відбудови та відновлення України станом на початок 2024 року складала вже понад 486 млрд доларів США [2].

З огляду на масштабність завдань з відновлення та обмеженість бюджетних ресурсів, особливої актуальності набуває пошук ефективних механізмів залучення додаткового фінансування. У цьому контексті державно-приватне партнерство, згідно з Законом України "Про державно-приватне партнерство", визначається як співробітництво між державою Україна, територіальними громадами в особі відповідних державних органів та органів місцевого

самоврядування (державними партнерами) та юридичними особами, крім державних та комунальних підприємств, або фізичними особами - підприємцями (приватними партнерами) [3]. Саме цей механізм дозволяє залучити приватний капітал до фінансування пріоритетних для держави сфер та об'єктів.

Державно-приватне партнерство відкриває цілий спектр можливостей для відновлення критичної інфраструктури України. Перш за все, цей механізм забезпечує диверсифікацію джерел фінансування, дозволяючи залучати додаткові фінансові ресурси та суттєво зменшувати навантаження на державний бюджет. Статистика Міністерства економіки України підтверджує значний потенціал цього напряму – станом на 2024 рік в країні реалізується понад 170 проєктів ДПП, причому третина з них (34%) безпосередньо стосується інфраструктурних об'єктів. Залучення приватного сектора також сприяє технологічній модернізації, оскільки бізнес зазвичай має ширший доступ до новітніх технологій та інноваційних рішень, що дозволяє не просто відновлювати, а й осучаснювати критичну інфраструктуру. Світовий банк у своїх дослідженнях зафіксував, що проєкти ДПП демонструють на 15-20% вищу ефективність використання ресурсів порівняно з традиційними державними закупівлями [4].

Важливою перевагою є також підвищення якості управління проєктами завдяки впровадженню ефективних бізнес-процесів та управлінських практик приватного сектора. Дослідження ОЕСР підтверджують цю тезу, демонструючи, що проєкти ДПП реалізуються з меншими затримками (на 30%) порівняно з проєктами, які впроваджуються виключно державним сектором. Нарешті, механізм ДПП забезпечує ефективний розподіл ризиків між державним та приватним партнерами, що набуває особливого значення в умовах високої невизначеності та численних ризиків, характерних для сучасної ситуації в Україні.

Попри значні можливості, реалізація проєктів державно-приватного партнерства у сфері відновлення критичної інфраструктури супроводжується суттєвими ризиками різного характеру. Політичні та регуляторні ризики створюють серйозні перешкоди для довгострокових проєктів ДПП через нестабільність законодавства, можливі зміни політичного курсу та невідповідність регуляторної бази. Європейський банк реконструкції та розвитку, проводячи опитування серед потенційних інвесторів в інфраструктуру України, виявив, що понад дві третини респондентів (68%) вважають регуляторну нестабільність ключовим фактором ризику [5].

Не менш вагомими є фінансові ризики, пов'язані з волатильністю національної валюти, інфляційними процесами та обмеженою доступністю довгострокового фінансування, що суттєво ускладнює фінансове планування та реалізацію проєктів. За аналізом Міжнародної фінансової корпорації, вартість капіталу для інфраструктурних проєктів в Україні на 4-6% перевищує аналогічні показники у розвинених країнах.

В умовах сучасних безпекових викликів особливого значення набувають ризики безпеки, адже об'єкти критичної інфраструктури часто стають потенційними цілями для атак, що створює додаткові загрози для приватних інвесторів. Національний інститут стратегічних досліджень зафіксував понад 800 атак на об'єкти критичної інфраструктури України впродовж тільки 2022-2023 років [6].

Для максимізації потенціалу державно-приватного партнерства при відновленні критичної інфраструктури України необхідно впровадити комплекс заходів, спрямованих на мінімізацію ризиків та створення сприятливого середовища для реалізації проєктів. Першочерговим завданням є удосконалення нормативно-правової бази шляхом гармонізації українського законодавства з міжнародними стандартами у сфері ДПП, особливо стосовно гарантій захисту інвестицій та ефективних механізмів вирішення спорів. Паралельно важливо зосередитись на розробці дієвих механізмів державної підтримки, включаючи впровадження таких інструментів як гарантії мінімального доходу, податкові пільги та цільові субсидії, що може суттєво підвищити інвестиційну привабливість проєктів для приватного сектора.

Отже, важливим елементом інституційного забезпечення ефективного ДПП є створення спеціалізованих установ, зокрема агентства з питань державно-приватного партнерства, яке забезпечуватиме стандартизацію процедур та сприятиме підвищенню якості підготовки проєктів. Міжнародний досвід, зокрема практика Польщі та Казахстану, переконливо доводить ефективність такого підходу.

Не менш важливим напрямом є системний розвиток інституційної спроможності через впровадження програм систематичного навчання та підвищення кваліфікації представників державного сектора щодо підготовки, впровадження та управління проєктами державно-приватного партнерства.

Державно-приватне партнерство володіє значним потенціалом для залучення ресурсів та компетенцій приватного сектора до процесу відновлення критичної інфраструктури України. Водночас, ефективна реалізація проєктів ДПП потребує системного підходу до управління ризиками та створення сприятливого інституційного середовища. Ключовими факторами успіху є удосконалення нормативно-правової бази, розробка механізмів державної підтримки, створення спеціалізованих інституцій та розвиток спроможності. Враховуючи масштаб руйнувань критичної інфраструктури та обмеженість державних ресурсів, розвиток механізмів ДПП має стати стратегічним пріоритетом державної політики у сфері відновлення України.

Список використаних джерел:

1. Закон України "Про критичну інфраструктуру" від 16.11.2021 № 1882-IX. Відомості Верховної Ради України. 2022. № 5. Ст. 42.
2. World Bank, European Commission, Government of Ukraine. Ukraine Rapid Damage and Needs Assessment. 2023. URL: https://documents.worldbank.

org/en/publication/documents-reports/documentdetail/099ced0e23021703b1d2f1e3
3. Закон України "Про державно-приватне партнерство" від 01.07.2010 № 2404-VI. Відомості Верховної Ради України. 2010. № 40. Ст. 524.
4. World Bank Group. Public-Private Partnerships: Reference Guide. 2022. URL: https://ppp.worldbank.org/public-private-partnership/library/ppp-reference-guide-3-0
5. European Bank for Reconstruction and Development. Infrastructure Investment in Ukraine: Challenges and Opportunities. 2023. URL: https://www.ebrd.com/publications/research
6. Національний інститут стратегічних досліджень. Безпека критичної інфраструктури в умовах війни: виклики та рішення. Аналітична доповідь. Київ, 2023. 48 с.

Поступна О.В.
доктор наук з державного управління, професор, доцент кафедри менеджменту Навчально-наукового інституту управління та безпеки населення

Євдошенко К.А.
здобувач вищої освіти Навчально-наукового інституту управління та безпеки населення НУЦЗ України

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ОБСЛУГОВУВАННЯ ТУРИСТІВ У СФЕРІ ГОСТИННОСТІ В ЧЕСЬКІЙ РЕСПУБЛІЦІ

Однією із важливих складових туризму є індустрія гостинності, що включає готельне та ресторанне обслуговування. Індустрія гостинності орієнтована на гостя – споживача послуг гостинності, задоволення його потреб як кінцевого результату ділової активності готельно-ресторанного підприємства. В умовах конкурентного ринку послуг гостинності при обслуговуванні туристів готельно-ресторанні підприємства прагнуть забезпечити як високий рівень комфорту проживання, так і високий рівень сервісного обслуговування з широким набором додаткових послуг (побутових, інформаційних, поштово-телеграфних, посередницьких, банківських) та послуги бізнес-центру, організації дозвілля, прокату тощо.

Ключовим та необхідним елементом туристичної індустрії, що забезпечує проживання та обслуговування туристів, є готельна сфера. В Чеській Республіці заклади розміщення представлені готелями від 1 до 5 зірок, включаючи мотелі й ботелі, готель «Грані» від 1 до 4 зірок, пансіонати, туристичні бази, святкове житло, хостели та ін. Що стосується готелю «Гарні», то він представляє собою заклад розміщення не менше 10 номерів для гостей, у якому надається

комплекс послуг, схожий на готель відповідного класу, але з обмеженим асортиментом харчування (тільки сніданок). Клас визначає вимоги до обладнання, рівня та спектру послуг, пов'язаних із розміщенням у закладі. Пансіонат – це заклад розміщення не менше 5 кімнат для гостей з обмеженим набором і нижчим рівнем соціальних і додаткових послуг. Святкове житло (будинок для відпочинку) – заклад розміщення для тимчасового проживання гостей виключно на об'єктах постачальника – котеджах, зрубах, бунгало. До інших закладів розміщення відносять курорти, рекреаційні заклади та навчальні центри компаній (профспілок), інші заклади розміщення з ліжком місткістю для туризму – студентські резиденції, гуртожитки, житло компаній тощо. Слід зазначити, що кількість закладів та кількість ліжкових місць у чеських закладах розміщення поступово зростає. Спостерігається позитивна тенденція щодо покращення рівня сервісу, зокрема зменшується кількість закладів розміщення низького класу, а кількість закладів вищого рівня, навпаки збільшується.

Як і в інших галузях, готельно-ресторанний бізнес Чехії під час пандемії коронавірусу зазнав кризи, що призвела до значних порушень та різкого зниження доходів і рівня заповнюваності закладів. Багато готельно-ресторанних підприємств зіткнулись із фінансовими труднощами. Це призвело до тимчасового чи постійного їх закриття. Тож, для залучення внутрішніх туристів влада Чехії використала безкоштовні ваучери на культурні події, різноманітні акції та знижки, до яких залучили залізничних і автобусних перевізників, ресторани і броварні [4]. Як результат, починаючи з 2021 р. спостерігається поступове відновлення туризму, в тому числі в'їзного, проте, навіть і зараз готельна сфера потребує додаткового інвестування для відкриття нових готелів із більш сучасною інфраструктурою і сервісом, що підвищує привабливість для туристів та відповідає їх очікуванням. Причинами зростання завантаженості колективних засобів розміщення у 2022-2023 рр. є: скасування обмежуваних заходів після пандемії, що призвело до збільшення чисельності туристів; ревіталізація міжнародного туризму (відновлення авіасполучень, відкриття кордонів для іноземних туристів); відкладений попит (багато людей із-за обмежених можливостей для подорожей відклали свої поїздки, що призвело до збільшення кількості бронювань і ночівель у післякоронавірусний період); активне просування туризму (широка й активна рекламна кампанія й ініціативи уряду, приватних кампаній з метою відновлення туризму); зростання внутрішнього туризму; поліпшення інфраструктури (залучення інвестицій для розвитку туристичної інфраструктури, зокрема для модернізації готелів і створення нових туристичних об'єктів) [5].

Сучасні глобалізовані проблеми змушують туристів переглянути свої потреби й вимоги щодо закладів розміщення. Нині турист все більше звертає увагу на екологічність у сфері гостинності. Все більше чеських готелів упроваджують екологічно чисті практики та сертифікації для залучення екологічно свідомих туристів. Ще однією тенденцією є зростання популярності

поєднання бізнес-поїздок з відпочинком, що також вплинуло на діяльність готельних підприємств, які пропонують більш широкий спектр пропозицій своїм гостям, де поєднуються робота та дозвілля [2].

Попитом користується й оренда житла у Чехії, однак, як і в більшості європейських країн, – це одна з найбільших статей витрат для гостей країни. Вартість оренди житла суттєво залежить від міста й району, наприклад, оренда квартири в столиці Чехії значно вище, ніж у містах Брно чи Остраві. У центрі Праги однокімнатна квартира коштуватиме близько 17 тис. крон (680 євро), але за таку ж за розмірами квартиру далі від центру можна орендувати за 11-12 тис. крон (450-500 євро). Середня ціна оренди житла в містах Брно і Пльзень становить 9-10 тис. крон (360-400 євро) на місяць. У маленьких містечках є бюджетні варіанти з орендною платою від 8,5 тис. крон (340 євро). Для довгострокової оренди у Празі для пошуку дешевих квартир іноземці зазвичай звертаються до локальних агентств або використовують онлайн-платформи. Однак, із-за високого попиту на орендоване житло, для підписання договору оренди часто потрібна завдаткова сума, яка включає плату за перший і останній місяць проживання [3].

Другим, не менш важливим складовим елементом туристичної індустрії є заклади харчування. Кулінарна культура може стати частиною національного надбання та окремим видом туризму. Чеська кухня є яскравим прикладом такої особливості. Крім огляду історико-культурних та архітектурних пам'яток, туристи вирушають у подорож до м. Праги та іншим міст Чеської Республіки з метою дегустації місцевих страв і напоїв. Чеська кухня є різноманітною, оскільки на її формування суттєво впливали народи із сусідніх держав – Німеччини, Австрії, Польщі, Угорщини, Словаччини. Деякі страви цих країн схожі між собою, особливо їжа з м'яса і десерти [3]. У Чехії доволі активно розвивається гастрономічний туризм, особливо пивний і винний, хоча окремо в країні офіційно ці види туризму не виділені. Серед туристів пивний туризм дуже популярний. Найбільш відвідуваними є пивні льохи, екскурсії та дегустації у пивоварнях, спеціальні й унікальні ресторани, пивні фестивалі тощо. Туристи дізнаються про сучасні та старовинні технології виробництва пива, різні історичні дані, пов'язані з пивом та його виробництвом, а також мотивуються гурманським досвідом по вживанню цього напою. Найбільш відомими пивними центрами є міста Пльзень і Прага, у яких можна відвідати крупні пивоварні «Праздрой» чи «Старопрамен», а також музей пива. До пивного туризму можна віднести пивні спа (реабілітаційні та лікувальні процедури, Пивний курорт Штрамберк), музеї пивоваріння («Храм хмелю і пива»), пивні тропи (велосипедні доріжки й тропи з тематичними маршрутами, що включають поїдки до великих і мікропивоварень). Єдиною проблемою такого виду туризму є надмірне вживання пива, що розвиває алкоголізм та значно підтримує апетит, що призводить до збільшення маси тіла і, як наслідок, велику кількість хвороб. Ще однією проблемою є те, що п'яні туристи можуть спричинити конфлікт, порушити місцевий спокій та атмосферу.

Отже, в Чехії можна знайти різноманітні заклади розміщення та заклади харчування, їх достатньо великий вибір як по комфортності, якості, так і по ціновій політиці. Є ресторани, які здобули найвищі нагороди, супер розкішні готелі, шинок із традиційною чеською атмосферою, хостели, у яких можна познайомитись із туристами з усіх куточків світу.

Список використаних джерел:

1. Вартість життя у Чехії: скільки коштує житло, їжа, проїзд. Visit Ukraine Today. URL: https://visitukraine.today/uk/blog/1117/cost-of-living-in-the-czech-republic-how-much-does-housing-food-and-travel-cost?srsltid=AfmBOopDbvpjWxP935Kxb7bB2LyYjIamLG-S9gjzje9zv6Y1cDOlUbRV#orenda-zitla-ta-komu nalni-poslugi-v-cexiyi-2024-2025.
2. Корець В.Р., Поступна О.В. Передумови розвитку туризму в Чеській Республіці. Матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. «Сучасні проблеми та перспективи розвитку готельно-ресторанного та туристичного бізнесу в Україні». Харків : ВСП «Харків. торг.-екон. фаховий коледж ДТЕУ», 2024. С. 128-131.
3. Туристичний паспорт Чехії. Коротка довідкова інформація про Чехію. Клуб Мандрівників. URL: http://mklub.com.ua/?p=37284.
4. Турло Н. П., Мархонос С. М. Оцінка стану та розвитку колективних засобів розміщення у Чеській Республіці (ЧР). Економіка та суспільство. 2023. Вип. 52. URL: https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/ 2518/2436.
5. Турло Н. П., Мархонос С. М., Літвін О. Г. Колективні засоби розміщення в Чеській Республіці: сучасний стан, проблеми та перспективи подальшого розвитку. С. 100-126. URL: http://baltijapublishing.lv/omp/index.php/ bp/catalog/download/483/13061/27264-1?inline=1.

Прядка А.Д.
здобувач другого року навчання магістерської форми навчання

ОСОБЛИВОСТІ ВЗАЄМОДІЇ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСЬВА ТА ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ

Під час переходу політичних режимів до демократичного типу суспільства й організації державної влади можна простежити елементи боротьби й протистояння між державою та .громадянським суспільством. Проте не слід абсолютизувати це “протистояння”, позаяк такий процес є природним і відбувається він не між громадянським суспільством і державою взагалі, а лиш між суспільством і певним типом організації державної влади. Відокремлення громадянського суспільства й держави не означає розподілу

соціального простору на два протилежні табори, що знаходяться в постійній "війні".

Суспільство є цілісністю, між сферами якої має бути взаємозв'язок і взаємодія. Запорукою цього має стати політика соціального партнерства між органами державної влади та громадськими (неурядовими.

Можна стверджувати що в сучасних умовах аналіз функціонування громадянського суспільства у розвинутих демократичних суспільствах свідчить про те, що держава і її органи за умов демократичних процедур їх формування є, навпаки, його породженням, як необхідних йому інститутів управління, що беруть на себе ті завдання і функції, котрі громадянське суспільство не в змозі здійснювати.

Отже, громадянське суспільство можна представити як державу, де органи влади створюються за принципом виборності, де населення через своїх представників визначає основні правові норми, якими регулюється суспільне життя і має можливість контролювати органи влади в їх діяльності. Державні органи в свою чергу здійснюють свою волю щодо охорони громадянина в користуванні його правами та чітко встановленими межами свободи діяльності.

Ідеальна держава, визнаючи громадянське суспільство і утримуючи його під своїм контролем, (за умови забезпечення його свободи) спрямовує його на побудову високорозвиненого суспільства, яке є політично зорганізованим.

Громадянське суспільство розглядається як:

- людська спільнота на визначеній стадії розвитку, яка включає добровільно сформовані недержавні структури в економічній, політичній, соціальній та духовній сферах життєдіяльності суспільства;

- сукупність недержавних – економічних, політичних, соціальних, сімейних, національних, духовних, релігійних, моральних та інших відносин;

- сфера самоуправління вільних індивідів та добровільно зформо- ваних організацій і асоціацій громадян, що оточена законами від прямого втручання і довільної регламентації їх діяльності з боку органів державної влади.

Узагальнюючи, відокремимо характерні ознаки громадянського суспільства:

- відокремлена від держави структура суспільства, яка складається з громадян, їх добровільних асоціацій і об`єднань;

- вільні відносини між суб`єктами громадянського суспільства;

- цінування громадянських прав вище за державні права;

- забезпечення прав і свобод особистості, можливостей реалізації її інтересів та прагнень, політичного, ідеологічного плюралізму;

- існування приватної власності, вільної конкуренції, вільних від-носин обміну діяльністю та її продуктами між незалежними власниками– тобто ринку;

- саморегуляція відносин між людьми, їх асоціаціями та добро-вільними об`єднаннями на основі соціальних та психічних норм, регуляторів суспільного

життя;

- багатство суспільного життя;
- збереження відповідних традицій, культури тощо.

Громадянське суспільство існує і функціонує у суперечливій єдності з державою, політичною сферою життєдіяльності людей.

За демократичного режиму воно тісно пов`язане і взаємодіє з державою, оскільки останнє виступає засобом управління. Для того, щоб управляти, потрібно мати на це повноваження і право, інакше кажучи, мати владу. Тобто в цьому контексті державна влада – це система повноважень і засобів для здійснення від імені держави функцій захисту та реалізації загальних обов`язкових для всіх інтересів, узгодження загальних і особистих інтересів, функцій регулювання та вирішення конфліктів, що виникають в суспільстві.

Список використаних джерел:

1. Енциклопедія Сучасної України / Редкол. : І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк / Громадянське суспільство / М. Ю. Рябчук. Т. 6 (українською) . Київ: Ін-т енцикл. дослідж. НАН України. 2006.
2. Правові умови розвитку громадянського суспільства в Україні. Що потрібно зробити? / М. В. Лациба, А. О. Красносільська [та ін.]; Укр. незалеж.центр політ. дослідж. К.: Агентство «Україна», 2011. 132 с.

Пузько М.М.

аспірант кафедри національної економіки та публічного управління ДВНЗ "Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана"

КРЕАТИВНІ КЛАСТЕРИ, ЯК ІНСТРУМЕНТ ДЕРЖАВНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ: ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИЙ АСПЕКТ

Європейський досвід свідчить, що креативні кластери можуть виступати ефективним інструментом структурних змін у розвитку економіки регіонів та сприяти подоланню макроекономічних викликів. У зв'язку з цим, на думку іноземних науковців, в найближчі десятиліття вони відіграватимуть дедалі більшу роль у формуванні публічної політики [1]. З огляду на процес євроінтеграції України, органи державної влади та місцевого самоврядування мають враховувати політики та програми ЄС що стосуються кластерного розвитку. Відповідно, актуальною є потреба у розробці пропозицій щодо створення креативних кластерів в Україні, з урахуванням досвіду створення та розвитку креативних кластерів у країнах ЄС.

Розвиток кластерів займає важливе місце в політиці ЄС. Значна увага при цьому приділяється участі в кластерних об'єднаннях малого та середнього бізнесу (SME) [2]. Оскільки сфера культурних та креативних індустрій (ККІ)

в стратегії розвитку Європейського Союзу розглядається як така, що має значні перспективи і впливає на розвиток не лише економіки, а й суспільства в цілому, це відображається і в кластерній політиці. Реалізація кластерної політики в сфері креативних індустрій охоплює три стратегічні напрями, кожен із яких має конкретні цілі, що відповідають соціальному, економічному та глобальному вимірам [3]. Базовим при цьому є принцип ключової ролі регіонів у формуванні кластерів. Регіональна кластерна політика є складовою національної та наднаціональної (європейської) кластерної політики. Національні стратегії орієнтуються на нові та high-tech індустрії, а регіональні підтримують традиційні та основні галузі регіонів. Таким чином, ці підходи взаємодоповнюють один одного.

В контексті євроінтеграційних процесів, для України найбільш релевантним є досвід країн Центральної та Східної Європи, перед якими свого часу стояли виклики реформування економічних і політичних інститутів на шляху до входження в ЄС. Досвід цих країн показує, що ефективними для розвитку креативних кластерів є довгострокові інституційні стимули, активна кластерна політика та забезпечення кращого доступу до фінансування через сприяння партнерствам та окремим членам кластерів у державних конкурсах [4].

Поєднання в креативних кластерах традиційних та іноваційних видів діяльності, може сприяти розвитку економіки, збереженню та популяризації культурної ідентичності, розвитку малого та середнього бізнесу. При реалізації кластерної політики в сфері ККІ в Україні необхідне ґрунтовне дослідження та адаптація європейських підходів до формування та підтримки кластерів, оцінки впливу кластерів на соціальну згуртованість, розвиток людського капіталу та зменшення соціальних диспропорцій.

Список використаних джерел:

1. Komorowski M., Picone I. Creative Cluster Development: Governance, Place-Making and Entrepreneurship (1st ed.). Routledge. 2020. URL: https://doi.org/10.4324/9780429319020
2. Nikolić H., Mikuša F. The Role of Clusters in Creative and Cultural Industries. ENTRENOVA. 2023. 9(1), p. 375-386. URL: https://doi.org/10.54820/entrenova-2023-0034
3. Communication from the Commission to the European Parliament, The European Council, The Council, The European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. A New European Agenda for Culture. COM/2018/267 final. EUR-Lex. URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=COM:2018:267:FIN (дата звернення: 07.03.2024)
4. Mackiewicz, M., & Namyślak, B. Development conditions for creative clusters in Poland in view of institutional environment factors. Growth and Change. 2021. 52(3). p. 1295-1311. URL: https://doi.org/10.1111/grow.12503

Пухкий В.М.
аспірант кафедри публічного управління та адміністрування
Хмельницького університету управління та права імені
Леоніда Юзькова

ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО РЕАЛІЗАЦІЇ МЕХАНІЗМІВ ДЕРЖАВНОЇ РЕГІОНАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ ЗА СУЧАСНИХ УМОВ

За сучасних надскладних умов функціонування України як держави, окрім першочергових завдань зберегти національний суверенітет і досягнути стійкого справедливого миру, вкрай важливою залишається побудова ефективної державної регіональної політики. Основною ціллю останньої є стійкий соціально-економічний регіональний розвиток з високим рівнем життя населення та конкурентоспроможними галузями господарювання. Динамічні зміни у світовій торгівлі, формування нових економічних альянсів з яскравим політичним підґрунтям між державами та зміна сфер впливу вимагають перегляду звичних державно-управлінських підходів до організації господарських процесів. Військові реалії зі значними за площею окупованими українськими територіями, довжелезною лінією фронту, обширними площами ведення активних бойових дій, прикордонними зонами з підвищеним рівнем загрози — зумовлюють пошук інноваційних підходів до реалізації механізмів державної регіональної політики в Україні.

За умов різких кардинальних вимушених змін, що відбулися внаслідок невиправданої військової агресії російської федерації супроти України, починаючи з 2014 року і в кілька разів посилюючи та масштабуючи військові дії з 2022 року, — Україна намагається вибудувати ефективну державну регіональну політику. Ці важкі виклики стали об'єктом і предметом дослідження та дискусій серед широкого кола науковців і практиків. Варто зазначити, що в цьому напрямі зроблена низка важливих кроків та впроваджені окремі дієві заходи. Проте, невирішеним залишається ціле коло проблем і здійснена робота не дала усіх очікуваних та бажаних результатів.

Ми цілком підтримуємо підхід, який пропонує Н. Попадинець: «Основною послідовністю дій, що мають бути враховані при розробці оптимальної структурної політики для кожного конкретного регіону, є: 1. Визначення економічного потенціалу регіону; 2. Розподіл усіх галузей, що функціонують, на групи за сировинною ознакою; 3. Виявлення взаємозв'язків між галузями та регіонами для виділення блоків пріоритетного розвитку (точок економічного зростання)» [1, с.49].

Вважаємо, що в ракурсі запропонованого автором першого кроку і тих кардинальних змін за умов одинадцятирічного російського військового вторгнення і трирічної повномасштабної війни — варто заново оцінити демографічний, трудовий, статево-віковий, професійний та освітньо-кваліфікаційний склад і стан кожного з неокупованих регіонів України. У світлі

останніх подій конче необхідно здійснити оцінку природного потенціалу усіх неокупованих регіонів, а саме: з'ясувати в якому стані перебувають земельні ресурси; оцінити наявність корисних копалин і реальні можливості їхнього видобутку; здійснити оцінку лісових та інших рослинних масивів і водойм та їхню реальну роль у державній регіональній політиці. Разом із тим потрібно провести детальну інвентаризацію основного капіталу і з'ясувати якою є його реальна структура і зношеність. Завдяки першому кроку буде відомий реальний господарський потенціал кожного регіону і це дасть можливість зробити наступний крок.

В рамках запропонованого автором другого кроку і враховуючи теперішні зовнішні та внутрішні військово-політичні й соціально-економічні реалії — на нашу думку, потрібно чітко розмежувати галузі кожного регіону за джерелом їхнього ресурсного наповнення. Першу групу формуватимуть ті сфери економіки, які функціонують сугубо за рахунок регіональних ресурсів. До другої групи відносяться галузі, які господарюють як за рахунок внутрішніх регіональних, так і привізних ресурсів з інших областей України. Третю групу формують галузі, які функціонують як за рахунок внутрішніх регіональних, так і привізних ресурсів з інших областей України й з-за кордону. Четверта група — сфери господарювання, які залучають як внутрішні регіональні ресурси, так і привізні з з-за кордону. Зазначмо, що галузі другої, третьої і четвертої груп необхідно поділити на підгрупи — в залежності від того чи можуть ці галузі замінити привізні імпортні ресурси та привізні ресурси з інших областей України на внутрішні регіональні. До п'ятої групи віднесені ті сфери економічної діяльності, які цілком залежать від привізних ресурсів з інших областей України та/або від імпортованих ресурсів.

Запропонований третій крок, на нашу думку, повинен з'ясувати тісноту існуючих взаємозв'язків і передбачати ймовірні взаємозв'язки між усіма вказаними групами й підгрупами. Відтак, на основі аналізу реальних даних за попередні роки, аналізу зовнішніх і внутрішніх чинників, оцінки перспектив міжгалузевих взаємозв'язків — дуже важливим буде з'ясувати точки регіонального економічного зростання.

І. Гаращук справедливо зазначає: «Головним завданням регіональної політики держави є досягнення балансу між її інтересами та інтересами розвитку регіонів. Як комплексне явище та інструмент коригування державних регіональних диспропорцій у рівнях розвитку — державна регіональна політика тісно пов'язана з іншими важливими складниками державного регулювання» [2, с.49]. За умов повномасштабного вторгнення державна регіональна політика України повинна враховувати тісну міжнародну співпрацю й іноземну підтримку. Власне тому, одним із завдань публічного управління та адміністрування на всіх рівнях є налагодження зв'язків у цьому важливому руслі з відповідними органами публічного управління та адміністрування іноземних держав. Підкреслимо, що вага зацікавленості у співпраці з тими чи іншими іноземними державами відслідковується через

представництва (консульства й посольства) та наповнення їхніх чотирьох секцій — культурно-ідеологічної, політичної, економічної і військової. Всі перелічені секції, особливо за умов повномасштабного вторгнення, є однаково важливими й повинні наповнюватися й ефективно і злагоджено працювати як у межах своїх ділянок повноважень, так і сумісно для досягнення бажаного для української державної регіональної політики результату.

Вартим уваги є твердження, яке висуває А. Попазогло: «Разом з питання регіональної політики активно виникає потреба у переформатуванні уявлень про економічні потреби регіонів, їх кардинальній відмінності та потребі індивідуального підходу до проблематики відновлення регіонів. Значна частина допомоги буде мати державну форму підтримки та міжнародну допомогу персонально до окремих будинків чи міст, адже регіони не в змозі самостійно вирішити питання, які потребують підтримки різного виду» [3, с.115]. Позаяк Україна прагне саме європейської інтеграції — розвиток українських регіонів повинен враховувати базові засади регіональної політики Європейського Союзу. Це, окрім позитивних інтеграційних процесів, дозволить активніше залучати кошти європейських інвесторів і держав на відновлення зруйнованих регіональних економічних потужностей.

Отже, беручи до уваги важкі військові реалії розвитку українських регіонів — у державній регіональній політиці потрібно розробляти і впроваджувати інноваційні підходи до реалізації її механізмів. Ці підходи дозволять:

а) реально оцінити регіональні ресурсні можливості й потреби;

б) налагодити більш тісні зв'язки з іноземними державами задля фінансування тих заходів державної регіональної політики, які Україна неспроможна в силу низки теперішніх обставин;

в) врахування ключових орієнтирів регіональної політики країн Європейського Союзу з метою пришвидшення європейської інтеграції та підтримки європейських країн у відновленні економічної спроможності українських регіонів.

Список використаних джерел:

1. Попадинець Н.М. Суть механізму реалізації регіональної структурної політики. Регіональна економіка. 2014. №3. С. 48-55.
2. Гаращук І.В. Децентралізація та регіональна політика України в умовах війни. Економічна безпека: міжнародний і національний рівень: збірник наукових праць НДІ ПЗІР НАПрН України за матеріалами III-ї науково-практичної конференції 16 липня 2024 р.. Харків: НДІ ПЗІР НАПрН України, 2024. 149 с. С. 49-55.
3. Попазогло А.С. Регіональна політика Української держави: специфіка та сучасні виклики. Регіональні студії. 2023. №35. С. 113-116.

Стек М. І.
здобувачка магістратури спеціальності публічне управління та адміністрування Львівського національного університету ветеринарної медицини та біоткхнологій імені С. З. Гжицького

ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ УПРАВЛІННЯ СОЦІАЛЬНОЮ СФЕРОЮ В КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД УКРАЇНИ В СИСТЕМІ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ

Управління соціальною сферою територіальних громад України з урахуванням психологічних аспектів є важливою темою в умовах сучасних соціально-економічних викликів та безпекових загроз. Незважаючи на певні досягнення в розвитку місцевого самоврядування, залишаються суттєві проблеми, що ускладнюють ефективне управління соціальними процесами. Це, зокрема, відсутність чітких стратегій управління, недостатнє фінансування, а також проблеми з кадровим забезпеченням і недостатньою інфраструктурою, що призводять до нерівномірного розвитку соціальних послуг.

З психологічної точки зору, ці чинники часто знижують рівень довіри до органів місцевого самоврядування та погіршують взаємодію між громадянами і владою. У зв'язку з цим, необхідно розробити нові підходи до управління соціальною сферою, які враховуватимуть специфіку українських реалій та психологічні аспекти взаємодії між місцевою владою та населенням для досягнення сталого розвитку і підвищення якості життя в громадах.

У контексті розвитку територіальних громад України управління соціальною сферою виступає важливим компонентом державної політики, спрямованої на забезпечення соціальної справедливості та покращення якості життя населення. В умовах сучасних викликів значно зростає роль місцевих органів влади, адже саме на місцях мають ухвалюватися рішення, що безпосередньо впливають на соціальний розвиток громад. Важливим є впровадження ефективних управлінських стратегій у ключових сферах соціального забезпечення, таких як освіта, охорона здоров'я, соціальний захист, культура та спорт. З урахуванням сучасних соціально-економічних викликів, включаючи наслідки війни, управління соціальною сферою потребує інтегрованого підходу, що враховує як локальні потреби, так і глобальні проблеми, викликані воєнними діями.

У цьому контексті необхідно визначити нові стратегії управління соціальною сферою, що включають посилення координації між різними рівнями влади та впровадження інноваційних підходів для забезпечення доступу до основних соціальних послуг. Зокрема, це стосується соціально-психологічних аспектів, які впливають на ефективність взаємодії громадян з органами місцевого самоврядування [1]. У разі соціально-економічних труднощів та гуманітарних наслідків війни, особливо в постраждалих регіонах, необхідно реалізувати

комплексний підхід, який враховує потреби внутрішньо переміщених осіб, надає психологічну допомогу та сприяє відновленню соціальної стабільності на рівні громад.

Управління соціальною сферою в територіальних громадах України має включати психологічні аспекти, які впливають на соціальну згуртованість і емоційне благополуччя. Залучення громадян до прийняття рішень сприяє підвищенню довіри до місцевих органів влади та покращенню якості життя, враховуючи соціально-психологічні потреби громадян у процесах децентралізації.

В умовах війни з рф особлива увага повинна приділятися психологічній підтримці громадян, які переживають кризові ситуації. Місцеві органи влади мають організувати не лише надання базових соціальних послуг, але й створювати умови для відновлення психологічної стійкості населення. Це включає спеціалізовану підтримку для внутрішньо переміщених осіб та тих, хто пережив травматичні події. Інтеграція психологічних аспектів у соціальну політику територіальних громад є важливим елементом для забезпечення стабільності в умовах війни та соціальної адаптації громадян [2].

Аналіз теоретичних моделей управління соціальною сферою виявляє, що ефективність управлінських процесів значною мірою залежить від здатності органів місцевого самоврядування адаптувати стратегії до специфічних потреб громад. Важливим є принцип інклюзивності, який передбачає активне залучення громадян до процесу прийняття рішень на рівні громади. Це дозволяє врахувати різноманітні потреби та інтереси мешканців, забезпечуючи збалансований розподіл ресурсів і підвищуючи рівень соціальної згуртованості.

Не менш важливим є розвиток адаптивності управлінських моделей, що дає змогу оперативно реагувати на нові виклики, такі як економічні кризи або природні катастрофи. Гнучкість управлінських рішень дозволяє швидко змінювати стратегії в умовах нестабільності та забезпечувати належне надання соціальних послуг в періоди кризи. Це гарантує своєчасне вирішення проблем громади та ефективне використання ресурсів.

Особливу увагу варто приділяти також реабілітації ветеранів та поранених, а також їх влаштуванню в повсякденне життя. Для цього необхідно створити спеціалізовані програми, що допоможуть їм адаптуватися до мирного життя, забезпечать психологічну та соціальну підтримку. Врахування потреб ветеранів і поранених в управлінських моделях територіальних громад є важливим аспектом для їхньої інтеграції та покращення якості життя після служби, що, в свою чергу, сприятиме соціальній стабільності та збереженню мирного суспільства [3].

Успіх у забезпеченні соціальних послуг значною мірою залежить від здатності територіальних громад до співпраці з приватним сектором, громадськими організаціями та іншими зацікавленими сторонами. Залучення бізнесу до фінансування соціальних ініціатив та підтримки програм соціального захисту

може допомогти оптимізувати ресурси та підвищити ефективність надання послуг [4]. Одночасно, важливе значення має створення умов для взаємодії між громадами на регіональному та національному рівнях, що дозволяє забезпечити сталість і ефективність соціальних ініціатив на всіх етапах їх реалізації.

Враховуючи важливість фінансової стабільності для розвитку соціальної сфери, особливо в контексті реабілітації ветеранів та їх інтеграції в повсякденне життя, слід забезпечити рівномірний розподіл державних субвенцій та дотацій серед територіальних громад. Це дозволить усунути фінансові дисбаланси та забезпечити рівний доступ до необхідних соціальних послуг, зокрема для тих, хто потребує особливої уваги, як ветерани та поранені. Крім того, активне впровадження механізмів державно-приватного партнерства може допомогти залучити додаткові ресурси для покращення інфраструктури та забезпечення ефективних соціальних програм, що сприятиме не лише покращенню умов життя ветеранів, а й сталому розвитку соціальної сфери в громаді загалом.

Управління соціальною сферою в територіальних громадах України є основою для забезпечення стабільного розвитку та підвищення рівня життя населення. Результати дослідження підтвердили, що ефективність управління соціальними послугами значною мірою залежить від фінансових ресурсів, розвитку інфраструктури, а також від кваліфікації управлінського персоналу. У цьому контексті особливу увагу варто приділити удосконаленню фінансових механізмів та залученню додаткових ресурсів, що дозволить громадам впроваджувати інноваційні рішення та ефективно реагувати на соціальні виклики.

Водночас, для подолання існуючих проблем необхідно зміцнювати співпрацю між державними структурами, місцевими громадами та приватним сектором. Важливо активно впроваджувати механізми державно-приватного партнерства, які сприятимуть залученню інвестицій та нових технологій у соціальну сферу. Це дозволить не лише підвищити ефективність надання соціальних послуг, а й забезпечити стійкий розвиток громад. Подальші дослідження повинні зосередитися на створенні інноваційних моделей управління, які враховуватимуть сучасні виклики та можливості для сталого розвитку соціальної інфраструктури на рівні територіальних громад.

Список використаних джерел:

1. Демченко, В.Ю. Соціальна інфраструктура територіальних громад: сучасні тенденції та перспективи розвитку. Актуальні проблеми державного управління. 2023. Вип. 11. С. 72–86. URL: http://www.apdu.kiev.ua/2023/11/2.
2. Левченко, П.О. Роль громадського сектору у формуванні соціальних послуг. Актуальні проблеми соціології. 2020. Вип. 16. С. 134–145. URL: http://www.apss.kiev.ua/2020/16/8.

3. Оробей, В.В. Публічне управління розвитком соціальної інфраструктури сільських територій України. Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна. 2024. URL: https://ekhnuir.karazin.ua/items/85d4b14a-6c47-4d63-9edb-34b3aee3caf6
4. Ярославська, В.М. Політика соціальної підтримки на місцевому рівні: проблеми та рішення. Журнал економічної теорії. 2023. Вип. 28. С. 110–125. URL: http://www.economictheory.kiev.ua/2023/28/7.

Дзвінчук Д.І.
доктор філософських наук, професор, директор Інституту гуманітарної підготовки та державного управління Івано-Франківського національного технічного університету нафти та газу, м. Івано-Франківськ

Стефанів А. Д.
аспірант кафедри публічного управління та адміністрування Інституту гуманітарної підготовки та державного управління Івано-Франківського національного технічного університету нафти та газу, м. Івано-Франківськ

ДЕРЖАВНА ЕНЕРГЕТИЧНА ПОЛІТИКА: СУЧАСНІ ПІДХОДИ НА ГЛОБАЛЬНОМУ РІВНІ

Сучасний розвиток глобальної енергетичної політики відзначається кардинальною трансформацією підходів до формування державних стратегій, що відбувається в контексті складних геополітичних, економічних та екологічних викликів. Відмова від традиційних моделей централізованого контролю та перехід до адаптивних і децентралізованих систем управління стають визначальними характеристиками енергетичних трансформацій XXI століття. Однією з головних особливостей новітніх підходів є багатовимірність державної енергетичної політики, що передбачає інтеграцію технологічних, соціальних, інституційних та кліматичних аспектів у процесі прийняття рішень.

Фундаментальним аспектом сучасної енергетичної політики є технологічний розвиток, що стає не лише каталізатором змін, але й визначальним чинником конкурентоспроможності держав у глобальному енергетичному просторі. Так, у своїх дослідженнях такі провідні західні дослідники й експерти галузі як Александер Черп, Джессіка Джевелл та Андреас Голдтау представляють комплексну систематизацію сучасних підходів до енергетичної політики та наголошують, що технологічні інновації відіграють ключову роль у формуванні нової архітектури енергетичного управління, змінюючи як структуру виробництва, так і принципи регулювання галузі. Автори описують формування нової геополітичної карти світу, де технологічне лідерство

визначає глобальний вплив, зазначаючи, що «контроль над критичними технологіями та ланцюжками постачання стає важливішим за традиційний контроль над ресурсами» [2, с. 45].

Так само крізь призму геополітичних трансформацій пропонує свій погляд на енергетичну політику Деніел Єргін, який у своїй роботі «The New Map: Energy, Climate, and the Clash of Nations» обґрунтовує, що однією з ключових тенденцій сучасної енергетичної політики є зміна геополітичного балансу, пов'язана зі зменшенням залежності від викопного палива та розвитком нових форм міжнародного енергетичного співробітництва. Автор підкреслює, що на сучасному етапі «контроль над критичними енергетичними технологіями стає не менш важливим, ніж контроль над традиційними ресурсами, такими як нафта та газ». Відтак, державна політика енергетичної безпеки має бути спрямована не лише на захист фізичних поставок енергоносіїв, але й на забезпечення технологічного суверенітету та диверсифікацію джерел постачання [5, с. 23].

Особливу увагу Д. Єрген приділяє технологічним революціям в енергетиці та розвитку відновлюваної енергетики, оскільки технологічні прориви не просто змінюють способи виробництва енергії, але й трансформують глобальні економічні та політичні відносини. Дослідник пропонує динамічну модель аналізу енергетичної політики, де різні фактори постійно взаємодіють та змінюють свою відносну значущість. При цьому, питання кліматичних змін Д. Єрген розглядає не як окремий вимір, а як наскрізний фактор, що впливає на всі аспекти енергетичної політики.

Паралельно з геополітичними зрушеннями, сучасна енергетична політика набуває чітко вираженого екологічного спрямування. Декарбонізація енергетики вже не є опціональним завданням, а виступає центральним елементом державної стратегії багатьох країн світу. Так, Бенджамін Совакул відстоює комплексне бачення сучасної енергетичної політики, яке виходить далеко за межі традиційного техніко-економічного розуміння енергетичних систем й в якому центральним елементом є інтеграція кліматичних цілей у енергетичну політику. Дослідник підкреслює, що «неможливо розглядати сучасну енергетичну політику окремо від завдань декарбонізації та кліматичної стійкості» й відтак «держава повинна не просто декларувати кліматичні цілі, а впроваджувати механізми, які забезпечують реальну трансформацію енергетичного сектору, зокрема через ринкові стимули, регуляторні заходи та фінансову підтримку інноваційних проєктів» [4, с. 45]. Створення ефективної системи вуглецевого ціноутворення, запровадження механізмів підтримки зеленої енергетики та розвиток циркулярної економіки стають пріоритетними напрямами державного регулювання.

Ринковий вимір енергетичної політики також зазнає суттєвих змін. Лібералізація енергетичних ринків відбувається в умовах активного впровадження гібридних моделей державного регулювання, що поєднують ринкові механізми з жорсткими екологічними та соціальними критеріями.

Зокрема, Мерилін Браун зосереджується на практичних аспектах імплементації політики та зазначає, що «ефективність державного управління у сфері енергетики визначається не лише ступенем ринкової свободи, але й здатністю державних інституцій створювати баланс між економічною ефективністю, енергетичною безпекою та екологічною стійкістю» [1, с. 247]. Зростає роль державних механізмів субсидіювання, запровадження гнучких тарифних політик та підтримки інноваційних бізнес-моделей у секторі відновлюваної енергетики. Одночасно з цим розвиток «розумних» енергетичних мереж, цифровізація енергетичної галузі та широке впровадження відновлюваних джерел енергії докорінно змінюють систему державного управління енергетикою, роблячи її більш динамічною, прозорою та стійкою до викликів.

Окрему увагу сучасна енергетична політика приділяє соціальному виміру енергетичної трансформації. У світовій практиці все частіше використовуються концепції енергетичної демократії, яка передбачає активну участь громад у формуванні енергетичної політики та розширення можливостей для локального виробництва енергії. Б. Совакул підкреслює, що «енергетична політика повинна забезпечувати не лише надійність постачання ресурсів, але й справедливий розподіл вигід від енергетичної трансформації, екологічну стійкість, соціальну справедливість та технологічну незалежність» [4, с. 234]. Впровадження програм енергетичної допомоги малозабезпеченим верствам населення, розвиток місцевих енергетичних кооперативів та створення механізмів громадської участі в ухваленні рішень – це нові підходи, які вже реалізуються у багатьох країнах.

Не менш важливим елементом сучасної енергетичної політики є розвиток інституційних механізмів управління. У своїй праці «The Politics of Global Energy Transformation» Андреас Голдтау наголошує, що «ефективне енергетичне управління можливе лише за умови налагодженої багаторівневої взаємодії між державними та недержавними акторами» [3, с. 234]. Відтак, державна політика повинна бути спрямована на посилення співпраці між урядовими органами, міжнародними організаціями, бізнесом та громадськими ініціативами. Зростає роль міжвідомчих координаційних механізмів, а також платформ для стратегічного планування та прогнозування розвитку енергетичного сектору.

Отже, сучасна державна енергетична політика на глобальному рівні характеризується комплексністю підходів та інтеграцією різних аспектів у процес її формування. Технологічний розвиток, геополітичні виклики, екологічні пріоритети, соціальна справедливість та ефективні ринкові механізми є невід'ємними складовими сучасних енергетичних стратегій. Ключовим завданням держав є не лише забезпечення стабільності та безпеки енергопостачання, але й створення умов для інноваційного та сталого розвитку галузі. В умовах глобальних трансформацій, що охоплюють енергетичний сектор, роль держави в його регулюванні набуває нових форм, де традиційні інструменти управління поступаються місцем адаптивним,

децентралізованим і комплексним механізмам інтегрованого управління.

Список використаних джерел:
1. Brown M. Global Energy Policy Framework: A Comprehensive Approach. Energy Policy Review. 2021. Vol. 45. Pp. 230 – 252.
2. Cherp A., Jewell J., Goldthau A. Global Energy Policy: Concepts, Frameworks and Paradigms. Oxford University Press, 2021.
3. Goldthau A. The Politics of Global Energy Transformation. London: Palgrave Macmillan, 2020. 389 p.
4. Sovacool, Benjamin K. Energy Policy and Climate Change: A Comprehensive Framework. 1st ed. London & New York: Routledge, 2019. 278 p.
5. Yergin D. The New Map: Energy, Climate, and the Clash of Nations. New York: Penguin Press, 2020. 512 p.

Тищенко Н.К.
здобувач вищої освіти НУЦЗ України

РОЗВИТОК СИТЕМИ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ В УМОВАХ ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ

Актуальність цього дослідження визначається постійним зростанням ролі інформації як для суспільства, так і для системи публічного управління. У сучасному цифровому середовищі інформація та пов'язані з нею комунікації набули багатогранного характеру, впливаючи на виникнення, перебіг і специфіку воєн нового типу – інформаційно-гібридних. У цьому контексті питання забезпечення безпеки інформаційного простору стає ключовим елементом зміцнення національної безпеки загалом і ефективного функціонування інституційної системи України зокрема. Ці зміни відобразилися у важливих практичних ініціативах на державному рівні. Зокрема, одним із ключових кроків стало ухвалення Указу Президента України від 25 лютого 2017 року № 47/2017, яким затверджено Доктрину інформаційної безпеки. Цей стратегічний документ визначає створення єдиної системи контролю та забезпечення інформаційної безпеки, а також протидії загрозам на всіх рівнях управління. Передумовою розробки цієї доктрини було затвердження Стратегії розвитку інформаційного суспільства в Україні (розпорядження Кабінету Міністрів України від 15 травня 2013 року № 386-р). Ця стратегія передбачала забезпечення законності та розумної обґрунтованості у процесах збору, зберігання й поширення даних про громадян і організації, а також гарантування державного захисту інтересів українських громадян в інформаційній сфері.

Сучасна наукова думка щодо феномену інформаційно-гібридної війни, а також її впливу на всі аспекти функціонування суспільства та системи

публічного управління, перебуває у стані постійної трансформації, поступово набуваючи рис нової парадигми. Варто зазначити, що теоретичні засади дослідження інформаційної війни були сформовані ще на початку XX століття, однак із 2000-х років розпочався новий етап переосмислення цього явища. Причиною стали його сутнісні зміни у контексті сучасних локальних конфліктів і еволюція глобальних війн у формат гібридних. З огляду на посилення викликів і загроз, що виникають внаслідок цих змін, актуалізується потреба адаптації інституційної системи публічного управління. Це вимагає розробки та впровадження нових концепцій і стратегій, орієнтованих на ефективне протистояння викликам глобальних інформаційно-гібридних війн.

У сучасних умовах міжнародна безпека залишається нестабільною, що призводить до зростання кількості конфліктів і появи нових підходів до ведення війни із застосуванням нетрадиційних засобів. Останніми роками Україна та її громадяни змушені відчути на собі вплив цих змін, зокрема загроз в інформаційно-гібридній площині. Саме тому важливим стратегічним завданням держави є створення ефективної інституційної системи публічного управління з чітко визначеним координуючим органом. Забезпечення безпеки населення передбачає підтримання такого рівня безпеки, який відповідає соціальним потребам і гарантує захищений розвиток інформаційного суспільства. У цьому контексті першочерговим завданням є розробка теоретичних, організаційних і правових основ для стабільного функціонування інституційних механізмів публічного управління в умовах інформаційно-гібридної війни. На цьому фоні виникає необхідність комплексного висвітлення питань, що стосуються створення та функціонування такої інституційної системи в Україні. Реалізувати це можливо через вивчення інструментів «м'якої сили» і «жорсткої сили», які за умови своєчасного й зваженого використання здатні запобігти перетворенню інформаційних загроз на фундамент для розгортання гібридних війн. Таким чином, потреба у теоретичній, методологічній та практично орієнтованій розробці зазначених питань підкреслює актуальність дисертаційного дослідження, його значущість, наукову новизну та обумовлює формулювання мети, завдань, предмета та об'єкта роботи, а також можливість її апробації і практичного впровадження [1].

Інформаційно-гібридна війна є найвищою формою міждержавного інформаційного протистояння, яке виникає в умовах конфлікту інтересів між учасниками геополітичної чи геоекономічної конкуренції в інформаційному просторі. Її головною метою є вирішення суперечностей щодо влади, політичного керівництва, а також перерозподілу ролей, місць і функцій у політико-управлінській системі сучасного суспільства. В цьому контексті конфлікт переходить у площину застосування інформаційної та інформаційно-психологічної зброї у межах спеціалізованих операцій. Основна сутність інформаційно-гібридної війни полягає у нанесенні поразки противнику через досягнення та використання інформаційної переваги. Примітно, що вона

може розгортатися і за відсутності силового протистояння, що робить цей вид конфлікту одним із найуніверсальніших засобів реалізації зовнішніх інтересів у геополітичній і геоекономічній сфері [2].

У відносно мирних умовах такі війни можуть включати застосування механізмів управління кризами та провокувати правопорушення на території противника. Цей факт підкреслює асиметричний характер інформаційно-гібридних конфліктів, хоча країна-жертва все ж може мати потенціал для точкового опору навіть більш технологічно розвиненому агресору. У постіндустріальному та постмодерному світі найважливішим ресурсом стає не фізичний простір із його населенням і виробничими потужностями, а інтелект, інформація та їх технологічне й інше забезпечення. Завдяки високорозвиненим технологіям інформація, що містить результати інтелектуальної діяльності, може швидко й безперешкодно циркулювати в цифровому та інституційному просторі. Відсутність територіальної прив'язки ключових ресурсів у цифровому середовищі дозволяє державам-лідерам ефективно використовувати їх у своїх інтересах без застосування фізичної сили [1].

Отже, інституційний простір, прив'язаний до певної території, залишається вразливим як до фізичного, так і до кінетичного втручання, яке може супроводжуватися паралельно використанням інформаційної зброї для посилення впливу. Ефективне освоєння території противника в межах інформаційно-гібридних війн стає можливим без масштабного залучення людських ресурсів країни-актора. Водночас для досягнення поставлених цілей необхідно враховувати рівень добробуту як населення агресора, так і держави-жертви, особливо у процесі використання інформаційно-технологічних інструментів для вилучення із соціально-економічного простору носіїв інтелекту й розпорядників фінансів. Ігнорування цих факторів значно зменшує шанси на успішну реалізацію таких стратегій [2].

Інформаційна безпека України являє собою систему взаємозв'язків між суб'єктами інформаційного середовища, які здійснюють організований і цілеспрямований вплив на різні сфери суспільного життя, а також на інформаційну інфраструктуру. Такий вплив реалізується через правові, організаційні, інформаційні та економічні заходи, що включають формування і вдосконалення правової бази, удосконалення діяльності органів публічної влади, стратегічних і кризових комунікацій. Метою цих заходів є запобігання перетворенню інформаційних ризиків і загроз у реальні небезпеки чи збройні конфлікти. Поданий підхід передбачає системний аналіз для побудови ефективної інституційної системи публічного управління в умовах інформаційно-гібридної війни. Основними завданнями такої системи є нейтралізація інформаційно-психологічної агресії, протидія пропаганді, спрямованій на ослаблення української мови й культури, а також запобігання формуванню російськими ЗМІ альтернативної картини світу. Окремий акцент зроблено на популяризації позитивного іміджу України у світі. Аналіз

сучасної концепції інформаційно-гібридної війни показав відсутність єдиного визнаного визначення цього явища як на теоретичному, так і практичному рівнях. При цьому доктринальні напрацювання свідчать про зміну спектру інформаційних загроз та суб'єктів конфлікту, що формує нову якість війни — від іррегулярної до інформаційно-гібридної. Важливою особливістю таких війн є їх тривалий характер, що вимагає розробки довгострокової політики протидії, впровадженої на державному рівні. Разом із тим методи планування та реалізації операцій досі спираються на класичні принципи нетрадиційної війни, що свідчить про незавершеність формування концепції інформаційно-гібридних конфліктів. У цьому контексті дослідники пропонують називати протидію Сполучених Штатів інформаційно-гібридним загрозам з боку РФ, Ірану та Китаю [1] протистоянням у межах «нетрадиційних воєн». Зважаючи на складність і тривалість таких загроз, можна припустити, що протягом кількох десятиліть доктрина боротьби з нетрадиційними конфліктами зазнає суттєвих трансформацій.

Список використаних джерел:

1. Новіков В.О. Особливості розвитку механізмів публічного управління в умовах інформаційно-гібридних війн // Національна безпека в умовах війни, післявоєнної відбудови та глобальних викликів XXI століття : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (07-08.12.2023 р., м. Житомир). С. 276–278.
2. Помаза-Пономаренко А.Л., Новіков В.О. Шляхи трансформації інституційних механізмів публічного управління в Україні: від інформаційних загроз до гібридних війн // Державне будівництво: елек. журнал. 2023. № 1 (33). URL: https://periodicals.karazin.ua/db/article/view/22921.

Ткаченко К.Ю.
здобувачка вищої освіти магістр

Науковий керівник Батир Ю.Г.
к.е.н., доцент, НУЦЗ України

РЕГІОНАЛЬНИЙ БЕНЧМАРКІНГ ЯК ІНСТРУМЕНТ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ В УКРАЇНІ

Розробка ефективних програм розвитку територій сьогодні потребує нових підходів та інструментів стратегічного планування. Саме інструментарій бенчмаркінгу, пов'язаний із пошуком і впровадженням найкращих практик регіонального управління та місцевого самоврядування стосовно розвитку області (міста) дає можливість ефективніше вирішувати проблеми та

встановлю- вати пріоритети розвитку. Досягнення високого рівня життя населення та сталого розвитку регіону — це найважливіші пріоритети громади. Особливої актуальності набуває інструментарій бенчмаркінгу в діяльності об'єднаних територіальних громад, де активна громада для реалізації своїх проектів переймає досвід та напрацьовану практику, а інколи і фінансову допомогу міжнародних інституцій. Бенчмаркінг — це засіб для вдосконалення діяльності та практики кращої якості з використанням найкращого досвіду в конкретній сфері [2].

Основний зміст та мета бенчмаркінгу полягає в ідентифікації відмінностей із порівнюваним аналогом (еталоном), визначення причин цих відмінностей та виявлення можливостей щодо вдосконалення об›єктів бенчмаркінгу. Сьогодні, дедалі частіше органи влади використовують бенчмаркінг у національному та муніципальному управлінні, намагаючись збільшити ефективність використання бюджетних ресурсів та підвищити якість надання послуг населенню. Бенчмаркінг є саме тією управлінською технологією, що дозволяє адаптувати передові практики у сфері державного управління до місцевих умов. Для цього, звісно, необхідним є детальне вивчення як міжнародного досвіду, так і вітчизняних управлінських практик найуспішніших регіонів.

Завдяки регіональному бенчмаркінгу можна об'єктивно оцінювати результати соціально-економічного розвитку регіонів. Порівняльний аналіз територіальних одиниць дозволяє оцінити їх конкурентну позицію, виявити досягнення та недоліки, коригувати пріоритети. В умовах посилення процесів глобалізації бенчмаркінг регіонів стає більш актуальним з огляду на посилення конкуренції як на національному, так і на світовому ринках. Бенчмаркінг забезпечує порівняння результатів та процесів діяльності й виявлення слабких місць або переваг; запозичення передового досвіду й мінімізацію ризиків; виявлення передових тенденцій; розширення інформаційної бази для визначення пріоритетів стратегічної діяльності регіонів [3].

Бенчмаркінг у публічному управлінні – це комплекс дій для порівняльного аналізу показників розвитку територій, встановлення та оцінювання основних факторів, що впливають на ефективність управлінських рішень, з метою виявлення резервів підвищення рівня економічного і соціального розвитку територій.

Бенчмаркінг є одним з основних видів оцінки ефективності роботи регіональної виконавчої влади та органів місцевого самоврядування. Він охоплює як оцінку результатів діяльності, так і оцінку самих процесів.

Стратегічний бенчмаркінг території фокусується на забезпеченні відповідності стратегії розвитку території визначальним чинникам успіху в конкурентних умовах діяльності та спрямований на підтримку довготривалої конкурентноспроможності території, ґрунтується також на використанні її конкурентних переваг та інноваційних можливостей взаємодії із зовнішнім середовищем. Натомість операційний бенчмаркінг території спрямований

на забезпечення найкращих можливостей досягнення встановлених стратегічних цілей на основі використання передового досвіду розв'язання стратегічних проблем на аналогічних територіях [1].

Сьогодні в країнах Європи і США особливої популярності набув бенчмаркінг міст, який, залежно від конкурентності відносин між об'єктами порівняння, може бути конкурентним бенчмаркінгом або бенчмаркінгом співробітництва.

Основною ознакою конкурентного бенчмаркінгу міст є відсутність співробітництва і взаємодопомоги між містами-учасниками бенчмаркінгу, тому що вони конкурують у життєвоважливих питаннях і не хочуть ділитися інформацією, роз- повідати про секрети їхнього успіху.

Бенчмаркінг співробітництва міст передбачає, що міста взаємодіють на основі співробітництва і реалізують спільні бенчмаркінгові проекти, здобуваючи спільний досвід. Бенчмаркінгова інформація є доступною для всіх учасників. Це дає змогу заощаджувати час, фінансові чи матеріальні ресурси.

Реалізація процесу бенчмаркінгу передбачає вирішення конкретних завдань, які можна згрупувати у фази: фаза 1 — створення системи бенчмаркінгу (перед- бачає визначення об'єкта та формування системи бенчмаркінгу, вибір конкурентів або аналогів для порівняння та збір даних); фаза 2 — визначення і здійснення ета- пів аналізу (внаслідок зіставлення результатів об'єкта бенчмаркінгу з результатами відібраних для порівняння аналогів або конкурентів визначаються його слабкі місця та з'ясовуються причини їх виникнення); фаза 3 — визначення і реалізація дій з упровадження результатів бенчмаркінгу (полягає в розробленні планів розвитку та прийнятті обґрунтованих управлінських рішень, спрямованих на усунення слабких місць, виявлених внаслідок бенчмаркінгу). Після того як послідовно були про- ведені фази підготовки, аналізу та впровадження результатів, доцільно періодично переглядати зміст складових процесу бенчмаркінгу з метою їх постійного вдосконалення, а також оновлювати дані та результати аналізу, що мають бути підґрунтям для нових управлінських рішень. [4].

Інструментарій бенчмаркінгу необхідно розглядати як сучасну управлінську технологію, що допомагає покращити економічні показники розвитку регіону, підвищити ефективність муніципального та державного управління, оскільки інформація, яка була зібрана в процесі бенчмаркінгу, дозволяє ухвалювати обґрунтовані та оптимальні управлінські рішення. Використання інструментарію бенчмаркінгу дає змогу визначити стратегії та найкращі практики, які допомогли іншим регіонам досягти високих показників розвитку у конкретних сферах.

Важливою перевагою бенчмаркінгу є його сприяння громадському контролю за динамікою змін у соціально-економічному поступі регіону та за досягненням задекларованих органами влади цілей і завдань розвитку. Інформація, зібрана в процесі бенчмаркінгу, може бути основою для подальших рекомендацій щодо розроблення і впровадження стратегії, а також може

використовуватися для економічного планування й прогнозування розвитку міста або області.

Список використаних джерел:

1. Прогнозування розвитку територій. Бенчмаркінг: навч. посіб. Бліщук К. М., Крупник А. С., Матвіїшин Є. Г. та ін. Київ: К.І.С. 2014. 120 с.
2. Трубнік Т. Є. Бенчмаркінг конкурентних переваг регіональних господарств м. Києва та Київської області. Інвестиції: практика та досвід. 2015. № 21. С. 68–73.
3. Кирич Н., Шведа Н. Дослідження моделей бенчмаркінгу [Електронний ресурс]. Соціально-економічні проблеми і держава. 2013. Вип. 1 (8). С. 286–296. URL: http://sepd. tntu.edu.ua/images/stories/pdf/2013/13knbdmb.pdf
4. Лафлер Б. Бенчмаркінг: ефективність українських міст і областей. Проект «Розбудова спроможності до економічно обґрунтованого планування розвитку областей і міст України». Київ, 2012. 44 с.

Тресков А.В.
докторант Національного університету цивільного захисту України, м. Черкаси

ГЛОБАЛЬНІ ТЕНДЕНЦІЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ ВУГІЛЬНОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ ТА ОСОБЛИВОСТІ ДЕРЖАВНОЇ ЕНЕРГЕТИЧНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ

Вугільний енергетичний сектор є найбільшим джерелом глобального забруднення, на який припадає біля 40% всіх шкідливих викидів [4].

Ще у 2019 р. глава ООН А. Гутерріш зазначав, що зміна клімату залишається найбільшою загрозою для планети, а одна з її головних причин – патологічна залежність людства від вугілля [3].

Тому не випадково, що у 2023 р. вперше за три десятиріччя проведення різного роду кліматичних конференцій ООН світова спільнота закликала до відмови від викопного палива в енергосистемах. Перехід від викопних енергоресурсів до відновлюваних названий одним із кількох заходів щодо скорочення викидів парникових газів, які мають на меті зупинити глобальне потепління на рівні 1,5°С порівняно з доіндустріальним періодом. У заяві також закріплені плани потроїти до 2030 року глобальні потужності відновлюваних джерел енергії та активізувати зусилля зі скорочення споживання вугілля (наразі на викопне паливо припадає близько 80% світового виробництва електроенергії) [4].

У світовому енергетичному секторі вугілля домінувало протягом останніх 30 років, але за даними звіту аналітичної компанії Rystad Energy, 2024 р. ознаменував початок спаду споживання цього виду палива із паралельним

зростанням популярності сонячної та вітрової генерації. Тобто у 2023 р. світова вугільна генерація електроенергії досягла свого максимуму. Так, якщо в 2023 р., згідно з цим дослідженням, при спалюванні вугілля в усьому світі було вироблено близько 10373 ТВт-год електроенергії, то у 2024 р. цей показник знизиться до 10332 ТВт-год. Очікується, що з 2025 р. пропозиція «зеленої» електроенергії випереджатиме зростання попиту на неї, що поступово призведе до витіснення вугілля [4].

Загалом, у світі налічується близько 2,5 тис. вугільних електростанцій, на які припадає приблизно третина встановленої потужності всіх генеруючих об'єктів. Протягом останніх 5 років понад 40 ГВт нових вугільних потужностей щороку додавала Азія, а більшість нових потужностей знаходиться в Китаї, та також в Індії та Індонезії [2; 4].

Однак і в Південно-Східній Азії введення в експлуатацію нових вугільних електростанцій сповільнюється і становить близько 70 % від звичних значень останніх п'яти років. Виняток становить Китай, що нарощує введення в експлуатацію вугільних електростанцій. Екологи вважають ці електростанції відповідальними за 40 % світових викидів CO2 [2].

За прогнозом Rystad Energy, збільшення потужностей в зазначених країнах триватиме до 2027 р., хоча й дещо повільніше, після чого кількість вугільних електростанцій почне знижуватися. Паралельно з деяким нарощуванням вугільної генерації в зазначених регіонах світу в найближчі декілька років, Європейський Союз продовжить планомірно відмовлятися від цього виду палива для потреб енергетики [4].

Так, наприклад, у Німеччині в липні 2020 р. ухвалено закон про відмову від використання бурого та кам'яного вугілля у виробництві електроенергії до 2038 року. При цьому, на підтримку регіонів, економіка яких постраждає через відмову від вугілля, виділено біля 40 млрд євро [6].

Слід зазначити, що вперше протягом останніх десятиліть світове виробництво електроенергії з вугілля скоротилось у першій половині 2020 р. Так, у перші 6 місяців 2020 р. в експлуатацію введені вугільні електростанції загальним обсягом 18,3 ГВт. У той же період закриті електростанції об'ємом більш ніж 21 ГВт. Світове скорочення виробництва електроенергії з вугілля відбувається, головним чином, за рахунок Європи, де в першому півріччі 2020 р. цей обсяг зменшився на 8,3 ГВт [2].

В цілому, для досягнення кліматичних цілей Паризької угоди розвиненим країнам потрібно згорнути вугільну генерацію до 2030 року, а країнам, що розвиваються – до 2040 року, тобто щорічно необхідно виводити з експлуатації об'єкти загальною потужністю 117 ГВт проти 26 ГВт – в 2022 р., а з урахуванням проєктів у розробці ще більше [2].

Отже, глобальне використання вугілля на потреби енергетики в сучасних умовах залишається на значно вищому рівні, ніж необхідно для досягнення цілей Паризької кліматичної угоди.

Відхід від використання викопного палива в енергетиці є критичним для

зусиль щодо зменшення кліматичних змін – як в усьому світі, так і в Україні, адже декарбонізація є нагальною необхідністю стримати підвищення глобальної температури. Тому у 2021 р. Уряд України затвердив нову кліматичну ціль: до 2030 року скоротити викиди парникових газів на 65% порівняно з 1990 р., що є оновленим національно визначеним внеском нашої країни до Паризької угоди [5].

А за рік до цього, у 2020 р. була оголошена Національна програма трансформації вугільних регіонів, яка включає проєкт реформи вугільної індустрії. Її метою є зниження обсягів використання вугілля в енергетиці, диверсифікація економіки вугільних регіонів, створення нових точок економічного зростання та заміщення надходжень від вугільних підприємств. Відмова від викопних видів палива в Україні буде відбуватися поступово та паралельно зі справедливою трансформацією вугільних регіонів, яка враховуватиме соціальний аспект, а саме, перекваліфікацію людей, забезпечення їх робочими місцями, належне ставлення до ветеранів праці, які все життя працювали на вугільних шахтах. Трансформація вугільних регіонів має створити нові можливості для шахтарських громад за рахунок перепрофілювання гірників, інвестицій у розвиток нових підприємств і покращення екологічних умов [5].

Що ж стосується врахування глобальних тенденцій трансформації вугільної промисловості та особливостей формування державної енергетичної політики в Україні в сучасних умовах, слід зазначити, що в умовах війни вугільна галузь України є надзвичайно важливою, насамперед з точки зору забезпечення енергетичної безпеки країни в осінньо-зимовий період.

З огляду на завдані руйнування об'єктам енергетики, розрахунки щодо балансу і споживання вугілля постійно коригуються, а навантаження на теплову генерацію залишається значним. Це пов'язано з тим, що після 24 лютого 2022 р. 1/4 українських вугільних шахт опинилися на тимчасово окупованих територіях, окрім того втрачено близько 90% вітрової і до 40% сонячної генерації та окуповано найбільшу атомну електростанцію – ЗАЕС [1].

Тобто теплова генерація в Україні несе значне навантаження, а опалювальні сезони в умовах війни значною мірою забезпечуються вугіллям власного видобутку. Саме тому, першочерговим завданням вугільної промисловості в умовах воєнного стану в Україні є забезпечення сталого видобутку вугілля, безпеки працівників галузі, захист від ворожих обстрілів та техногенних катастроф.

Таким чином, вугільна промисловість вносить за вагомий вклад у забезпечення сталої роботи паливно-енергетичного комплексу України в умовах воєнного стану. Тому необхідно збільшувати видобуток і постачання вугілля, адже потрібно забезпечити потреби теплової генерації і балансувати енергетичну систему, що дозволить зміцнити стійкість паливно-енергетичного комплексу і сприятиме стійкому розвитку країни в умовах війни. Однак трансформація післявоєнної енергетики України має відбуватися у напрямку

збільшення потужностей відновлюваних джерел енергії та активізації зусиль зі скорочення споживання вугілля на енергетичні потреби.

Список використаних джерел:

1. Галущенко Г. Завдання вугільної галузі – забезпечити потреби генерації для завершення поточного і проходження наступних опалювальних сезонів. URL: https://www.mev.gov.ua/novyna/herman-halushchenko-zavdannya-vuhilnoyi-haluzi-zabezpechyty-potreby-heneratsiyi-dlya
2. Світова потужність об'єктів вугільної генерації у 2022 р. зросла на 1%. URL: https://ua-energy.org/uk/posts/svitova-potuzhnist-obiektiv-vuhilnoi-heneratsii-u-2022-r-zrosla-na-1
3. Світову вугільну енергетику чекає рекордне падіння в 2019 – дослідження. URL: https://mind.ua/news/20204864-svitovu-vugilnu-energetiku-chekae-rekordne-padinnya-v-2019-doslidzhennya
4. Топалов Н. Нова енергетична карта світу із «зеленими» наддержавами: те, куди рухається людство. URL: https://epravda.com.ua/rus/publications/2023/ 12/22/ 708030/
5. Трансформація вугільних регіонів. URL: https://www.mev.gov.ua/storinka/transformatsiya-vuhilnykh-rehioniv
6. У світі вперше зменшилася кількість вугільних електростанцій. URL: https://www.dw.com/uk/u-sviti-vpershe-zmenshylasia-kilkist-vuhilnykh-elektrostantsii/a-54410380

Харечко Д. О.
к.н.д.у., доцент кафедри публічного управління та адміністрування ЛНУВМБ
імені С. З. Гжицького

Тереножкіна М. В.
студентка 1 курсу магістратури ПУА ЛНУВМБ імені С. З. Гжицького

ЗАГАЛЬНІ АСПЕКТИ ВПЛИВУ ЕКОНОМІЧНИХ КРИЗ НА УПРАВЛІННЯ ОКРЕМИМИ ГАЛУЗЯМИ СОЦІАЛЬНО-ТРУДОВИХ ВІДНОСИН

Глобальні соціально-економічні кризи, як негативні явища в політичній, фінансовій, банківській, соціальній сферах, що призводять до дисбалансу між споживчим попитом та наявними залишками виробленої продукції на підприємстві, скорочення обсягів випуску певної продукції, змін у ціновій політиці, системі взаєморозрахунків, безробіття та бідності, краху найбільших підприємств, банків та банкрутства фізичних осіб спостерігались більше ніж кілька десятків разів протягом всієї історії існування сучасного суспільства.

Стихійність криз, неможливість їх передбачення та запобігання вносить в соціально-економічне життя держави як ряд негативних, хворобливих тенденцій, так і певне коло корисних функцій. Однак, зниження рівня суспільного благополуччя в результаті глобальних соціально-економічних криз неминуче, і до одного з дестабілізуючих факторів можна віднести діаметрально протилежне розшарування населення на класи незаможних, та забезпечених у фінансовому плані громадян. Збільшення кількості безробітних та громадян, які перебувають за «межею бідності», спричинило падіння попиту на різні товари та послуги, і як наслідок державні інституції отримують зниження виробництва, та зменшення обсягів фінансових потоків, що надходять до бюджету, податків. Зазначені фактори здатні звести нанівець успіхи, досягнуті в досягненні цілей сталого розвитку, і здатність держав підтримувати багатосторонні режими, що лежали в основі цих досягнень. Ситуація в світовій економіці, в даний час, тісно пов'язана з таким фактором як соціальна нерівність, що зростає, про що свідчить як зниження частки праці в національному доході, так і поляризація доходів, та майнова поляризація серед громадян різних держав.

Хоча посилення соціальної нерівності має кілька причин, деякі з яких можуть бути специфічними для певного кола країни, тут важливу роль відіграла й обрана державна політика, та використані в кожному конкретному випадку державно-управлінські механізми, однак сучасна цифрова революція загострила ці тенденції. Посилення нерівності серед іншого пояснюють глобалізацією, можливо тому, що блага глобалізації у вигляді здешевлення товарів розподіляються серед населення, у той час як несприятливі наслідки, пов'язані з втратою традиційних робочих місць середнього класу в обробній промисловості регіонів з високою концентрацією галузей, що конкурують з імпортом, виявляються в географічно обмежених районах і тому дуже наочні.

Протягом останніх років Україна стикалася з різними економічними викликами, включаючи політичні та соціальні нестабільності, війна з рф, зміни у світових цінах на сировину та енергоресурси, а також епідеміологічних впливів. Зазначені фактори можуть мати значний вплив на виробництво в Україні, змінюючи попит на товари та послуги, умови виробництва, інвестиційні можливості та інші аспекти економічної діяльності на сучасному етапі соціально-економічного розвитку. Державна політика суспільного благополуччя ґрунтується на ідеї соціальної комунікації між органами державної влади, представниками бізнесу та громадянами.

Ефективність людських ресурсів у всіх сферах суспільної діяльності відображається у системі організації праці, дотримання санітарних норм і підтримання відповідного рівня організації робочих місць. Чим вищі якість життя та рівень соціального благополуччя, тим більш високі особисті запити й орієнтири значної частини населення [2; 3]. Особливий період робить найчастіше згубний вплив на щоденне життя, підтриманням мінімального рівня благополуччя, тому якісний склад людського капіталу сьогодні відчуває

значну нестачу трудових ресурсів із високими професійними показниками.

Характерною рисою людського капіталу є особистість, а інвестуючи в конкретну особу, необхідно враховувати її особисті якості. Особливістю відтворення людського капіталу в особливий період є існування характерних ознак, що актуалізуються в умовах соціально-економічного та соціокультурного середовища. Специфічний характер соціально-економічних процесів у особливий період своєю чергою формує відповідні умови для процесів відтворення, тому логічно, що людський капітал також матиме свої відмінності залежно від обставин. Головна відмінність відтворення людського капіталу в особливий період полягає у його статичності, незмінності стосовно повільної оновлюваності, що формує структуру зайнятості, обмежує сферу професійних інтересів та галузеву орієнтацію.

Вивченням категорії «людський капітал» наука займається відносно нещодавно, водночас нею акумульований значний науковий масив теоретико-методологічного характеру, який безпосередньо чи опосередковано стосується цього питання. Його розгляд дає змогу «генетично» простежити еволюційні процеси зародження та розвитку категоріального апарату, поглядів та концепцій, а також визначити сучасні «білі плями», що виникають унаслідок запізнення науково-методологічних реакцій на появу нових факторів та умов, що впливають на сутність і специфіку розвитку цього напряму державної політики.

Дослідження процесів, що стосуються відтворення людського капіталу в різних умовах є актуальним завданням для наукової спільноти. Усталена категорія «людський капітал» привертає особливий інтерес у межах концепції розвитку окремих галузей в особливий період. Відтворення людського капіталу в особливий період допоможе виявити причини негативних соціально-економічних явищ та позначити перспективи їх розвитку. Відтворення людського капіталу є джерелом формування трудових ресурсів у низці характерних обставин для державної соціально-економічної політики в особливий період [1; 3].

На сучасну політику у сфері зайнятості впливають тренди, трансформація бізнес-моделей компаній, підвищення мобільності працівників, створення високотехнологічних робочих місць, поляризація доходів та зростання нерівності, зростання неформальної зайнятості, зниження частки зайнятого населення, зростання кількості нових форм зайнятості. Сьогодні важливим є покращення якості освіти, забезпечення кращого функціонування ринку праці, забезпечення рівних можливостей, забезпечення взаємозв'язку політики у сфері зайнятості з іншими напрямами, забезпечення свободи вибору зайнятості, забезпечення взаємодії зі зацікавленими сторонами, підвищення якості трудового життя, оцінка результатів політики у сфері зайнятості

Необхідно зазначити, що в даний час також необхідна реалізація цілеспрямованої державної соціально-економічної політики щодо формування сприятливих умов відтворення людського капіталу в особливий

період як стимулювання реформування соціально-економічного середовища. Зазначена концепція визначає спектр завдань, на вирішення яких має бути спрямована державна політика відтворення людського капіталу в особливий період у сучасних умовах розвитку економіки. Важливим є збалансований розподіл людського капіталу за економічними галузями спеціалізації, оскільки рівномірний розподіл капіталу та створення нових робочих місць сприятиме бізнес орієнтованому розвитку в особливий період. Державна соціально-економічна політика антикризового характеру щодо відтворення людського капіталу в особливий період у сучасних нестабільних умовах розвитку економіки потребує ефективного функціонування та діалектичної взаємодії.

Список використаної літератури:

1. Войналович І. Завдання соціально-гуманітарної політики збереження людського капіталу України в умовах війни. Modeling the development of the economic systems. 2023. № 1. С. 226-232. https://doi.org/10.31891/mdes/2023-7-31
2. Козарезенко Л.В. Державне регулювання розвитку людського потенціалу в контексті політики підвищення якості життя населення. Економіка розвитку. 2014. Вип. 1. С. 55-63
3. Людський капітал: формування та розвиток сільських територій: монографія / за ред. О.Б. Желавського. Київ: ТОВ «ТРОПЕА», 2023. 480 с.

Цегельник М.І.
в.о асистента кафедри публічного управління та адміністрування
Організація (установа) Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова

ПОНЯТТЯ Й ЗМІСТ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В РОЗВИТКУ ПЕРСОНАЛУ ПУБЛІЧНОЇ СЛУЖБИ

Дослідження поняття й змісту професійної компетентності в контексті розвитку персоналу публічної служби є актуальним з огляду на сучасні виклики, що постають перед системою державного управління в Україні. У період реформування публічної служби, зумовленого інтеграційними процесами та необхідністю підвищення ефективності державних інституцій, зростає потреба у висококваліфікованих кадрах, здатних відповідати новим стандартам якості та прозорості. Водночас недостатня увага до теоретичного осмислення професійної компетентності як основи кадрового розвитку ускладнює впровадження дієвих механізмів підготовки й удосконалення персоналу.

Проблема полягає в тому, що чинні підходи до формування професійної

компетентності державних службовців часто залишаються фрагментарними й не враховують комплексного характеру цього явища, яке поєднує знання, практичні навички та етичні принципи. Відсутність чіткого розуміння змісту компетентності призводить до розриву між теоретичною підготовкою та реальними потребами публічної служби в умовах динамічних суспільних змін.

У широкому сенсі професійна компетентність державного службовця визначається його здатністю практично застосовувати набуті знання, уміння й навички в межах наданих службових повноважень, а також демонструвати відповідні особистісні риси, зокрема моральні та професійні, під час виконання поставлених завдань і обов'язків, а також у процесі професійного й особистісного вдосконалення. Це поняття вирізняється чіткою структурою та включає такі основні компоненти:

1) сукупність спеціалізованих знань (законодавства про державну службу, державної мови, принципів діловодства) та практичних умінь і навичок (здатність виконувати конкретні дії в рамках професійної діяльності завдяки отриманим знанням, наприклад, ефективно комунікувати, проявляти лідерські якості, управляти ресурсами тощо), які відображають взаємозалежність між теоретичною підготовкою та практичною роботою державного службовця;

2) набір професійних і особистісних якостей, що відображає ступінь опанування ключовими знаннями, навичками, цінностями та індивідуальними рисами. Ці характеристики проявляються в поведінці службовця й сприяють досягненню високих результатів у його роботі. До них належать, зокрема, самодисципліна, прагнення до розвитку, творчий підхід, проактивність, здатність працювати в умовах тиску, твердість у принципах, рішучість і відповідальність під час прийняття рішень. Цей компонент реалізується через практичне використання знань і досвіду для якісного виконання обов'язків і подальшого зростання як професіонала та особистості [1, с. 151].

У нормативно-правовій базі публічної служби термін «професійна компетентність» визначено як здатність особи в рамках своїх посадових повноважень застосовувати спеціалізовані знання, уміння й навички, а також виявляти належні моральні та ділові якості для якісного виконання встановлених завдань, обов'язків, а також для забезпечення професійного й особистісного розвитку (п. 5 ч. 1 ст. 2 Закону України «Про державну службу») [2].

Згідно з п. 11 ч. 1 ст. 8 Закону України «Про державну службу», державні службовці зобов'язані систематично вдосконалювати рівень своєї професійної компетентності. Стаття 44 цього Закону встановлює, що щорічне оцінювання результатів діяльності державних службовців проводиться для аналізу якості виконання ними завдань, а також для вирішення питань щодо преміювання, планування кар'єрного зростання та визначення потреб у професійному навчанні. У рамках нормативного регулювання професійної компетентності як основи розвитку персоналу публічної служби Типовий порядок оцінювання результатів діяльності передбачає складання державним службовцем разом

зі службою управління персоналом індивідуальної програми підвищення рівня професійної компетентності за підсумками такого оцінювання [3].

Відповідно до п. 5 розділу ІІ Методичних рекомендацій щодо підготовки індивідуальної програми підвищення рівня професійної компетентності, державний службовець самостійно визначає свої потреби в професійному навчанні, беручи до уваги пріоритети та стратегічні цілі державного органу, які окреслені в офіційних стратегічних документах, таких як плани розвитку чи програми реформування. Крім того, він має враховувати специфіку компетенцій того структурного підрозділу, у якому здійснює свою діяльність, щоб забезпечити відповідність своїх навичок і знань актуальним завданням і викликам. Цей процес передбачає аналіз як власних професійних прогалин, так і зовнішніх вимог, що дозволяє сформувати персоналізований план розвитку. Після складання індивідуальної програми, згідно зі ст. 261 та 36 Типового порядку проведення оцінювання результатів службової діяльності, її затвердження відбувається за чітко визначеною процедурою: для службовців категорії «А» це робить особа, яка готувала пропозиції щодо результатів оцінювання, а для категорій «Б» і «В» програма погоджується безпосереднім керівником і затверджується керівником відповідного самостійного структурного підрозділу [4]. Такий підхід гарантує, що план розвитку буде узгоджений із загальними цілями органу та потребами конкретного працівника.

Державний службовець набуває професійної компетентності через систематичне освоєння необхідних компетенцій, їх активне застосування в практичній діяльності та поступове накопичення досвіду, що формується в процесі вирішення реальних завдань. Точне нормативне закріплення понять “компетентність” і “компетенції” відіграє ключову роль у цьому процесі, оскільки чітке розуміння цих термінів створює основу для стандартизації вимог до професійної підготовки. Встановлення переліку базових компетенцій, специфічних для кожної категорії посад у публічній службі, надає службовцям можливість самостійно визначати напрями свого професійного вдосконалення, враховуючи як індивідуальні цілі, так і стратегічні пріоритети державної служби. Це сприяє не лише підвищенню їхньої кваліфікації, а й відкриває перспективи для кар’єрного зростання, дозволяючи ефективніше реагувати на сучасні виклики публічного управління та відповідати очікуванням суспільства [5, с. 17]. Саме тому, індивідуальна відповідальність за професійний розвиток у поєднанні з нормативною підтримкою створює умови для формування висококомпетентного кадрового резерву.

Професійна компетентність у контексті публічної служби є багатогранним поняттям, що поєднує спеціалізовані знання, практичні навички, досвід і особистісні якості, які забезпечують ефективне виконання службових обов’язків державними службовцями. На основі аналізу законодавства та наукових джерел установлено, що ця категорія має структурований характер і включає як теоретичну базу (знання законодавства, основ

документообігу), так і практичні вміння (комунікація, лідерство, управління), доповнені етичними принципами та здатністю до саморозвитку. Законодавче закріплення професійної компетентності, зокрема в Законі України «Про державну службу», підкреслює її роль як основи для розвитку персоналу, що підтверджується обов'язком службовців постійно вдосконалювати свої навички та проходити щорічне оцінювання.

Водночас професійна компетентність виступає не лише інструментом виконання завдань, а й механізмом адаптації до змін у системі державного управління, сприяючи кар'єрному зростанню та підвищенню ефективності публічної служби. Чітке визначення базових компетенцій для різних категорій посад, як передбачено Типовим порядком і Методичними рекомендаціями, дозволяє службовцям самостійно планувати професійний розвиток через індивідуальні програми.

Список використаних джерел:

1. Кушнір С. П. Професійна компетентність державних службовців: сутнісно-понятійна характеристика. Держава та регіони. Серія «Право». 2020. № 4. С. 149–153.
2. Про державну службу: Закон України від 10.12.2015 № 889-VIII. Верховна Рада України. Законодавство України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19/conv#n112. (дата звернення: 07.03.2025).
3. Порядок проведення оцінювання результатів службової діяльності державних службовців: Програма від 23.08.2017 № 640. Верховна Рада України. Законодавство України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/640-2017-%D0%BF (дата звернення: 07.03.2025).
4. Методичні рекомендації щодо складання, перегляду та моніторингу виконання індивідуальної програми підвищення рівня професійної компетентності державного службовця (індивідуальної програми професійного розвитку): Рекомендації від 26.10.2020 № 201-20. Верховна Рада України. Законодавство України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0201859-20 (дата звернення: 07.03.2025).
5. Долгий О. Професійна компетентність і компетенції державного службовця у контексті реформування публічної служби. Вісник Національної академії прокуратури України. 2019. № 3. С. 7–22.

Шаламова Д.В.
здобувачка вищої освіти магістр, 2 курс

Науковий керівник Батир Ю.Г.
к.е.н., доцент, НУЦЗ України

МЕХАНІЗМИ ВЗАЄМОДІЇ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ ТА ОРГАНІВ

МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Досвід демократичних держав світу засвідчує, що саме суспільна участь сприяє більшій ефективності державного управління, відкритості та прозорості діяльності державних органів, підвищує рівень довіри до влади. На сьогодні прийняття низки законодавчих актів дає підстави стверджувати про розширення правового поля для взаємодії органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування та громадкості, об'єктивною є орієнтація на діалог з суспільством.

Успішна ефективна взаємодія органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування з громадкістю є важливою складовою вирішення актуальних питань місцевої політики та соціально- економічного розвитку регіону.

Сприяння розвитку взаємодії органів місцевого самоврядування та органів виконавчої влади з громадкістю повинно базуватися на партнерстві, взаємній зацікавленості у досягненні цілей, пов'язаних з процесом демократизації всіх сфер державного управління та суспільного життя, соціально-економічним та духовним прогресом, всебічним забезпеченням захисту прав і свобод людини та громадянина.

Успішна ефективна взаємодія органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування з громадкістю є важливою складовою вирішення актуальних питань місцевої політики та соціально- економічного розвитку регіону. До інститутів громадського суспільства належать громадські, релігійні, благодійні організації, професійні спілки та їх об'єднання, творчі спілки, асоціації, організації роботодавців, недержавні засоби масової інформації та інші непідприємницькі товариства і установи, легалізовані відповідно до законодавства України.

Варто зазначити, що органи державної влади активно використовують різноманітні форми співробітництва, консультації з органами місцевого самоврядування, їх асоціаціями, громадськими організаціями з метою вирішення більш ефективних механізмів для здійснення державної політики у галузі місцевого й регіонального розвитку. По суті зміцнення суб'єктивності органів місцевого самоврядування щодо реалізації муніципальної влади свідчить про децентралізацію державної влади. Чим більше за децентралізована державна влада, тим більша частка економічних методів впливу на керовані суб'єкти управління, тим гнучкіша управлінська система, розвинутіші демократичні інститути, міцніша сама демократія. Причому така демократія, як відмічає В.С. Фуртатов, часто видається необхідною не лише на рівні місцевого самоврядування обласного рівня, а й на рівні районів, та окремих громад, як місцевих, так і сільських [1, с.69].

Необхідність децентралізації провокують по-перше, нестабільна державна муніципальна політика, недосконала (а інколи і суперечлива) законодавча база місцевого самоврядування і по-друге, реальні об'єктивні умови функціонування та розвитку територіальних громад.

Фуртатов В.С. повідомляє, що проблема вибору моделі державного управління в Україні, що прагне стати демократичною, правовою і соціальною державою є надзвичайно складною, оскільки, потребує поєднання двох протилежних витоків державного (централізованого) управління і управління в децентралізованій формі, тобто розвитку самоврядування. Саме завдяки цьому, перед державною владою стоїть завдання досягти рівноваги між центральною і місцевою владою, між центральним і місцевим управлінням і громадкістю [1, с.66-70].

Питання про розмежування функцій і повноважень та напрямки взаємодії місцевих державних адміністрацій та органів місцевого самоврядування назріло давно адже ці органи часто вступають у конфлікт між собою через різне розуміння межі використання своїх функцій та повноважень, а це все негативно відкладається на зв'язках з громадкістю.

В тих країнах, де права і свободи людей порушуються, а влада користується всіма можливими благами, зв'язки з громадкістю існувати не зможуть. Вони можливі лише у суспільствах з демократичним режимом. Демократією є в першу чергу свобода слова, пріоритет прав, інтересів та свобод людини, плюралізм думок. Це суспільство, де людина може вільно та відкрито обговорювати проблеми держави та суспільства, приймати рішення, які можуть впливати на життя країни.

Наприклад, в країнах Європейського союзу проблеми взаємовідносин між державами адміністраціями та органами місцевого самоврядування вирішені давно. Саме законодавство Європейських країн передбачає максимальне розведення сфер компетенції держави (і її виконавчої влади) з одного боку, та місцевого самоврядування – з іншого [2].

Коли мова йде про громадкість як суб'єкт досліджуваної взаємодії то слід розуміти, що це – система правових інститутів, яка забезпечує самоорганізацію, структурування та самоутворення населення у цілісний та повновладний суб'єкт конституційного права. Це сукупність громадських та соціальних інституцій, а також організаційних заходів, які формують основу реально функціонуючого суспільства у противагу та доповнення до виконавчих структур держави. Тому основною метою зв'язків з громадкістю є створення зовнішнього і внутрішнього політико-соціально-психологічного середовища, сприятливого для успішної роботи органу державного управління, забезпечення бажаної поведінки громадкості щодо цього органу влади [3, с.22].

Практика зв'язків органів державної влади передбачає насамперед інформування громадкості з метою надання їй загального уявлення про діяльність, реалізацію планів та проблем, які доводиться їм вирішувати. Для досягнення цієї мети органи виконавчої влади використовують такі основні види комунікативних каналів: безпосереднє спілкування, спілкування за допомогою засобів зв'язку (телефон, різноманітні форми особистого листування); опосередковане спілкування через засоби масової інформації

(преса, телебачення, радіо, комп'ютерні мережі, тощо) [3, с.23].

Можливість створення інформаційних підрозділів в органах місцевого самоврядування передбачена Законом України «Про порядок висвітлення діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування».

Згідно зі ст. 6 цього Закону інформаційні підрозділи (служби) в системі виконавчих органів, рад можуть створюватися у формі інформаційних управлінь, інформаційно-аналітичних підрозділів, прес-служб, прес-центрів, управлінь і центрів громадських зв'язків, прес-бюро, прес-секретарів та прес-аташе з відповідним апаратом [4, с.10]

На основі проведених досліджень, діючих і пошуків раціональних механізмів взаємодії державної влади та органами місцевого самоврядування з громадкістю можна зазначити, що громадські організації один із важливих суб'єктів процесу взаємодії органів виконавчої влади та місцевого самоврядування з громадськістю та вироблення державної політики. Їхня участь у цьому процесі насамперед консультативна та представницька. Без чесних, доброзичливих та відкритих відносин між громадськістю та органами державної влади і місцевого самоврядування їхня робота може бути проблематичною та не ефективною. Саме тому сьогодні важливо, щоб керівники органів державної влади та місцевого самоврядування усвідомили значущість функціонування службових зв'язків із громадськістю. Це допоможе підняти імідж органів влади й поступово повернути довіру до держави в цілому.

Список використаних джерел:

1. Фуртатов В.С. Удосконалення механізму взаємодії органів виконавчої влади та місцевого самоврядування / В.С. Фуртатов // Наукові праці Чорноморського державного університету ім.. Петра Могили комплексу «Києво-Могилянська академія». Сер.: Державне управління. 2010. т. 130, Вип. 117. С. 66-70.
2. Дяченко М.І., Коваленко Г.О. Взаємодія органів місцевого самоврядування та органів державної влади з громадськістю регіону. Державне управління: удосконалення та розвиток. 2018. № 3.
3. Малаш С.М. Проблематика взаємовідносин між органами виконавчої влади та громадськістю. Державне управління: теорія та розвиток. 2017. № 9. С.21-27
4. Закон України «Про порядок висвітлення діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування в Україні засобами масової інформації від 23 вересня 1997 р. № 539/ 97-ВР (із змінами)». [Текст] / Верховна Рада України // Відомості Верховної Ради.-К..,2005,- 10с.

Шимечко О.С.
кандидат медичних наук, директор «Медичного центру «Життя-Київ»

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ МЕДИЧНИХ УСТАНОВ У КОНТЕКСТІ ЕКОНОМІЧНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

В умовах воєнного стану медичні установи України стикаються з безпрецедентними викликами, які суттєво впливають на їхню ефективність, доступність та здатність забезпечувати якісну медичну допомогу. Руйнування інфраструктури, міграція населення, зростання кількості поранених і пацієнтів із психосоціальними травмами, а також фінансова нестабільність ставлять під загрозу сталість системи охорони здоров'я. Економічна криза, зумовлена війною, посилює фінансовий тиск на медичні установи, зокрема через недостатнє фінансування з державного бюджету та втрату джерел надходжень від платних послуг. Водночас соціальні трансформації, такі як внутрішнє переміщення населення, створюють додаткове навантаження на заклади охорони здоров'я у приймаючих громадах.

Актуальність проблеми підсилюється необхідністю інтеграції міжнародного досвіду в управління медичними установами та реформування їхньої діяльності в умовах обмежених ресурсів. Постає потреба у впровадженні інноваційних моделей управління, орієнтованих на мобілізацію ресурсів місцевих громад, розвиток державно-приватного партнерства та підвищення рівня автономності медичних закладів. Зазначені аспекти є критичними для забезпечення ефективного функціонування системи охорони здоров'я у сучасних реаліях. Таким чином, дослідження перспектив розвитку медичних установ через призму економічних та соціальних трансформацій набуває особливої актуальності для формування дієвих стратегій державної політики та управління на місцевому рівні.

Економічні трансформації, зумовлені воєнним станом, змінюють підходи до фінансування медичних установ. Зростання витрат на забезпечення медичних послуг, обумовлене інфляцією та подорожчанням медичних матеріалів, вимагає пошуку альтернативних джерел фінансування. Важливу роль у цьому процесі відіграють місцеві бюджети та донорська допомога міжнародних організацій [4]. Проте, фінансові можливості громад суттєво залежать від рівня економічного розвитку регіону, що створює диспропорції у доступі до медичних послуг.

Війна змусила медичні заклади адаптуватися до нових реалій. Внутрішнє переміщення населення збільшило навантаження на медичну інфраструктуру у відносно безпечних регіонах. Для забезпечення доступності медичної допомоги запроваджуються мобільні медичні бригади, телемедицина, а також практикується створення тимчасових пунктів первинної медико-санітарної допомоги. Такі ініціативи спрямовані на оперативне реагування на потреби

пацієнтів у віддалених та перевантажених районах.

Місцеві громади відіграють ключову роль у підтримці медичних закладів. Децентралізація надала органам місцевого самоврядування повноваження щодо розвитку охорони здоров'я, однак ресурси залишаються обмеженими. Успішним прикладом є залучення громад до фінансування медичних установ через благодійні фонди, громадські організації та місцеві ініціативи. Це дозволяє вирішувати нагальні проблеми, такі як забезпечення медичних установ обладнанням і медикаментами. Демографічні зміни, спричинені війною, впливають на попит на медичні послуги. Масова міграція населення призводить до дефіциту медичних кадрів у деяких регіонах і перенасичення в інших. У цьому контексті важливим є питання раціонального перерозподілу медичних працівників для подолання кадрового дефіциту.

Україна активно використовує міжнародний досвід для підвищення ефективності управління медичними установами. Важливим етапом є адаптація успішних моделей з країн Європейського Союзу, таких як використання електронних медичних записів, розвиток систем страхування та впровадження сучасних стандартів медичної допомоги. Це сприяє підвищенню якості послуг та прозорості в управлінні [1]. Цифровізація стає одним із головних напрямів трансформації медичних установ. В умовах війни використання телемедицини, електронних реєстрів пацієнтів та цифрових платформ для управління медичними ресурсами значно полегшує координацію роботи. Такі інновації сприяють оптимізації процесів, покращенню доступності медичних послуг та зниженню адміністративних витрат.

Зміни в умовах воєнного стану потребують інноваційних підходів до управління медичними закладами. Одним із таких підходів є впровадження автономізації медичних закладів, що дозволяє ефективніше управляти фінансами та залучати додаткові ресурси. Успішним прикладом є модель комунальних некомерційних підприємств, які мають можливість самостійно укладати договори з Національною службою здоров'я України (НСЗУ) та іншими фінансовими партнерами.

Державно-приватне партнерство стає важливим механізмом у забезпеченні сталого функціонування медичних закладів. Інвестиції приватних компаній у розвиток медичної інфраструктури, закупівлю обладнання та підвищення кваліфікації персоналу дозволяють зменшити навантаження на державний бюджет. У перспективі це сприятиме створенню сучасної інфраструктури охорони здоров'я. Соціальний захист медичних працівників, які працюють в умовах війни, є важливим завданням. Забезпечення гідної оплати праці, доступу до програм психологічної підтримки та підвищення кваліфікації сприяє підвищенню мотивації та зниженню професійного вигорання. Особливо важливо враховувати ці аспекти у регіонах, які зазнали активних бойових дій.

Місцеві громади відіграють значну роль у впровадженні інноваційних рішень у медичній сфері. Ініціативи, спрямовані на відкриття нових

амбулаторій, мобільних клінік та програм профілактики, забезпечують більш якісне медичне обслуговування населення [3]. Це також створює платформу для ефективної взаємодії між громадами та державними органами. Важливим напрямом державної політики залишається розвиток програм профілактики захворювань. Навчальні кампанії, спрямовані на підвищення обізнаності населення щодо здорового способу життя, вакцинації та профілактики інфекційних захворювань, сприяють зниженню навантаження на систему охорони здоров'я. Розробка довгострокових стратегій розвитку медичних установ із урахуванням воєнного стану та післявоєнної відбудови є необхідною умовою для досягнення сталого результату. Важливо інтегрувати плани розвитку медичних закладів у загальнодержавну стратегію економічного відновлення, враховуючи сучасні виклики та потреби населення.

Одним із ключових напрямів розвитку медичних установ в Україні є перегляд стандартів медичного обслуговування. Воєнний стан вимагає від медичних закладів не лише підвищення ефективності роботи, але й адаптації до умов швидкої мобілізації ресурсів, обслуговування постраждалих від бойових дій та реагування на масові виклики, такі як епідеміологічні загрози. Військові дії суттєво збільшили потребу в спеціалізованій медичній допомозі для постраждалих, зокрема у сфері травматології, реабілітації та психологічної підтримки. Медичні заклади переорієнтовують свої потужності для забезпечення необхідного лікування військовослужбовців, внутрішньо переміщених осіб та цивільних осіб, які постраждали від воєнних дій. Важливою складовою цього процесу є створення та модернізація центрів медичної реабілітації, які спеціалізуються на фізичній та психологічній реабілітації пацієнтів.

В умовах воєнного стану медична система України зіткнулася із безпрецедентними викликами, що вимагають не лише термінових рішень, а й розробки довгострокових стратегій [2]. Аналіз сучасного стану свідчить про необхідність зміцнення інституційного потенціалу медичних закладів через інтеграцію міжнародного досвіду, розвиток інфраструктури та впровадження новітніх технологій . Особливу увагу варто приділити адаптації стандартів медичного обслуговування до реалій воєнного часу, зокрема, забезпеченню швидкої мобілізації ресурсів, організації якісної реабілітації та психологічної допомоги постраждалим. Важливим напрямом реформування є посилення фінансової стійкості медичних установ шляхом оптимізації фінансування та розвитку партнерських ініціатив на рівні місцевих громад.

Одним із ключових факторів трансформації медичних установ є активізація місцевих громад, які можуть сприяти поліпшенню доступу до медичних послуг та їх якості. В умовах воєнного стану територіальні громади відіграють важливу роль у підтримці медичної інфраструктури через реалізацію спільних проєктів із залученням державного, приватного та міжнародного фінансування. Впровадження моделей партнерства між громадами та медичними закладами дозволяє ефективно вирішувати локальні проблеми

охорони здоров'я та адаптувати медичні послуги до потреб населення. Це сприяє формуванню гнучкої, стійкої та інтегрованої системи медичного обслуговування.

Післявоєнний період відкриває нові перспективи для реформування медичної системи України, зокрема, шляхом розширення її функціональності та стійкості. Пріоритетами повинні стати модернізація медичної інфраструктури, впровадження інноваційних технологій та забезпечення рівного доступу до якісних медичних послуг для всіх верств населення. Важливою складовою стратегії є побудова системи управління, що ґрунтується на принципах сталого розвитку, орієнтованого на потреби пацієнтів та ефективне використання ресурсів. Залучення міжнародного досвіду та підтримка інноваційних ініціатив стануть основою для створення сучасної медичної системи, здатної забезпечити високий рівень громадського здоров'я та соціального благополуччя в Україні.

Список використаних джерел:

1. Міністерство охорони здоров'я України. Про виклики війни для української системи охорони здоров'я та лікарського забезпечення. Міністерство охорони здоров'я України. 2023. URL: https://moz.gov.ua/uk/pro-vikliki-vijni-dlja-ukrainskoi-sistemi-ohoroni-zdorov%E2%80%99ja-ta-likarskogo-zabezpechennja---oleksandr-komarida.
2. Національний інститут стратегічних досліджень. Тенденції розвитку системи охорони здоров'я в умовах децентралізації. Аналітична записка. 2023. URL: https://niss.gov.ua/doslidzhennya/sotsialna-polityka/tendentsiyi-rozvytku-systemy-okhorony-zdorovya-v-umovakh.
3. Центр громадського здоров'я. Як працюватиме медична система в умовах воєнного стану. Центр громадського здоров'я України. 2022. URL: https://phc.org.ua/news/yak-pracyuvatime-medichna-sistema-v-umovakh-voennogo-stanu.
4. Всесвітня організація охорони здоров'я. Принципи відновлення та трансформації системи охорони здоров'я в Україні. Всесвітня організація охорони здоров'я. 2022. URL: https://iris.who.int/bitstream/handle/10665/361136/WHOEURO-2022-5750-45515-65487-ukr.pdf.

Штика О.В.
аспірант ДЗВО «Університету менеджменту освіти»

МЕХАНІЗМ УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ ІНФРАСТРУКТУРИ МІСТА

Розвиток транспортної мережі є одним з ключових аспектів поліпшення якості життя мешканців міста. Для досягнення цієї мети потрібно створення зручної і ефективної системи громадського транспорту, яка включає

розширення мережі метро, трамваїв, автобусів і таксі. Розширення мережі метро - один з найбільш значимих напрямів розвитку міської транспортної інфраструктури. Метро надає швидкий і комфортний транспортний зв'язок між різними районами міста, що зменшує пробки на дорогах і знижує час поїздок. Істотно важливо передбачити будівництво нових ліній метро і розширення існуючих, щоб охопити велику частину міської території і забезпечити зручніші шляхи дотримання для пасажирів.

Впровадження технологій "розумних міст" є ще одним кроком в розвитку міської інфраструктури і поліпшенні якості життя. Поліпшення транспортної інфраструктури з використанням сучасних технологій дозволяє оптимізувати управління транспортом, знижувати пробки і підвищувати ефективність пересування [3]. Однією з ключових технологій, використовуваних в розумних містах, є використання сенсорів. Сенсори можуть бути встановлені на дорогах, мостах, перехрестях і інших елементах транспортної інфраструктури, і вони збирають інформацію про трафік, щільність руху, стан доріг і інші параметри. Ця інформація передається в центр управління, де аналізується і використовується для ухвалення рішень, спрямованих на оптимізацію транспортного потоку.

Розробка програм з будівництва доступного житла для усіх верств населення є важливим аспектом розвитку міської інфраструктури і поліпшення якості життя городян. Однією з головних проблем сучасних міст є забезпечення житлом різних соціальних груп, включаючи молоді сім'ї і мігрантів, щоб надати їм прийнятні умови проживання і забезпечити можливості доступу до житла [2]. Для досягнення цієї мети потрібна розробка спеціальних програм і стратегій. В першу чергу, слід визначити потреби різних груп населення і забезпечити відповідні житлові рішення. Наприклад, молоді сім'ї можуть мати особливі потреби в житлі, пов'язані з наявністю дітей або доступністю освітніх установ. Мігранти, у свою чергу, можуть потребувати житла, що відповідає їх культурним і соціальним потребам. Тому необхідно розробити програми, які враховують ці чинники і пропонують різноманітні варіанти житла.

Також впровадження поновлюваних джерел енергії є важливим кроком у напрямі стійкого розвитку міської інфраструктури. Сонячні батареї і вітрогенератори дозволяють генерувати чисту енергію і знижувати залежність від викопних палив. Енергія, отримана з поновлюваних джерел, може бути використана для живлення громадського транспорту, освітлення вулиць і будівель, а також для задоволення потреб населення.

Таким чином, загальним методологічним принципом логістики є системний підхід, заснований на функціональному, корпоративному або територіальному виділенні сфери діяльності, визначенні цільової функції діяльності, формуванні або підборі функціональних елементів або дійових осіб і об'єднанні їх в логістичну систему для побудови інфраструктури міста.

Найважливішим чинником при цьому виступає мета формування

логістичної системи інфраструктури міста:

1) оптимізація потоків на рівні підприємства або корпорації;

2) оптимізація потоків на рівні території або регіону;

3) оптимізація потоків на рівні ланцюга постачань від джерела до споживача [1].

У першому випадку ми маємо справу з добре теоретично і корпоративною логістикою, що практично пропрацювала, положення якої закріплені у безлічі енциклопедичних видань.

Другий випадок найменш пропрацював і досі не має цілісного методологічного апарату і виділення в окремий напрям логістичних досліджень. Найчастіше використовуваним позначенням територіальної спрямованості функцій і завдань логістичної системи є приставка "меза-", по аналогії з позначенням масштабу економічних систем: мікро-, мезо- і макрорівня.

Список використаних джерел:

1. Власова В., Чумак А. Інвестиційна привабливість транспортних підприємств в умовах війни. Управління та адміністрування в умовах протидії гібридним загрозам національній безпеці: Матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 22 листопада 2022 року). Київ : ДУІТ. 2022 С. 51–53.
2. Лучникова Т. П., Тарновська І. В., Воробйов Є. В. Адаптація транспортних підприємств України до умов воєнного стану. Бізнес Інформ. 2023. № 1. С. 116–122.
3. Малиш Н.А., Бондар Н.М. Економічний аналіз транспортної інфраструктури України. Вісник НАДУ при Президентові України. 2016. Вип. 2. С. 50–57.

Щепанський Е.В.
завідувач кафедри публічного управління та адміністрування Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова

Цвігун Ю.С.
здобувачка вищої освіти бакалаврського рівня за спеціальністю 281 Публічне управління та адміністрування Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова

РОЛЬ КОРПОРАТИВНОЇ КУЛЬТУРИ У ФОРМУВАННІ ПОЗИТИВНОГО ІМІДЖУ ОРГАНІВ МІСЦЕВОЇ ВЛАДИ

У сучасних умовах, коли суспільство дедалі більше уваги приділяє

відкритості, відповідальності, публічності та прозорості органів місцевого самоврядування, корпоративна культура стає визначальним чинником у формуванні їхнього позитивного іміджу. Вона не лише регулює внутрішню взаємодію між працівниками, а й безпосередньо впливає на стиль комунікації з громадськістю, якість надання адміністративних послуг, прийняття управлінських рішень і рівень довіри до влади. Високоорганізована корпоративна культура формує професійні стандарти поведінки посадових осіб, підвищує їхню мотивацію, сприяє розвитку атмосфери взаємодовіри й відкритого діалогу з мешканцями громади. Як наслідок, це зміцнює авторитет органу влади, сприяє його сприйняттю як ефективної, компетентної та орієнтованої на громадян структури. Натомість низький рівень корпоративної культури може стати серйозною загрозою для іміджу органів місцевого самоврядування. Він здатен спричинити зниження довіри громадськості, формування негативної репутації та навіть кризові ситуації, пов'язані з незадоволеністю мешканців якістю управлінських рішень. З огляду на зазначене, дослідження ролі корпоративної культури у процесі формування позитивного іміджу органів місцевої влади є надзвичайно актуальним.

Сьогодні здійснення ефективного управління органами місцевого самоврядування неможливе без побудови цілісного корпоративного середовища, здатного підтримувати на високому рівні професіоналізм і взаємодію між працівниками. Тому в даному випадку механізм управління корпоративною культурою починає виконувати універсальну функцію для позитивного іміджу, інтегруючи в собі етичні норми, ціннісні орієнтири, інноваційні підходи до кадрового менеджменту, що дозволяє створювати прозору, гнучку, відкриту, адаптивну систему державного управління [1].

Орієнтація діяльності на потреби громадян лежить в підґрунті побудови ефективної корпоративної культури та має велике значення для формування іміджу органу. Для органів місцевого самоврядування це не просто декларація, а повсякденна практика, якою супроводжуються всі сторони їхньої діяльності. Основним елементом тут виступає усвідомлення того, що місцева влада існує для людей, а не навпаки. Саме тому інтереси мешканців повинні бути першочерговими, а діяльність посадових осіб - направленою на їх вдоволення. Три кити, на яких базується довіра з боку громадян включають в себе прозорість, ефективність, взаємоповагу. Під прозорістю мається на увазі публічність усіх процесів прийняття рішень, наявність відкритої інформації про діяльність органів влади, можливість участі громадян в обговоренні важливих для них питань. Ефективність передбачає своєчасне та якісне надання адміністративних послуг, вирішування актуальних проблем, втілення в життя проєктів, які спрямовані на благоустрій краю. Взаємоповага означає шанобливе ставлення до кожного мешканця, незалежно від його соціального статусу, релігійних чи політичних переконань [2].

Наступним елементом корпоративної культури для створення позитивного іміджу є розвиток професійних навичок співробітників органів місцевого

самоврядування. Систематичне підвищення кваліфікації та безперервне навчання управлінців є необхідною умовою ефективного місцевого самоврядування. Впровадження різноманітних навчально-освітніх програм, семінарів, тренінгів, курсів підвищення кваліфікації, що охоплюють питання не лише технічних аспектів діяльності, а й розвитку управлінських навичок, стратегічного аналізу, комунікативних здібностей, антикризового менеджменту тощо. Освітні ініціативи, які реалізуються у співпраці з навчальними закладами, зарубіжними партнерами чи експертними організаціями, допомагають держслужбовцям поглиблювати власні знання, запроваджувати у своїй практиці новітні методи роботи і використовувати передові digital-технології. Формування професійних компетенцій повинно інтегруватися в загальну корпоративну політику місцевих адміністрацій, включаючи проведення регулярного оцінювання діяльності службовців, запровадження системи наставництва, поширення досвіду, стимулювання до самоосвіти [3].

Корпоративна культура органів місцевого самоврядування напряму позначається на рівні суспільної довіри, охоплюючи провідні питання етики, соціальної відповідальності та інклюзивності. Слідування принципу чесності створює сприятливі умови для побудови в громаді комфортного середовища, в якому кожен мешканець почувається частиною суспільного процесу. Якщо влада у своїй роботі притримується високих моральних стандартів, то це значно посилює рівень суспільної довіри, зменшує напруженість у соціумі, сприяє налагодженню конструктивного діалогу між владою та громадськістю. Реалізація місцевих соціальних програм, направлених на допомогу малозабезпеченим сім'ям, людям з інвалідністю, ветеранам та іншим вразливим верствам населення, демонструє те, що органи місцевого самоврядування дбають про добробут своєї спільноти.

Окрему роль у формуванні схвального образу органів місцевого самоврядування відіграє їх екологічна політика. Впровадження заходів із захисту навколишнього середовища, розвиток програм з енергоефективності, стимулювання громадян до екологічно свідомої поведінки створюють позитивний імідж відповідального органу місцевого самоврядування. Організація проєктів з озеленення міських територій, сортування відходів, розвитку громадського транспорту і зменшення шкідливих викидів свідчать про далекоглядність місцевої влади, яка прагне забезпечити комфортне середовище для життя громадян [4].

Отже, корпоративна культура відіграє ключову роль у формуванні позитивного іміджу органів місцевого самоврядування, оскільки саме вона визначає стандарти поведінки, принципи управління та характер взаємодії між владою і громадянами. Вона охоплює професійну етику, комунікативні практики, соціальну відповідальність і сучасні підходи до організації роботи, які в комплексі зміцнюють репутацію органів місцевої влади та підвищують рівень суспільної довіри. Дотримуючись принципів відкритості, прозорості

та підзвітності, органи місцевого самоврядування не лише ефективніше виконують свої функції, а й формують позитивне сприйняття серед громадян, створюючи доброзичливий соціальний мікроклімат у громаді.

Список використаних джерел:

1. Ізюмцева Н. В., Подопригора А. С. Корпоративна культура як об'єкт організаційних змін. Вісник Університету банківської справи. 2020. №1(37). С. 153-157. URL:https://doi.org/10.18371/2221-755x1(37)2020208384 (дата звернення: 12.02.2025).
2. Управління корпоративною культурою в органах влади. Навчальна онлайн-платформа Апарату Верховної Ради України. URL: https://e-learning.rada.gov.ua/lessons/upravlinnya-korporativnoyu-kulturoyu-v-organah-vladi (дата звернення: 12.02.2025).
3. Кривокульська Н. М. Впровадження новітніх технологій в процеси менеджменту і регламентування діяльності персоналу в органах місцевого самоврядування. Соціальноекономічні проблеми сучасного періоду України. 2017. Вип. 3. С. 143-148.
4. Сорочкін О. Етичні стандарти діяльності службовців органів публічної адміністрації: зарубіжний досвід та міжнародно-правова регламентація. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». 2020. Серія: Юридичні науки. Випуск 7 (28). С. 221-230.

Яременко О.І.
здобувач вищої освіти магістр

Науковий керівник: Батир Ю.Г.
к.е.н., доцент, НУЦЗ України

СТРАТЕГІЯ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ

Відповідно до Концепції державної регіональної політики, головним завданням публічного управління є створення умов для динамічного, збалансованого соціально-економічного розвитку України та її регіонів, підвищення якості життя населення, забезпечення гарантованих державою соціальних стандартів для кожного громадянина незалежно від місця його проживання. Окрім того, передбачено поглиблення процесів ринкової трансформації на основі забезпечення ефективності використання потенціалу регіонів, підвищення дієвості управлінських рішень, удосконалення діяльності органів влади та місцевого самоврядування. Тому надзвичайно важливим є вирішення проблеми формування ефективної політики регіонального розвитку, що розглянута у даному досліджені.

Науковці різних країн світу і високопосадовці ООН неодноразово

підкреслювали важливість використання потенціалу регіону для досягнення цілей соціального і економічного розвитку, що відомі як Цілі розвитку тисячоліття (ЦРТ), і сприяння досягненню сталого розвитку суспільства. Постановою Кабінету міністрів у серпні 2020 року було затверджено «Державну стратегію регіонального розвитку на 2021-2027 роки». Ця Стратегія визначає генеральний вектор сталого розвитку регіонів та розроблена відповідно до Цілей сталого розвитку України до 2030 року, затверджених Указом Президента України від 30 вересня 2019 року № 722. В Україні створено юридичну основу та запроваджено нові підходи до стратегічного планування та фінансування регіонального розвитку. Реформа місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні на засадах децентралізації, яка успішно реалізується з 2015 року, створила нові можливості для розвитку територіальних громад. Новий адміністративно-територіальний устрій та бюджетна децентралізація суттєво підвищили спроможність місцевого самоврядування. Актуалізація Стратегії зумовлена необхідністю врахування наслідків повномасштабної війни рф проти України та їх впливу на територіальні громади та регіони, підвищення ролі безпеки та стійкості до зовнішніх чинників; набуття Україною статусу кандидата на членство в ЄС, поглиблення ступеня виконання положень Угоди про асоціацію між Україною і ЄС та її державами-членами та переходу до початку переговорів про вступ України до ЄС.

Україна є однією з найбільших країн Європи за територією та населенням, але водночас і однією з найбідніших. Хоча за абсолютним валовим внутрішнім продуктом (ВВП) Україна посідає 56 місце у світі, за ВВП на душу населення вона займає лише 119 місце. За даними аудиту, Україна не реалізувала свій потенціал щодо природних ресурсів, географічного розташування та якості людського капіталу [4].

Слід відмітити, що Номінальний ВВП в Україні з року в рік зростає. Проте анексія росією у 2014 році 13 % територій в України призвело до зменшення виробництва ВВП в доларовому еквіваленті з 136,4 млрд.дол у 2010 році до 90,6 млрд.дол. у 2015 році, тобто у 1,5 рази [2]. Повномасштабне воєнне ж вторгнення рашки на Україну призвело до зниження та навіть зупинки частки промислових підприємств сходу що обумовило катастрофічне зниження рівня ВВП до рівня 2010 року. ВВП в розрахунку на душу населення, «завдячуючи» військовій агресії північної недодержави, у 2014 році також суттєво скоротилося з 2974 грн. у 2010 році до 2115 грн. у 2015 році. А у 2022 році після повномасштабного російського вторгнення на нашу країну цей показник скоротився з 4826 грн. до 3900 грн. або на 23 %.

Недостатній економічний та соціальний розвиток України ведуть до підвищення рівня трудової міграції та втрати людського потенціалу. Переважна частина тих, хто залишає Україну, — це високоосвічені люди молодого віку. В результаті діяльності трудових мігрантів за кордоном країни отримують щонайменше 27 млрд. доларів США валової доданої вартості на рік.

Основними причинами трудової міграції українців є низький рівень заробітної плати, невідповідність кваліфікації вимогам ринку праці, незадоволеність системою охорони здоров'я, а також станом безпеки. Демографічна криза в перспективі матиме негативний вплив на економічну сферу через зменшення обсягу внутрішнього ринку та чисельності робочої сили.

По Україні у 2013 році, до «визвольної» операції рф проти України, наявний дохід у розрахунку на одну особу, не враховуючи м. Київ (55,8 тис. грн.), найбільшим був у Донецькій області 31,0 тис. грн., на другому місці Дніпропетровська обл. – 30,3 тис.грн., потім Київська обл. – 27,4, Харківська обл – 26,1 тис.грн., Луганська область – 25,5 тис.грн. Останні місця займали західні області Закарпатська (17,9), Тернопільська (18,9), Чернівецька (19,4), Волинська (19,8) області [2].

У 2019 році після військової анексії в України Криму та частини Луганської і Донецької областей, економічне положення населення цих регіонів суттєво погіршилося. Так, наявний дохід у розрахунку на одну особу у Луганській області вже склало 24,4 тис.грн, що займає останнє місце серед усіх областей України. Цей показник у Донецькій області також суттєво знизився до 39,4 тис.грн., що склало передостаннє , після Луганської області, місце.

По Україні у 2019 році наявний дохід у розрахунку на одну особу складав 67 528 гривень, а середня зарплата штатних працівників 10 497 гривень. У місті Києві середня заробітна плата є найвищою по країні – 15776 гривні. Місто Київ, як столиця, має спеціальний статус, є окремою територіальною одиницею, тож у статистиці вказується на рівні із областями. Хоча за територією Київ є найменшим, у порівнянні із областями і навіть із містом Севастополь, яке теж має спеціальних статус.

Практика здійснення державного управління в контексті державного регулювання розвитку економічного потенціалу територій свідчить про нарощування темпів протягом 2014-2020 рр. розбудови місцевої інфраструктури. Найбільшу увагу органи влади приділяли розвитку саме об'єктам соціальної інфраструктури, де бюджетні видатки були найбільшими. На нашу думку, з одного боку це пояснюється пріоритетністю державної політики у цих сферах, з іншого – популізмом місцевої влади, оскільки саме стан функціонування соціальної інфраструктури на локальному рівні є критерієм оцінки з боку населення території діяльності місцевої влади. Хоча і досі проблемними залишаються питання вуличного освітлення, капітального ремонту доріг, каналізації та поводження з твердими побутовими відходами, особливо у сільській місцевості.

Внесення змін до Бюджетного Кодексу України [3] стала ключовою для підвищення та оцінки фінансової ефективності регіону. Зараз саме час почати розкривати економічний потенціал території. Проте все ще є моменти політичних маніпуляцій, коли частина коштів громади втрачається через корупцію державних службовців.

З точки зору ефективності державного регулювання розвитку економічного

потенціалу території доцільно дотримуватися типу організації організаційної структури муніципального освіти. Зазвичай він будується на функціональних принципах і походить від основних владних груп влади, наприклад, у сферах соціально-економічного, культурного розвитку, планування та обліку, фінанси та сфери ціноутворення; житлово-комунальне господарство, побутове обслуговування, торгівля, громадське харчування, транспорт і зв'язок; освіта, охорона здоров'я та інші сфери діяльності [4].

Тому останні події можна розглядати як несподівані та непередбачувані події. Події, що свідчать про інституційні збої та зміну пріоритетів державного регулювання розвитку економічного потенціалу території України. Відповідно відповідь системи державного управління має бути швидкою та активною, а не заплутаною та фрагментарною.

Список використаних джерел:

1. Постанова Кабінету Міністрів України про «Державну стратегію регіонального розвитку на 2021-2027 роки» № 695 від 5 серпня 2020 р. https://mtu.gov.ua/files...pdf
2. Валовий регіональний продукт у 2021 році. Державна служба статистики України. https://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2023/05/zb_vrp_2021.pdf
3. Проект Закону про внесення змін до Закону України "Про засади державної регіональної політики". № 5323 від 01.04.2021https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=7156
4. Верховна Рада ухвалила Антикорупційну стратегію на 2021-2025 роки. НАЗК, 20 червня 2022р. URL: https://nazk.gov.ua/uk/ novyny/verhovna-rada-uhvalyla-antykoruptsijnu-strategiyu-na-2021-2025-roky

Вергун М. А.
*аспірант кафедри публічного управління та адміністрування,
Університет Григорія Сковороди в Переяславі*

СОЦІО-ГУМАНІТАРНА БЕЗПЕКА В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА

У цифровому середовищі виділяють три способи формування моделей соціо-гуманітарної безпеки в цифровому середовищі.

Перший спосіб представляє собою безпосереднє перенесення практик соціо-гуманітарної безпеки в цифрове середовище. Розвиток електронних баз даних триває протягом другої половини XX століття. Зараз в Інтернеті містять досить значущі ресурси оцифрованої інформації. Другий спосіб поєднання соціо-гуманітарної безпеки та можливостей цифрових технологій, з якої випливає забезпечення інформаційної безпеки в соціо-гуманітарній сфері, забезпечення кібербезпеки, формування інформаційної грамотності населення у галузі соціо-гуманітарної безпеки та ін. Дослідження цієї спрямованості зосереджено на розвиток системи захисту інформації в соціо-гуманітарній сфері. Третій спосіб колаборації соціо-гуманітарної безпеки та цифрових технологій полягає у формуванні системи нових цифрових та інформаційно-комунікаційних технологій у соціо-гуманітарній сфері. У комплекс цих технологій входять багато галузей гуманітарного знання - мистецтво та архітектура, інформаційні науки, кіно та медіадослідження, археологія, географія та соціальні науки.

Вихідним пріоритетом при формулюванні цілей соціо-гуманітарної безпеки соціокультурного простору освітніх організацій нам представляється формування особистості, яка формується на засадах національної культурі, що знає і поважає історію своєї країни, традиції свого народу, має розвинений інтелект та творчі здібності.

У цьому контексті важливо відзначити необхідність забезпечення суверенітету та самодостатності національної системи освіти у всіх сферах людського життя.

Серед науковців сьогодні часто обговорюються такі проблеми цифровізації: дегуманізація людини; формування інформаційного кокона (ситуація залежності дослідника від пошукового алгоритму програмної системи, що використовується); можливість контролю над діяльністю науковця та обмеження його доступу до певної інформації; розрив між користувачем наукового програмного забезпечення та його розробником.

Серед інших проблема дегуманізації людини та суспільних відносин в умовах зростання ролі техніки та технологій є найбільш важливих проблем соціо-гуманітарної безпеки. Одним із проявів дегуманізації є позбавлення людини свободи і посилення контролю за її поведінкою і навіть свідомістю за допомогою застосування технологічних новацій.

І сьогодні науковці [1; 2], які намагаються дати об'єктивну оцінку цифровізації, відзначають, що будь-яка технологія, що сприяє прогресивному розвитку, може бути використана і на шкоду йому. Так і цифрові технології, покликані розширювати простір людської свободи, формувати нові горизонти особистісного розвитку та міжособистісної комунікації, використовуються для контролю за поведінкою людини, включаючи її особисте життя, а також для маніпулювання соціальними процесами.

Можливість маніпуляції пов'язана з збільшенням потоку інформації, в якому поступово «тоне» людська свідомість, продукуючи песимізм і байдужість як умови особистісної пасивності та керованості. Високий маніпулятивний потенціал мають і виникаючі цифрові стигмати. Вони дозволяють спотворювати об'єктивну реальність в інтересах певних соціальних груп, формувати масову свідомість у «необхідному» напрямі, виділяючи з інформаційних потоків певні факти та «потрібні», «правильні» варіанти їх інтерпретації. Можлива також поява вигаданих фактів, які при вмілому з ними поводженні формують вигадану реальність, що викликає довіру населення і відповідні, «запрограмовані» зразки поведінки.

Спотворення інформації, трансляція хибних знань стають дедалі ширшою і вельми небезпечною у своїх наслідках рисою сучасної технологізації. У такому форматі розвиток цифровізації все частіше набуває кримінального характеру, а також використовується в політичних цілях. Це викликає стурбованість і наукового співтовариства, що дедалі більше відчуває тиск лженаукового знання, підриває авторитет як самої науки, і системи освіти, державних органів управління.

У цих процесах визріває й інша небезпека - обмеженість у напрямах розвитку науки. Цифровізація створює попит на знання та технології певного зразка. Залежність економіки від політики цифровізації передбачає посилений розвиток прикладної, технологічної науки, де гуманітарному знанню не залишається гідного місця. Суспільство ж, обділене гуманітарним знанням, саме собі стає головним джерелом соціо-гуманітарної небезпеки.

Таким чином, розгляд питань цифровізації наукового знання не повинно обмежуватися аналізом розвитку цифрових технологій та їх застосуванням у сучасній науці, а має торкатися соціокультурного контексту цих процесів - умови, особливості життя та культури соціуму, якому запропоновані стандарти цифрового світу. Це особливо важливо зрозуміти при реалізації політики цифровізації в Україні.

Слід зазначити, що коли новації потрапляють на непідготовлений ґрунт, не враховують культурні традиції, виникають химерні «плоди», що спотворюють

весь сенс перетворень, що спочатку закладався.

Водночас, повсюдне використання цифрових технологій призводить до зниження інтелектуальної культури суспільства. Коли «машина» починає виконувати розвиваючі людський інтелект функції, розвиток припиняється, а розумові здібності деградують. В умовах цифровізації наукового знання масив інформації заповнює собою весь простір пізнання на шкоду змісту цього знання. Глибинні пласти знання (смисли) залишаються поза полем діяльності дослідника, роблячи його працю поверхневим і непродуктивним з позицій завдань зростання наукового знання і вдосконалення самої людини, умов її існування. «Комп'ютер змінює співвідношення (доступної) поверхні і глибини. Поверхня тепер - це екран монітора, що передбачає гранично обмежене звернення до людських почуттів; глибина ж, навпаки, невидима машина, нині здатна раптово конструювати себе саму, наприклад, реагуючи на запит користувача. Зв'язок поверхні і глибини може здійснюватися у разі допомогою команд, які вказують машині, що слід показати на екрані чи сформулювати у виразі. Сама ж вона залишається невидимою» [Tvrdisic]. Сама потреба у пошуку смислів, таким чином, зникає. Це стає «нормою» у технологічному суспільстві. Машина, яка полегшує життя людини, зробила «легкість» самоціллю людського існування.

Криза інтелектуальної культури тягне за собою зникнення творчо мислячої особистості, яку можна розглядати як стратегічний ресурс інформаційного (постиндустріального) суспільства. Велику роль розвитку цієї кризи грає і зміна характеру соціальних комунікацій. Саме «живе» спілкування стимулює інтелектуальні процеси в особистості. Перехід на віддалене чи віртуальне спілкування збіднює їх, відриваючи людину від соціальної реальності. Постійне звернення до послуг Інтернету створює перекручене уявлення про пізнавальний процес. Створити наукову роботу (реферат, есе, магістерське або бакалаврське дослідження та ін.) - багатьом сьогодні означає натиснути потрібну кнопку комп'ютера. Це веде до втрати самої здатності до наукової творчості, невміння думати, аналізувати, робити самостійні

Враховуючи проведене дослідження цифровізації соціо-гуманітарної сфери можна підсумувати, що соціо-гуманітарну безпеку через призму цифровізації можна розглядати як соціальну, політичну, правову, інформаційну, гуманітарну, освітню, культурну захищеність громадянського, соціального, культурного та духовного різноманіття зразків, еталонів та укладів суспільного життя, традицій, обрядів, вірувань та сформованих устоїв суспільного життя за допомогою впровадження цифрових технологій. До складової соціо-гуманітарної безпеки належить інформаційна безпека у соціо-гуманітарній сфері. Інформаційна безпека людини як особистості і громадянина, що розуміється під соціо-гуманітарним кутом зору, є складовою культури взагалі і інформаційної культури зокрема, але також і складовою формування духовності і національної самосвідомості.

Соціо-гуманітарна захищеність суспільства та людини гарантує стійкість

суспільного буття, еволюційний характер суспільних змін, можливість захищеного буття кожної окремої людини, реальні матеріальні та духовні умови та гарантії її розвитку у цій соціальній системі. Втрата суспільством соціо-гуманітарної безпеки загрожує суспільною нестабільністю, розривом поступового еволюційного розвитку та загрозами деградації людини та суспільства.

Список використаних джерел:

1. Васюк А.Г. Гуманітарна безпека держави: реалізація гуманітарної політики. Вісник НУЦЗ України. Серія "Державне управління". 2024. № 1 (20). С. 195-202.
2. Венглюк І.В. Становлення соціально-економічної безпеки підприємства. Економічний вісник Донбасу. 2013. № 3. С. 226–230.

Ортіна Г. В.
професор Таврійський державний агротехнологічний університет імені Дмитра Моторного

ГЛОБАЛЬНІ ВИКЛИКИ ТА СТРАТЕГІЧНІ АСПЕКТИ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ

Інформаційна безпека є ключовим елементом національної безпеки будь-якої держави, особливо в умовах глобалізації, цифрової трансформації та посилення кіберзагроз. Сучасні виклики у сфері інформаційної безпеки зумовлені стрімким розвитком технологій, поширенням гібридних загроз, активізацією інформаційних воєн та кіберзлочинності. Відсутність ефективних механізмів протидії цим загрозам може призвести до критичних наслідків для державних інституцій, бізнесу та суспільства в цілому.

Глобальні виклики інформаційної безпеки охоплюють широкий спектр проблем, серед яких ключовими є кіберзагрози, дезінформаційні кампанії, порушення конфіденційності даних та ризики, пов'язані з використанням штучного інтелекту в інформаційних атаках. За даними Європейського агентства з кібербезпеки (ENISA), кількість кібератак на критичну інфраструктуру країн ЄС у 2023 році зросла на 35% порівняно з попереднім роком, що свідчить про підвищення рівня загроз у цифровому середовищі [1].

Одним із найсерйозніших викликів є масштабні кібератаки на державні установи та приватний сектор. Такі атаки, як правило, здійснюються через шкідливе програмне забезпечення, фішингові атаки та експлуатацію вразливостей у програмному забезпеченні. Особливої уваги потребують державні інформаційні системи, адже їхній злам може призвести до витоку конфіденційних даних або повного паралічу державного управління. У 2022 році Україна зазнала понад 2 800 кібератак, основною метою яких були

урядові сайти, банківська система та енергетичний сектор [2].

Ще одним викликом є інформаційні війни та маніпуляції громадською думкою. Використання фейкових новин, пропаганди та інформаційних маніпуляцій є невід'ємною складовою сучасних конфліктів. Соціальні мережі стали ефективним інструментом впливу на суспільну свідомість, і водночас платформою для розповсюдження дезінформації. Згідно з дослідженням Оксфордського університету, 70% країн світу у 2023 році зіткнулися з проблемою організованих дезінформаційних кампаній, що проводилися урядами або недержавними акторами з метою маніпуляції громадською думкою [3].

Особливу загрозу становить використання штучного інтелекту (ШІ) у сфері інформаційної безпеки. ШІ може бути використаний для розробки автоматизованих ботів, які поширюють фейки у соціальних мережах, створення deepfake-відео, а також для здійснення складних кібератак із мінімальним втручанням людини. Це вимагає розробки нових методів виявлення та протидії таким загрозам.

Стратегічні аспекти забезпечення інформаційної безпеки держави передбачають комплексні заходи, зокрема:

Посилення законодавчого регулювання у сфері кібербезпеки та інформаційного захисту відповідно до міжнародних стандартів.

Розвиток національної інфраструктури кіберзахисту, включаючи створення спеціалізованих агентств та координаційних центрів.

Запровадження передових технологій моніторингу та аналізу кіберзагроз, зокрема технологій машинного навчання для виявлення аномалій у трафіку даних.

Міжнародна співпраця у сфері кібербезпеки, включаючи обмін досвідом та інформацією між державами-членами ЄС, НАТО та іншими стратегічними партнерами.

У 2024 році Україна активізувала співпрацю з Європейським Союзом у сфері кібербезпеки, що передбачає інтеграцію в систему Європейського центру боротьби з кіберзагрозами (ECCC) та адаптацію національного законодавства до Директиви ЄС NIS2 про мережеву та інформаційну безпеку [4].

Зважаючи на актуальні виклики та загрози у сфері інформаційної безпеки, Україна потребує комплексного підходу до її вдосконалення. Розвиток технологій, розширення сфер інформаційних атак та посилення інформаційної агресії з боку державних і недержавних акторів вимагають ефективних рішень на стратегічному, законодавчому та технологічному рівнях.

Законодавче та нормативне вдосконалення.

Гармонізація українського законодавства з міжнародними стандартами у сфері кібербезпеки, зокрема Директиви ЄС NIS2 та політик НАТО щодо інформаційного захисту.

Розширення відповідальності за інформаційні злочини, включаючи

маніпуляцію громадською думкою, кібертероризм та використання штучного інтелекту для поширення дезінформації.

Запровадження суворіших санкцій для суб'єктів, які розповсюджують фейки та дезінформацію, зокрема через соціальні мережі та месенджери.

Розвиток національної політики цифрового суверенітету, спрямованої на зменшення залежності від іноземних технологічних платформ та хмарних сервісів.

Інституційне зміцнення системи інформаційної безпеки

Створення Центру стратегічного аналізу інформаційних загроз, який об'єднуватиме аналітичні, правоохоронні та технічні структури для відстеження та прогнозування інформаційних атак.

Розвиток кіберрезерву України, який об'єднуватиме фахівців з кібербезпеки та кібероборони для швидкого реагування на загрози у разі масштабних атак.

Посилення міжнародної координації з державами-партнерами у рамках програм НАТО, ЄС та ООН з метою обміну інформацією щодо новітніх кіберзагроз.

Збільшення фінансування державних програм з розвитку кібербезпеки та захисту критичної інформаційної інфраструктури.

Технологічні рішення та кіберзахист

Впровадження національної системи раннього попередження про кібератаки на основі штучного інтелекту та технологій аналізу великих даних.

Застосування блокчейн-технологій для захисту державних реєстрів та офіційних баз даних від зовнішніх маніпуляцій.

Посилення контролю за безпекою державних електронних сервісів, зокрема в контексті "Дії" та інших цифрових ініціатив.

Розвиток національних програмних рішень у сфері кібербезпеки, зменшення залежності від іноземного програмного забезпечення.

Освіта, підготовка кадрів та науковий розвиток

Введення курсів з кібербезпеки та інформаційної безпеки у навчальні програми вищих навчальних закладів та шкіл.

Підвищення кваліфікації держслужбовців та співробітників критичної інфраструктури у сфері кібербезпеки.

Фінансування наукових досліджень у галузі захисту інформаційних систем, штучного інтелекту та новітніх методів протидії кіберзагрозам.

Підтримка стартапів та компаній, що працюють у сфері розробки рішень для кібербезпеки через грантові програми та державні ініціативи.

Сучасні виклики вимагають активних та швидких дій у сфері інформаційної безпеки. Україна потребує посиленої державної політики щодо кібербезпеки, правового регулювання інформаційного простору та міжнародної координації з партнерами. Технологічний розвиток, освітні ініціативи та ефективні механізми моніторингу дозволять створити надійну систему інформаційної безпеки, здатну протидіяти сучасним загрозам у цифровому просторі.

Таким чином, інформаційна безпека держави є багатовимірною проблемою,

що потребує системного підходу та інноваційних рішень. Впровадження ефективних механізмів кіберзахисту, боротьба з дезінформацією та правове врегулювання новітніх загроз є ключовими елементами формування стійкої інформаційної політики держави.

Список використаних джерел:

1. European Union Agency for Cybersecurity. Cybersecurity Threat Landscape 2023. Доступно онлайн: https://www.enisa.europa.eu
2. Державна служба спеціального зв'язку та захисту інформації України. Звіт про кіберінциденти за 2022 рік. Доступно онлайн: https://cip.gov.ua
3. Oxford Internet Institute. The Global Disinformation Order 2023. Доступно онлайн: https://www.oii.ox.ac.uk
4. Directive (EU) 2022/2555 on measures for a high common level of cybersecurity across the Union (NIS2 Directive). Доступно онлайн: https://eur-lex.europa.eu

Поступна О.В.
доктор наук з державного управління, професор, доцент кафедри менеджменту Навчально-наукового інституту управління та безпеки населення НУЦЗ України

Торпан М.Ю.
Головне управління ДСНС України у Харківській області

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ДІЯЛЬНОСТІ УКРАЇНСЬКИХ ТУРИСТИЧНИХ ПІДПРИЄМСТВ

В інформаційному суспільстві інформація і знання виступають його головним продуктом та основою його функціонування, що забезпечується розвитком інформаційної інфраструктури, яка являє собою комплекс програмно-технічних засобів, організаційних систем, нормативних баз, які забезпечують організацію взаємодії інформаційних потоків, функціонування й розвиток засобів інформаційної взаємодії, формуючи для цього інформаційний простір окремої країни, галузі чи організації. Інформаційні технології (далі – ІТ) у секторі туризму забезпечують інтеграцію і зв'язок з іншими суб'єктами економічної діяльності, покращують якість послуг, забезпечують передачу великого обсягу інформації, збільшують швидкість обслуговування, ефективність діяльності, зворотного зв'язку тощо.

Туристичні підприємства у своїй діяльності застосовуються різні ІТ: глобальні розподільчі системи (GDS), системи бронювання, резервування, оренди та прокату, електронні інформаційні системи та системи менеджменту, мобільні системи зв'язку, послуги мережі Інтернет. Зокрема, GDS забезпечують

швидке й зручне бронювання, резервування, прокат різних видів транспорту та номерів у закладах розміщення, обмін валют, замовлення квитків на спортивні й культурні заходи. На міжнародному ринку туристичних послуг найбільш глобальними GDS є AMADEUS, Worldspan, Galileo, Sabre. Найбільш прибутковою є система Sabre, однак у ній працює і найбільша кількість працівників (практично втричі у порівнянні з іншими). Найбільша кількість постачальників – авіакомпаній (450) у системі Worldspan, готелів (60 тис.) – у Galileo, а компаній з прокату автомобілів (54 компанії) – у Sabre [4]. У цілому, всі системи утворюють загальну інформаційну систему, яка дозволяє резервувати основні складові туристичної інфраструктури.

З розвитком комп'ютерної техніки, відкритому доступу до мережі Інтернет, появою новітніх ІТ удосконалюється процес управління туристичними підприємствами. Сьогодні у діяльності туристичних компаній широко застосовуються ІТ під час вирішення управлінських завдань. Інформаційні системи менеджменту включають програмні продукти загального призначення та спеціалізовані. Популярністю у діяльності українських туристичних підприємств користуються такі спеціалізовані програмні продукти, як «Майстер-тур», «САМО-тур», «Само-турагент», «Парус-Турагентство», «Turwin». За допомогою цих програм можна знизити витрати туристичних компаній за рахунок оптимізації бізнес-процесів; забезпечити якість туристичного продукту через якість виробничо-управлінських технологій; здійснювати гарантоване виконання замовлень у необхідному обсязі та у призначені строки. Сфери управління туристичними підприємствами, у яких за допомогою ІТ вирішуються завдання, – це стратегічний, фінансовий, виробничий менеджмент, логістичне управління та управління персоналом. У кожній сфері визначено перелік (блок) завдань, які вирішуються за допомогою розроблених прикладних програм і автоматизованих підсистем [1].

Окремою сферою економіки нині є електронна комерція – це коли торгові й фінансові операції проводяться в мережі Інтернет. Будь-яка транзакція, що здійснюється з електронного пристрою через Інтернет є електронною комерцією. Ця сфера охоплює функції маркетингу, продажі й придбання продукції / послуг в Інтернеті та є одним з елементів електронного бізнесу.

З метою здійснення спостереження за розвитком електронної комерції, у тому числі в галузі туризму, на національному рівні збираються відповідні дані, які оприлюднені на веб-сайті Громадської спілки «Національної туристичної організації України» у виданні «Туристичний барометр України». Дані, що оприлюднені на веб-сайту [3], демонструють сталий розвиток електронної торгівлі по всім напрямам. Однак, ці дані зібрані лише до повномасштабної російської агресії, тож не дають повну картину сучасного стану українського туристичного ринку. Втім, можна зробити висновок, що навіть під час пандемії коронавірусу в Україні практично не відбулось суттєвих змін у сфері електронної торгівлі. У деяких випадках спостерігається, навіть, невелике зростання показників, зокрема, це стосується сфери тимчасового

розміщування та організації харчування. Здійснення електронної торгівлі найбільшою популярністю користується у головних суб'єктів туроперейтингу – у діяльності турагентств і туроператорів.

Також можна відстежити динаміку обсягу реалізованої продукції (товарів, послуг) підприємств, що отримано від електронної торгівлі. Найбільший обсяг реалізованої продукції під час здійснення електронної торгівлі спостерігається у сфері тимчасового розміщування та організації харчування у 2020 р., однак, у 2021 р. відбулось різке падіння цього обсягу – практично в 3,5 рази. Стабільна тенденція до зростання цього показника спостерігається лише в сфері тимчасового розміщування. Цілком логічними є дані про діяльність туристичних агентств і туроператорів, коли найнижчим є показник у 2019 р., у піковий рік пандемії, коли більшість туристичних підприємств були фактично паралізовані та не могли працювати. Як результат – відсутність даних за 2020 р. Проте вже у 2021 р. обсяг реалізованої продукції, отриманий від електронної торгівлі ключовими суб'єктами туроперейтингу, практично досяг свого допандемійного показника. Отже, електронна торгівля є вигідною з економічного погляду, оскільки зв'язує покупців і продавців по всьому виробничо-збутовому ланцюжку; зменшує витрати підприємств завдяки можливості знаходження постачальника з найнижчими цінами. Крім того, електронна торгівля дає можливість ефективніше управляти ланцюжком постачань, витісняючи багатьох посередників. У режимі онлайн значно дешевше розмістити замовлення, знижує вірогідність помилок при оформленні замовлень і виставленні рахунків. В цілому, електронна торгівля дає змогу підприємствам мати менші матеріально-технічні запаси та надає їм досконалішу інформацію про зміни попиту, що зменшує ризик затоварювання [2].

Феноменом сучасної Інтернет-спільноти стали соціальні мережі, у яких реєструються мільйони людей, створюють свої блоги, спілкуються, шукають необхідну інформацію. Причому соціальні мережі є різні: загального характеру (Фейсбук, Інстаграм, Май спейс та ін.); професійні (Focus.com, HR.com) – для пошуку роботи; тематичні (наприклад, для туристів, меломанів, фотографів, спортсменів, книголюбів тощо); спеціалізовані – створюються компаніями для своїх потреб. Сьогодні на підприємствах туристичної індустрії широко використовують соціальні медіа, до яких відносять соціальні мережі, блоги / мікроблог підприємств, веб-сайти / прикладні програми, інструменти обміну знаннями на основі Wiki – технологія побудови веб-систем, призначених для колективної розробки, зберігання, структуризації інформації.

Серед різних видів соціальних медіа у туроперейтингу більш популярними є соціальні мережі. Це можна пояснити тим, що аудиторії соціальних мереж є найбільшими у світі, через додатки (інтерактивний магазин) можна вести прямі продажі, користувачі легко можуть знайти та замовити необхідну продукцію, а також порекомендувати додаток чи веб ресурс колегам, родичам чи друзям, тим самим розширюючи коло користувачів. Таким чином, сучасні

туристичні підприємства у своїй діяльності використовують різні ІТ для підвищення своєї ефективності.

В ході дослідження виявлено особливості застосування ІТ у діяльності туристичних підприємств. З'ясовано, що у діяльності туристичних підприємств широко застосовуються глобальні розподільчі системи (AMADEUS, Worldspan, Galileo, Sabre та ін.); спеціалізовані програмні продукти («Майстер-тур», «САМО-тур», «Само-турагент», «Парус-Турагентство», «Turwin» та ін.); електронна комерція (торгові й фінансові операції проводяться в мережі Інтернет); соціальні медіа, серед яких найбільш популярними є соціальні мережі (загального характеру, професійні, тематичні та спеціалізовані.

Список використаних джерел:

1. Мельниченко С. В. Інформаційні технології в туризмі: теоретичні та практичні аспекти. Вісник Запорізького національного університету. 2010. № 2 (6). С. 129-138.
2. Поступна О. Перспективи інформаційних технологій у туризмі та курортно-рекреаційній сфері як важливих складових національної економіки, що забезпечують стійкий розвиток регіонів у період повоєнного відновлення країни. Теоретичні та прикладні питання державотворення : електрон. наук. фах. вид. / ГО «Асоц. дослід. держ. упр.», ГО «Одес. ін-т соц. технол.». Одеса, 2024. Вип. 32. С. 263-272. URL: https://drive.google.com/file/d/1KuI50_8 VpJAyIVkC5AmxKG9PsCAte7M2/view.
3. Туристичний барометр України 2021-2022. Національна туристична організація України. Київ: ГС «НТОУ», 2023. URL : https://nto.ua/assets/files/ ntou-statistics-barometer-2021-2022.pdf.

Якушкина М.
Galileo під новим трендом. Турбізнес. 2007. № 2. С. 12.

Пушкар О.А.
адвокат Приватної адвокатури

ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ФАКТОР УДОСКОНАЛЕННЯ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ В УМОВАХ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА

Одне з основних завдань сучасного курсу економічних перетворень в Україні полягає у модернізації регулюючих функцій держави за умов початку нової якості соціально-економічного розвитку з урахуванням інформаційних технологій. Розвиток і широке застосування інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) є глобальною тенденцією науково-технічного прогресу

останніх десятиліть, що призвело до значних змін у багатьох сферах людської діяльності, таких, як освіта, зайнятість, охорона здоров'я, економіка та ін. Розвиток інформаційних технологій переводить постіндустріальне суспільство на новий якісний стан - інформаційне суспільство.

Інформаційне суспільство, на думку автора можна визначити як суспільство, в якому якість життя так само як перспективи соціальних змін та економічного розвитку зростаючою мірою залежать від інформації та її експлуатації У такому суспільстві стандарти життя, форми праці та відпочинку, система освіти та ринок перебувають під значним впливом досягнень у сфері інформації та знання.

Економіка інформаційного суспільства за визначенням автора — це широка сукупність галузей, що виробляють товари та послуги з використання при цьому інформаційних технологій, досягнень сучасної інформатизації та комп'ютеризації. У цьому дослідженні автором було виділено основні ознаки інформаційного суспільства:

• становлення та в подальшому домінування в економіці нових технологічних укладів, що базуються на масовому використанні перспективних інформаційних технологій, засобів обчислювальної техніки та телекомунікацій;

• створення та розвиток ринку інформації та знань як факторів виробництва на додаток до ринків природних ресурсів, праці та капіталу, перехід інформаційних ресурсів суспільства на реальні ресурси соціально економічного розвитку, фактичне задоволення потреб суспільства в інформаційних продуктах та послугах;

• зростання ролі інформаційно-комунікаційної інфраструктури у системі громадського виробництва;

• підвищення рівня освіти, науково-технічного та культурного розвитку за рахунок розширення можливостей систем інформаційного обміну на міжнародному, національному та регіональному рівнях та, відповідно, підвищення ролі кваліфікації, професіоналізму та здібностей до творчості як найважливіших характеристик послуг праці;

• створення ефективної системи забезпечення прав громадян та соціальних інститутів на вільне отримання, поширення та використання інформації як найважливішої умови демократичного розвитку.

Далі слід перейти до дослідження Інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) інформаційного комплексу - це сфера бізнесу, зайнята використанням Інтернету та інших систем зв'язку для створення, збору, передачі, зберігання, обробки соціально значущої інформації тощо. В інформаційний комплекс також входять такі інституційно-комунікаційні компоненти:

1) інститути виробництва та споживання комерційної інформації (банки, інвестиційні, венчурні, страхові, посередницькі, маркетингові, консалтингові, аудиторські, рекламні фірми);

2) засоби масової та спеціалізованої інформації (радіо, телебачення,

друк, бібліотеки та інформаційні засоби, банки даних, кіновиробництво, видавництва та поліграфія);

3) зв'язок (стаціонарні та мобільні телефони, супутниковий та мережевий зв'язок через Інтернет тощо).

Таким чином, найважливішою ознакою інформаційної економіки та інформаційного комплексу є існування власної інституційно-комунікаційної бази, за допомогою якої здійснюється проникнення інформаційних технологій у всі сфери та сектори національної економіки, що виробляють товари та послуги з використанням досягнень сучасної інформатики та комп'ютеризації. В ІКТ - галузі автор виділив чотири провідні сектори - виробництво обладнання, розробка програмного забезпечення, послуги в області ІД та телекомунікаційні послуги.

Досліджуючи світовий досвід, автор дійшов висновку, що наприкінці 20 століття уряди багатьох країн зіткнулися з необхідністю реформування класичних моделей державного управління, які виявилися неадекватними в умовах інформатизації суспільства, що почалася. Було виділено спільні для більшості країн світу проблеми, зростання сукупної зайнятості та витрат на заробітну плату в державному секторі; неефективність грошових стимулів, слабка мотивація і праці держслужбовців, протекціонізм, корупція та низький рівень суспільної довіри до чиновників; нездатність держапарату реагувати зміни громадських пріоритетів; операційна неефективність держапарату та низька якість державних послуг; брак кваліфікованого персоналу у регіонах з обмеженими людськими ресурсами.

Саме тому останні десятиліття у світі стали часом активної трансформації системи державного управління, спрямованої на підвищення її ефективності та результативності У більшості розвинених країн і багатьох країнах з перехідною економікою був реалізований комплекс програм, пов'язаних з адміністративною реформою сучасний ступінь ефективності розвинених держав, безумовно, не може бути досягнутий У дослідженні виділено такі основні напрямки перетворень, що проводяться:

• забезпечення ефективності роботи держапарату та надання населенню якісніших послуг,

• налагодження багатосторонніх зв'язків між державою та громадянським суспільством, залучення населення до управління громадськими справами,

• забезпечення прозорості діяльності держави – тобто зростання реального рівня демократизації суспільства.

На сьогоднішній день в Україні є досвід впровадження інформаційних систем у державному секторі. В Україні, що є одним із центрів світової науки та культури, існують умови для інтенсивного постіндустріального розвитку:

• швидкими темпами удосконалюється інформаційна інфраструктура України як складова частина глобальної інформаційної інфраструктури, розвивається ринок послуг зв'язку,

• інформаційно-комунікаційні технології активно використовуються в

економічному, політичному, соціальному та духовному житті суспільства;

• розвивається система правового регулювання відносин, пов'язаних із створенням та використанням інформаційно-комунікаційних технологій;

• у громадській думці складається розуміння необхідності інтенсифікації постіндустріального розвитку;

• прийнято та реалізується ряд концептуальних, доктринальних та програмних документів щодо використання інформаційно-комунікаційних технологій у деяких важливих галузях діяльності людини, суспільства та держави.

Рівень розвитку української інформаційної інфраструктури, використання інформаційно-комунікаційних технологій у суспільному виробництві та державному управлінні не повною мірою відповідає завданням диверсифікації економіки, підвищення конкурентоспроможності країни, добробуту та якості життя громадян, зміцнення обороноздатності та безпеки, а також суттєво поступається розвиненим країнам світу.

Список використаних джерел:

1. Єсімов С. С. Методологія дослідження інформаційних технологій у публічному управлінні. Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична. 2017. Вип. 4. С. 211–221.
2. Бондаренко Р. В., Михальчук М. В. Інформаційна безпека держави. Інвестиції: практика та досвід. 2021. № 5. С. 95–101.

Сахман О. С.
аспірант кафедри «Менеджменту» ЛНУВМБ імені С. З. Ґжицького

РОЛЬ ОБ'ЄДНАНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ НА РЕГІОНАЛЬНОМУ РІВНІ

Забезпечення інформаційної безпеки на регіональному рівні є однією з ключових умов для сталого розвитку держави в умовах сучасних викликів, пов'язаних з гібридними загрозами, дезінформацією та кібератаками. Об'єднані територіальні громади (ОТГ), як нова ланка управління на регіональному рівні, відіграють важливу роль у формуванні локальних механізмів протидії загрозам інформаційного характеру. Однак недосконалість нормативно-правової бази, брак ресурсів та недостатній рівень координації між місцевими органами влади й центральними структурами ускладнюють реалізацію стратегій інформаційної безпеки.

Незважаючи на значний потенціал ОТГ у забезпеченні інформаційної стійкості, багато територіальних громад стикаються з низьким рівнем

інформаційної культури, обмеженими технічними можливостями та недостатнім рівнем взаємодії з правоохоронними органами та національними інституціями. Ці фактори знижують ефективність реагування на інформаційні загрози та вимагають розробки соціально-економічних механізмів управління, які будуть враховувати потреби та специфіку кожної громади. Таким чином, виникає потреба у поглибленому аналізі ролі об'єднаних територіальних громад у забезпеченні інформаційної безпеки, а також розробці інструментів, які сприятимуть ефективній реалізації їхніх повноважень у цій сфері.

Роль об'єднаних територіальних громад (ОТГ) у забезпеченні інформаційної безпеки на регіональному рівні обумовлена їхньою близькістю до місцевих проблем і можливістю оперативно реагувати на виклики. Одним із основних завдань громад у цій сфері є створення інформаційного простору, який захищатиме жителів від дезінформації, маніпуляцій і кіберзагроз. Завдяки децентралізації ОТГ отримали повноваження, які дозволяють їм впливати на місцевий рівень інформаційної політики, зокрема через впровадження освітніх та просвітницьких програм.

Однак, для забезпечення ефективної інформаційної безпеки необхідно враховувати специфіку регіональних проблем. Наприклад, у прикордонних районах України особливо актуальними є питання протидії пропаганді та зміцнення довіри до державних інституцій [3]. У цьому контексті громади можуть відігравати ключову роль, організовуючи заходи з медіаграмотності та залучаючи населення до протидії інформаційним загрозам через громадську активність. Окрім того, важливим напрямом роботи ОТГ є забезпечення інформаційної відкритості. Систематичне інформування населення про діяльність органів місцевого самоврядування сприяє формуванню довіри до влади, що зменшує вплив деструктивної інформації. Відкриті комунікації, публікація офіційних даних та прозоре управління ресурсами стають ключовими елементами для забезпечення інформаційної безпеки в громаді.

Водночас, одним із найбільших викликів для ОТГ залишається недофінансування. Відсутність необхідних технічних ресурсів, кваліфікованих фахівців та інфраструктури обмежує спроможність громад ефективно реалізовувати програми з інформаційної безпеки. Це вимагає розробки державної підтримки для громад у цій сфері, що дозволить підвищити їхню готовність протидіяти загрозам інформаційного характеру. Для підвищення ефективності діяльності об'єднаних територіальних громад (ОТГ) у сфері інформаційної безпеки необхідно впроваджувати системний підхід, що базується на конкретних напрямах роботи. Одним із ключових аспектів є створення механізмів реагування на інформаційні загрози. Це включає моніторинг локального інформаційного простору, виявлення дезінформації та організацію оперативної протидії.

Впровадження цих заходів дозволить громадам не лише знижувати ризики поширення деструктивної інформації, а й підвищувати рівень соціальної згуртованості. Усі ці напрямки потребують ефективної організації,

яка враховує як наявні ресурси, так і можливості залучення зовнішньої підтримки. Крім того, значущою умовою успішного функціонування є створення партнерських зв'язків між громадами [1]. Спільні ініціативи, наприклад, у форматі міжрегіональних проєктів, сприяють обміну досвідом і дозволяють раціонально використовувати наявні ресурси. Це відкриває нові перспективи для розбудови системи інформаційної безпеки, що відповідає сучасним викликам.

Реалізація інформаційної безпеки на рівні об'єднаних територіальних громад потребує комплексного підходу, що включає як стратегічне планування, так і адаптацію до місцевих умов. Важливим аспектом є врахування специфіки регіону, таких як соціально-економічний стан, рівень цифровізації та доступність інфраструктури. Застосування локалізованих підходів дозволяє врахувати унікальні виклики та загрози, характерні для кожної громади. Не менш важливим завданням є інтеграція заходів інформаційної безпеки у загальну стратегію розвитку громади. Це передбачає тісний зв'язок між інформаційною політикою, економічними ініціативами та соціальними проєктами. Наприклад, створення місцевих центрів інформаційної підтримки може стати ключовим інструментом для підвищення рівня обізнаності та формування стійкості до маніпуляцій.

Окрему увагу варто приділити співпраці між органами місцевого самоврядування, громадськими організаціями та приватним сектором. Така взаємодія створює сприятливе середовище для реалізації спільних ініціатив, що включають підвищення рівня медіаграмотності, розвиток цифрової інфраструктури та зміцнення інформаційної безпеки. Це, своєю чергою, сприяє формуванню довіри між громадянами та владою, що є критично важливим у сучасних умовах [2]. Крім того, успіх заходів у сфері інформаційної безпеки залежить від наявності чіткої законодавчої бази та державної підтримки. Гармонізація місцевих ініціатив із національними стратегіями дозволить підвищити їхню ефективність і забезпечити системність. Таким чином, роль об'єднаних територіальних громад у забезпеченні інформаційної безпеки полягає у створенні комплексної системи, яка адаптується до викликів і забезпечує стабільний розвиток регіону.

Забезпечення інформаційної безпеки на регіональному рівні є важливим аспектом публічного управління та адміністрування, особливо в умовах посилення сучасних загроз, таких як кібератаки, інформаційні маніпуляції та поширення дезінформації. Об'єднані територіальні громади (ОТГ) відіграють ключову роль у формуванні структурної основи регіональної інформаційної безпеки. Автор пропонує розглядати цю структуру як багаторівневу систему, що охоплює адміністративний, технічний та соціально-освітній компоненти. На адміністративному рівні доцільно створити місцеві комісії з питань інформаційної безпеки, які б розробляли стратегії реагування на виклики, проводили оцінку ризиків та забезпечували координацію з центральними органами влади.

Технічний рівень структури інформаційної безпеки ОТГ має базуватися на впровадженні сучасних цифрових рішень, включаючи системи моніторингу інформаційних потоків, захисту даних та оперативного виявлення загроз. Зокрема, доцільно створити локальні центри кіберзахисту, які будуть оснащені необхідним програмним забезпеченням для аналізу інформаційних ризиків. Такі центри можуть діяти в партнерстві з регіональними підрозділами кіберполіції та приватними IT-компаніями. Крім того, важливо впроваджувати стандарти безпеки для інформаційних систем, які використовуються органами місцевого самоврядування, а також проводити регулярне навчання персоналу щодо протидії кіберзагрозам.

Соціально-освітній компонент структури включає активну участь громади у формуванні інформаційної культури. Це передбачає проведення інформаційно-просвітницьких кампаній, спрямованих на підвищення медіаграмотності населення, зокрема молоді та осіб похилого віку. Також доцільно залучати громадські організації до організації тренінгів з виявлення та протидії фейковим новинам. ОТГ можуть стати платформою для діалогу між громадянами та місцевою владою щодо актуальних інформаційних викликів, що сприятиме створенню прозорого інформаційного простору на регіональному рівні [4]. Така структура дозволяє поєднувати зусилля різних суб'єктів для ефективного забезпечення інформаційної безпеки, що є важливою умовою стабільного розвитку територіальних громад.

Об'єднані територіальні громади відіграють важливу роль у забезпеченні інформаційної безпеки на регіональному рівні, оскільки вони виступають безпосередніми координаторами локальних ініціатив та провідниками національної інформаційної політики. Завдяки своїй структурі та наближеності до населення громади можуть оперативно реагувати на локальні загрози, формувати ефективні механізми взаємодії між владою та громадськістю, а також сприяти підвищенню рівня обізнаності громадян щодо сучасних інформаційних викликів. Комплексний підхід до забезпечення інформаційної безпеки передбачає інтеграцію заходів із захисту інформаційного простору у загальну стратегію соціально-економічного розвитку. Створення інфраструктури для медіаграмотності, залучення громадських організацій та бізнесу, а також впровадження сучасних цифрових технологій є основою для формування стійкої системи безпеки. Особлива увага має приділятися гармонізації місцевих ініціатив із національними стратегіями, що забезпечить єдність та системність у подоланні загроз.

Список використаних джерел:

1. Семененко І. М. Забезпечення сталого розвитку регіону: інституційні засади та трансформація цільового управління підприємствами: монографія. Сєвєродонецьк: Вид-во СНУ ім. В. Даля, 2017. 370 с.
2. Заблодська І. В., Гречана С. І. Методичне забезпечення формування ідентифікаційного профілю територіальної громади. Регіональна

економіка. 2021. Вип. 2. С. 5–14.
3. Місцевий економічний розвиток у територіальних громадах: корисні поради та кращі практики, розроблено в межах Програми USAID «Децентралізація приносить кращі результати та ефективність» (Програма USAID DOBRE): посібник. URL: https://decentralization.gov.ua/uploads/library/file/717/MER_2021_WEB.pdf
4. Сахно Т. Міжнародна підтримка інноваційного розвитку об'єднаних територіальних громад України. Інноваційні інструменти забезпечення інвестиційного та інфраструктурного розвитку об'єднаних територіальних громад: матеріали наук.-практ. конф. за міжнар. участю, (м. Дніпро, 27 листоп. 2020 р.) / за заг. ред. І. А. Чикаренко. Дніпро: ДРІДУ НАДУ, 2020. С. 249–251.
5. Горбаченко С.А., Соколов А.В., Клєвцєвич Н.А. "Роль інформаційно-комунікаційних технологій в забезпеченні захисту інформації на рівні територіальних громад." // Економічний вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут», 2024, № 29, с. 6–17. URL: https://ev.fmm.kpi.ua/article/view/309254?utm_source=chatgpt.com

Сергієнко О. С.
здобувач другого року навчання магістерської форми навчання

ІНФОРМАЦІЙНА БЕЗБЕКА ДЕРЖАВИ ЯК ЧИННИК ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОГО УПРАВЛІННЯ СУСПІЛЬСТВОМ

Бурхливий розвиток інформаційних технологій наприкінці ХХ ст. призвів до зростання відносної важливості окремих аспектів суспільного життя. Внаслідок інформаційної революції основною цінністю для суспільства взагалі й окремої людини зокрема поступово стають інформаційні ресурси. Організація соціуму почала трансформуватися у напрямку перерозподілу реальної влади від традиційних структур до центрів управління інформаційними потоками, зросла впливовість засобів масової інформації (ЗМІ). Інформатизація та комп'ютеризація докорінно змінюють обличчя суспільства. За таких обставин забезпечення інформаційної безпеки поступово виходить на перший план у проблематиці національної безпеки. Масове впровадження нових технічних засобів, на основі яких здійснюється інформатизація у всьому світі, робить прозорими державні кордони і формує нові геополітичні парадигми у розумінні глобальних соціотехнічних систем. Міжнародна інформаційна сфера стає не тільки однією з важливих сфер співробітництва, а й середовищем конкуренції між окремими особами, державами, міждержавними політичними та економічними угруповуваннями. Електронно-

комунікаційна інфраструктура, як і інші інформаційні ресурси, стає об'єктом міждержавної боротьби за світове лідерство або об'єктом недобросовісної конкуренції у підприємницькій діяльності чи інших суспільних інформаційних відносин.

Все це зумовлює необхідність формування такого аспекту інформаційної культури, як культура інформаційної безпеки, культура організації інформаційної безпеки. Зазначений аспект розвитку інформаційної культури набуває відображення у такій прикладній науковій дисципліні, як теорія організації (тектологія) інформаційної безпеки.

Розглянемо основні з них:

1. Інформаційна безпека – це стан захищеності інформаційного середовища суспільства, який забезпечує його формування, використання й розвиток в інтересах громадян, організацій, держави.

Під інформаційним середовищем розуміють сферу діяльності суб'єктів, пов'язану із створенням, обробленням й споживанням інформації.

2. Інформаційна безпека – це стан захищеності потреб в інформації особи, суспільства й держави, при якому забезпечується їхнє існування та прогресивний розвиток незалежно від наявності внутрішніх і зовнішніх інформаційних загроз. Стан інформованості визначає ступінь адекватності сприйняття суб'єктами навколишньої дійсності і як наслідок – обґрунтованість рішень і дій, що приймаються.

3. Інформаційна безпека – складова національної безпеки, процес управління загрозами та небезпеками державними і недержавними інституціями, окремими громадянами, за якого забезпечується:

- інформаційний суверенітет України;

- вдосконалення державного регулювання розвитку інформаційної сфери, впровадження новітніх технологій у цій сфері, наповнення внутрішнього та світового інформаційного простору достовірною інформацією про Україну;

- активне залучення засобів масової інформації до боротьби з корупцією, зловживанням службовим становищем, іншими явищами, які загрожують національній безпеці України;

- неухильне дотримання конституційного права громадян на свободу слова доступу до інформації, недопущення неправомірного втручання органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових осіб у діяльність засобів масової інформації, дискримінації в інформаційній сфері і переслідування журналістів за політичні позиції;

- вжиття комплексних заходів щодо захисту національного інформаційного простору та протидії монополізації інформаційної сфери України.

4. В інформаційному праві інформаційна безпека – це одна із сторін розгляду інформаційних відносин у межах інформаційного законодавства з позиції захисту життєво важливих інтересів особистості, суспільства, держави і акцентування уваги на загрозах цим інтересам і на механізмах усунення або запобігання таким загрозам правовими методами.

Інформаційна безпека виступає як характеристика стабільного, стійкого стану системи, яка при впливі внутрішніх та зовнішніх загроз та небезпек зберігає суттєво важливі характеристики для власного існування.

Таким чином можна стверджувати що основими характеристиками інформаційної безпеки є :

1) доступність — можливість за прийнятний час отримати шукану інформаційну послугу будь-яким суб'єктом виконавчої влади;

2) цілісність — актуальність і несуперечливість інформації, її захищеність від руйнування і несанкціонованої зміни;

3) конфіденційність — захист від несанкціонованого ознайомлення.

Список використаних джерел:

1. Крюков О. І. Інформаційне забезпечення публічної влади як чинник національної безпеки держави в умовах глобалізації / О. І. Крюков // Вісник НУЦЗ України : зб. наук. пр. – Х. : Вид-во НУЦЗУ, 2016. – Вип. 1 (4). – 307 с. – (Серія «Державне управління»). – С. 142-149.
2. Нестеряк Ю. В. Державна інформаційна політика: теоретико-методологічні засади: моногр. / Ю. В. Нестеряк. – К.: вид-во НАДУ при Президентові України, 2014. – 346 с.

Собко Н. О.

Здобувач ступеня доктора філософії з публічного управління та адміністрування, Хмельницький університет управління та права ім. Л. Юзькова.

ЗАГРОЗИ ІНФОРМАЦІЙНІЙ БЕЗПЕЦІ В ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ

Військово-політична ситуація в Україні нерозривно пов'язана із постійним виникненням інформаційних загроз. Інформація володіє цінними властивостями, здатними породити політичні кризи та внутрішні протиріччя. В умовах війни вона перетворюється на засіб маніпулювання свідомістю людини та громадською думкою, причому не лише в рамках окремої держави, але і в міжнародних відносинах в цілому. Людина, будучи частиною суспільства, в умовах надзвичайного напруження здатна повністю втрачати уміння критичного мислення, повністю підкоряючись суспільній думці. Саме тому загрози інформаційній безпеці під час війни надзвичайно небезпечні, оскільки вони здатні опосередковано впливати на стан економічної, політичної, оборонної та інших складових безпеки держави.

Наразі практично усі економічні, політичні, дипломатичні, військові, соціальні кроки держави відбуваються у тісному інформаційному просторі. Високий політичний та економічний потенціал держави неможливий без ефективної системи інформаційної безпеки. Це наголошує на актуальності

подолання загроз інформаційній безпеці в умовах воєнного стану.

Розвиток інформаційного суспільства та інформаційних технологій став поштовхом до виникнення цілого ряду загроз, пов'язаних із поширенням та збереженням інформації.

Науковці не мають одностайної думки щодо визначення поняття «інформаційної безпеки». З однієї сторони, воно трактується як стан захищеності інтересів держави в інформаційній сфері, збалансованості інтересів держави, суспільства та людини [1, с. 172]. При цьому звертається увага на те, що ці інтереси є «життєво важливими», що дає змогу виділити інформаційну безпеку в окрему соціально-правову категорію [2, с. 286]. Частиною науковців інформаційна безпека визначається як комплекс заходів, направлених на захист інформації про державу, суспільство чи особу від несанкціонованого доступу, оприлюднення, знищення, внесення змін тощо [3, с. 7].

Інформаційна безпека є фундаментом розвитку суспільства через нарощування інформаційних технологій, інформатизацію, обмін інформацією. Метою державної політики інформаційної безпеки є управління потенційними та реальними інформаційними загрозами, з метою створення необхідних умов для задоволення інформаційних потреб суспільства цієї держави.

В умовах повномасштабного вторгнення роль інформаційного аспекту у забезпеченні національної безпеки значно зросла. Розширилося і коло інформаційних загроз, під якими розуміються сукупність чинників та умов, які створюють небезпеку певній сфері діяльності людини та держави.

Узагальнивши підходи науковців, загрози інформаційній безпеці можна умовно розділити на загрози комунікативного характеру та загрози технологічного характеру.

До загроз комунікативного характеру включають:

– недосконалий рівень нормативно-правового забезпечення інформаційної безпеки держави;

– поширення інформації, що спричиняє негативний інформаційний вплив на свідомість, емоційний стан людини та суспільства, особливо на міжнародному рівні;

– виникнення та діяльність на території держави шкідливих іноземних інформаційних потоків;

– недостатня або невчасна інформаційна активність України на міжнародному рівні;

– поширення інформації, що дискредитує діяльність органів державної влади, політичного керівництва;

– маніпулювання інформацією (дезінформація, неповне подання інформації тощо);

– навмисне викривлення інформації на рівні лідерів іноземних держав та дипломатичних представництв з метою негативного впливу на імідж країни на міжнародному рівні;

– прояви обмеження доступу громадян до інформації;

– недостатня участь населення у протидії інформаційним атакам;

До загроз технологічного характеру включають:

– кібератаки на національні інформаційно-комунікаційні системи, бази даних та реєстри національного масштабу державної та приватної форм власності;

– викрадення та перехоплення інформації в інформаційних системах з закритим доступом;

– створення радіоелектронних перешкод, пошкодження систем мобільного зв'язку;

– поширення шкідливого програмного забезпечення.

Досліджуючи питання загроз інформаційній безпеці неможливо нехтувати розглядом джерел походження таких загроз. Вони бувають внутрішніми та зовнішніми, що пояснюється джерелом їхнього походження – ззовні чи всередині країни.

Боротьба із загрозами інформаційній безпеці потребує формування ефективних державних механізмів у сфері забезпечення національної безпеки, в основу функціонування яких має бути покладена здатність формування стійких систем протидії небезпечним факторам інформаційного середовища та інформаційним впливам на усіх етапах створення, обміну та розповсюдження інформації.

18 березня 2022 року Радою Національної безпеки та оборони України було прийнято рішення «Про нейтралізацію загроз інформаційній безпеці держави» [4], яким регламентовано забезпечення безперебійної трансляції цифрового ефірного мовлення та телевізійних каналів, а також здійснення цілодобового моніторингу ефірної мережі.

Для ефективної боротьби з інформаційними загрозами після проголошення воєнного стану було створено Центр стратегічних комунікацій та інформаційної безпеки при Міністерстві культури та інформаційної політики України. Головною метою органу визначено захист від ворожого інформаційного впливу. Для цього має бути розроблено дієвий механізм та стратегію протидії дезінформації, забезпечено просування українського інформаційного продукту в інформаційному просторі та створено систему реагування на фейкові новини [5, с. 391]. Окрім розробки стратегічних комунікацій та протидії російським інформаційним кампаніям, повинна вестися активна міжнародна політика з поширення проукраїнських наративів.

Невід'ємною частиною сучасних воєнних конфліктів, в тому числі і повномасштабної війни між росією та Україною є агресивна інформаційна політика. Інформаційні загрози набувають такого ж значення як безпосередні бойові дії. А подолання загроз інформаційній безпеці стає ключовим фактором національного єднання та збереженості державного суверенітету.

Загрози інформаційній безпеці носять об'єктивний характер, політично обумовлені та залежать від рівня розвитку інформаційних технологій.

Подолання цих загроз має носити комплексний характер та включати заходи, спрямовані на вирішення негативних впливів на інформаційну систему як комунікативного, так і технологічного характеру. Окрім цього, окреслення основних видів загроз та їхнє подолання має стати фундаментом для формування надійної системи захисту інформаційної сфери держави.

Список використаних джерел:

1. Геворкян А. Ю. Формування основ культури інформаційної безпеки суспільства як фактор зміцнення національної безпеки. Вісник НУЦЗ України. Серія : Державне управління. 2021. Вип. 1. - С. 168-177. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VNUCZUDU_2021_1_22 (дата звернення: 02.03.2025).
2. Биков О. М. Інформаційна безпека: правовий та культурологічний виміри. Аналітично-порівняльне правознавство. 2024. № 2. С. 396-402. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/anpopr_2024_2_69 (дата звернення: 02.03.2025).
3. Владімірова К. П. Інформаційна безпека України в умовах повномасштабного вторгнення. Acta securitatae volynienses. 2024. № 4. С. 5-10. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/acsev_2024_4_3 (дата звернення: 01.03.2025).
4. Про нейтралізацію загроз інформаційній безпеці держави: Рішення Ради національної безпеки та оборони України від 18.03.2022 року №n0003525-22. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0003525-22#Text (дата звернення: 01.03.2025).
5. Гончаренко Д. Ю. Стратегічні підходи до забезпечення інформаційної безпеки в умовах інформаційної війни України з РФ. Politology bulletin. 2024. Iss. 92. С. 383-397. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pv_2024_92_31 (дата звернення: 01.03.2025).

Татарнікова Т.М.
к.юр.наук. докторант НУЦЗУ

ФОРМУВАННЯ ІНСТРУМЕНТІВ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

Проблема підтримки безпеки держави і суспільства є гострою як ніколи. Пов'язано це, передусім, з наявністю в житті держави (а значить - і суспільства) нових викликів, з якими раніше не стикалася людська цивілізація. У сучасних умовах, коли людина, суспільство і держава можуть здійснювати діяльність з досягнення своїх інтересів на території іншої держави, виникають додаткові складнощі із забезпеченням безпеки усіх вершин трикутника - людина, суспільство, держава. Наявність великого різноманіття загроз породжує завдання ліквідації їх причин або захисту від них, тобто створення суспільству

в цілому і складових його структурам умов для безпечного існування і функціонування. Поза сумнівом, підтримка безпеки держави і суспільства, в найширшому розумінні цього поняття - прерогатива, передусім, політичних інститутів. В процесі публічної діяльності вказані інститути здатні і повинні мінімізувати виклики безпеки і ризики, підтримуючи тим самим стійкий розвиток держави, суспільства в цілому і окремих громадських інститутів.

Проаналізуємо поняття «безпека». Безпека визначається, як «стан захищеності життєво важливих інтересів особи, суспільства і держави від внутрішніх і зовнішніх загроз політичного, економічного, соціального, військового, техногенного, екологічного, інформаційного і іншого характеру, який допускає встановлення політичної, економічної і соціальної стабільності в державі, безумовного виконання законів і підтримки правопорядку, розвитку міжнародної співпраці на основі партнерства [2]. Безпека взагалі - це відсутність загроз існуванню кого-небудь або чого-небудь. Учені по-різному трактують те, на що ці загрози націлені. Так, частина з них вважає, що безпека це відсутність загроз дефіцитним цінностям, які важливі в даний момент (період) і з якихось причин знаходяться в «дефіциті»; інші - як безпеку території, суспільства і способу життя в єдності, де держава головний інструмент підтримки такої єдності і суб'єкт забезпечення нормального функціонування і розвитку суспільства, економіки і культури . Провідні українські дослідники в якості визначального компоненту безпеки рахують систему захисту людини, суспільства і держави. Проте, цей аспект не враховує діючого і динамічного аспекту безпеки. Вивчаючи безпеку можна відмітити, що вона є динамічною категорією, яка змінюється залежно від міри і рівня розвитку держави, середовища, в якому ця держава функціонує, внутрішніх соціально демографічних, економічних і інших умов.

Якщо взяти до уваги внутрішні умови, політична безпека означає стійкість політичної системи, яка виражає корінні інтереси основних соціальних груп і забезпечує соціально-політичну стабільність суспільства, відсутність в ньому соціальних і політичних конфліктів. Якщо ж взяти до уваги зовнішні умови, політична безпека означає здатність органів державної влади відстоювати основні інтереси країни на міжнародній арені, забезпечувати її цілісність і суверенітет, активну участь в міжнародних відносинах. Політична система може бути ідентифікована як безпека самої політичної системи, політичного режиму або безпека органів влади, апарату управління, політичної еліти або окремих осіб (групи людей).

Політична безпека - це стійкий стан і ефективний розвиток політичної системи суспільства, яке дозволяє адекватно реагувати на негативні внутрішні і зовнішні дії, зберігати цілісність соціуму і його сутнісні якості. Система політичної безпеки будь-якого суспільства покликана вирішувати досить суперечливу задачу: з одного боку - надійно захищати політику, яка відповідає національно-державним інтересам, а з іншої - виключити її збитковий і небезпечний для національно-державних інтересів процес.

Виділимо ще один дуже істотний момент в розумінні суті політичної безпеки. Безпека суспільства значною мірою залежить від його політичної стабільності, а загрози політичної стабільності в певних умовах стають загрозами безпеки суспільства в цілому [1].

Вирішення ж проблеми стабільності політичної системи можливо тільки на основі попереднього аналізу соціальної структури суспільства, рівня економічного розвитку, системи цінностей, етнічних особливостей і специфіки політичних інститутів. Стабільність політичної системи, таким чином, означає її здатність забезпечити збереження своєї структури і основних принципів в умовах постійних змін внутрішньої і зовнішньої обстановки. З цього положення виходить, що політичні інститути мають власну цінність і володіють значним стабілізуючим потенціалом.

Список використаних джерел:

1. Ситник Г. П. Державне управління у сфері національної безпеки (концептуальні та організаційно-правові засади). Київ : НАДУ, 2011. 730 с.
2. Копанчук О. Є. Ключові фактори формування національних інтересів держави . Держава та регіони. 2020. № 2 (70). С. 179-183.

Твердохліб О.С.
доктор наук з державного управління, професор, провідний науковий співробітник науково-дослідного відділу нормативного регулювання науково-дослідного центру нормативно-технічного регулювання Інституту наукових досліджень з цивільного захисту НУЦЗ України

ІНФОРМАЦІЙНА СТІЙКІСТЬ ДЕРЖАВИ: ІННОВАЦІЙНІ СТРАТЕГІЇ ПРОТИДІЇ СУЧАСНИМ ЗАГРОЗАМ

В сучасних умовах, коли інформаційний простір піддається постійним атакам та маніпуляціям, забезпечення інформаційної стійкості держави набуває особливої актуальності. Сучасні загрози інформаційній безпеці включають дезінформаційні кампанії, кібератаки, маніпулятивний контент та інформаційні впливи, що спрямовані на дестабілізацію суспільства, підрив довіри до державних інституцій та порушення функціонування критично важливих структур. У зв'язку з цим виникає необхідність розробки та впровадження ефективних інноваційних стратегій, які забезпечать стійкість держави в інформаційному вимірі.

Інформаційну стійкість держави можна визначити як здатність ефективно протистояти загрозам і викликам інформаційного середовища, мінімізувати вразливість до інформаційних атак, адаптуватися до змін та забезпечувати

швидке відновлення після кризових ситуацій. Основними складовими цього процесу можемо вважати такі складові:

- моніторинг інформаційного простору – створення ефективної системи аналізу інформаційних потоків, виявлення загроз та їх передбачення на ранніх стадіях;
- кібербезпека – захист критичної інформаційної інфраструктури від кібератак та зловмисного впливу шляхом застосування сучасних технологій шифрування, багаторівневих систем безпеки та регулярного аудиту безпекових систем;
- протидія дезінформації – розробка механізмів виявлення та нейтралізації фейкових новин, інформаційних маніпуляцій та інших інструментів гібридної війни;
- підвищення цифрової грамотності населення – освітні ініціативи, спрямовані на формування критичного мислення, розпізнавання фейкових новин та відповідального використання інформаційних ресурсів;
- розвиток системи стратегічних комунікацій – формування єдиної узгодженої державної політики щодо комунікацій (в т.ч. щодо політики "єдиного голосу"), що забезпечить ефективну взаємодію між владою, суспільством та міжнародними партнерами.

Забезпечення інформаційної стійкості держави є комплексним процесом, спрямованим на зниження вразливості інформаційних систем, адаптацію до змін та швидке відновлення після криз. Цей підхід дозволяє державі ефективно протистояти як поточним, так і потенційним загрозам, підтримувати високий рівень прозорості та довіри серед громадськості, а також сприяти стійкості публічного управління в умовах динамічних трансформацій.

З огляду на динаміку сучасних інформаційних загроз держава повинна впроваджувати інноваційні підходи для зміцнення власної інформаційної безпеки. Основними стратегічними напрямами у вказаній сфері публічного управління на сучасному етапі є:

використання штучного інтелекту (ШІ) та великих даних (Big Data) для аналізу загроз. Автоматизовані системи, що базуються на ШІ, здатні ефективно аналізувати величезні масиви інформації, виявляти потенційні загрози та прогнозувати ймовірні інформаційні атаки;

створення національної системи протидії дезінформації. Це може включати як законодавчі ініціативи щодо відповідальності за поширення фейкових новин, так і розвиток спеціалізованих державних платформ для перевірки фактів (фактчекінг);

зміцнення співпраці між державними органами, приватним сектором та громадянським суспільством. Взаємодія держави з медіа, громадськими організаціями та IT-компаніями дозволить оперативніше реагувати на загрози та впроваджувати ефективні контрзаходи;

розвиток інформаційної культури й медіаграмотності державних

службовців та посадових осіб місцевого самоврядування. Забезпечення високого рівня підготовки посадових осіб у сфері інформаційної безпеки є ключовим фактором у протидії інформаційним загрозам;

підвищення стійкості інформаційної інфраструктури. Використання сучасних технологій резервного копіювання, захисту даних та розподілених інформаційних систем сприятиме зменшенню негативних наслідків від впливу кібератак.

Інформаційна стійкість держави є критичним фактором її національної безпеки та гарантування стабільності. В сучасних умовах посилення інформаційних загроз необхідно застосовувати комплексний підхід, що включає моніторинг, кібербезпеку, протидію дезінформації, розвиток стратегічних комунікацій та підвищення цифрової грамотності громадян. Інноваційні стратегії, засновані на сучасних технологіях та міжсекторальній взаємодії, допоможуть зміцнити інформаційний суверенітет держави та забезпечити її стійкість перед сучасними викликами. Зміцнення інформаційної безпеки є невід'ємною частиною стратегії національної безпеки, що сприятиме стабільному розвитку країни в умовах глобальної цифрової трансформації.

Список використаних джерел:

1. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 20 серпня 2021 року "Про запровадження національної системи стійкості" : указ Президента України від 27.09.2021 № 479/2021. Офіційний вісник України. 2021. № 79. С. 31.
2. Information Resilience – exploring ways to leverage data and information to deliver a digital built Britain. URL : https://www.cdbb.cam.ac.uk/research/digital-infrastructure/information-resilience-exploring-ways-leverage-data-and-information (дата звернення : 07.03.2025).
3. Rantamäki A. "Kun talo on tulessa, on keskustelua vaikea käydä" – Tapaustutkimus informaatioresilienssin ilmaantumisesta koronapandemian aikana. Hallinnon tutkimus. 2023. № 42(3). S. 284–302.
4. Teperik D. The BEACON model for resilience building in the Baltics: key lessons to learn from Ukraine: policy brief. Riga, 2023. 28 p.

Требик Л. П.
кандидатка наук з державного управління, доцентка,
доцентка кафедри публічного управління та адміністрування
Хмельницького університету управління та права імені
Леоніда Юзькова,

Курига І.
здобувачка вищої освіти на бакалаврському рівні факультету
публічного управління Хмельницького університету управління
та права імені Леоніда Юзькова

ФОРМУВАННЯ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ ГРОМАДЯН ЯК КОМПОНЕНТА ЦИФРОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В УМОВАХ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ВІЙНИ

У сучасному інформаційному середовищі, яке характеризується великим обсягом даних та високою швидкістю їх поширення, критичне мислення громадян стає ключовою навичкою для аналізу, оцінки та перевірки достовірності інформації. Особливо актуальним це питання є в умовах інформаційної війни, коли дезінформація, фейки та маніпуляції стають інструментами впливу на суспільну свідомість. Цифрова компетентність, яка включає вміння критично оцінювати інформацію, є необхідною умовою інформаційної безпеки громадян.

Аналіз наукових джерел свідчить про зростаючий інтерес до проблеми формування критичного мислення громадян у цифровому просторі. Зокрема, питання розвитку навичок цифрової грамотності та медіаграмотності розглядаються у працях таких дослідників, як: Жаровська І.М. [1], Короход Я.Д. [2], Кутуза Н. В. [3], Шумка А.В. [4] та інших. Водночас, комплексні дослідження щодо формування критичного мислення як складової цифрової компетентності в умовах інформаційної війни відсутні.

Критичне мислення — це процес активного та системного аналізу, оцінки та перевірки інформації з метою прийняття обґрунтованих рішень. Під критичним мисленням громадян у контексті цифрової компетентності розуміється здатність людини об'єктивно оцінювати інформацію, розпізнавати маніпулятивні техніки, визначати джерела та їхню достовірність. Це дозволяє запобігати поширенню фейків і дезінформації, а також сприяє формуванню інформаційної стійкості суспільства.

Цифрова компетентність на законодавчому рівні регулюється Концепцію розвитку цифрових компетентностей [5], яка визначає ключові напрями формування цифрової грамотності в Україні, а також Національною стратегією із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року [6], що передбачає забезпечення рівного доступу до інформації та підвищення рівня цифрової грамотності населення. Закон України «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України» [7] також є важливим

нормативно-правовим актом, що сприяє розвитку цифрової компетентності в Україні. Одним із ключових аспектів цього закону є підвищення рівня захисту інформаційних ресурсів та систем, що безпосередньо впливає на здатність громадян адекватно реагувати на цифрові загрози.

Критичне мислення громадян та цифрова компетентність тісно пов'язані, оскільки обидві навички є ключовими для ефективної взаємодії в сучасному інформаційному просторі.

Вони також відіграють важливу роль у забезпеченні безпеки громадян в цифровому середовищі. Розвинене критичне мислення допомагає користувачам захищати свої облікові записи, уникати фішингових атак, розпізнавати шкідливе програмне забезпечення та запобігати викраденню персональних даних. Крім того, воно сприяє свідомому використанню цифрових ресурсів, що допомагає зменшити ризики кібератак та шахрайства. Здатність критично оцінювати інформацію дозволяє громадянам уникати маніпуляцій, не піддаватися пропаганді та ефективніше захищати власні інтереси в онлайн-просторі.

Оскільки цифровий світ швидко змінюється, також важливо постійно оновлювати свої знання та навички для ефективного використання нових технологій. Самостійне навчання та адаптація до нових технологій є важливими для забезпечення безпеки та ефективної роботи в цифровому середовищі. Розвиток цифрової компетентності дозволяє користувачам впевнено використовувати нові технології та знижувати ризики інформаційної безпеки.

Слід зазначити, що на сьогоднішній в Україні досить високий рівень цифрової грамотності Міністерство цифрової трансформації спільно з партнерами провело дослідження цифрової грамотності українців. Рівень цифрових навичок українців має тенденцію до зростання. За результатами дослідження 2023 року 93% дорослого населення країни від 18 до 70 років володіють цифровими навичками загалом, 78,7% українців знайомі з поняттям штучного інтелекту. [8].

Критичне мислення громадян як компонента цифрової компетентності має відповідати наступним принципам:

- об'єктивності – передбачає аналіз інформації без упереджень та емоційного впливу;

- системності – забезпечує комплексний підхід до оцінки інформації, усвідомлення взаємозв'язків між цифровими технологіями, інформаційними потоками та їхнім впливом на суспільство;

- раціональності – базується на використанні логічних аргументів та доказів у процесі аналізу інформації;

- скептицизму – виражається у критичному ставленні до будь-якої інформації, особливо тієї, що поширюється в соціальних мережах;

- адаптивності – проявляється у здатності пристосовуватися до змін у цифровому середовищі;

- безперервного навчання – передбачає регулярне оновлення знань, підвищення рівня цифрової грамотності та вдосконалення навичок роботи з інформацією;

- соціальної відповідальності – усвідомлення власного внеску в інформаційну безпеку та протидію дезінформації.

Особливу актуальність критичне мислення громадян має в умовах інформаційної війни.

Поняття «інформаційна війна» виникло у середині 1970-х років. Автором цього терміну став вчений-фізик Томас Рон, який не тільки першим зрозумів, але і науково обґрунтував те, що саме інформація є найслабшою ланкою будь-якої армії [2, с.300].

Сучасні науковці вказують, що інформаційна війна (від англ. Information war) – термін, що має два значення: по-перше, вплив на цивільне населення і / або військовослужбовців іншої держави шляхом поширення певної інформації [1].

Інформаційна війна – це цілеспрямоване використання інформації та інформаційних технологій для впливу на свідомість, поведінку та рішення окремих осіб, груп або суспільства в цілому з метою досягнення політичних, економічних чи військових цілей. Вона включає маніпуляцію фактами, поширення дезінформації, пропаганду, кібератаки та підрив довіри до офіційних джерел інформації тощо [4, с. 243].

Інформаційна війна, як частина сучасних конфліктів, має на меті впливати на критичне мислення людини, формуючи певні наративи та змінюючи суспільну думку. Сьогодні також небезпечним явищем є використання в інформаційних війнах штучного інтелекту. Штучний інтелект здатен швидко генерувати переконливі тексти та зображення, що можуть бути використані для поширення дезінформації. Завдяки можливостям глибоких нейронних мереж (наприклад, генеративних моделей тексту та зображень), фейки можуть виглядати надзвичайно правдоподібно.

Штучний інтелект стає потужним інструментом для підвищення ефективності інформаційних атак і маніпуляцій, що вимагає від користувачів високих навичок критичного мислення для розпізнавання неправдивої інформації.

Отже, формування критичного мислення громадян як складової цифрової компетентності є необхідним елементом інформаційної безпеки суспільства. Використання освітніх технологій, аналізу маніпуляційних технологій та практичних кейсів сприяє підвищенню рівня інформаційної стійкості громадян. В умовах інформаційної війни це є важливим фактором забезпечення стійкості демократичних суспільств.

Список використаних джерел:

1. Жаровська І. М. Інформаційна війна як сучасне глобальне явище. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: Юридичні

науки Т. 7, № 2, 2020. URL: https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2020/sep/22118/10.pdf.
2. Короход Я. Д. Інформаційно-психологічні війни – зброя XXI. Актуальні проблеми політики. 2013. Вип. 50. С. 299-307.
3. Кутуза Н. В., Тельпіс Д. М. Дезінформація як складник ІПсО в мегадискурсі: маніпулятивний аспект (на прикладі російсько-української війни періоду повномасштабного вторгнення). Записки з українського мовознавства. 2023. Вип. 30. С. 282–292. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/zukm_2023_30_28.
4. Шумка А. В. Черник П. П. Інформаційно-мережева війна – нова форма міждержавного протиборства початку XXI ст. Військово-науковий вісник. 2013. Вип. 19. С. 243-255.
5. Про схвалення Концепції розвитку цифрових компетентностей та затвердження плану заходів з її реалізації: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 14.04.2021 № 366-р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/366-2021-р.
6. Про схвалення Національної стратегії із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 14.04.2021 № 366-р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/366-2021-р.
7. Про основні засади забезпечення кібербезпеки України: Закон України від 5 жовтня 2017 року № 2163-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2163-19
8. Міністерство цифрової трансформації України. Офіційний сайт Кабінету Міністрів України. URL: https://www.kmu.gov.ua/news/mincifri.

Фіцай М.М.
аспірант комунального закладу вищої освіти "Дніпровська академія неперервної освіти" Дніпропетровської обласної ради"

ПОЛІТИЧНЕ РУСИНСТВО - УКРАЇНСЬКА ПРОБЛЕМА

Питання політичного русинства залишається предметом активних дискусій у сучасному українському політичному та суспільному просторі. Вона має як історичне, так і геополітичне значення, оскільки охоплює питання самоідентифікації окремої етнічної групи в Закарпатті, впливу зовнішніх сил на процеси в регіоні, а також загрози для територіальної цілісності України. Русинський рух періодично активізується, набуваючи різних форм – від культурної автономії до політичних вимог про визнання окремої нації. Проблематика ускладнюється тим, що русинство часто використовується як інструмент політичної маніпуляції, зокрема з боку російської федерації, яка

підтримує рухи, що сприяють дестабілізації ситуації в Україні.

Русини як етнографічна група українського народу мають багату історію, пов'язану з різними державними утвореннями, починаючи від Київської Русі, Великого князівства Литовського, Австро-Угорщини, Чехословаччини та Радянського Союзу. У XX столітті питання русинства стало предметом політичних дискусій, особливо після приєднання Закарпаття до УРСР у 1945 році. На той час радянська влада ліквідувала автономний статус краю та офіційно закріпила русинів як частину української нації.

З розпадом СРСР та здобуттям Україною незалежності, русинство знову активізувалося, зокрема у 1990-х роках, коли певні політичні сили почали просувати ідею окремішності русинів. У 2008 році Закарпатська обласна рада визнала русинів окремою національністю, що викликало гостру реакцію з боку українських науковців та державних структур. Українська держава не визнає русинів окремим народом, вважаючи їх частиною українського етносу.

Основні фактори, що сприяють політичному русинству:

російська пропаганда та підтримка русинських організацій з метою дестабілізації України. Проросійські діячі та фонди фінансують відповідні рухи, що підживлює сепаратистські настрої.

Маніпуляції історичними фактами, зокрема міфологізація «Підкарпатської Русі» та ідеалізація її автономного статусу в складі Чехословаччини.

Закарпаття є одним із найбільш депресивних регіонів України, що сприяє пошуку альтернативних політичних та етнічних ідентичностей.

Відсутність чіткої державної політики щодо підтримки регіональних мовних особливостей та культурних традицій, що дає підстави окремим русинським організаціям заявляти про «утиски».

З точки зору державної політики, Україна має послідовно впроваджувати заходи, спрямовані на збереження єдності нації та протидію зовнішнім маніпуляціям. Серед таких заходів:

Інформаційна політика, яка популяризує науково обґрунтовану позицію щодо русинства.

Економічний розвиток Закарпаття для усунення соціальних передумов сепаратизму.

Підтримка культурної самобутності регіону в рамках загальноукраїнської ідентичності.

Висновки: Політичне русинство є складним явищем, що поєднує історичні, культурні та геополітичні аспекти. Українська держава має займати чітку позицію щодо цього питання, запобігаючи зовнішнім маніпуляціям та забезпечуючи розвиток регіону в межах єдиного українського простору. Для цього необхідні активні дії в інформаційній, економічній та культурній сферах, що сприятиме зменшенню впливу проросійських сил та збереженню територіальної цілісності країни.

Список використаних джерел:
1. Баран В. Д. Русини: історія та ідентичність. – Львів: Видавництво «Астролябія», 2012. – 320 с.
2. Голобуцький В. Русинство: історія і сучасність. – Київ: «Критика», 2015. – 278 с.
3. ДСТУ 8302:2015 «Інформація та документація. Бібліографічні посилання. Загальні положення та правила складання».
4. Олійник В. Русини: від етнографічної групи до політичного інструменту. // Український історичний журнал. – 2018. – №4. – С. 45–63.

Банчук С. Я.
здобувач Національного університету цивільного захисту України

РОЗВИТОК БЕЗШОВНОЇ ТРАНСПОРТНОЇ СИСТЕМИ АГЛОМЕРАЦІЇ ЯК УМОВА ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ ПАСАЖИРСЬКИМИ ТРАНСПОРТНИМИ СИСТЕМАМИ

Під безшовною транспортною системою агломерації розумітимемо такий стан пасажирської транспортної системи, який при збереженні ринкових відносин, внутрішньо- та міжвидової конкуренції характеризується високим ступенем координації взаємодії транспортних організацій, що надають послуги різних видів пасажирського транспорту, метою якої є забезпечення максимальної цінності мультимодальних транспортних послуг для пасажирів та максимально можливої результативності ринку пасажирських транспортних послуг.

Безшовна транспортна система виникає у зв'язку з появою нових потреб ринку пасажирських транспортних послуг у постіндустріальних розвинених агломераціях. Однак її формування та розвиток - процес не стихійний, а цілеспрямований, що підтверджує необхідність актуалізації форм та методів державного управління стосовно ринку пасажирських транспортних послуг в агломерації. Безшовну транспортну систему можна вважати цільовим станом пасажирської транспортної системи в агломерації, що досягається за допомогою кооперації видів транспорту за підтримки та сприяння державних структур за умов трансформації структури ринку та появи нових взаємозв'язків між транспортними організаціями.

Інтеграція в безшовну транспортну систему агломерації нових бізнес-моделей, а також застосування нових методів управління та форм державного регулювання має враховувати витрати та результати для ключових зацікавлених сторін.

До основних груп осіб, зацікавлених у розвитку безшовних транспортних систем в агломерації, можна віднести:

- пасажири громадського транспорту;
- користувачі особистого транспорту;
- менеджмент транспортних компаній;
- співробітники транспортних компаній
- регіональні органи виконавчої державної влади, які відповідають за транспортне обслуговування населення;
- суспільство в цілому.

Кожна група зацікавлених осіб має власні інтереси, цілі та отримує різні ефекти від розвитку та функціонування безшовних транспортних систем.

Детальна оцінка одержуваних ефектів може проводитись у процесах обґрунтування варіантів кооперації, спільних проектів та техніко-економічному обґрунтуванні проектів будівництва інтегруючих інфраструктурних елементів (транспортно-пересадочних вузлів або пасажирських хабів).

Формування безшовних транспортних систем здійснюється у всіх видах пасажирських перевезень, різних рівнях. Пасажирські транспортні компанії дедалі частіше переходять від конкуренції між собою до об'єднання з метою підвищення конкурентоспроможності мультимодальних маршрутів. Багато в чому таке рішення приймається, виходячи з аналізу світового досвіду.

Водночас подібні ініціативи мають характер проектів, обмежених у просторі та часі. Незважаючи на їхню високу економічну ефективність, вони відрізняються локальним характером і не можуть призвести до формування безшовних транспортних систем. Крім того, для повноцінного функціонування останніх необхідно створити рамкові умови державного регулювання, заохочення кооперації та її фінансову підтримку виконавчими органами державної влади, а також забезпечення інфраструктурних умов для синхронізації розкладу та скорочення втрат часу на пересадки.

Далі, сталий розвиток безшовної транспортної системи потребує щоденних зусиль щодо підтримки взаємодії учасників ринку, вирішення локальних конфліктів та оперативних завдань. На нашу думку, ці функції має виконувати спільна бізнес-структура, створена з ініціативи транспортних організацій, які надають мультимодальну послугу пасажирам.

Таким чином, еволюція підходів до державного управління пасажирськими транспортними системами в агломерації дозволяє зробити висновок, що:

1) на етапі їх розвитку простежується закономірність до формування стійкої кооперації між видами транспорту у зв'язку з новими вимогами, зумовленими появою нових схем розселення та зростання економіки агломерацій;

2) їх цільовий стан можна визначити за допомогою категорії "безшовна транспортна система". Формування безшовних транспортних систем та їх ефективний розвиток за підтримки регуляторів ринку пасажирських транспортних послуг в агломераціях сприятиме зростанню мобільності населення, підвищенню ефективності використання ресурсів та зниженню собівартості перевезень при задоволенні попиту на них із необхідним рівнем якості;

3) оцінка ефективності пасажирської транспортної системи в агломерації повинна враховувати характеристики безшовної транспортної системи та базуватися на засадах оцінки ринкової результативності;

Список використаних джерел:

1. Удовиченко В. В. Регіональне ландшафтне планування: теорія, методологія, практика. К. : Прінт-Сервіс, 2017. 617 с.
2. Антонюк Д. А. Розвиток інституціональної інфраструктури підприємництва регіону в процесі європейської інтеграції: монографія. Львів: ДУ «ІРД ім. М.І. Долішнього НАН України»; Запоріжжя: ЗІЕІТ, 2015. 340 с.